

RIKSDAGENS PROTOKOLL

Nr 16

FÖRSTA KAMMAREN

1965

6—7 april

Debatter m. m.

Tisdagen den 6 april

Sid.

Svar på enkla frågor:

av herr Strandberg ang. tillverkning i Norrbotten av produkter för försvaret, m. m.	5
av herr Skårman ang. saltningen av vägarna vintertid	6
Svar på interpellation av fru Nilsson om rätt för vissa husmödrar m. fl. att erhålla grundsjukpenning enligt lagen om allmän försäkring	8

Onsdagen den 7 april

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.	16
Vissa frågor rörande älgjakt m. m.	83
Familjepolitiken	96
Stat för försvarets fastighetsfond	99
Om viss rätt för jordbrukets ekonomiska föreningsrörelse till avdrag vid beskattningen	99
Om studieresor för riksdagens ledamöter	101
Rätten till tilläggssjukpenning vid barnsbörd	103
Låglöne- och låginkomstgruppernas problem	105
Statens järnvägars rabattresor för pensionärer	106
Reserabatter för värnpliktiga m. fl.	111
Anslag under åttonde huvudtiteln:	
Allmänna kultur- och bildningsändamål	112
Konstnärsbelöningar	131
Konstnärlig utsmyckning av statliga byggnader	132
Ersättning åt författare m. fl. för utlåning av deras verk genom bibliotek	133
Vård och underhåll av fornlämningar och byggnadsminnesmärken	135
Om särskilt anslag till utställningar av svensk konst i utlandet ..	136

Samtliga avgjorda ärenden

Onsdagen den 7 april

	Sid.
Val av ledamöter och suppleanter i riksdagens lönedelelegation ..	14
Val av ledamöter och suppleanter i riksdagens krigsdelegation ..	14
Statsutskottets utlåtande nr 38, ang. anslag till främjande av bo- stadsförsörjningen m. m.	16
Bankoutskottets utlåtande nr 13, om markförvärvs- och tomträtts- fonder	83
Jordbruksutskottets utlåtande nr 4, ang. vissa frågor rörande älg- jakt m. m.	83
Allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 14, ang. familjepoliti- ken och om vissa familjepolitiska åtgärder	96
Konstitutionsutskottets memorial nr 19, med uppgift på vissa vi- lande förslag till ändringar i grundlagarna	98
Statsutskottets utlåtande nr 39, ang. riktlinjer för reglering av prisförändringar för civilförsvaret m. m.	98
— nr 40, ang. anslag till Marinen: Anskaffning av fartygsmateriel m. m.	98
— nr 41, ang. stat för försvarets fastighetsfond	99
— memorial nr 42, ang. gemensam votering i fråga om anslag till Bidrag till varudeklarationsnämnden	99
— nr 43, ang. gemensam votering i fråga om anslag till Avsättning till fonden för friluftslivets främjande	99
— nr 44, ang. överlämnande till konstitutionsutskottet av två till statsutskottet hänvisade motioner i viss del	99
Bevillningsutskottets betänkande nr 21, om viss rätt för jordbru- kets ekonomiska föreningsrörelse till avdrag vid beskattningen	99
Bankoutskottets utlåtande nr 14, om studieresor för riksdagens ledamöter, m. m.	101
Första lagutskottets utlåtande nr 16, ang. lagrådet m. m.	102
— nr 18, om kostnadsfri rättshjälp vid administrativ process, m. m.	102
Andra lagutskottets utlåtande nr 36, ang. grupplivförsäkringen för värnpliktiga	103
— nr 37, ang. rätten till tilläggssjukpenning vid barnsbörd	103
Tredje lagutskottets utlåtande nr 15, ang. vissa anslag ur kyrkofon- den m. m.	104
— nr 16, om viss utvidgning av förbudet mot oljeutsläpp till sjöss	105
— nr 17, ang. ändrad lydelse av övergångsbestämmelserna till la- gen om igångsättningstillstånd för byggnadsarbete	105
Jordbruksutskottets utlåtande nr 5, ang. reglering av priserna på fisk	105

	Sid.
Allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 15, om meritvärderingen av ungdomsledarskap vid inträde till utbildningsanstalter	105
— nr 16, om åtgärder för att stimulera anställande av kvinnlig arbetskraft inom industrien	105
— nr 17, ang. låglöne- och låginkomstgruppernas problem	105
— nr 18, om bevarande av det kulturhistoriska värdet hos äldre bebyggelse som används för fritidsändamål	106
— nr 19, ang. folkpensionärsrabatter på statens järnvägars och postverkets bussar, m. m.	106
— nr 20, ang. värnpliktigas fria resor, m. m.	111
Statsutskottets utlåtande nr 8, ang. utgifterna inom ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde	112

Tisdagen den 6 april

Kammaren sammanträdde kl. 15.00.

Justerades protokollen för den 30 och den 31 nästlidne mars.

Ang. tillverkning i Norrbotten av produkter för försvaret, m. m.

Herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet ANDERSSON erhöll ordet för att besvara herr *Strandbergs* fråga angående tillverkning i Norrbotten av produkter för försvaret, m. m., vilken fråga intagits i kammarens protokoll för den 26 mars, och anförde:

Herr talman! Herr Strandberg har frågat mig vilka åtgärder jag avser vidta med anledning av länsstyrelsens i Norrbottens län skrivelse rörande upphandling av förnödenheter för totalförsvarets behov i fred m. m.

Länsstyrelsens skrivelse inkom till försvarsdepartementet den 26 mars 1965. Skrivelsen har den 1 april 1965 remitterats till ett antal myndigheter för yttrande. Remissmyndigheternas yttranden väntas inkomma till departementet före den 1 juni 1965. Inom den närmaste tiden kommer dessutom överläggningar i dessa frågor att inom försvarsdepartementet äga rum med berörda myndigheter.

Herr STRANDBERG (h):

Herr talman! Jag är medveten om att vi i vår arbetsordning har begreppet enkel fråga, men även den enklaste fråga kan beröra ett mycket komplicerat område, och enligt min uppfattning har vi kommit in på ett sådant komplicerat ärende. Jag har med tillfredsställelse tagit del av herr statsrådets svar på min fråga och får uttala min tacksamhet

över svaret, men med hänsyn till frågans stora omfattning och då jag tror att ärendet torde beröra oss alla vill jag redovisa några synpunkter från ansvarigt ledande håll.

Militärbefälhavaren för VI militärområdet har i olika sammanhang påtalat att den stora utflyttningen från Norrbotten redan nu medför stora problem och att därför olika åtgärder som kunde leda till en minskad utflyttning är ytterst angelägna ur försvarssynpunkt. Särskild framställning har därför riktats till överbefälhavaren.

Man kan med glädje konstatera den samstämmighet som råder mellan civila och militära talesmän i övre Norrland i denna för hela landet så betydelsefulla fråga, vilket nu kommit till synes i den skrivelse som länsstyrelsen i Norrbottens län tillställt Konungen. I denna skrivelse påtalas att länet utgör ett underskottsområde både i fråga om antalet människor, som i ett utgångsläge skall försvara området, och beträffande förnödenheter av olika slag för totalförsvaret och befolkningen i övrigt. Tillförseln söderifrån kan komma att försenas till stor fara för hela landet. Det är därför angeläget att den långsiktiga planläggningen i fred för försörjningen inriktas på att skapa ett så differentierat näringsliv att det i största möjliga omfattning tillgodoser regionala behov i fred.

Genom att bl. a. bättre utnyttja redan befintliga industrier och anlägga nya sådana, som kan producera för totalförsvaret viktiga varor, skulle de regionala behoven i krig kunna tillgodoses på ett säkrare och bättre sätt. Ett större antal människor bereds härigenom arbete, vilket i sin tur motverkar den nu pågående stora utflyttningen från länet av arbetskraft till gagn för bl. a. totalförsvarets akuta behov.

Ang. saltningen av vägarna vintertid

För att uppnå det ovan skisserade målet skulle krigsmakten i betydande omfattning kunna bidra. Militära myndigheter utnyttjar inte de möjligheter, som nu finns och kan erbjudas inom länet för utläggning av beställningar för vare sig fredsförbandens behov eller mobiliseringsbehoven. Beställningarna går söderut även av sådant som påtagligt är onödigt att lägga ut där, t. ex. reparation av skor, regummering av däck och inköp av potatis.

Man vill också från länsstyrelsens sida framhålla att länets jordbruk och industrier bör ges större möjlighet att tillgodose försvarets behov av förnödenheter och tjänster än vad som nu är fallet.

Länsstyrelsen har i sin skrivelse redovisat såväl viktiga näringsfång som företag och organisationer inom länet vilka redan nu innehar tillräcklig kapacitet för att kunna tillgodose fredsförbandens behov av bl. a. färskvaror.

Herr talman! Jag förmodar att försvarsministern med sitt svar avser att det hela så småningom skall mynna ut i någonting. Vi skulle alla vara mycket tacksamma om någonting här kunde hända. Vi tjänar då två syften — dels får vi ökad sysselsättning inom länet och dels ökar styrkan i vårt totalförsvar.

Jag vill uttala den förhoppningen att de åtgärder som nu kan komma att vidtagas av försvarsministern snarast möjligt också skall resultera i något positivt.

Jag ber än en gång att få framföra ett tack för det svar jag fått.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Ang. saltningen av vägarna vintertid

Herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet **SKOGLUND** erhöll ordet för att besvara herr *Skårmans* fråga angående saltningen av vägarna vintertid, vilken fråga intagits i

kammarens protokoll för den 31 mars förmiddagen, och yttrade:

Herr talman! Herr Skårman har frågat mig hur långt forskningen har kommit rörande användningen av salt vid vinterväghållningen och hur snart vi kan räkna med att slippa den saltning av vintervägarna, som nu skadar och plågar djuren, dödar växtligheten, rostar sönder våra bilar, förstör skodon och kläder samt skapar otrevnad i affärer, vestibuler, kontor och hem.

Inom statens väginstitut pågår sedan flera år tillbaka forskningsarbete rörande olika metoder att undvika halka på våra vägar. Som ett resultat av detta arbete har utvecklats en metod för sandning som innebär att den utspridda sanden fryses fast vid vägbanan genom att en mindre mängd vatten påföres. Metoden har den stora fördelen, att användningen av salt helt kan undvikas vid sandningen. Den praktiska användningen av vattensandningen är emellertid begränsad, därigenom att den kan komma i fråga endast då temperaturen varaktigt ligger under fryspunkten. Metoden användes numera allmänt i norra Sverige på huvudvägarna.

Vid sandning i övrigt användes salt som inblandning för att öka sandens vidhäftning mot vägbanan. För att binda sanden vid vägbanan har även andra kemikalier än salt provats men har av ekonomiska skäl inte kunnat förordas. I avsikt att minska korrosionsskadorna på bilar har försök gjorts med inblandning av s. k. inhibitorer i saltet. Verkan härav är emellertid i praktiken mycket ringa.

Väginstitutet har i sitt arbete nära kontakt med forskningsorgan inom såväl Europa som Amerika i hithörande frågor. Inte heller inom dessa organ har man hittills funnit metoder som utgör alternativ till användningen av salt vid vinterväghållningen. Med hänsyn till trafiksäkerhetskravet synes det därför nödvändigt att tills vidare utnyttja salt för att begränsa riskerna vid halt väglag.

Herr SKÅRMAN (fp):

Herr talman! Jag ber att till statsrådet Skoglund få framföra ett tack för svaret. Det var ju ganska positivt, även om statsrådet Skoglund förutsatte att man för en oviss framtid fortfarande måste använda sig av salt för att hindra halkan på våra vägar.

Jag skulle kunna nöja mig med detta, men jag skall i alla fall med några ord beröra denna sak.

Den fråga det här rör sig om kan möjligen anses malplacerad så här års, då ju vintern håller på att släppa sitt grepp och saltningen av naturliga skäl en tid upphör. Emellertid är det inte bara under själva insaltningen av vägarna som skadeverkningarna sker. När det gäller rostskadorna så blir man väl varse dem efter hand. Fråga är väl också om inte rostskadorna kan ha rent trafikfarliga följder genom att underminera ramsystem, fjädrar och annat av vital betydelse för en säker körning. Den efterbesiktning av bilarna som i år inletts torde ge besked härom, och vi får väl litet till mans konstatera och betala för rostskadorna.

Sedan jag framställde min fråga har jag även blivit upplyst om att man i Göteborg om tisdag åtta dagar har förberett ett stort opinionsmöte i denna fråga, där ett stort antal intressenter blivit inbjudna att lämna sitt bidrag.

Frågan är ju främst om fördelarna med saltningen verkligen är så stora att de överväger de mycket stora och på lång sikt verkande skador som saltningen medför. Jag har i min fråga lämnat några fall, så jag kan låta bli att ytterligare exemplifiera detta. Otrevnaden av saltningen får vi ju erfara allesammans. Skadorna på djuren, främst på hundarna och andra hemdjur, är också verifierade.

När man saltar blir det en avkylning, ibland ned till minus 20 grader, som gör att trampdynor på hundar, katter och andra djur spricker sönder. Sedan kommer det salt i såren, och efter det myc-

Ang. saltningen av vägarna vintertid
ket ofta eksem och andra besvärliga skador.

Jag skulle dock vilja ytterligare ifrågasätta om det inte också kan vara mera direkt trafikfarligt med den nedsmutsning av vindrutorna som sker från saltade vägar. Statsrådet sade att saltet används för att öka sandens vidhäftning mot vägbanan. I Göteborg brukar man tala om salta gossar, men där har man nu gått så långt att man *bara* saltar. Jag har min bostad i Alingsås och tjänstelokaler i Göteborg och Alingsås, och jag far ofta den vägen. Vid färderna till och från saltstaden Göteborg har jag ofta mött bilar som bara har en liten tittglugg i vindrutan, under det att rutan i övrigt är helt igensmord. Många bilister står på parkeringsplatserna och söker torka rent vindrutor och bakrutor, men många kör som sagt vidare med en bråkdel av sikt. Jag har åtskilliga gånger undrat om inte många underliga avkörningar av motorvägen kan bero på den dåliga sikten.

Jag vill därtill lägga herr statsrådet på minnet, att saltningen ur trafiksäkerhetssynpunkt kanske medför lika stora skador som fördelar. I många norrlandsstäder undviker man att salta.

Emellertid pågår ju forskningen. Jag har mig bekant också att det finns amerikanskt salt — ice food eller vad det kallas — som inte skall medföra korrosionsskador. Jag vet inte vad detta salt innehåller, kanske är inhibitorer (ett nytt ord, som jag inte kände till förut) inblandade. Vad det har för verkningar i övrigt vet man ju inte.

Däremot vet man att vid parkeringsplatserna smälter saltet av, och där dör alléträden t. ex.

Jag har här ett minne, som jag skall be att få överlämna till statsrådet Skoglund. Det är uppsopat av sådant som låg under vänstra framskärmen i min bil efter en resa från Göteborg till Alingsås för fyra veckor sedan. Från början såg det ut att innehålla 75 procent salt, men jag smälte och torkade det och nu ser

Om rätt för vissa husmödrar m. fl. att erhålla grundsjukpenning enligt lagen om allmän försäkring

det lortigt ut. Nu ser det ut som om det vore sand, men jag har löst upp det i vatten, och det blir inte mycket slam.

Att saltningen kostar pengar även för bilägarna har jag dyrt fått erfara nyligen.

Jag tackar för svaret. Jag hoppas frågan skall kunna drivas positivt. Jag tror nyttan blir lika stor om vi slipper saltningen.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Om rätt för vissa husmödrar m. fl. att erhålla grundsjukpenning enligt lagen om allmän försäkring

Ordet lämnades härefter till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet **ASPLING**, som meddelat, att han ämnade vid detta sammanträde besvara fru Nilssons interpellation om rätt för vissa husmödrar m. fl. att erhålla grundsjukpenning enligt lagen om allmän försäkring, och nu anförde:

Herr talman! Fru Nilsson har frågat om jag överväger en utvidgning av den s. k. hemmafruförsäkringen inom den allmänna sjukförsäkringen. Fru Nilsson synes närmast syfta på ensamstående kvinnor med barn över 16 år i hemmet och på s. k. hemmadöttrar.

Principen i lagen om allmän försäkring är att sjukpenningen skall utgöra ersättning för ett inkomstbortfall på grund av sjukdom. Från denna princip utgör hemmafruförsäkringen ett undantag. Hemmafruförsäkringen ger rätt till grundsjukpenning och omfattar dels gift kvinna, som stadigvarande sammanbor med sin man, dels andra kvinnor, t. ex. änkor, fränskilda och ogifta, som stadigvarande sammanbor med egna eller makes barn under 16 år. Med gift kvinna jämställs i vissa fall en kvinna som stadigvarande sammanbor med en man utan att vara gift med honom. Hemmafruförsäkring upphör senast då kvinnan blir 67 år.

Hemmafruförsäkringen avsåg ursprungligen bara gifta kvinnor. När försäkringen utsträcktes till ensamstående kvinnor var en avgränsning nödvändig. Gränsen drogs på sådant sätt att försäkringen skulle omfatta ensamstående kvinnor som generellt sett kan antas vara förhindrade att ha förvärvsarbete på grund av omvårdnaden om barn. Enligt min mening kan inte i och för sig omvårdnaden om t. ex. en 17-åring så starkt binda modern vid hemmet att hon av den orsaken hindras från att ta ett förvärvsarbete. Det kan därför inte heller utgöra tillräckligt motiv för att ändra nuvarande bestämmelser.

Åldersgränsen 16 år för barn förekommer i en mängd regler om sociala förmåner. Allmänt barnbidrag utgår till 16 år, och bidragsförskott kan också utges till dess barnet uppnått den åldern. Inom folkpensioneringen är 16 år bl. a. åldersgräns för rätt till barnpension. Förekomsten av barn under 16 år i hemmet är av betydelse för rätten till änkepension och för änkepensionens storlek. Men det är inte bara så att förmåner upphör vid 16 år. Förtidspension t. ex. kan börja utgå från 16 år, och detsamma är fallet med studiehjälp. Frågan om åldersgränsen 16 år bör inte prövas isolerat för hemmafruförsäkringen.

Vad beträffar de s. k. hemmadöttrarna vill jag bara nämna, att de i vissa fall får ersättning av kommun eller landsting för sitt vårdarbete och därigenom kan bli sjukpenningförsäkrade på grund av arbetsinkomst i vanlig ordning.

Fru **NILSSON** (s):

Herr talman! Till statsrådet och chefen för socialdepartementet herr Aspling framför jag mitt tack för svaret på min interpellation, men jag kan tyvärr inte säga att jag är nöjd med svaret. Något mer negativt svar hade jag knappast kunnat få.

Det är klart att jag kan hålla med socialministern när han säger: »Enligt

Om rätt för vissa husmödrar m. fl. att erhålla grundsjukpenning enligt lagen om allmän försäkring

min mening kan inte i och för sig omvårdnaden om t. ex. en 17-åring så starkt binda modern vid hemmet att hon av den orsaken hindras från att ta ett förvärvsarbete.» Det håller jag absolut med socialministern om, men det var inte sådana fall jag tänkte på. Jag tror heller inte att någon mamma med hemmavarande barn som kan ta ett arbete och kan få inkomst så att hon blir sjukförsäkrad försitter den chansen. Den grupp kvinnor som jag interPELLERAT om kommer inte alls in här.

I min interpellation nämnde jag som exempel på den grupp kvinnor jag åsyftar en kvinna som blev ensam med sina tre barn. Hon skötte dem, och allt var bra med den försäkring som fanns. Så fyllde barnen 16 år. De är nu mellan 16 och 18 år, och alla går i skola. Hon bor på en ort där hon absolut inte kan få något förvärvsarbete, om hon skulle orka med det. Hon blev sjukskriven av doktorn.

För ungefär ett halvt år sedan fyllde tvillingarna 16 år. När hon kom till försäkringskassan och skulle ta ut sin sjukpenning, fick hon till svar att hon inte hade några pengar att hämta, eftersom hon var nollställd sedan hennes barn fyllt 16 år. »Det är ju tur att jag har min tilläggsförsäkring, som jag själv betalar», sade kvinnan. »Även den är indragen, och ni är nollställd också där», fick hon till svar.

Naturligtvis gick kvinnan från försäkringskassan besviken och chockad över att inte ha fått ett enda öre. Utgifterna för hjälp i hemmet och för medicin under de 14 dagar hon varit sjukskriven har tagit 128 kronor av hennes änkepen-sion. Hon har talat med mig och skrivit om saken. Jag har hört mig för på olika försäkringskassor och frågat om det ofta förekommer sådan här nollställning.

Var och en förstår att det är besvärligt för denna grupp som inte får ett öre och som måste vara hemma och sköta flera vuxna barn, vilka kommer hem från skolan klockan 12 och då skall ha

mat och ge sig i väg igen. Man måste då vara både ganska ung och stark för att kunna ta ett förvärvsarbete. Kvinnan kanske också bor på en ort där det inte finns tillgång till förvärvsarbete, möjli-gen städjobb. Den mor som det här gäl-ler säger att hon inte orkar ta ett sådant arbete för att få vara med i försäkring-en. Jag tycker nog att det är ganska märkligt att en kvinna inte skall få va-ra med i försäkringen och fortsätta att betala sin avgift när hon tidigare gjort det i så många år.

Jag kan heller inte dela statsrådets uppfattning när han säger att åldersgränsen 16 år förekommer i en mängd regler om sociala förmåner och därför bör gälla även här. Inom ATP är åldersgränsen 18 år. Inom barnavården skrivs nu allmänt avtalen att gälla till 18—19 år. Bidragsförskotten får naturligtvis också följa med upp till 18-årsgränsen, där avtalen skrivs på detta sätt.

En höjning av barnens åldersgräns till 18 år skulle betyda mycket även i fråga om mödrarnas sjukförsäkring. När barnen uppnått 18 års ålder är de ofta ute i yrkesarbete, kanske flyttar från hemmet. Jag skulle vilja se den kvinna som då inte skulle försöka att få ett arbete för att gardera sin sjukförsäkring.

Beträffande hemmadöttrarna är jag mycket nöjd med de kommuner och landsting som ger dem ersättning för sitt vårdarbete så att de kan rädda sin sjukförsäkring eller i varje fall grund-sjukpenningen 5 kronor. Men det finns alltför många kommuner och landsting som inte betalar några bidrag till hem-madöttrar.

Jag anser, herr talman, att man i fråga om mödrarna bör observera att det här finns en grupp människor som helt kommer utanför sjukförsäkringen.

Herr statsrådet ASPLING:

Herr talman! Jag kan ha stor förståelse för det enskilda fall som fru Nilsson här omnämnt. Jag betvivlar inte alls att

Om rätt för vissa husmödrar m. fl. att erhålla grundsjukpenning enligt lagen om allmän försäkring

det kan finnas en rad ömmande omständigheter som engagerat fru Nilsson och som för henne gjort det motiverat att rikta denna interpellation till mig.

Vi har dock vissa bestämmelser för sjukförsäkringen, och de bestämmelserna är generella. Vi har helt enkelt fått lov att göra dem generella. När man infört denna schablonregel om en åldersgräns av 16 år för barnen har man naturligtvis därigenom avgränsat en grupp. Men man kan inte gå in på de enskilda fallen och säga att den eller den gruppen befinner sig i speciella svårigheter och måste ha en specialbehandling. Jag är ganska övertygad om att fru Nilsson under våra diskussioner i kammaren många gånger har funnit att vissa grupper aktualiserats därför att de av en eller annan anledning inte klaffar in under bestämmelserna. Men det är nu en gång så att vår socialförsäkring måste bygga på generella bestämmelser.

Jag har velat säga detta, herr talman, även om jag naturligtvis väl kan förstå att det i ett sådant fall som fru Nilsson här tagit upp kan finnas starka sociala motiv för andra anordningar. Lösningen får emellertid då sökas på andra vägar.

Fru NILSSON (s):

Herr talman! Jag förstår mycket väl att man måste ha generella regler och att de även måste gälla för en enskild person. Men det är inte så få fall som berörs av denna bestämmelse. Jag var i går kallad till en sammankomst, där denna fråga togs upp till behandling. Man trodde att jag redan hade fått svar på min interpellation. Frågan diskuteras ganska länge. Det kom därvid fram att det finns ganska många kvinnor i denna grupp, kanske framför allt i 50-årsåldern, som inte kan ta förvärvsarbete och som därigenom utestängs från försäkringen. Jag tycker att de åtminstone borde kunna få grundsjukpenning eller äga rätt till frivillig försäkring. De har kanske varit med i sjukförsäkringen

30—40 år, men så klipps det hela av och de utestängs på grund av att barnen fyllt 16 år. Med min interpellation har jag velat fästa socialministerns uppmärksamhet på att det här bör bli en ändring, antingen på så sätt att åldersgränsen höjs eller så att kvinnorna får behålla den försäkring som de frivilligt tagit och som de själva betalat avgift för.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Föredrogs och hänvisades till konstitutionsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 88, med förslag till lag angående ändring i lagen den 28 maj 1937 (nr 249) om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar.

Föredrogs och hänvisades till lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 92, med förslag till förordning med särskilda bestämmelser om allmän folk- och bostadsräkning år 1965 m. m.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 94, med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 27 maj 1960 (nr 253) om tillverkning och beskattning av malt- och läskedrycker, m. m.

Föredrogs och hänvisades till lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 96, med förslag till lag om ändrad lydelse av 72 § växellagen den 13 maj 1932 (nr 130) m. m.

Föredrogs och hänvisades till bankoutskottet Kungl. Maj:ts propositioner: nr 98, med förslag till lag om fortsatt giltighet av likviditets- och kassavotslagen den 25 maj 1962 (nr 256), m. m.; samt

nr 99, angående omorganisation av Svenska skeppshypotekskassan, m. m.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 101, angående försäljning av vissa allmänna arvsfonden tillfallna fastigheter.

Vid föredragning av motionen nr 673 hänvisades densamma, såvitt den avsåg grunderna för de statliga bidragen till de kommunala bostadstilläggen, till lagutskott och i övrigt till statsutskottet.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet motionen nr 674.

Vid föredragning av motionen nr 675 hänvisades densamma till lagutskott, utom i vad den avsåg förslaget om anslag, i vilket hänseende motionen hänvisades till statsutskottet.

Föredrogs och hänvisades motionerna nr 676—686 till statsutskottet, motionen nr 687 till bevillningsutskottet och motionen nr 688 till konstitutionsutskottet.

Föredrogs och bordlades ånyo konstitutionsutskottets memorial nr 19, statsutskottets utlåtanden nr 8 och 38—41 samt memorial nr 42—44, bevillningsutskottets betänkande nr 21, bankoutskottets utlåtanden nr 13 och 14, första lagutskottets utlåtanden nr 16 och 18, andra lagutskottets utlåtanden nr 36 och 37, tredje lagutskottets utlåtanden nr 15—17, jordbruksutskottets utlåtande nr 5 ävensom allmänna beredningsutskottets utlåtanden nr 15—20.

På framställning av herr talmannen beslöts att å föredragningslistan för morgondagens sammanträde statsutskottets utlåtande nr 38 och bankoutskottets utlåtande nr 13 i nu nämnd ordning skulle uppföras främst bland två gånger bordlagda ärenden samt statsutskottets utlåtande nr 8 sättas sist.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 11, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1965/66 inom inrikesdepartementets verksamhetsområde jämte i ämnet väckta motioner;

nr 142, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för budgetåret 1965/66 till Upplysningsverksamhet i utlandet angående Sverige; och

nr 143, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag angående anslag på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1964/65 till Allmänna beredskapsarbeten m. m.

Anmälades och godkändes tredje lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 94, till Konungen i anledning av väckta motioner om fastighetsombud för dödsbon som äger jordbruks- och skogsfastigheter.

Anmälades och bordlades följande till kammaren överlämnade kungl. propositioner:

nr 95, angående reglering av priserna på vissa jordbruksprodukter, m. m.; nr 97, angående vatten- och luftvårdens organisation;

nr 102, med förslag till lag angående ändring i lagen den 18 april 1952 (nr 152) om sammanföring av samfällid vägmark med angränsande fastighet m. m., m. m.;

nr 103, med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 19 juni 1942 (nr 429) om hyresreglering m. m., m. m.; och

nr 107, med förslag till förordning om statsbidrag till byggande av tunnelbana.

Anmälades och bordlades statsutskottets utlåtanden:

nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda fram-

ställningar rörande utgifterna för budgetåret 1965/66 inom justitiedepartementets verksamhetsområde jämte i ämnet väckta motioner;

nr 6, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna på driftbudgeten för budgetåret 1965/66 inom kommunikationsdepartementets verksamhetsområde jämte i ämnet väckta motioner;

nr 45, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1965/66 till Markförvärv för övningsfält m. m.;

nr 46, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar om anslag för budgetåret 1965/66 till Fångvårdsanstalterna: Avlöningar jämte i ämnet väckta motioner och om anordnande av en fångvårdsanstalt i Uppsala för studiebegärade intagna; samt

nr 47, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande anslag för budgetåret 1965/66 till Kammarkollegiet: Avlöningar och Kammarkollegiet: Omkostnader jämte i ämnet väckta motioner; ävensom

bevillningsutskottets betänkande nr 22, i anledning av väckta motioner om lättnader i beskattningen för personer med nedsatt skatteförmåga.

Anmäldes och bordlades följande under sammanträdet till herr talmannen avlämnade motioner:

nr 689, av herr *Virgin m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 42, angående anslag för budgetåret 1965/66 till statskontoret m. m. och statens data-maskinfond;

nr 690, av herr *Dahlén m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 63, angående det statliga utvecklingsbiståndets administration;

nr 691, av herr *Virgin m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 65, angående anslag för budgetåret 1965/66 till statsdepartementen, m. m.;

nr 692, av herr *Jacobsson, Gösta*, och

fru *Hamrin-Thorell*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 68, med anhållan om yttrande över vissa av Europarådets rådgivande församling vid dess sextonde ordinarie möte antagna rekommendationer och resolutioner;

nr 693, av herr *Hilding*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 68, med anhållan om yttrande över vissa av Europarådets rådgivande församling vid dess sextonde ordinarie möte antagna rekommendationer och resolutioner;

nr 694, av herr *Källqvist* och fru *Hamrin-Thorell*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 70, angående blind- och dövskolväsendets organisation m. m.;

nr 695, av fru *Olsson* och herr *Carlsson, Eric*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 70, angående blind- och dövskolväsendets organisation m. m.;

nr 696, av herr *Hilding* och herr *Hansson, Gustaf Henry*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 71, med hemställan om riksdagens samtycke till förordnande angående fortsatt valuta-reglering;

nr 697, av herr *Nyman m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 79, angående vissa frågor rörande lärarutbildning;

nr 698, av herrar *Nyman* och *Wallmark*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 79, angående vissa frågor rörande lärarutbildning;

nr 699, av herrar *Wallmark* och *Lidgard*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 79, angående vissa frågor rörande lärarutbildning;

nr 700, av herr *Lidgard*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 81, angående naturhistoriska riksmuseets ställning och organisation m. m.;

nr 701, av herr *Skärman m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 83, angående den framtida verksamheten vid Törefors aktiebolag med flera statliga företag;

nr 702, av fru *Hamrin-Thorell* och fru *Segerstedt Wiberg*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 84, med

förslag till förordning om särskild skatteberäkning i vissa fall för makar;

nr 703, av herr *Lundström m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 84, med förslag till förordning om särskild skatteberäkning i vissa fall för makar;

nr 704, av herr *Jacobsson, Gösta*, och fru *Segerstedt Wiberg*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 87, med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 1 december 1959 (nr 507) om allmän varuskatt; samt

nr 705, av herr *Hernelius m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 105, angående ytterligare utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1964/65.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 15.34.

In fidem

Fritz af Petersens

Onsdagen den 7 april förmiddagen

Kammaren sammanträdde kl. 10.00.

Då val av åtta ledamöter i riksdagens löne delegation nu skulle anställas, begärdes ordet av herr FÖRSTE VICE TALMANNEN, som anförde:

Herr talman! För vart och ett av de val som skall förrättas vid detta plenum ber jag att få avlämna gemensam lista. Listorna har godkänts av de av kammaren valda ledamöterna av talmanskonferensen, och varje lista upptar namn på så många personer som det ifrågavarande valet avser.

Herr förste vice talmannen avlämnade därefter tre särskilda listor.

Den lista, som avsåg valet av ledamöter i riksdagens löne delegation, upptog under partibeteckningen »Den gemensamma listan» följande namn:

Nilsson, Hjalmar
 Damström
 Jacobsson, Per
 Eskilsson
 Karlsson, Göran
 Söderberg
 Larsson, Thorsten
 Åkerlund

Sedan denna lista upplästs och av kammaren godkänts, förklarades de å listan upptagna personerna hava blivit utsedda till ledamöter i riksdagens löne delegation.

Företogs val av åtta suppleanter i riksdagens löne delegation.

Den av herr förste vice talmannen avlämnade lista, som gällde detta val, upptog under partibeteckningen »Den gemensamma listan» följande namn:

Svedberg, Erik
 Wärnberg
 Nyman
 Nilsson, Yngve
 Jansson, Paul
 Karlsson, Helge
 Olsson, Johan
 Peterson, Eric Gustaf

Efter det denna lista upplästs och av kammaren godkänts, förklarades de å listan upptagna personerna hava blivit utsedda till suppleanter i riksdagens löne delegation.

På framställning av herr talmannen beslöts att riksdagens kanslideputerade genom utdrag av protokollet skulle underrättas om kammarens val av ledamöter och suppleanter i riksdagens löne delegation samt anmodas låta uppsätta och till kamrarna ingiva förslag till skrivelse till Konungen med anmälan om de förrättade valen.

Anställdes val av tjugufem ledamöter i riksdagens krigsdelegation jämte tjugufem suppleanter för dessa ledamöter.

Den av herr förste vice talmannen för detta val avlämnade lista, som bar partibeteckningen »Den gemensamma listan», hade följande utseende:

Sträng
 Andersson, Sven
 Boheman
 Virgin
 Strand
 Undén

Lindström, fru
 Lange
 Jacobsson, Per
 Ohlsson, Ebbe
 Holmqvist
 Aspling

Johansson, Ivar
 Ericsson, John
 Lundström
 Eskilsson
 Näsström
 Ahlqvist
 Elmgren
 Bengtson
 Andersson, Axel
 Hernelius
 Andersson, Birger
 Nilsson, Hjalmar
 Pettersson, Georg
 Dahlén
 Holmberg
 Geijer, Arne
 Andersson, Torsten
 Hamrin-Thorell, fru
 Mattson, Fröken

Hermansson
 Palme
 Hansson, Nils
 Sveningsson
 Kling
 Eriksson, Einar
 Möller
 Sundin
 Alexanderson
 Nilsson, Yngve
 Ståhle
 Petersson, Bertil
 Larsson, Lars
 Segerstedt Wiberg, fru
 Hansson, Gustaf Henry
 Palm
 Larsson, Nils Theodor
 Hilding
 Myrdal, fru

Sedan denna lista upplästs och av kammaren godkänts, förklarades hava blivit utsedda till ledamöter i riksdagens krigsdelegation herrar Sträng, Sven Andersson, Boheman, Virgin, Strand, Undén, Ivar Johansson, John Ericsson, Lundström, Eskilsson, Näsström, Ahlqvist, Elmgren, Bengtson, Axel Andersson, Hernelius, Birger Andersson, Hjalmar Nilsson, Georg Pettersson, Dahlén, Holmberg, Arne Geijer och Torsten Andersson, fru Hamrin-Thorell samt fröken Mattson ävensom till suppleanter för dem respektive fru Lindström, herrar Lange, Per Jacobsson, Ebbe Ohlsson, Holmqvist, Aspling, Hermansson, Palme, Nils Hansson, Sveningsson, Kling, Einar Eriksson, Möller, Sundin, Alexanderson, Yngve Nilsson, Ståhle, Bertil Petersson och Lars Larsson, fru Segerstedt Wiberg, herrar Gustaf Henry Hansson, Palm, Nils Theodor Larsson och Hilding samt fru Myrdal.

Föredrogos och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 95, angående reglering av priserna på vissa jordbruksprodukter, m. m.; samt

nr 97, angående vatten- och luftvårdens organisation.

Föredrogos och hänvisades till lagutskott Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 102, med förslag till lag angående ändring i lagen den 18 april 1952 (nr 152) om sammanföring av samfällid vägmark med angränsande fastighet m. m., m. m.; och

nr 103, med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 19 juni 1942 (nr 429) om hyresreglering m. m., m. m.

Föredrogos och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 107, med förslag till förordning om statsbidrag till byggande av tunnelbana.

Föredrogos och hänvisades till statsutskottet motionerna nr 689 och 690.

Vid föredragning av motionen nr 691 hänvisades densamma, såvitt den avsåg jordbruksdepartementet, till jordbruksutskottet och i övrigt till statsutskottet.

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

Föredrogos och hänvisades motionerna nr 692 och 693 till utrikesutskottet, motionerna nr 694 och 695 till statsutskottet, motionen nr 696 till bankoutskottet, motionerna nr 697—701 till statsutskottet samt motionerna nr 702—704 till bevillningsutskottet.

Vid föredragning av motionen nr 705 hänvisades densamma, såvitt den avsåge användning av kvarteret Vinstocken för riksbankens räkning, till bankoutskottet och i övrigt till statsutskottet.

Föredrogos och bordlades ånyo statsutskottets utlåtanden nr 2, 6 och 45—47 samt bevillningsutskottets betänkande nr 22.

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 38, i anledning av vissa av Kungl. Maj:t:s i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1965/66 till främjande av bostadsförsörjningen m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över inrikesärenden för den 4 januari 1965, föreslagit riksdagen att

A. beträffande anslag på *driftbudgeten*

I. bemyndiga Kungl. Maj:t att ändra personalförteckningen för länsbostadsnämnderna i enlighet med vad i statsrådsprotokollet anförts;

II. godkänna av departementschefen förordad avlöningsstat för länsbostadsnämnderna, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1965/66;

III. medgiva, att beslut om räntefria förbättringslån finge meddelas intill 60 miljoner kronor under budgetåret 1965/66;

IV. för budgetåret 1965/66 under elfte huvudtiteln anvisa

1) till Bostadsstyrelsen: Omkostnader ett förslagsanslag av 1 052 000 kronor;

2) till Länsbostadsnämnderna: Avlöningar ett förslagsanslag av 9 150 000 kronor;

3) till Länsbostadsnämnderna: Omkostnader ett förslagsanslag av 1 201 000 kronor;

4) till Räntebidrag ett förslagsanslag av 250 miljoner kronor;

5) till Bidrag till viss bostadsförbättringsverksamhet ett förslagsanslag av 30 miljoner kronor;

B. beträffande anslag på *kapitalbudgeten*

I. godkänna av departementschefen förordad ändring av bestämmelserna angående hyreskontroll i statsbelånade hus;

II. medgiva, att lån, som skulle utgå från lånefonden för bostadsbyggande, finge under år 1965 beviljas för högst 82 000 bostadslägenheter intill ett belopp av 1 470 miljoner kronor samt under 1966 för högst 84 000 bostadslägenheter intill ett belopp av högst 1 460 miljoner kronor;

III. bemyndiga Kungl. Maj:t att, under av departementschefen angivna förutsättningar, besluta om utökning av den under B. II. upptagna ramen för långivning under år 1965;

IV. godkänna vad departementschefen anfört beträffande inriktningen av långivningen från lånefonden för maskinanskaffning inom byggnadsindustrien;

V. godkänna av departementschefen framlagt förslag rörande vissa kapitalsubventioner för studentbostäder;

VI. medgiva, att beslut om lån, som skulle utgå från anslaget till räntefria lån till bostadsbyggande, finge medde-

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

las intill 22 miljoner kronor under ett-
 vart av åren 1965 och 1966;

VII. bemyndiga Kungl. Maj:t att besluta om utökning av den under B. VI. upptagna ramen för långivning under år 1965 i den omfattning, som utvecklingen i fråga om kapital- och arbetskraftsresurser möjliggjorde;

VIII. för budgetåret 1965/66 anvisa

a) under statens utlåningsfonder

1) till Lånefonden för bostadsbyggande ett investeringsanslag av 850 miljoner kronor;

2) till Lånefonden för maskinanskaffning inom byggnadsindustrien ett investeringsanslag av 1 000 kronor;

b) under fonden för låneunderstöd till Räntefria lån till bostadsbyggande ett investeringsanslag av 20 miljoner kronor.

I samband med Kungl. Maj:ts ifrågasvarande förslag hade utskottet till behandling förehåft följande motioner, nämligen

från första kammaren

I: 82, av herr *Lars Larsson m. fl.*,

I: 118, av herrar *Adolfsson* och *Lager*,

I: 175, av herr *Eric Carlsson m. fl.*,

I: 177, av herr *Knut Johansson m. fl.*,

I: 280, av herr *Göran Karlsson*,

I: 290, av herr *Virgin m. fl.*,

I: 412, av herr *Paul Jansson*,

I: 418, av herr *Lundström m. fl.*,

I: 423, av herr *Strandberg* och fröken *Stenberg*,

I: 426, av herr *Sundin m. fl.*,

I: 433, av herrar *Wikberg* och *Erik Olsson*, samt

I: 604, av herr *Svanström*, ävensom

från andra kammaren

II: 110, av herr *Johansson* i Norrköping *m. fl.*,

II: 150, av herr *Nilsson* i Gävle *m. fl.*,

II: 220, av herr *Bergman m. fl.*,

II: 226, av herr *Gustavsson* i Alvesta *m. fl.*

II: 343, av herr *Heckscher m. fl.*,

II: 349, av herr *Rask*,

II: 489, av herr *Blomkvist m. fl.*,

II: 502, av herr *Hedlund m. fl.*,

II: 510, av herr *Larsson* i Norderön *m. fl.*,

II: 517, av herr *Ohlin m. fl.*, samt

II: 518, av herrar *Petersson* och *Nilsson* i Agnäs.

I de likalydande motionerna I: 82 (av herr *Lars Larsson m. fl.*) och II: 110 (av herr *Johansson* i Norrköping *m. fl.*) hade hemställts, att riksdagen vid behandling av anslag till Lånefonden för bostadsbyggande måtte uttala, att den regionala fördelningen av de medel, som skulle ställas till förfogande för bostadslångivningen under kalenderåret 1965, borde äga rum under beaktande av vad i motionerna anförts.

I de likalydande motionerna I: 118 (av herrar *Adolfsson* och *Lager*) samt II: 150 (av herr *Nilsson* i Gävle *m. fl.*) hade anhållits, att riksdagen måtte

1. avslå Kungl. Maj:ts förslag beträffande ramen för långivning till bostadsbyggande,

2. medgiva, att lån, som skulle utgå från lånefonden för bostadsbyggande, finge under år 1965 beviljas för högst 89 000 bostadslägenheter intill ett belopp av 1 571 500 000 kronor samt under 1966 för högst 89 000 bostadslägenheter intill ett belopp av högst 1 532 500 000 kronor,

3. bemyndiga Kungl. Maj:t att, under förutsättningar som i motionerna angivits, besluta om utökning av den under 2. upptagna ramen för långivning under år 1965,

4. till lånefonden för bostadsbyggande för budgetåret 1965/66 anvisa ett investeringsanslag av 1 000 000 000 kronor samt

5. i övrigt giva Kungl. Maj:t till känna vad i motionerna anförts.

I de likalydande motionerna I: 177 (av herr *Knut Johansson m. fl.*) och II: 220 (av herr *Bergman m. fl.*) hade yrkats, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle hemställa, att för-

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

slag grundade på markpolitiska utredningens betänkande om kommunal markpolitik snarast möjligt måtte föreläggas riksdagen.

I de likalydande motionerna I: 280 (av herr Göran Karlsson) och II: 349 (av herr Rask) hade föreslagits, att riksdagen vid behandlingen av lånefonden för bostadsbyggande skulle uttala, att lånemedel för småhus borde ställas till förfogande i sådan omfattning, att produktionen av dylika upprätthölls på en i stort sett oförändrad nivå.

I de likalydande motionerna I: 290 (av herr Virgin m. fl.) och II: 343 (av herr Heckscher m. fl.) hade hemställts,

A. att riksdagen måtte

1) besluta, att de såsom allmännyttiga betecknade bostadsföretagen skulle åläggas redovisningsskyldighet för sina fonder, dessas storlek och successiva uppbyggnad samt för de principer efter vilka dels fonderna uppbyggdes, dels hyressättningen skedde;

2) uttala, att en grundprincip för den fortsatta bostadspolitiken borde vara, att de boende själva skulle betala vad deras bostäder kostade;

B. att riksdagen måtte besluta,

1) att den statliga bostadslånegivningen från och med den 1 juli 1965 skulle ersättas av ett kreditgarantisystem;

2) att i anledning därav varken preliminära beslut skulle meddelas angående lån från lånefonden för bostadsbyggande eller anslag anvisas till samma fond från nämnda datum;

3) att för erhållande av kreditgaranti en engångsavgift av 0,5 % skulle erläggas;

4) att från och med den 1 januari 1965 ränteeftergift ej längre skulle medgivas beträffande hus som påbörjats före ingången av 1958;

5) att räntegaranti, avseende räntor å underliggande lån, som hänförde sig till tiden från och med den 1 januari 1965, skulle grundas på en räntesats

av 5 % vad avsåge hus påbörjade från och med den 1 januari 1958;

6) att statliga bostadslån och egna-hemslån upp till 90 % av belåningsvärdet för hus påbörjade från och med den 1 januari 1958 skulle för tiden från och med den 1 juli 1965 förräntas efter en räntesats av 6 %, samt att till den del lånen överstege 90 % av belåningsvärdet räntan skulle utgöra 6,5 %;

7) att förbättringslån avseende hus, som påbörjats från och med den 1 januari 1958, skulle för tiden från och med den 1 juli 1965 förräntas efter en räntesats av 5 %;

8) att de tilläggs-lån, som enligt beslut av 1953, 1957 och 1959 års riksdagar gjorts amorteringspliktiga, skulle för tiden från och med den 1 juli 1965 förräntas efter en räntesats av 6 %;

C. att riksdagen, om förslagen under B. 1)—3) icke vunne riksdagens bifall, måtte besluta

1) att bostadslån, till vilka tillstånd lämnats tidigast den 1 juli 1965, skulle beviljas upp till 90 % av belåningsvärdet mot enbart inteckningssäkerhet, oavsett förvaltningsformerna, och för s. k. allmännyttiga företag upp till 95 % mot kommunal borgen samt till den del de överstege 90 % av belåningsvärdet amorteras på 25 år;

2) att vid utgivande av statliga bostadslån en förvaltningsavgift om 0,5 % skulle uttagas i samband med lånets utbetalande;

D. att riksdagen, under förutsättning att yrkandet under C. 1) vunne riksdagens bifall, måtte medgiva, att lån, som skulle utgå från lånefonden för bostadsbyggande, finge beviljas intill 1 380 000 000 kronor under år 1965 samt 1 370 000 000 kronor under år 1966;

E. att riksdagen måtte i övrigt beakta vad i motionerna anförts.

I de likalydande motionerna I: 412 (av herr Paul Jansson) och II: 489 (av herr Blomkvist m. fl.) hade anhållits, att riksdagen vid behandlingen av anslag

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

till Lånefonden för bostadsbyggande måtte uttala, att vid den regionala fördelningen all tänkbar hänsyn borde tagas till såväl byggnadsbehovet som samsättningsförhållanden för i motionerna berörda yrkesgrupper.

I de likalydande motionerna I: 418 (av herr Lundström m. fl.) och II: 517 (av herr Ohlin m. fl.) hade yrkats, att riksdagen skulle besluta

1) att antaga det i motionerna föreslagna bostadsbyggnadsprogrammet;

2) att i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad i motionerna anförts beträffande bostadsbyggandets lokalisering;

3) att i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad i motionerna anförts beträffande miljöfrågorna;

4) att räntesubventionen skulle ersättas med ett enhetligt schablonbidrag enligt i motionerna angivna riktlinjer;

5) att länegränsen för enskilda bostadsföretag, för vilka preliminärt beslut meddelades efter den 1 juli 1965, skulle höjas från 85 % till 90 % av belåningsvärdet;

6) att tertiärlånet för privatägda småhus skulle förräntas och amorteras med fast annuitet, att tillämpas från och med den 1 juli 1965;

7) att räntebidragen från och med den 1 januari 1965 skulle utgå enligt i motionerna föreslagna villkor;

8) att anslaget till Räntebidrag under elfte huvudtiteln för budgetåret 1965/66 skulle uppföras med 215 000 000 kronor, vilket innebar ett i förhållande till Kungl. Maj:ts förslag med 35 000 000 kronor sänkt anslag;

9) att medgiva, att lån, som skulle utgå från lånefonden för bostadsbyggande, finge under år 1965 beviljas för 84 000 bostadslägenheter intill ett belopp av 1 530 000 000 kronor; förslaget innebar för år 1965 en höjning med 2 000 bostadslägenheter i jämförelse med Kungl. Maj:ts förslag och för år 1966 en höjning med 4 000 lägenheter.

I de likalydande motionerna I: 423 (av herr Strandberg och fröken Stenberg) samt II: 518 (av herrar Petersson och Nilsson i Agnäs) hade föreslagits, att riksdagen skulle uttala, att fördelningen av bostadsbyggandet alltför jämt borde ske efter de fördelningstal mellan storstäderna och övriga delar av landet som hitintills tillämpats.

I de likalydande motionerna I: 426 (av herr Sundin m. fl.) och II: 502 (av herr Hedlund m. fl.) hade hemställts,

I. att riksdagen måtte

a) fastställa i motionerna angivna basräntor å vissa underliggande bostadslån att träda i kraft den 1 januari 1965,

b) till Räntebidrag under elfte huvudtiteln för budgetåret 1965/66 anvisa ett förslagsanslag av 215 000 000 kronor;

II. att riksdagen måtte medgiva att övre länegränsen för statligt bostadslån till enskilda från och med den 1 juli 1965 finge höjas från 90 till 95 % av belåningsvärdet såvitt gällde småhus och från 85 till 90 % såvitt gällde flerfamiljshus;

III. att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla,

a) att den regionala fördelningen av medel, som skulle ställas till förfogande för bostadslånegivningen under 1965, finge ske enligt i motionerna angivna grunder,

b) att det preliminära programmet för bostadsbyggandet år 1966 måtte omfatta 95 000 lägenheter,

c) att förslag rörande schablonmetod för beräkning av räntebidrag till vissa underliggande bostadslån måtte föreläggas riksdagen snarast möjligt,

d) att förslag rörande frågan om avskrivning av tilläggs lån till vissa studentbostäder måtte föreläggas riksdagen så snart underlag erhållits för frågans bedömning,

e) att frågorna rörande ökat utrymme i planeringen, bättre finansierings-

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

villkor och rationella byggmetoder m. m. för småhusproduktionen snarast måtte utredas i syfte att kraftigt öka småhusbyggandet.

I de likalydande motionerna I: 433 (av herrar Wikberg och Erik Olsson) samt II: 510 (av herr Larsson i Norderön m. fl.) hade anhållits, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Jämtlands län måtte tilldelas bostadsbyggnadskvot, så att dess resurser i fråga om planering, projektering och byggarbetskraft kunde utnyttjas på ett normalt sätt.

I motionen I: 604 (av herr Svanström) hade yrkats, att riksdagen skulle besluta

att vid behandling av frågan om statligt stöd till bostadsbyggandet uttala, att fördelningen borde ske jämväl med hänsyn till lokaliseringspolitiska synpunkter i län som t. ex. Kalmar län; samt

att en eventuell ökning av bostadsproduktionen i storstäderna icke skulle få resultera i minskning för landsortens vidkommande, utan följas upp med en ökning även ute i länen.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte

1. beträffande bostadsbyggandets omfattning och lokalisering

a) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag jämte motionerna I: 418 och II: 517, I: 426 och II: 502, I: 118 och II: 150, I: 82 och II: 110, I: 412 och II: 489, I: 423 och II: 518, I: 433 och II: 510 samt I: 604, de sex förstnämnda motionerna såvitt nu vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet i utlåtandet anförte;

b) i skrivelse till fullmäktige i riksbanken giva till känna vad utskottet i förevarande sammanhang anförte beträffande bostadsbyggandets kreditförsörjning;

2. beträffande bostadsbyggandets inriktning med avslag å motionerna I: 418 och II: 517, I: 426 och II: 502 samt I: 280

och II: 349, de fyra förstnämnda motionerna såvitt nu vore i fråga, godkänna vad utskottet i utlåtandet anförte;

3. beträffande kommunal markpolitik i anledning av motionerna I: 177 och II: 220 godkänna vad utskottet i utlåtandet anförte;

4. avslå i motionerna I: 290 och II: 343 framställt yrkande om införande av ett kreditgarantisystem på bostadsområdet;

5. avslå i motionerna I: 418 och II: 517, I: 290 och II: 343 samt I: 426 och II: 502 framställda yrkanden beträffande bostadslånets storlek;

6. avslå i motionerna I: 175 och II: 226 framställt yrkande angående räntefria stående förbättringslån;

7. avslå i motionerna I: 418 och II: 517 framställt yrkande angående formen för förräntning och amortering av vissa bostadslån;

8. avslå i motionerna I: 290 och II: 343 framställda yrkanden angående räntan på bostadslån, egnahemslån, förbättringslån och vissa tilläggs lån;

9. avslå i motionerna I: 290 och II: 343 framfört yrkande angående en förvaltningsavgift för bostadslån;

10. avslå i motionerna I: 290 och II: 343 framställt yrkande angående viss redovisningsskyldighet för allmännyttiga bostadsföretag;

11. beträffande långivningen för maskinanskaffning inom byggnadsindustrin med bifall till Kungl. Maj:ts förslag i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet i utlåtandet anförte;

12. avslå i motionerna I: 418 och II: 517 samt I: 426 och II: 502 framställda yrkanden angående en schablonmetod för beräkning av räntesubventioner;

13. avslå i motionerna I: 418 och II: 517, I: 290 och II: 343 samt I: 426 och II: 502 framställda yrkanden beträffande grunderna för räntebidrag;

14. beträffande vissa utestående subventioner till studentbostäder med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 426 och II: 502,

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

såvitt nu vore i fråga, godkänna vad utskottet i utlåtandet anfört;

15. beträffande grunderna för den statliga låne- och bidragsverksamheten till främjande av bostadsförsörjningen, såvitt de ej behandlats under 1.—14., med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och under erinran om vad utskottet i utlåtandet anfört godkänna i statsrådsprotokollet över inrikesärenden för den 4 januari 1965 förordade ändringar;

16. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 290 och II: 343, I: 418 och II: 517 samt I: 426 och II: 502, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, till Räntebidrag för budgetåret 1965/66 på driftbudgeten under elfte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 250 000 000 kronor;

17. medgiva, att beslut om räntefria förbättringslån finge meddelas intill 60 000 000 kronor under budgetåret 1965/66;

18. till Bidrag till viss bostadsförbättringsverksamhet för budgetåret 1965/66 på driftbudgeten under elfte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 30 000 000 kronor;

19. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 418 och II: 517, I: 290 och II: 343 samt I: 118 och II: 150, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, medgiva, att lån, som skulle utgå från lånefonden för bostadsbyggande, finge under år 1965 beviljas för högst 82 000 bostadslägenheter intill ett belopp av 1 470 000 000 kronor samt under år 1966 för högst 84 000 bostadslägenheter intill ett belopp av 1 460 000 000 kronor;

20. bemyndiga Kungl. Maj:t att under förutsättningar, som departementschefen angivit i statsrådsprotokollet över inrikesärenden för den 4 januari 1965, besluta om utökning av den under 19. upptagna ramen för långivning under år 1965;

21. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 290 och II: 343 samt I: 118 och II: 150, samtliga motioner såvitt nu vore i frå-

ga, till Lånefonden för bostadsbyggande för budgetåret 1965/66 på kapitalbudgeten under statens utlåningsfonder anvisa ett investeringsanslag av 850 000 000 kronor;

22. till Lånefonden för maskinanskaffning inom byggnadsindustrin för budgetåret 1965/66 på kapitalbudgeten under statens utlåningsfonder anvisa ett investeringsanslag av 1 000 kronor;

23. medgiva, att lån, som skulle utgå från anslaget till räntefria lån till bostadsbyggande, finge meddelas intill 22 000 000 kronor under ettvarvt av åren 1965 och 1966;

24. bemyndiga Kungl. Maj:t att besluta om en utökning av den under 23. upptagna ramen för långivning under år 1965 i den omfattning, som utvecklingen i fråga om kapital- och arbetskraftsresurser möjliggjorde;

25. till Räntefria lån till bostadsbyggande för budgetåret 1965/66 på kapitalbudgeten under fonden för låneunderstöd anvisa ett investeringsanslag av 20 000 000 kronor;

26. bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga den ändring i personalförteckningen för länsbostadsnämnderna, som föranleddes av vad departementschefen i statsrådsprotokollet över inrikesärenden för den 4 januari 1965 föreslagit;

27. godkänna i utlåtandet införd avlöningsstat för länsbostadsnämnderna, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1965/66;

28. till Länsbostadsnämnderna: Avlöningar för budgetåret 1965/66 på driftbudgeten under elfte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 9 150 000 kronor

29. till Bostadsstyrelsen: Omkostnader för budgetåret 1965/66 på driftbudgeten under elfte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 1 052 000 kronor;

30. till Länsbostadsnämnderna: Omkostnader för budgetåret 1965/66 på driftbudgeten under elfte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 1 201 000 kronor;

31. besluta, att i förevarande sammanhang behandlade motioner, till den

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

del de icke blivit under punkterna 1.—30. särskilt berörda eller av utskottet behandlats i annat utlåtande, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

1) beträffande bostadsbyggandets omfattning och lokalisering

a) av herrar *Kaijser, Holmberg, Turesson* och *Nordstrandh*, vilka ansett, att utskottets yttrande i viss del bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under 1 hemställa att riksdagen måtte beträffande bostadsbyggandets omfattning och lokalisering i anledning av Kungl. Maj:ts förslag jämte motionerna I: 418 och II: 517, I: 426 och II: 502, I: 118 och II: 150, I: 82 och II: 110, I: 412 och II: 489, I: 423 och II: 518, I: 433 och I: 510 samt I: 604, de sex förstnämnda motionerna såvitt nu vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanterna anfört;

b) av herrar *Per Jacobsson, Edström* och *Källqvist*, fröken *Elmén* samt herrar *Gustafsson* i Skellefteå och *Mundebo*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del erhålla den lydelse, denna reservation visade;

c) av herrar *Per Jacobsson, Edström* och *Källqvist*, fröken *Elmén* samt herrar *Gustafsson* i Skellefteå och *Mundebo*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del hava den avfattning, som i reservationen angivits;

d) av herrar *Nils-Eric Gustafsson, Harald Pettersson, Eliasson* i Sundborn och *Nilsson* i Tvärålund, vilka ansett, att utskottets yttrande i viss angiven del bort lyda så, som reservationen visade;

e) av herrar *Per Jacobsson, Edström, Källqvist, Nils-Eric Gustafsson, Harald Pettersson* och *Eliasson* i Sundborn, fröken *Elmén* samt herrar *Gustafsson* i Skellefteå, *Nilsson* i Tvärålund och *Mundebo*, vilka ansett, att utskottets yttrande i viss del bort erhålla den ändrade lydelse, som i denna reservation angivits;

f) av herrar *Karlsson* i Olofström, *Almgren, Johansson* i Norrköping och *Blomkvist*, vilka dock ej antytt sin åsikt;

2) av herrar *Per Jacobsson, Edström, Kaijser, Källqvist, Holmberg, Nils-Eric Gustafsson, Harald Pettersson* och *Eliasson* i Sundborn, fröken *Elmén* samt herrar *Turesson, Gustafsson* i Skellefteå, *Nordstrandh, Nilsson* i Tvärålund och *Mundebo*, vilka beträffande bostadsproduktionens inriktning ansett, att utskottets yttrande i denna del bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under 2 hemställa, att riksdagen måtte beträffande bostadsbyggandets inriktning i anledning av motionerna I: 418 och II: 517 samt I: 426 och II: 502, nämnda motioner såvitt nu vore i fråga, ävensom med bifall till motionerna I: 280 och II: 349 i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanterna anfört;

3) av herrar *Kaijser, Holmberg, Turesson* och *Nordstrandh*, vilka beträffande kommunal markpolitik ansett, att utskottets yttrande i förevarande del bort erhålla den ändrade avfattning, som i reservationen angivits;

4) av herrar *Kaijser, Holmberg, Turesson* och *Nordstrandh*, vilka beträffande kreditgarantisystemet ansett, att utskottets yttrande bort i viss del lyda så, som reservationen visade, samt att utskottet bort under 4 hemställa, att riksdagen måtte beträffande införande av ett kreditgarantisystem på bostadsområdet med bifall till motionerna I: 290 och II: 343, såvitt nu vore i fråga, godkänna vad reservanterna anfört;

5) beträffande bostadslånets storlek

a) av herrar *Per Jacobsson, Edström, Källqvist, Nils-Eric Gustafsson, Harald Pettersson* och *Eliasson* i Sundborn, fröken *Elmén* samt herrar *Gustafsson* i Skellefteå, *Nilsson* i Tvärålund och *Mundebo*, vilka ansett, att utskottets yttrande i viss del bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att ut-

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

skottet bort under 5 hemställa, att riksdagen måtte beträffande bostadslånets storlek med bifall till motionerna I: 418 och II: 517 samt I: 426 och II: 502 ävensom med avslag å motionerna I: 290 och II: 343, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanterna anfört;

b) av herrar *Kaijser, Holmberg, Turesson* och *Nordstrandh*, vilka ansett, att utskottets yttrande i viss del bort erhålla den ändrade avfattning, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under 5 hemställa, att riksdagen måtte beträffande bostadslånets storlek med bifall till motionerna I: 290 och II: 343 ävensom med avslag å motionerna I: 418 och II: 517 samt I: 426 och II: 502, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanterna anfört;

6) av herrar *Per Jacobsson, Edström, Kaijser, Källqvist, Holmberg, Nils-Eric Gustafsson, Harald Pettersson* och *Eliasson* i Sundborn, fröken *Elmén* samt herrar *Turesson, Gustafsson* i Skellefteå, *Nordstrandh, Nilsson* i Tvärålund och *Mundebo*, vilka beträffande formen för förräntning och amortering av vissa bostadslån ansett, att utskottets yttrande i berörda del bort hava den ändrade lydelse, denna reservation visade, samt att utskottet bort under 7 hemställa, att riksdagen måtte beträffande formen för förräntning och amortering av vissa bostadslån med bifall till motionerna I: 418 och II: 517, såvitt nu vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanterna anfört;

7) av herrar *Kaijser, Holmberg, Turesson* och *Nordstrandh*, vilka beträffande räntan på bostadslån, egnahems-lån, förbättringslån och vissa tilläggs-lån ansett, att utskottets yttrande i viss del bort erhålla den ändrade lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under 8 hemställa, att riksdagen måtte beträffande ränta på bostadslån, egnahems-lån, förbättrings-lån och vissa tilläggs-lån med bifall till

motionerna I: 290 och II: 343, såvitt nu vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanterna anfört;

8) av herrar *Kaijser, Holmberg, Turesson* och *Nordstrandh*, vilka beträffande en förvaltningsavgift för bostadslån ansett, att utskottets yttrande i denna fråga bort erhålla den ändrade avfattning, reservationen visade, samt att utskottet bort under 9 hemställa, att riksdagen måtte beträffande en förvaltningsavgift för bostadslån med bifall till motionerna I: 290 och II: 343, såvitt nu vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanterna anfört;

9) av herrar *Kaijser, Holmberg, Turesson* och *Nordstrandh*, vilka beträffande viss redovisningsskyldighet för allmännyttiga bostadsföretag ansett, att utskottets yttrande i viss del bort lyda så, som i denna reservation angivits, samt att utskottet bort under 10 hemställa, att riksdagen måtte beträffande viss redovisningsskyldighet för allmännyttiga bostadsföretag med bifall till motionerna I: 290 och II: 343, såvitt nu vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanterna anfört;

10) beträffande grunderna för räntebidrag

a) av herrar *Per Jacobsson, Edström, Källqvist, Nils-Eric Gustafsson, Harald Pettersson* och *Eliasson* i Sundborn, fröken *Elmén* samt herrar *Gustafsson* i Skellefteå, *Nilsson* i Tvärålund och *Mundebo*, vilka ansett, att utskottets yttrande i förevarande del bort hava den lydelse, denna reservation visade, samt att utskottet bort under 13 hemställa, att riksdagen måtte beträffande grunderna för räntebidrag med bifall till motionerna I: 418 och II: 517 samt I: 426 och II: 502 ävensom med avslag å motionerna I: 290 och II: 343, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanterna anfört;

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

b) av herrar *Kaijser, Holmberg, Turesson* och *Nordstrandh*, vilka ansett, att utskottets yttrande i viss angiven del bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under 13 hemställa, att riksdagen måtte beträffande grunderna för räntebidrag med bifall till motionerna I: 290 och II: 343 ävensom med avslag å motionerna I: 418 och II: 517 samt I: 426 och II: 502, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanternas anförts;

11) av herrar *Nils-Eric Gustafsson, Harald Pettersson, Eliasson* i Sundborn och *Nilsson* i Tvärålund, vilka beträffande vissa utestående subventioner till studentbostäder ansett, att utskottets yttrande i viss del bort erhålla den lydelse, denna reservation visade, samt att utskottet bort under 14 hemställa, att riksdagen måtte beträffande vissa utestående subventioner till studentbostäder i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 426 och II: 502, såvitt nu vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanternas anförts;

12) beträffande anslag till räntebidrag

a) av herrar *Per Jacobsson, Edström, Källqvist, Nils-Eric Gustafsson, Harald Pettersson* och *Eliasson* i Sundborn, fröken *Elmén* samt herrar *Gustafsson* i Skellefteå, *Nilsson* i Tvärålund och *Mundebo*, vilka, under förutsättning av bifall till reservationen 10 a), ansett, att utskottets yttrande i viss del bort erhålla den avfattning, som i denna reservation angivits, samt att utskottet bort under 16 hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 290 och II: 343 ävensom med bifall till motionerna I: 418 och II: 517 samt I: 426 och II: 502, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, till Räntebidrag för budgetåret 1965/66 på driftbudgeten under elfte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 215 000 000 kronor;

b) av herrar *Kaijser, Holmberg, Turesson* och *Nordstrandh*, vilka, under förutsättning av bifall till reservationen 10 b), ansett, att utskottets yttrande i viss angiven del bort lyda så, som reservationen visade, samt att utskottet bort under 16 hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 418 och II: 517 samt I: 426 och II: 502 ävensom med bifall till motionerna I: 290 och II: 343, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, till Räntebidrag för budgetåret 1965/66 på driftbudgeten under elfte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 130 000 000 kronor;

13) beträffande låneramens storlek

a) av herrar *Per Jacobsson, Edström, Källqvist, Nils-Eric Gustafsson, Harald Pettersson* och *Eliasson* i Sundborn, fröken *Elmén* samt herrar *Gustafsson* i Skellefteå, *Nilsson* i Tvärålund och *Mundebo*, vilka, under förutsättning av bifall till reservationen 1 e), ansett, att utskottets yttrande i viss del bort hava den ändrade lydelse, denna reservation visade, samt att utskottet bort under 19 hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 118 och II: 150 samt med bifall till motionerna I: 418 och II: 517 ävensom med avslag å motionerna I: 290 och II: 343, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, medgiva, att lån, som skulle utgå från lånefonden för bostadsbyggande, finge under år 1965 beviljas för högst 84 000 bostadslägenheter intill ett belopp av 1 530 000 000 kronor samt under år 1966 för högst 88 000 bostadslägenheter intill ett belopp av 1 560 000 000 kronor;

b) av herrar *Kaijser, Holmberg, Turesson* och *Nordstrandh*, vilka, under förutsättning av bifall till reservationen 5 b), ansett, att utskottets yttrande i viss del bort lyda så, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under 19 hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 118 och II: 150 samt I: 418

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

och II: 517 ävensom med bifall till motionerna I: 290 och II: 343, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, medgiva, att lån, som skulle utgå från lånefonden för bostadsbyggande, finge beviljas intill 1 380 000 000 kronor under år 1965 samt 1 370 000 000 kronor under år 1966;

14) av herrar *Kajser, Holmberg, Tursson* och *Nordstrandh*, vilka beträffande anslag till lånefonden för bostadsbyggande, under förutsättning av bifall till reservationen 4), ansett, att utskottets yttrande i viss angiven del bort erhålla den avfattning, reservationen visade, samt att utskottet bort under 21 hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 290 och II: 343 samt med avslag å motionerna I: 118 och II: 150, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, avslå Kungl. Maj:ts förslag rörande investeringsanslag för budgetåret 1965/66 till Lånefonden för bostadsbyggande.

Herr **JACOBSSON, PER**, (fp):

Herr talman! Vi har i år ett väsentligt mindre antal reservationer och från utskottsutlåtandet avvikande meningar i denna fråga än vi haft tidigare. Detta bör rimligtvis betyda att de olika meningstretningarna har börjat närma sig varandra mer och mer och att man numera i alla läger är medveten om att bostadsfrågan är en verkligt stor fråga, för vars lösande man måste spänna krafterna till det yttersta.

Bostadsfrågan är en nyckelfråga som griper in på många områden i samhället. För en sund industriell och ekonomisk utveckling är vi beroende av att människorna har tillgång till bostäder där de har sin utkomst och sitt arbete. Vi behöver bostäder för att kunna främja en sund familjebildning och medverka till en stigande social standard, och vi behöver en rörlig bostadsmarknad för att kunna förverkliga angelägna lokaliseringspolitiska mål.

Från folkpartiets sida har vi länge hävdat att bostadsfrågan är en första-

rangsfråga som vi måste satsa hårt på och att vi endast genom ett successivt ökat byggande av bostäder kan nå fram till en vändpunkt, där man kan skönja en ljusning på detta svårhanterliga fält. Jag ser i den relativa enighet som vi uppnått i denna fråga ett erkännande av att denna politik varit riktig och att det envisa talet om överbud har varit sakligt ogrundat.

Tyvärr är det ju dock så att vi inte har någon säker mätare på hur stort nettotillskottet på lägenheter blir för varje år. Rivningsraseriet står svårligen att hejda, åtminstone i Stockholm. Hur många bostäder som utmönstras eller blir lediga av andra anledningar vet vi tyvärr inte så mycket om. Detta gör att vi inte heller med någon större grad av säkerhet kan följa bostadslägets förändringar. Om man får tro de siffror som redovisas angående de bostadssökandes antal så måste man ju ändå säga att utvecklingen inte ter sig särdeles uppmantrande.

En faktor som man inte kommer förbi och som måste påverka byggandets omfattning är kostnadsutvecklingen. Det måste sägas att den är verkligt oroande. Med beklagande måste konstateras att vi när det gäller att begränsa byggnadskostnaderna inte har kommit särskilt långt i det här landet, trots att betydande summor läggs ner på olika fält inom byggnadsforskningens område. Detta är ett allvarligt problem, som vi måste ägna ökad uppmärksamhet, och där teknik, forskning och praktiska rationaliseringsåtgärder måste samordnas och utnyttjas.

Det kan inte bortresoneras att en ohämmad kostnadsstegring omedelbart leder till en begränsning av byggandets totala omfattning. Nu kan förstås invändas att det går bra att göra dessa konstateranden och i allmänna ordalag tala om dessa ting, men att det är betydligt svårare att anvisa vägar för hur man skall nå påtagliga resultat. Det är riktigt, men nog har man en känsla av att regeringen inte precis överanstränger

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

sig när det gäller detta problem. Ett slags egendomlig fatalism behärskar våra myndigheter på detta område; en föreställning att det är någon sorts ödesbunden lag som leder utvecklingen och som ligger helt utanför vår kontroll.

En fråga man ställer och som reses med synnerlig skärpa är: Var skall vi bygga och vilka kriterier bör gälla vid fördelning av den byggnadskvot vi kan röra oss med? I och för sig är det väl inte mycket att invända mot att vi försöker lätta bostadsbristen där den är som mest besvärande. Det är väl också från den utgångspunkten som bostadsstyrelsen — eller regeringen, jag vet inte riktigt vilken av dessa storheter som skall ha ansvaret eller äran i detta fall — har gjort den kvotfördelning som företogs i januari månad detta år. Denna fördelning utgick ju också ifrån att igångsättningen blir väsentligt lägre än under föregående år. Jag tror visserligen inte att man skall utgå från denna förutsättning såsom något alldeles självklart. I vilket fall som helst måste dock denna fördelning, som innebär ett väsentligt ökat byggande i storstadsområdena, medföra en motsvarande minskning i andra delar av landet. Jag tror inte jag behöver tala om för inrikesministern vad detta betyder. På den punkten har landshövdingar och kommunalfolk av alla digniteter och från olika delar av landet bedrivit en energisk upplysningskampanj i kanslihuset och berörda ämbetsverk under de senaste månaderna.

Jag har sagt tidigare att den faktiska bostadsbristen är svår att mäta exakt. Detta omdöme gäller inte enbart Stockholm och de stora städerna, även om den rent volymmässigt ter sig mest avskräckande där. Även på orter, där man inte kan tala om någon stor bostadsbrist totalt sett, sker dock förändringar som kan innebära att byggandet av nya bostäder blir i hög grad angeläget. Vi vet alla att det t. ex. i våra landskommuner pågår en inflyttning till centralorterna, något som pressar bostadsmark-

naden på dessa platser. Dit försöker man förlägga industriell verksamhet och annan sysselsättning för att behålla de arbetsföra människorna och därmed skattekraften inom kommunerna. Dessa strävanden har ju också statsmakternas stöd och ingår som ett led i en aktiv och modern lokaliseringspolitik. Dessa ansträngningar kan inte förverkligas, om den nya given i bostadspolitiken skall fullföljas till sina yttersta konsekvenser. Detta beror på att denna kvottilldelning i vissa fall betyder praktiskt taget byggstopp i många av de mindre kommunerna.

Jag behöver bara ta ett exempel från min egen hemkommun, som har mellan 9 000 och 10 000 invånare och en naturlig, livskraftig och expanderande centralort och där vi under en lång följd av år haft ett nybyggnadsbehov av 20 å 25 lägenheter per år. Nu har vi fått besked att vi får bygga fem lägenheter. Visserligen uppskattar vi det tillmötesgående som kommer till uttryck i samma meddelande, där det sägs att det står förmedlingsorganet fritt att självt avgöra på vad sätt den tilldelade kvoten skall fördelas mellan småhus och flerfamiljshus, men den uppgiften blir onekligen litet knepig, om man skall röra sig inom ramen av totalt fem lägenheter.

Det är självklart att det inte bara är i tätorter och industricentra som man behöver bygga nya hus. Detta är nödvändigt överallt där människor varaktigt skall leva och bo. Det får inte bli så att rätten att riva hus och förnya bostadsbeståndet skall vara ett privilegium endast för Stockholm och andra stora städer.

Jag är angelägen betona att vi inte motsätter oss ett ökat byggande i bristområdena — där är säkerligen ett sådant byggande viktigt — men detta får inte ske i en sådan omfattning att angelägna behov i andra delar av landet inte kan tillgodoses i rimlig utsträckning.

Vad kan man då göra för att förena dessa båda intressen? Man kan säkerli-

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

gen inte trolle eller hitta några bekväma genvägar. Ett successivt upphävande av hyresregleringen där detta kan vara möjligt skulle sannolikt bidra till att lätta trycket och skapa en rörligare bostadsmarknad, men genom en sådan åtgärd får man inga nya lägenheter. Den enda verk samma utvägen är nog att öka produktionen. I sådant syfte finner vi, såsom vi även framhållit i reservation 1 b, en planering av bostadsbyggandet på längre sikt angelägen. En sådan planering skulle också vara ägnad att motverka de olägenheter som en alltför stor ryckighet i fråga om bostadsbyggandets omfattning innebär, en ryckighet som också på sina håll kan medföra besvärligheter när det gäller att sysselsätta arbetskraften inom byggnadsfacket. En ökning med 4 000 à 5 000 lägenheter per år borde vara möjlig att uppnå. Ett sådant byggnadsprogram skulle för en tioårsperiod innebära ett tillskott på ca 1,1 miljoner lägenheter.

Samtidigt som vi understryker dessa synpunkter vill vi beträffande den aktuella situationen förorda en ökning av minimiprogrammet med 2 000 lägenheter. Vi förutsätter att uppkommande möjligheter att öka bostadsprogrammet nu på alla möjliga sätt tillvaratas.

Med beklagande måste konstateras att småhusen fortfarande har en relativt liten andel i den totala bostadsproduktionen i vårt land. Detta är märkligt, när man samtidigt gör gällande att småhusbyggandets omfattning motsvarar de framkomna bygginitiativen. Det kan vara riktigt på sitt sätt, men det visar väl att här inte föreligger någon verklig valfrihet. Svårigheterna att skaffa tomtmark när det gäller stads- och andra tätortsområden utgör ofta ett hinder som avskräcker många som annars skulle föredra denna boendeform och som till följd därav också avstår från att redovisa sina önskemål.

Att främja bostadsbyggandet måste av såväl sociala som miljöpolitiska skäl vara ett samhällsintresse. Departementschefen framhåller att småhusbyggandets

omfattning sedan flera år inte är föremål för någon särskild reglering i samband med långivningen, varför storleken bestäms av de faktiska bygginitiativen. Det är möjligt att det förhåller sig på det sättet. Bostadsstyrelsen är ju också inne på denna principiella linje. Inneböörden måste vara att vi på detta område egentligen inte haft någon begränsning tidigare. För vår del föreslår vi att riksdagen uttalar sig för att småhusbyggandet bestäms av konsumenternas reella efterfrågan, om möjligheterna till ett fritt val verkligen föreläge.

Beträffande bostadslånens storlek föreslår vi ifrån folkpartiet och centerpartiet att lånegränsen för enskilda företag, som får preliminärt beslut efter den 1 juli 1965, höjes från 85 till 90 procent av belåningsvärdet och att lånegränsen för småhus höjes från 90 till 95 procent. Vi återkommer också med det tidigare kravet att ränta och amortering på bostadslån i privatägda småhus skall erläggas i form av fast annuitet, då vi anser det angeläget att en utjämning av kapitalkostnaderna under amorteringstiden kan ske. Vi menar att en sådan åtgärd bör vidtagas nu, trots att frågan om ränta och amortering på bostadslån hör till de frågor som bostadspolitiska kommittén skall överväga.

Departementschefen föreslår i år inte någon ändring beträffande principerna för räntebidragen. Där har vi emellertid ansett att en mindre höjning av basräntorna är motiverad även i år, trots att statsmakterna under de två senaste åren genomfört vissa höjningar. Om man studerar finansplanen finner man där ett diagram över hyresstrukturen i december 1964, vilket visar att hyrorna i färdigställda hus åren 1957—1962 är något lägre än åren närmast före 1956.

Vi som står för reservationen på denna punkt anser därför att vissa mindre höjningar av basräntorna för hus byggda åren 1957—1962 är motiverade för att utjämna denna hyreskurva. Vi före-

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

slår att basräntan fr. o. m. den 1 januari 1965 skall utgöra 5,5 procent om huset finansierats med statslån enligt de villkor som gäller för hus påbörjade före den 1 januari 1958, 4,5 procent för övriga hus färdigställda under åren 1958—1960, 4 procent för hus färdigställda år 1961 och 3,5 procent för hus färdigställda år 1962. Beträffande hus som är färdigställda senare har vi inte föreslagit någon ändring i Kungl. Maj:ts förslag, och jag bör kanske i det sammanhanget också säga att vi som en följd därav självklart inte kan biträda högerens förslag om räntehöjning för dessa kategorier, då detta skulle innebära hyreshöjningar som måste te sig ganska avskräckande i dagens situation.

Till sist vill jag bara säga ett par ord om kvottilldelningen och lägenhetsbegreppet. Enligt vad som uppgives räknas exempelvis studentrum eller studentlägenhet med rum och kokvrå som en lägenhet. Det borde vara naturligt att orter som har ett stort och växande behov av detta slag av lägenheter att tillgodose skulle få en större kvottilldelning och att man beaktade detta förhållande på orter som närmast beröres av denna problematik. Det är också på det sättet att lägenheter av detta slag belastar en relativt liten del av den totala kostnadsramen.

Herr talman! Jag har här mycket kortfattat och — jag är medveten om detta — även mycket onyanserat berört några av de motiveringar som ligger bakom de förslag vi här ställt. Jag ber att få yrka bifall till reservationerna 1 b, c och e, 2, 5 a, 6, 10 a, 12 a och 13 a.

Herr **HOLMBERG** (h):

Herr talman! På tisdagen i förra veckan justerade statsutskottet sitt betänkande om anslag till främjande av bostadsförsörjningen. I lördags, alltså fyra dagar senare, utdelades här i kammaren regeringens proposition om hyresregleringens förlängning på ytterligare

två år. Man kan då fråga sig vad dessa två sinsemellan olika åtgärder har för sammanhang.

För allmänheten, som kanske med ett förstrött intresse följer riksdagsarbetet, finns det väl knappast något sammanhang. Men för den som sysslar med bostadsbristen och som vill finna en lösning på den under hela efterkrigstiden rådande, jag vill gärna säga rent förskräckande, bostadsbristen har dessa två skilda åtgärder en stor betydelse. Regeringen har nämligen genom denna ordning tvingat riksdagen att först diskutera och besluta om det framtida bostadsbyggandets omfattning och därefter behandla frågor som bestämmer efterfrågan på bostäder.

Man kan fråga sig vad orsaken till denna bakvända ordning är. Kanske den enkla förklaringen är att inrikesministern som svarar för tillgångssidan inte är »on speaking terms» med justitieministern, som genom lagstiftningen om hyresregleringen har stort inflytande på efterfrågesidan. Det kan också vara på det sättet att regeringen inte vill låta riksdagen i ett sammanhang behandla och diskutera hela bostadsfrågan. Det är naturligtvis mycket lättare att regera om man söndrar i de enskilda frågorna.

I utskottets utlåtande och i reservationerna ägnas nu stor uppmärksamhet åt bostadsbyggandets omfattning både för innevarande år och för 1966. Utskottsmajoriteten, till vilken vi anslutit oss, anser att man skall bygga 88 000 lägenheter 1965 och 90 000 år 1966. För en tioårsperiod är skillnaden mellan majoritetens bud å ena sidan och mittenpartiernas å den andra cirka 100 000 lägenheter. Majoriteten anser nämligen att man skall bygga en miljon lägenheter fram till 1975, medan folkpartiet och centern vill komma upp till 1,1 miljon nya lägenheter. Dessa siffror återkommer så gott som regelbundet i varje debatt här i kammaren och förekom för övrigt även i valrörelsen.

Det avgörande är att socialdemokra-

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

terna liksom också folkpartiet och centerpartiet tydligen har den uppfattningen att man med dessa löften om bostadsbyggande kan lösa bostadsbristen. Man vill tydligen inbilla de 140 000 människor som i dag saknar egen bostad eller de 260 000 människor som vill byta bostad för att få en bättre, större och angenämare bostad, att deras bostadsproblem löses med dessa löften. Felet med dessa bostadsbyggnadsönskemål är att de utgår ifrån att man kan bygga bort bostadsbristen utan att allvarligt rubba fördelningen mellan olika investeringar i samhället — fördelningen mellan å ena sidan bostadsinvesteringar och å den andra de offentliga investeringarna i exempelvis sjukvård, undervisning, kraftverk, jord- och skogsbruk, militärväsen och sådana ting.

Det är på tiden att regeringen inser att bostadsbristen inte kan byggas bort, om det nuvarande systemet med en efterfrågestimulerande hyresreglering och ett på samma sätt verkande subventions-system bibehålles. 15 års erfarenhet av den nuvarande bostadspolitiken och regeringens upprepade felspekulationer om bostadsefterfrågans utveckling ger ju ändå belägg för detta.

För en tid sedan gjordes en sammanfattning av regeringens ständiga underskattning av efterfrågan på bostäder av professor Benzel i ett uppmärksammat anförande vid en av Näringslivets byggnadsdelegation anordnad konferens, vid vilken även inrikesministern var närvarande.

Professor Benzel framhöll som exempel på att regeringen inte hade klarat prognoserna först och främst att man i en promemoria, utarbetad inom bostadsstyrelsen och avlämnad till 1950 års långtidsutredning, räknade med olika alternativ beträffande byggnadsverksamhet och bostadsefterfrågan. Man kom därvid till den slutsatsen, att en byggnadsverksamhet på i genomsnitt 50 000 lägenheter om året i det allra ogynnsammaste fallet skulle skapa balans på marknaden fram till 1959. Un-

der åren 1950—1959 byggdes genomsnittligt dess bättre inte bara 50 000 lägenheter utan 55 000 lägenheter, men trots detta växte bostadsköerna under samma tidsperiod. Någon minskning av det lägenhetsunderskott på 90 000 lägenheter som man då räknade med i utgångsläget kom alltså inte till stånd.

Som grund även för 1955 års långtidsutredning låg en promemoria utarbetad inom bostadsstyrelsen. I den beräknades att en byggnadsverksamhet på genomsnittligt 65 000 lägenheter behövdes för att skapa balans på marknaden fram till 1965 och för att därjämte medge rimlig sanering och uppkomst av en lägenhetsreserv. Under de tio åren byggdes det — jag får använda samma uttryck — »som väl var» inte 650 000 lägenheter, utan under samma period byggdes 730 000 lägenheter, men samtidigt växte köerna.

År 1961 publicerade bostadsutredningen en kalkyl över hur mycket lägenheter som skulle behöva byggas under perioden 1960—1965 för att marknaden skulle komma i balans. Behovet angavs då till 76 000 lägenheter per år. Under dessa fem år kommer den genomsnittliga lägenhetsproduktionen sannolikt att uppgå till 80 000 om året, men under samma period har bristsituationen ytterligare förvärrats.

Även mellan åren 1964 och 1965, då vi hade en mycket kraftig uppgång av bostadsbyggandet, ökade bristsituationen, framför allt i åtskilliga städer. I exempelvis Uppsala ökade bostadskön — alltså den kö som består av personer som saknar lägenheter och efterfrågar bostad — med cirka 1 300 sökande, i Eskilstuna ökade kön med 243, i Hälsingborg med 658 och i Örebro med 685.

Av denna sammanfattning kan främst dras den slutsatsen att de löften som avges av regeringen eller i detta fall av folkpartiet om ett ökat bostadsbyggande inte är av något värde, därför att de inte grundar sig på en realistisk bedömning av efterfrågan på bo-

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

städer. Det blir därför en meningslös lek med siffror att tala om att man 1966 skall bygga 90 000 lägenheter — eller 94 000 som folkpartiet föreslår — om man inte på samma gång angriper efterfrågesidan genom att i bestämd takt avveckla hyresregleringen och snabbt avveckla det generella subventionssystemet. Genom en vidare avveckling åstadkommes en jämviktsprisbildning på bostadsmarknaden.

Om vi alltså börjar med att frigöra efterfrågesidan från de generella stimulansåtgärder som nu finns, kan vi undanröja bostadsbristens skadeverkningar. Vi får också lättare att göra en samhällsekonomisk bedömning av hur stort bostadsbyggandet bör vara. Genom en fri prisbildning får man ett underlag för en avvägning mellan investeringar i bostäder och investeringar för andra ändamål. Därtill kommer ju att en jämviktsprisbildning ger även konsumenterna en större valfrihet mellan vad de är beredda att offra för sin bostadsstandard och hur mycket de vill konsumera för andra ändamål, t. ex. i bilar, resor, dubbel bostad i form av sommarstugor och sådana ting. I dagens läge kan det t. o. m. sägas att den nuvarande bostadsregleringen indirekt tvingar människor att köpa flera bilar, flera sommarstugor och att göra fler resor för att göra av med pengarna på det sättet.

Utskottets dilemma när det gäller svårigheterna att bestämma bostadsbyggandets omfattning visar sig mycket tydligt i dess förslag att skriva till riksbanksfullmäktige med begäran att riksbanken skall förbättra bostadsbyggandets kreditförsörjning. Detta förslag är ett typiskt exempel på hur litet hänsyn man tar till det reella utrymmet på kreditmarknaden, då bostadsbyggnadsplanerna fastställs.

På denna punkt är några frågor på sin plats. Det finns anledning att återgå till finansplanen, där man påpekar att år 1964 ledde den strama penning-

politiken till inte bara en uppbromsning av affärsbankernas totala kreditgivning utan därutöver tvingades näringslivet att begränsa sina anspråk på kreditmarknaden med 500 miljoner kronor för att motsvarande ökning av utrymmet till bostadssektorn skulle kunna komma till stånd.

Vilka är nu planerna för 1965 och 1966? Syftar man med skrivelsen till riksbanken att hålla tillbaka näringslivets investeringar för att få utrymme till en ytterligare ökning av bostadsbyggandets omfattning utöver minimiprogrammet? Frågan bör kanske främst ställas till folkpartiet som i sin reservation talat om en möjlig ökning av bostadsproduktionen med 4 000—5 000 lägenheter.

Här är ett räkneexempel på sin plats. Produktionskostnaden i t. ex. Stockholms stad lär i dag vara ungefär 66 000 kronor per lägenhet om ungefär 75 kvm. Det innebär, med andra ord, att 5 000 lägenheter motsvarar i runt tal en kapitalkostnad av 330 miljoner kronor. Varifrån skall nu dessa 330 miljoner kronor tas? Är det de kommunala investeringarna, investeringarna i forskning, handel, jordbruk och annat näringsliv som skall minska sina anspråk med motsvarande summa? Skall skrivelsen till riksbanken uppfattas som en begäran att riksbanken med särskilda penningpolitiska ingripanden skall tvinga tillbaka de senare investeringsanspråken till förmån för ett ökat bostadsbyggande?

För vår del har vi ansett det vara felaktigt att kräva att riksbanken skall lätta på den strama penningpolitiken eller ytterligare begränsa industriens investeringar till förmån för bostadsbyggandet. När riksdagen fastställer sitt bostadsbyggnadsprogram, bör ju redan hänsyn ha tagits till de samhällsekonomiska förutsättningarna att genomföra programmet utan skadeverkningar på andra berättigade och minst lika samhällsnyttiga investeringar. Det är bo-

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

stadsbyggandet som måste underordna sig samhällsekonomin och inte tvärtom.

Bristen på koordinering av den fysiska och ekonomiska planeringen av bostadsförsörjningen avspeglar sig även i ett annat avsnitt av utskottets utlåtande. Det gäller de nuvarande svårigheterna att tillgodose bostadsbyggandet och då särskilt småhusbyggandet i glesorterna. Länsbostadsnämndernas i år gjorda kvotfördelning har särskilt hårt drabbat landsbygdskommunernas bostadsbyggande. I flera orter har fördelningen lett till att bl. a. planerad småhusbebyggelse helt måst inställas på grund av att kvoten endast räckt till för flerfamiljshusen. Den i och för sig naturliga prioriteringen av bostadsbyggandet i de orter — kanske framför allt storstäderna — där bristen är som störst väntas nu leda till ytterligare svårigheter för en kontinuerlig planering och produktion utanför storstadsregionerna.

Mycket av dessa olägenheter är en direkt följd av planhushållningstekniken inom bostadsförsörjningen. Så länge bostadsbyggandets lokalisering och omfattning främst bestäms av vad kommuner och byggnadsföretagare anser vara konsumenternas önskemål och icke av konsumenterna själva genom en fri prisbildning, kommer olägenheter av detta slag att inträffa. Det förslag till lindring av dessa olägenheter som ligger i att en viss del av låne-medlen skall reserveras för senare fördelning och att därvid de områden som nu får stå tillbaka för storstadsregionerna skall tillgodoses är troligtvis den enda tekniska möjligheten att inom ramen för det nuvarande systemet temporärt förbättra läget för glesbygdens bristområden. På längre sikt måste man emellertid komma ifrån detta bundna system och låta bebyggelsen komma till stånd på de platser där bostadskonsumenter bestämmer genom vad han själv är beredd att betala.

Herr talman! Jag vill slutligen kort-

fattat motivera också reservation nr 3 som gäller den kommunala markpolitiken. I denna är reservanterna fullt på det klara med att en förutseende markpolitik många gånger är nödvändig för att samhällsplanering och bostadsbyggande skall kunna genomföras framgångsrikt. Men när vi talar om en förutsättningslös markpolitik menar vi en »rullande markpolitik» innebärande att kommunerna väl måste förvärva mark för att genomföra bebyggelsen men att, när bebyggelsen är genomförd, marken för fastigheterna avyttras för att man ånyo skall kunna använda kapitalet till nya förvärv.

Vi har också tagit upp frågan om tomträttsinstitutets användbarhet och anfört att till skillnad från utskottets majoritet vill vi i dagens läge inte göra några bestämda uttalanden om tomt-rättens överlägsenhet över det enskilda ägandet. Vi anser att eftersom frågan prövas av 1963 års markvärdekommitté är vi beredda att ta ställning i denna fråga först sedan kommitténs förslag föreligger.

Övriga reservationer från vårt håll är, herr talman, gamla bekanta. En gammal bekant är också kravet på ökat småhusbyggande. Detta krav har ju ständigt upprepats under hela efterkrigstiden. Att regeringen inte kunnat öka småhusproduktionens andel av den totala bostadsproduktionen är något av en internationell skandal. Vi ligger nu i boten om man jämför med andra västeuropeiska länder. Herr Jacobsson talar nyss om att vi har en relativt liten andel småhusbyggande av den totala bostadsproduktionen. Han har alldeles rätt. Vi stannar nämligen vid den blygsamma siffran 28 procent, medan exempelvis Danmark bygger småhus till 62 procent, Norge 70 procent, Storbritannien 76 och Västtyskland till 47 procent av den totala bostadsproduktionen. Vår fastlåsta siffra på 28 procent är verkligen ingenting att yvas över. Därför har vi tillsammans med mittenpartierna upprepat våra krav att bostads-

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

produktionen i större utsträckning överflyttas från flerfamiljshusbygge till småhusbygge.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till inte bara de reservationer som jag har motiverat, utan även till övriga reservationer där namnen Kaijser, Holmberg, Turesson och Nordstrandh återfinnes.

Herr **JACOBSSON, PER**, (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara säga ett par ord med anledning av herr Holmbergs anförande. Han säger att man försöker inbilla människorna att man löser bostadsbristen genom löften. Det var naturligtvis en något tillspetsad formulering, och jag skall inte alltför mycket fördjupa mig i vad som ligger bakom det resonemanget. Jag vill dock säga att man självklart inte löser några problem genom löften som man inte kan sätta några reella åtgärder bakom. Men försöker man i varje läge pressa produktionen till en successiv stegring, och det är väl ändå vad t. o. m. herr Holmberg måste medge att vi från folkpartiets sida försökt göra, och försöker man dessutom planera för ett framåtsyftande program, måste väl detta innebära att man också bäddar för ökade möjligheter för de bostadssökande.

Vi skall angripa efterfrågesidan, säger herr Holmberg. Ja, det tror jag också man har anledning att göra. På det området kan man kanske åstadkomma något. Men jag känner mig inte alldeles övertygad om att de bostadssökande kommer att känna sig helt tillfredsställda om man kommer och säger, att vi skall lösa deras bostadsproblem genom att angripa efterfrågesidan. Jag tror att många skulle anse ett sådant löfte ganska osäkert och till intet förpliktande.

För övrigt måste vi väl säga oss att möjligheterna är starkt begränsade när det gäller efterfrågesidan. Där skulle man kunna göra mycket i en diktatur-

stat, men man kan säkerligen inte göra särskilt mycket i ett land där man väl ändå vill medge varje medborgare möjlighet att välja sin bostad och även behålla den bostad som han en gång har fått, även om den inte längre riktigt motsvarar det behov han personligen kan anses ha.

De ekonomiska möjligheterna skall vi inte så mycket diskutera i dag. I ett ekonomiskt expanderande samhälle har vi alla den erfarenheten att nya möjligheter undan för undan öppnar sig. Vi har också erfarenheter av att vi kunnat genomföra en successiv ökning av bostadsbyggandet, som vi kanske tidigare knappast ansett vara möjlig.

Herr **GUSTAFSSON, NILS-ERIC**, (cp):

Herr talman! Det finns väl knappast någon sektor som för sin effektivitet är så beroende av långsiktig planering som bostadsproduktionen. Man brukar överslagsvis räkna med en tid av fem år från det att ett råmarksområde befinnas lämpligt för bostadsbebyggelse till dess bostadsområdet är bebott. De kommunala femårsprogrammen, som nu är inne i sin andra årgång, knyter också an till detta. Avsikten är att man, genom att i kommunerna kartlägga bostadsbehovet fem år framåt i tiden, år efter år skall kunna genomföra planering i syfte både att tillgodose det successivt uppkommande behovet och att skapa goda och jämna förutsättningar för bostadsproduktionen.

En förutsättning för att den riktiga och vi får hoppas alltmer ambitiösa verksamhet det här gäller skall ha någon mening är givetvis att staten i sina ställningstaganden bygger på och fullföljer vad som framkommit i den kommunala planeringen. Man blir därför förvånad för att inte säga bestört, när man tar del av vad departementschefen säger om bostadsbyggnadsprogrammet i årets statsverksproposition. Om man ser departementschefens ställningstagande som ett svar på de kommunala

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

bostadsprogrammen liksom på bostadsstyrelsens sammanfattande slutsats av dessa program, då måste departementschefens svar betecknas som ett goddagsyxskrift.

Bostadsstyrelsen har hemställt om ett bostadsbyggnadsprogram på 95 000 lägenheter. Styrelsen har också uttalat sig för en ökning av byggandet i storstadsområdena men särskilt understrukit att detta inte får ske på bekostnad av bostadsproduktionen i övrigt.

Att storstadsområdena skulle ha prioritet på ökning av bostadsproduktionen är enligt min mening riktigt. Bostadsbristen är störst i dessa områden, och behovet av en ökning sålunda större där än på andra håll. En annan sak är att man också bör vidta andra åtgärder för att komma till rätta med bostadsbristen i storstadsregionerna. Jag syftar främst på en aktiv lokaliseringspolitik, som motverkar den ständiga påspädning som bostadsköerna hittills fått genom inflyttning.

Departementschefen har emellertid gått på en annan linje än bostadsstyrelsen. Trots allt kan man inte framföra så stor kritik mot att han skurit ned bostadsstyrelsens program om 95 000 lägenheter till ett minimiprogram av 88 000 lägenheter. Det lönar ju föga att på papperet rita upp ett omfattande bostadsbyggnadsprogram, om det inte finns resurser att genomföra det i verkligheten.

Desto hårdare måste emellertid kritiken bli mot departementschefens geografiska fördelning av programmet. Den kan inte medföra annat än ett ganska dåligt utnyttjande av de resurser som faktiskt finns. Den fördelning som bostadsstyrelsen gjort enligt departementschefens riktlinjer innebär i jämförelse med preliminära lånebeslut år 1964 en ökning med drygt 7 500 lägenheter eller med 29 procent för storstadsregionerna. I landet i övrigt skall det bli en minskning med i genomsnitt 24 procent. Minskningen drabbar samtliga län utom ett. För de 23 län som

drabbas är minskningen enligt bostadsstyrelsens uppgifter ungefär 14 000 lägenheter. I inte mindre än 16 län är minskningen en fjärdedel eller därutöver, i det procentuellt värst drabbade länet inte mindre än 42 procent. Därjämte är minskningen nära en fjärdedel, nämligen 24 procent, i fyra län. Härtill kommer då den särskilda lokaliseringkvoten på 3 000 lägenheter. Kan man verkligen tro att denna fördelning medför ett effektivt utnyttjande av resurserna?

I en interpellationsdebatt för drygt ett år sedan trädde flera ledamöter fram och vittnade om svårigheterna för bostadsbyggandet i stockholmsregionen. Man pekade på flaskhalsar, främst svårigheterna att få stadsplaner fastställda i tid, och på planerings- och projekteringsåtgärderna i övrigt. Man nämnde också bristen på byggarbetskraft. Har nu alla dessa svårigheter försvunnit som genom ett trollslag, så att man på en gång kan öka byggandet med en tredjedel jämfört med föregående år?

Hur skulle då situationen bli i större delen av landet som får vidkännas minskning? Jag kan hänvisa till en flerpartinotion rörande Jämtland, som skulle drabbas av en minskning med 42 procent. Man framhåller i den motionen, att en sådan minskning av byggnadsverksamheten självfallet får negativa verkningar i fråga om sysselsättning och ekonomisk aktivitet över huvud taget. Man kan väl säga att departementschefen beträffande ett sådant län »kysser och slår ihjäl med samma varma själ». Å ena sidan skall lokaliseringssatser göras för att förbättra den ekonomiska aktiviteten och sysselsättningsmöjligheterna. Å andra sidan skärs byggnadsverksamheten ner, vilket får rakt motsatt effekt. Arbetsmarknads- och bostadsmyndigheterna ställs inför intrikata problem. Skall den friställda byggarbetskraften ställas utan arbete, eller skall den flyttas till byggnadsverksamhet i andra delar av landet — om den vill det? Hur går det näst-

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

kommande år — då byggnadsverksamheten måste upp till normal nivå igen — om man gjort sig av med den yrkeskunniga arbetskraften? Över huvud taget kan man inte vänta sig annat än att en sådan här tvärkastning i bostadsbyggandets fördelning inverkar menligt på bostadsproduktionen.

Departementschefen har föreslagit ett minimiprogram på 88 000 lägenheter. Om man undviker den här tvära kastningen, bör man på grund av ett bättre tillvaratagande av produktionsresurserna kunna sätta minimiprogrammet till 90 000 lägenheter. Riktpunkten bör vara att byggandet inte skall minska i någon av landets delar, att man skall söka överskrida minimiprogrammet om det finns möjlighet därtill och att storstadsområdena måste sättas i första rummet i fråga om ökning av produktionen.

Med hänsyn till bostadsbristen hade det varit önskvärt att minimiprogrammet kunnat sättas högre. I dagens läge är det dock svårt att finna reella förutsättningar härför. Desto angelägnare är det att man inriktar sig på en framtida höjning. Vi kan därför inte från centerpartiets sida godta att man håller en så blygsam målsättning för år 1966 som 90 000 lägenheter. I en sådan målsättning på något längre sikt bör man eftersträva att komma upp mot 95 000 lägenheter.

Utskottsmajoriteten har tagit upp den socialdemokratiska agitationspunkten en miljon lägenheter på 10 år. Det är knappast något djärvt mål. Om vi gör tankeexperimentet att man med utgångspunkt från utskottsmajoritetens minimiprogram når 100 000 lägenheter på tre år, då behövs det fjärde året en produktion på 103 000 lägenheter. Man måste då ligga kvar på den nivån i sju år. När tioårsperioden har gått till ända har man nått en miljon lägenheter. Det blir i så fall en låsning på en nivå av något tusental lägenheter över 100 000. Där kan man uppenbarligen ligga stilla under en följd av år. Det blir helt enkelt fråga om en avtagande ökningstakt

inom bostadsproduktionen. Kan det vara försvarligt? Vi har de stora kullarna från 1940-talet som kommer upp i hembildningsålder, vi har betydande saneringsbehov och vi emotser fortsatta inkomstökningar, som säkerligen kommer att öka bostadsefterfrågan även framgent. I ett sådant perspektiv kan man knappast rekommendera en målsättning som godtar en avsaktande ökningstakt inom bostadsproduktionen.

I vissa avseenden är de bostadspolitiska motsättningarna, trots vad jag här har sagt, mer dämpade än för några år sedan. Här spelar väl det pågående utredningsarbetet en viss roll. Men när det gäller de generella subventionerna eller räntebidragen har det faktum att man också inom regeringspartiet godtagit och gått in för en avveckling i äldre husårgångar minskat motsättningarna. Trots den avveckling som skett finns dock en svacka i hyreskurvan i fråga om husårgångarna omkring år 1960. Från vårt håll har vi för dessa husårgångar föreslagit en justering så att svackan utjämnas. Statsfinansiellt innebär det en besparing på ca 70 miljoner kronor för helt år, hälften därav för budgetåret 1965/66. Även om räntebidragen inom ramen för nuvarande finansieringssystem kan godtagas som ett initialstöd bör man pröva andra metoder på längre sikt. Värdebeständiga lån i viss utsträckning samt anstånd med amorterings- och annuitetsutgifter i syfte att utjämna de inledande kostnaderna kommer då in i bilden. Det är vår förhoppning att det bostadspolitiska arbetet skall medföra positiva förslag i detta avseende.

Det finns knappast några bärande motiv för en subventionering via statskassan av även välbeställda inkomsttagares bostäder. Den generella subventioneringen kan rent av medföra att välbeställda grupper blir mest gynnade till följd av att de har råd att hålla sig med stora och moderna bostäder. Detta undviks med en sådan finansiering som jag här antytt, och man bör i stör-

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

re utsträckning kunna inrikta sig på att ge ekonomiskt stöd till inkomstsvaga grupper och på att främja förbättringsverksamheten. Detta — att tillgodose de inkomstsvaga och förbättra bostäder med låg standard — är enligt min mening den bostadssociala politikens huvuduppgifter.

Till barnfamiljer med begränsade inkomster utgår nu stöd i form av bostadsrabatter. Beträffande barnfamiljer i de lägsta inkomstlägena har nyligen en förbättring skett till följd av att centerpartiets och folkpartiets förslag — inte regeringens och regeringspartiets — vann riksdagens bifall i fjol. Från centerhåll har vi emellertid tagit upp frågan om formerna för stöd till barnfamiljerna. Det är inte första gången så sker. En utjämnning mellan barnfamiljer och andra ägde rum genom de allmänna barnbidragen. Men trots detta finns det många barnfamiljer som inte kan anses ha tillräckliga inkomster i förhållande till försörjningsbördan. Bostadsrabatterna fyller här en uppgift, men villkoren och formerna är sådana att godtyckliga gränsdragningar och orättvisor kan uppstå. Vi har ställt frågan om inte detta stöd hellre borde utgå i form av barnbidragstillägg — således utan bostadsanknytning — till barnfamiljer med lägre inkomster. Syftet skulle givetvis vara att säkra en viss ekonomisk standard per person eller konsumtionsenhet i dessa barnfamiljer. Reglerna för inkomstprövning, avtrappning och dylikt skulle sålunda kunna utformas på ett sätt som liknar det som nu tillämpas beträffande bostadsrabatterna. Principiellt skulle den stora skillnaden ligga däri att bostadskraven skulle bortfalla och familjerna skulle få frihet att använda medlen på sätt som de själva finner bäst — liksom nu sker beträffande de allmänna barnbidragen. Den tanken övervägdes under det bostadspolitiska utredningsarbetet på 1940-talet, men man sköt en sådan utformning som vi nu förordar på framtiden.

Med hänsyn till att bostadspolitikerna och familjepolitiken nu utreds samtidigt bör goda förutsättningar finnas för en omläggning inom nära framtid.

Särskilt för barnfamiljerna är småhusen en lämplig bostadsform. Man vet också att det finns en ökande efterfrågan på småhus. Men småhusens andel av bostadsproduktionen är så pass låg att vi får en undan för undan minskande andel småhus i vårt bostadsbestånd. Vi bygger 28—29 procent småhus. I länder som vi brukar jämföra oss med i andra hänseenden är en dubbelt så stor andel och ännu mer det vanliga.

Varje år brukar departementschefen uttala att småhusbyggandet skall tillgodoses med lånemedel i den utsträckning att efterfrågan på lånemedel kan täckas. Men detta innebär ju inte att efterfrågan på småhus tillgodoses. Lånefrågan kommer ju upp först när vederbörande skaffat tomtplats, har ritningarna klara och så att säga står färdig att börja bygga.

Det kan ges åtskilliga exempel på att småhusen inte tillgodoses i planeringen. Det avsåts inte tillräckligt med småhustomter — och då blir givetvis inte efterfrågan på lån heller så stor att den ger uttryck för bostadskonsumternas faktiska efterfrågan på småhus. Skall man främja småhusproduktionen måste man därför i stor utsträckning inrikta sig på att tillgodose småhusen bättre inom samhällsplaneringen. Vi har framfört förslag härom från centerpartiets sida. De kommunala femårsprogrammen bör här ha gett utgångspunkter för aktiva åtgärder. En ökad småhusproduktion skulle också främjas av en ökad rationalisering av småhusbyggandet. Här har man det intrycket att rationaliseringssträvandena inom byggnadsbranschen i största utsträckning varit inriktade på flerfamiljsbussen. På den punkten bör en omläggning kunna ske med tanke på den ökade produktion av småhus som bör komma till stånd.

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

Som en tredje punkt i fråga om småhusbyggandets främjande vill jag nämna finansieringssystemet. Främst bör man här inrikta sig på att avjämna de höga initialkostnader som uppkommer till följd av att de s. k. överkostnaderna i varje fall för vanliga inkomsttagare måste täckas med kortfristiga lån. Detta förhållande medför naturligtvis särskilt höga ränte- och amorteringsutgifter under de första åren, som även i övrigt medför dryga utgifter. Kan man utjämna denna kostnadspuckel med en omläggning av finansieringen skulle det underlätta för många att bo i småhus. Ett första litet steg i den riktningen bör vara en övergång till fast annuitet beträffande de statliga bostadslånen till småhus. Därutöver får man hoppas att den bostadspolitiska utredningen skall kunna prestera en lösning enligt de riktlinjer vi från centerhåll fört fram i detta avseende.

Herr talman! På ledamöternas bord har just utdelats en rättelse till sid. 27 och 28 i statsutskottets utlåtande nr 38. I utskottsutlåtandet har nämligen i våra reservationer kommit med en mening som ströks vid utskottets behandling av denna fråga. På grund av ett tryckeritekiskt fel har meningen ändå kommit med i det tryckta utlåtandet, varför vi velat göra denna rättelse. Jag ber att få nämna detta som en kommentar till det lösa blad som utdelats.

Med det anförda vill jag, herr talman, yrka bifall till reservationerna 1 d, 1 e, 2, 5 a, 6, 10 a, 11, 12 a och 13 a.

Herr PETERSSON, BERTIL, (s):

Herr talman! Jag ber att få disponera mitt anförande så, att jag först redovisar vissa avsnitt av statsverkspropositionen och i anslutning därtill statsutskottets skrivningar och därefter övergår till att bemöta de föregående talarna.

I statsverkspropositionen framhålles att läget på bostadsmarknaden är sådant

att det påkallar fortsatta betydande insatser för en bostadsproduktion på hög nivå. Inte minst viktigt är det, framhåller departementschefen, att beakta den betydelse ett tillräckligt stort och lämpligt lokaliserat bostadsbyggande har för näringslivets utvecklingsbetingelser. En jämn och hög produktionsnivå bör alltså eftersträvas även i fortsättningen. I ett längre tidsperspektiv, framhåller departementschefen vidare, synes ett produktionstillskott av en miljon lägenheter under den närmaste tioårsperioden vara en angelägen målsättning för bostadsbyggandet.

När det gäller årets bostadsbyggnadsprogram erinrar departementschefen om att ökningen av bostadsinvesteringen från 1963 till 1964 var ovanligt stor, eller cirka 9 procent. Om en överansträngning av resurserna skall kunna undvikas, framhåller han vidare och hänvisar till de antaganden om den samhällsekonomiska utvecklingen som redovisas i finansplanen, måste man räkna med en avsakning i bostadsinvesteringarnas ökningstakt.

Mot denna bakgrund föreslås att bostadsbyggnadsprogrammet för innevarande år, som preliminärt var fastställt till 85 000 lägenheter, bestämmas till 88 000 lägenheter, vilket i förhållande till 1964 innebär en ökning med 3 000 lägenheter. Detta skall vara, understryker departementschefen, en garanterad miniminivå för bostadsbyggandet. Han anmäler emellertid samtidigt att om tillgängliga kapital- och arbetskraftsresurser medger att en ökning kan ske utan störningar för produktionsutvecklingen i övrigt, så kommer han att föreslå en utvidgning av programmet.

Beträffande bostadsbyggandets lokalisering erinrar departementschefen om att, trots att bostadsproduktionen under senare år haft en omfattning utan motsvarighet tidigare, läget i de områden där bostadsbristen är störst inte har förbättrats. Av detta drar han den slutledningen att produktionsresurserna ej blivit fördelade inom landet i propor-

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

tion till den otillfredsställda efterfrågan.

Departementschefen ansluter sig till en av bostadsstyrelsen framförd uppfattning att det vore önskvärt att kunna åstadkomma en stegring av bostadsproduktionen i de stora bristområdena utan att denna återverkar på produktionen av bostäder i andra delar av landet. Det föreslagna minimiprogrammet torde emellertid ej möjliggöra en ökning av bostadsbyggandet i de s. k. storstadsområdena utan en viss begränsning av byggandet i de övriga delarna av landet. I anslutning härtill framhåller departementschefen att fördelningen av lånemedel bör ske med beaktande av att expanderande orter ute i landet får ett tillräckligt bostadstillskott.

I propositionen föreslås att en mindre del av lånemedlen, motsvarande 3 000 lägenheter, skall reserveras för fördelning senare under året. Vid fördelningen av denna kvot skall hänsyn tas till det bostadsbehov som uppstår i samband med nyetablering och utvidgning av industriföretag, bl. a. såsom resultat av lokaliseringpolitiska åtgärder.

Under detta avsnitt har det väckts en rad motioner, såväl partimotioner som enskilda. I dessa framförs förslag gällande såväl programmets omfattning som kvoternas fördelning. Det skulle föra för långt att referera dessa, och dessutom har de ju kommenterats i de tidigare anförandena här. Därför nöjer jag mig med att hänvisa till utskottets utlåtande i detta avseende.

Utskottet erinrar för sin del om att förutsättningarna för en omfattande bostadsproduktion har förbättrats i vissa avseenden. Det gäller dels byggnadsmarknadens arbetskraftsbalans och dels den kommunala planeringen av byggandet, som synes ha blivit effektivare. Å andra sidan, framhåller utskottet, har byggnadskostnaderna stigit i en takt som inger oro.

I anslutning härtill erinrar utskottet

om läget på kreditmarknaden. Trots att bostadsproduktionen i betraktande av det allmänna kreditmarknadsläget i allmänhet kan anses relativt väl tillgodosedd, har det för åtskilliga byggnadsföretag under 1964 uppstått betydande svårigheter att anskaffa kreditiv i sådan tid, att man kunnat hålla de planer som uppgjorts i samråd med arbetsmarknads- och bostadsmyndigheterna.

Utskottet har förstäelse för att man i ett kärvt kreditmarknadsläge ej helt kan samordna kreditförsörjningen med produktionsplaneringen, men å andra sidan har detta avsnitt avgörande betydelse för en kontinuerlig och störningsfri produktion och därmed — och det bör särskilt understrykas — indirekt även för utveckling av produktionskostnaderna. Utskottet finner denna fråga så allvarlig och angelägen att man föreslår att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t och fullmäktige i riksbanken ger till känna vad utskottet anför.

När det gäller bostadsbyggandets lokalisering erinrar utskottet om att det till 1964 års riksdag anförde vissa principiella synpunkter på bostadsproduktionens regionala fördelning, vilket innebar att man borde satsa särskilt på områden där bristen var störst. Utskottet noterar att i statsverkspropositionen uttalade allmänna principer för bostadsbyggandets regionala fördelning står i överensstämmelse med det uttalande som utskottet gjorde år 1964 och som riksdagen enhälligt antog. Utskottet kan inte dela de synpunkter som motionsledes framförts om att de resurser för bostadsbyggandet som ställts till förfogande skall fördelas på basis av fördelningen under tidigare år. Vägledande bör enligt utskottet vara det efterfrågeöverskott som vid varje tidpunkt finnes och var detta är lokaliserat. Detta bör emellertid inte vara den enda avgörande faktorn, och av den anledningen understryker utskottet vad departementschefen anför och vad som även understrukits i flera mo-

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

tioner, nämligen att bostadsproduktionen har en stor betydelse för näringslivets utveckling. Det är därför angeläget att vid den regionala fördelningen ta vederbörlig hänsyn till näringslivets utveckling och de av samhället uppdragna lokaliseringpolitiska målen. Vidare bör skälig hänsyn tagas till betydelsen av kontinuitet i planering och produktion. Förutsättningen för en sådan kontinuitet är att produktionsvolymen inom en ort eller region inte underkastas alltför stora oförutsedda ändringar.

Det framlagda minimiprogrammet innebär i förhållande till de av såväl kommuner som företag uppgjorda produktionsplanerna en avsevärd begränsning, som tillsammans med den förskjutning av byggandet till storstadsregionerna som föreslagits otvivelaktigt kommer att skapa problem i de områden som ligger utanför storstadsområdena. Denna oro har ju också återspeglats i flertalet motioner. Jag citerar vad utskottet på denna punkt skrivit: »Utskottet finner därför, att den oro beträffande produktionsutveckling och sysselsättning inom bostadsbyggandet, som kommer till uttryck i åtskilliga av de ovan nämnda motionerna, inte saknar fog.»

Det framlagda bostadsbyggnadsprogrammet utgör, såsom jag tidigare erinrat om, ett minimiprogram, baserat på den prognos beträffande den samhällsekonomiska utvecklingen som presenterats i årets finansplan. Minimiprogrammet plus den omfördelning av resurserna som föreslagits innebär enligt utskottet sådana olägenheter, att åtgärder för att i görlig mån begränsa dem synes ofrånkomliga. Efter att ha konstaterat detta pekar utskottet på de möjligheter som finns att få till stånd en ändring. Utskottet framhåller att sådana åtgärder kan ta sikte på att något jämka den preliminärt gjorda fördelningen av bostadslånemedlen så att de delar av landet som ligger utanför bristområdena får en bättre tilldelning eller

att förutsättningar skapas för en ökning av det totala bostadsbyggnadsprogrammet. Utskottet förutsätter därför att Kungl. Maj:t följer frågan med största uppmärksamhet och, såsom departementschefen själv ställt i utsikt, vidtar sådana åtgärder att uppkommande möjligheter till en ökning av bostadsbyggnadsprogrammet tillvaratages.

Utskottet biträder det i propositionen framlagda förslaget att en viss del av bostadslånemedlen skall reserveras för att senare fördelas på orter där på grund av nyetablering och utbyggnad av industriföretag särskilt behov av bostäder föreligger. Utskottet finner emellertid skäl för att ytterligare lånemedel reserveras för detta ändamål och föreslår därför att lånemedel för ytterligare 2 000 lägenheter överföres till denna reserv.

Bostadssektorn är en kostnadskrävande och ur planeringssynpunkt tidsödande sektor. Av den anledningen är det angeläget att såväl kommuner som enskilda företag bereds möjligheter att planera på längre sikt. Det synes därför utskottet angeläget att myndigheterna på grundval av det preliminära program som riksdagen årligen fastställer för nästkommande år snarast möjligt efter det att riksdagens beslut fattats ger kommunerna besked om vilken tilldelning de kan påräkna.

När det gäller frågan om småhus kontra flerfamiljshus vill jag understryka vad departementschefen anfört, vilket i princip innebär att ingen ändring skall ske utan lån inom den totalt angivna ramen beviljas i förhållande till de faktiska bygginitiativen. Utskottet framhåller emellertid att produktionsinriktningen bör ske på planeringsstadiet och grundas på efterfrågan och icke styras genom finansieringsvillkoren.

Motionsledes har framförts förslag om att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa, att förslag grundade på markpolitiska utredningens betänkande om kommunal markpolitik

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

snarast möjligt förelägges riksdagen. Utskottet är i princip positivt till de i motionerna framförda synpunkterna, men med hänsyn till att inrikesministern i ett interpellationssvar meddelat att en proposition med vissa förslag i ämnet kommer att föreläggas årets höstriksdag anser utskottet att någon framställning till Kungl. Maj:t ej är behöfvlig.

Beträffande lån för maskinanskaffning till byggnadsindustrien biträder utskottet förslaget i propositionen men påpekar med hänsyn till att räntan för lånen är satt till 5 procent, att syftet med lånen är att tillhandahålla krediter utan att dessa skall vara förenade med räntesubventioner.

Motioner har väckts även i fråga om de räntefria stående förbättringslånen. Utskottet finner skäl föreligga för en omprövning av gällande bestämmelser om det statliga stödet till pensionärernas bostadsförsörjning. Även det allmänna stödet till bostadsförbättringar är enligt utskottets mening i behov av en översyn. Utskottet erinrar emellertid om att bostadsförbättringsutredningen under fjolåret framlade ett betänkande med vissa förslag i ämnet. Enligt vad utskottet inhämtat är det föremål för behandling i departementet, och då man alltså kan förvänta initiativ från Kungl. Maj:ts sida är inte utskottet berett att biträda motionsförslagen.

Miljöfrågorna är också föremål för motionsförslag. Utskottet har inhämtat att man även i dessa frågor kan räkna med att det kommer en utredning, och därför anser utskottet att det inte finns anledning att ta något initiativ för närvarande.

I övrigt framföres motionsledes en rad från tidigare år kända förslag gällande räntesubventioner, bostadslånens storlek, kreditgarantier m. m. Utskottet har i år liksom tidigare ej kunnat biträda förslagen och har då bl. a. erinrat om de pågående bostadsutredningarna, vilka även sysslar med dessa spörsmål.

Därmed har jag lämnat en summarisk redovisning av utskottets förslag. Låt mig sedan göra några reflexioner i anslutning till de anföranden som här hållits.

Herr Jacobssons inlägg finns det kanske inte så mycket att erinra mot. Det var mycket hovsamt framfört, och differenserna gäller väl mera graden än arten. Inledningsvis framhöll han att bostadsfrågan är en stor och betydelsefull fråga, och det kan jag utan tvekan stryka under — på den punkten är vi helt överens. Han sade något om att folkpartiet har längre gående initiativ, om jag fattade honom rätt, och att dessa hade sin betydelse i sammanhanget men att det inte var riktigt att tala om överbudspolitik. Det har jag kanske litet svårt att förstå. Om man från regeringshåll säger att vi på en tioårsperiod skall bygga 1 000 000 lägenheter, så säger folkpartiet att man skall bygga 1 100 000 lägenheter. Jag vet faktiskt inte om detta i sak har någon större betydelse; men det är ju möjligt att det ger en viss trivselkänsla åt dem som ställer förslaget.

Kostnadsutvecklingen inger bekymmer. Här hävdar herr Jacobsson att regeringspartiet har gripits av en viss fatalism. Jag är inte övertygad om att man kan säga det. Den åtstramning inom byggsektorn, som nu anses nödvändig, är exempelvis ett led i en strävan att försöka komma till rätta med den här problematiken, och jag har en känsla av att den glädjande nog redan börjat sätta sina spår.

Varje år har vi ju något s. k. stort avsnitt vid behandlingen av bostadsförsörjningen, och i år är det kvotfördelningen. Där har väl inte folkpartiet något egentligt alternativ, så långt jag uppfattade herr Jacobsson, utan man uttrycker rent allmänt en förhoppning om att vi på detta område skall kunna få en utveckling som jämnar ut det hela.

Herr Jacobsson talade om långsiktig planering som ett medel att öka produktionen. Därvidlag är vi helt överens.

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

I fråga om småhusen kan jag svara samtliga tre talare på en gång. De talar om den saken som om över huvud taget ingenting hade hänt. Låt mig då erinra om att småhusproduktionen under de senaste femton åren dock har utvecklats sig i en riktning som överensstämmer väl med önskemålen. Under den första femårsperioden på 50-talet utgjorde småhusen 22 procent av den totala produktionen och under andra femårsperioden 27 procent. Åren 1961 och 1962 var småhusens andel 30 procent. Jag är emellertid inte helt övertygad om att man så där odeciderat bara kan säga, att här skall byggas småhus. Efterfrågan måste vara avgörande, alltså vad som är mest förmånligt för de boende. Personligen är jag ingalunda någon vän exempelvis av höghus i mindre städer, sådana som den stad där jag själv bor, men jag är därför inte negativ i största allmänhet till att man bygger höghus i en stad som t. ex. Stockholm. Jag tror att valet av bostad i ett småhus eller i ett höghus i viss mån avgöres genom avståndet till arbetsplatsen, till centrala delar av städerna o. s. v. Vissa trivselvärden, som man nog måste ta hänsyn till, kommer också in i bilden. Rent allmänt försigår emellertid en utveckling mot en ökning av småhusproduktionen. Hitintills har småhus byggts i den utsträckning man har önskat. Departementschefen säger och utskottet understryker, att det är meningen att så skall bli förhållandet även i fortsättningen.

När det gäller subventionerna kan jag säga till samtliga tre talare, att det i sak knappast är någon större differens mellan våra åsikter. Skiljaktigheten gäller väl mera takten i utvecklingen härvidlag. Vi har under de två senaste åren avvecklat räntesubventionerna till och med 1956 års produktion. Det är för närvarande bara åtta årgångar som räntesubventioneras, om vi bortser från det pågående året. Jag tycker att det tagits ett ordentligt tag för avveckling av subventionerna.

Jag vill erinra om att förra årets riksdag på utskottets förslag begärde att Kungl. Maj:t skulle göra upp en plan över avvecklingen, så att man redan vid inflyttningen kunde bli informerad om att det så småningom skulle komma att ske en förändring och att man skulle komma att få räkna med en hyreskostnad av den eller den storleken. Det är alltså inte fråga om en principiell skillnad mellan utskottets uppfattning och reservanternas, utan det är bara fråga om olika uppfattningar vad beträffar takten.

Herr Holmberg hade en hel del synpunkter, som jag förmodar att inrikesministern går in på. I fråga om skrivningen till riksbanken måste det emellertid på något sätt ha uppstått ett missförstånd från högerns sida. Den föreslagna skrivningen till riksbanken innebär inte en kritik av den allmänna ekonomiska politiken som förts och som riksbanken är verkställare av, utan vad utskottet avser är att det bör bli en bättre planering i tiden även vad beträffar kreditiven. Jag har näraliggande exempel på projekt som stått stilla sedan augusti månad i fjol och som fortfarande inte kommit i gång beroende på kreditivfrågan. Man får lånebeslut för projektet och man får igångsättnings-tillstånd, men sedan sitter man fast. Håkar det upp sig på det sättet, blir det kostnadsfördyringar — det råder ingen tvekan om den saken. Skrivelserna avser, skulle jag vilja säga, närmast en organisatorisk delfråga och ingalunda en kritik mot den allmänna ekonomiska politiken.

Frågan om tomrätten har jag ingen anledning att gå in på, och småhusen har jag talat om.

Herr Nils-Eric Gustafsson blev bestört, sade han, när han fick ta del av årets bostadsbyggnadsprogram. Jag har funderat på orsaken till centerpartiets agerande i den här frågan, och jag börjar förstå att det beror på bestörtning. I januari månad lade centerpartiet fram en motion i anledning av statsverkspro-

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

positionen, signerad av de allra högsta dignitärerna i partiet, där man med hänsyn till den samhällsekonomiska utvecklingen anslöt sig till Kungl. Maj:ts förslag om 88 000 lägenheter. Vad beträffar fördelningen föreslogs att en särskild reservkvot på 8 000 lägenheter skulle avsättas och fördelas på särskilt sätt utöver landet. När man skulle ta ställning till utskottets utlåtande i slutet på mars, hade man en helt annan åsikt. Då hade man släppt de samhällsekonomiska betänkligheterna. Man förordade en höjning av kvoten från 88 000 till 90 000 lägenheter och anslöt sig alltså till folkpartiets tankegång. Så långt jag har uppfattat reservationen har man också slopat tanken på den särskilda fördelningen och i stället anslutit sig till ett motionsyrkande om återgång till den fördelning som gällt under förlidet år. Man ställer sig litet frågande, herr Gustafsson, om detta är en så alldeles stark politik. Personligen tror jag att landsbygdens och landsortens intressen hade tjänats bäst, om vi hade kunnat få till stånd en fullständig samling från alla i utskottet representerade partier bakom den enligt mitt förmenande mycket starka skrivning som statsutskottet har gjort i den här frågan. Om man vill imponera på departementschefen och Kungl. Maj:t, är naturligtvis en samling omkring ett förslag betydligt bättre än om man går fram efter skilda linjer.

Med detta har jag i någon mån kommenterat de framförda synpunkterna. Jag ber avslutningsvis, herr talman, att få yrka bifall till statsutskottets förslag i alla punkter.

Herr JACOBSSON, PER, (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara göra ett par par kommentarer till vad herr Bertil Petersson har sagt. Han anmärkte på att jag i mitt anförande berörde kostnadsutvecklingen på bostadsbyggandets område, och han framhöll där,

att regeringen inte alls hade varit helt passiv utan nog hade vidtagit vissa åtgärder i syfte att begränsa olägenheterna av den fortskridande kostnadsökningen. Han påpekade att ett led i dessa ansträngningar var den åtstramning på bostadsbyggandets område som har företagits. Jag vill till detta bara knyta följande kommentar. Kan man inte finna några andra utvägar när det gäller att angripa kostnadsutvecklingen än en begränsning av bostadsbyggandets omfattning, är det ju en åtgärd, som till sina verkningar måste anses vara ganska tvivelaktig.

Vi har ju i tidigare sammanhang talat ganska mycket om överbudspolitiken. Vad jag anförde beträffande den saken var ju egentligen ett bakåtsyftande resonemang, i vilket jag ville påvisa att det ständiga talet om överbud från folkpartiet, vilket ju har varit ett ständigt återkommande argument inte minst från regeringspartiet, har visat sig sakna verklighetsunderlag, och att de förslag beträffande bostadsbyggandets omfattning, som vi från folkpartiet gång efter annan har fört fram, så småningom också har visat sig vara möjliga att genomföra.

Beträffande räntorna vill jag bara säga, att den räntehöjning som vi föreslår i första hand syftar till, som jag också nämnde i mitt förra anförande, att utjämna de ojämnheter i hyresstrukturen som i nuvarande läge faktiskt har påvisats. Vi kan också se att hyrorerna i hus färdigställda åren 1957—1962 i vissa fall är lägre än i hus byggda år 1956. Det är närmast för att utjämna dessa hyresskillnader, vilka vi finner omotiverade och inte rättvisa, som vi på denna punkt har framfört vårt förslag.

Herr GUSTAFSSON, NILS-ERIC, (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag lyssnade mycket uppmärksamt till utskottets talesman, min gode vän herr Bertil Petersson. Det var några saker som jag lade märke

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

till, frånsett det han alldeles speciellt riktade till mig i slutet av sitt anförande.

Herr Petersson var inte särskilt benägen att tala om detta med bostadsbyggandets fördelning. Det tycker jag var litet beklagligt, ty det är, som jag ser det, helt och hållet en kärnfråga. Jag förutsätter därför att herr Bertil Petersson eller kanske någon annan från regeringspartiet åter kommer upp i talarstolen och verkligen har starka argument för regeringens och utskottets förslag till fördelning av bostadsbyggandet.

Litet utförligare var herr Bertil Petersson när det gällde småhusen. Den som jag hade äran att diskutera dessa frågor med förut om åren, herr Bergman, som nu sitter i andra kammaren, var inte så förfärligt intresserad av den formen av bostadsproduktion. Om jag tolkade herr Bertil Petersson rätt, är han dock en smula intresserad av att det byggs flera småhus. Jag tycker det är glädjande, och jag noterar det med stor tillfredsställelse.

Sedan sade dock herr Bertil Petersson någonting som jag inte riktigt tror att han kan verifiera. Han talade om att man ju har fått bygga så många småhus i detta land som har svarat mot efterfrågan. Hur är det med den saken? Man vet att det finns en ökande efterfrågan på småhus. Det har statistiken och gjorda undersökningar visat. Småhusens andel i bostadsproduktionen är dock fortfarande så låg, att vi undan för undan får en minskande andel småhus i vårt bostadsbestånd. Andelen av den totala nyproduktionen är så låg, att det blir ett sådant förhållande.

Jag nämnde också i mitt förra anförande att departementschefen varje år brukar uttala, att småhusbyggandet skall tillgodoses med lånemedel i sådan utsträckning att efterfrågan på lånemedel kan täckas. Det är dock ingenting som säger att småhusens andel av lånemedlen är ett uttryck för den verkliga efterfrågan på småhus. Just av de

skäl som jag nämnde, nämligen att lånefrågan kommer upp först när vederbörande byggherre har skaffat tomt, har ritningarna klara och står klar att börja bygga. Detta förhållande gör att man för dagen egentligen inte vet hur stor viljan att bygga småhus är totalt. Med utgångspunkt från efterfrågan på lånemedlen kan man inte med bestämdhet säga, hur stor den verkliga efterfrågan på småhus är.

Låt mig sedan, herr talman, bara något beröra det som herr Bertil Petersson allra sist var inne på, nämligen hans förvåning över min bestörtning och hans relaterande av vår motion, avlämnad för någon månad sedan, i vilken vi begärde en ram på 88 000 lägenheter, vilken motion han ställde samman med den reservation som vi är med på och vari begärs 90 000 lägenheter. Jag skulle då vilja säga, att jag inte tror att vi vid motionens avlämnande var fullt på det klara med — jag skall gärna erkänna det — hur pass allvarlig situationen skulle bli och hur pass allvarlig den verkligen var ute i många landskommuner, som nu kämpar för att få industrier till sina områden och allmänt är inne i en positiv utveckling.

Sedan talade herr Petersson om dessa 2 000 lägenheter, som skulle innebära en ändring från motionsstadiet. Jag vet inte om det är så mycket värre än det som herr Petersson gjort. Han har varit med om att skriva till bland andra riksbankschefen Per Åsbrink. Jag förmodar att han hoppats att resultatet av en sådan skrivelse skall bli att det byggs mera. I den mån herr Åsbrink kan göra någonting åt detta, betyder det väl att det behövs pengar och att det är han som skall skaffa fram kreditmöjligheterna. Jag tror alltså att herr Bertil Peterssons anmärkning mot mig litet grand faller tillbaka på honom själv.

Herr **HOLMBERG** (h) kort genmäle:

Herr talman! Det var ju synd att herr Bertil Petersson inte gick in på den vä-

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

sentliga frågan, nämligen avvägningen mellan efterfrågan på bostäder och bostadsbyggandets omfattning, men jag hoppas att inrikesministern är intresserad av den problemställningen.

Däremot gick herr Petersson in på skrivelsen till riksbanken och påstod att det skulle föreligga något missförstånd från högerreservanternas sida. Det vill jag bestämt avvisa. Men jag tycker att det låter som ett missförstånd då herr Bertil Petersson talar om att detta är en organisatorisk detalj. Är verkligen kreditförsörjningen till bostadsbyggandet en organisatorisk detalj? Om man anser det, då förstår jag att man kan röra sig ganska fritt när det gäller löften om ökat bostadsbyggande och över huvud taget utställande av växlar till bostadskonsumenter. Åtminstone i början av mars var ju situationen den att vi hade cirka 1,6 miljard kronor i infrysna byggkreditiv. Det är den djupaste infrysning som vi någonsin haft. Problemet är helt enkelt: Hur skall dessa byggkreditiv avlyftas för att man, som utskottet säger, skall komma över de svårigheter som föreligger att anskaffa byggkreditiv till det kommande bostadsbyggandet? Detta är såvitt jag förstår ingalunda någon organisatorisk detalj utan det är hela frågan om avvägning mellan olika investeringsanspråk här i samhället, avvägning mellan å ena sidan investeringar för bostäder och å andra sidan investeringar för industri, kraftverk, forskning, utbildning och sådant. Jag tycker att det låter litet skrämmande när man på detta sätt försöker förringa betydelsen av kreditanskaffningen till bostadsbyggandet och bara nämner den som en organisatorisk detalj.

I detta sammanhang vore det också intressant att få höra herr Jacobssons uppfattning om möjligheterna att tillgodose de ytterligare anspråk på samhällsekonomin — 330 miljoner kronor — som skulle uppstå om man skall infria folkpartiets löfte att öka bostadsbyggandet med 4 000 å 5 000 lägenheter.

Det är precis samma problem. Svaret på frågan har folkpartiets reservanter underlåtit att lämna.

Herr PETERSSON, BERTIL, (s) kort genmäle:

Herr talman! Låt mig börja med den siste talaren.

När herr Holmberg påstår att jag sagt att kreditförsörjningen är en organisatorisk detalj, är det ju en feltolkning av vad jag sagt.

Vidare framhärdar herr Holmberg i att inte vilja förstå mitt resonemang. Jag har inte talat om kreditförsörjningen som sådan. I det avseendet har vi inte haft någonting att erinra. Vad vi har tänkt oss och vad jag har resonerat om som en organisatorisk delfråga är närmast anpassningen. Har riksdagen beslutat om 88 000 lägenheter för innevarande år, bör man rimligen se till att det i alla led finns förutsättningar att bygga dessa lägenheter och att det rent programenligt kan fungera på ett sådant sätt att det inte blir eftersläpningar och därav följande kostnadsfördyringar. Det är vad vi har avsett att säga, och det är vad jag menar med en organisatorisk detalj. Frågan om krediterna till bostadsproduktionen är otvivelaktigt en stor fråga. Den är ingalunda en detalj, det kan vi vara överens om, herr Holmberg!

Herr Jacobsson kommenterade mina synpunkter angående kostnadsutvecklingen och angående vikten av att här verkligen tas initiativ. Men jag sade väl inte, herr Jacobsson, att det skedde genom att bromsa bostadsproduktionen, utan jag sade att det skedde genom att bromsa aktiviteten inom byggnadssektorn i dess helhet. Faktum är ju ändå herr Jacobsson, att även om takten när det gäller bostäderna har dämpats är minimiprogrammet ändå 3 000 lägenheter högre för innevarande år än för 1964, och vi hoppas rätt allmänt — och den tanken har inte minst utskottet gjort sig till tolk för — att så småning-

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

om, när blickfältet klarnar framför oss under årets lopp, skall det finnas möjlighet till en utbyggnad på detta område. Men det var ofrånkomligt att det i det läge som rådde under 1964 behövde ske en dämpning med hänsyn till den oroande kostnadsutvecklingen och därav följande höga hyreskostnader. Jag tycker man redan har en känsla av att det skett något. Man har fått en effekt i rätt riktning.

När det sedan gäller räntesubventionen tror jag att det är lyckat att få ett års paus. Vi har ju faktiskt två år i följd haft subventionsavvecklingar med åtföljande hyreshöjningar. Dessutom fick vi 1964 års räntehöjning, som i hus där räntesubventionen avvecklats fick ytterligare en påspädning. Ur den synpunkten tror jag att det var värdefullt att hyresgästerna fick en andhämtningspaus. Men vi får väl räkna med att herr Jacobssons önskemål under hand kommer att infrias. Jag hoppas att det då sker i samband med att vi får en plan över denna avveckling, så att den inte kommer som en chock för dem som beröres av den utan att de är medvetna om vad som skall hända.

Herr Nils-Eric Gustafsson menade att jag talat mycket litet om fördelningen av kvoterna. Gjorde jag det? Jag refererade utskottets förslag och citerade ordagrant vissa avsnitt, som enligt mitt förmenande var mycket starka. Jag vet inte om man kan göra så mycket mera utöver detta. Jag fasthåller vid det antagande som jag gjorde i mitt förra anförande, att om exempelvis centerpartiet ställt sig bakom utskottets förslag, hade det gjort landsbygden en större tjänst än genom att gå fram reservationsvägen, ty en samlad uppslutning bakom utskottet hade haft större förutsättningar att vinna anklag.

Så var det frågan om småhusen. Om jag inte är felunderrättad har det byggts under de senaste åren, i varje fall under 60-talet, så mycket som man har önskat i detta avseende, möjligen med undantag av 1964, då man nådde

upp till taket. Men annars har det faktiskt fått byggas så mycket som man haft planer för och önskemål om. Det är svårt att gå så mycket längre än vad som finns med i de önskemål som man för fram ute i landet.

Herr statsrådet JOHANSSON:

Herr talman! Utskottets talesman har med utomordentlig grundlighet redovisat dels vad vi sagt i propositionen och dels vad utskottets majoritet frambållit. Därför har jag kanske inte så mycket att komma med, men jag skulle ändå vilja göra några kommentarer och ta upp ett par av de frågeställningar som förts fram.

Herr Holmberg ställde frågan, om det fanns en medveten taktik bakom det förhållandet att vi först kom med förslaget om bostadsbyggandets omfattning och sedan under vårriksdagen kommit med förslag om hyresregleringens förlängning. Låt mig till detta bara säga, att den lagstiftning om hyresreglering som vi har i allmänhet har förlängts med två år vartannat år, och riksdagen har då fått ta ställning till förlängningen av lagstiftningen. Nu kom hyresrådet denna gång med förslag om en förlängning på ett år, vilket skedde bland annat med hänvisning till att den pågående utredningen om en ny hyreslag inte är färdig men kan förväntas bli färdig så att ett förslag, grundat på en bedömning av utredningen, kan läggas fram under nästkommande år. Därför har vi sagt, att det väl är rimligt att vi avvaktar utredningen, ser vad den innehåller och vad remissinstanserna säger och sedan gör prövningen samt därefter lägger fram förslag som antingen kommer att innefatta hyresregleringens avveckling eller en sådan utformning av hyreslagen, att besittningsskyddet kommer in i bilden och där frågan om eventuellt stöd eller skydd åt vissa grupper får tas upp till behandling.

Vi har ju redan sagt att vi inte står

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

främmande för en närmare och snabbare anpassning av hyran till den faktiska produktionen och driftkostnaden. Vi har också i praktisk tillämpning redovisat detta genom räntegarantierna, viss avveckling och andra åtgärder av samma karaktär. Att vi inte framlagt förslag om en ytterligare avveckling beträffande räntegarantierna har, som utskottets talesman här nyss sade, samband med ett relativt högt allmänt ränteläge, som ju slår igenom i de hyror som inte påverkas av räntegarantien. Vi har därför tyckt att det varit riktigt att här vänta något år. Vi får väl se nästa år hur läget då är och om man då skall fortsätta med den avveckling som är påbörjad. I princip tror jag att det är riktigt att göra så, och man har anledning att förvänta sig, att vår bedömning leder fram till ett förslag i den riktningen. Detta var alltså bakgrunden, herr Holmberg!

Det är riktigt att även efterfrågesituationen skall diskuteras. Den påverkas också av priset på den vara som vi betecknar som bostad — det är vi medvetna om. Men här är det ju ständigt en fråga om hur långt vi skall gå. Vi bortser inte ifrån att vi har haft en gynnsam ekonomisk utveckling under efterkrigstiden med stigande inkomster för det stora flertalet och att man därför kan göra denna längre gående anpassning av priset till den faktiska framställnings- och driftkostnaden. Men frågan är naturligtvis vad herr Holmberg är ute efter. Är det fråga om ett helt slopande av hyresregleringen med de konsekvenser som detta kan medföra, eller är det inte på det sättet att man också inom högern är en smula försiktigare i dag i sin bedömning av möjligheterna att avveckla hyresregleringen och anser att detta bör ske successivt, eventuellt också med införande av de skyddsåtgärder som kan vara nödvändiga för vissa grupper? Om jag har tolkat högerns uppfattning rätt, nämligen att man där nu är närmare inriktad på en successiv avveckling, då

är det kanske inte så mycket som skiljer. Men är det då inte riktigt och rimligt att vi har ett underlag för bedömningen, grundat på de utredningar som pågår och vilkas besked vi avvaktar, innan vi kan göra en mera slutgiltig bedömning?

När vi sedan kommer in på frågan om bostadsbyggandets omfattning — som vi ändock har att ta ställning till — förefaller det, som om vi stod ganska nära varandra, de olika partierna emellan. Vi har gjort en bedömning av det ekonomiska läget, som innebär att vi just nu upplever en god konjunktur med hög efterfrågan och en stor anspänning av resurserna. Byggproduktionen har inte undgått verkningarna av denna anspänning, och detta har redovisats under de senaste åren i form av kostnadsstegringar som gett anledning till betydande oro. Det är klart att om vi här överanstränger våra resurser, löper vi alltid risken att få en kostnadsutveckling som ingen av oss anser som önskvärd, eftersom detta kan resultera i att vi får ett pris på bostäderna som stora grupper av våra medborgare, framför allt då de lägre inkomsttagargrupperna, inte har råd att betala. Och till vilket resultat har vi då kommit i vår allmänna bostadspolitik?

Det är klart att omfattningen av bostadsbyggandet påverkar användningen av resurserna, herr Nils-Eric Gustafsson! Bestämmer man sig för en byggnation, som är så omfattande att det kan sägas bli risk för en överansträngning av resurserna, så att arbetskraften, materielen och kapitalet inte räcker till, då stiger priset på dessa varor, både på arbetskraften, materielen och kapitalet, och därmed stiger också kostnaden för den vara vi skall framställa.

Jag erkänner att det alltid är svårt att göra denna avvägning. Det är nästan omöjligt att göra en sådan avvägning exakt. Vi försöker från regeringens sida att varje år göra en avvägning mellan de områden som tar i anspråk inte minst kapitalresurserna men även ma-

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

teriel och arbetskraft. Vi har nämligen att beakta näringslivets intressen, vi har att beakta kommunernas investeringsönskemål och statens egna anspråk på investeringskapital. Vi har ansett att det är riktigt och rimligt att vid denna avvägning söka sig fram till en, skall vi säga, basnivå, en miniminivå för bostadsbyggandets omfattning, samtidigt som vi säger, att om det under det år som ligger framför oss visar sig möjligt att öka byggnationen, om det alltså finns tillgång till kapitalresurser, till arbetskraft och till materiel, skall detta utnyttjas för en produktion som är högre än den som vi fastställer på den basnivå jag här talar om. Det är liksom utgångspunkten.

Från folkpartiets sida säges: Vi har varje år velat gå en liten smula längre, och det har visat sig att detta har kunnat uppfyllas. Det är klart att om man från folkpartiets sida, när regeringen efter ett försök till avvägning framlägger sitt förslag, tillämpar det förfarings sättet att man lägger sig en liten bit ovanför regeringens förslag, kan man naturligtvis i efterhand säga: »Se där; i fjol kunde vi sätta i gång byggandet av 94 000 lägenheter i stället för de av regeringen beräknade 85 000 lägenheter-na som utgjorde basnivån!» Folkpartiet gick ju i fjol inte upp till 94 000 lägenheter — om jag minns rätt — utan man höll sig några tusen lägenheter över regeringens förslag. Men nu säger man: »Se där, det gick att bygga inte bara vad folkpartiet hade tänkt sig utan även väsentligt däröver.» Ja visst, just därför att vi fullföljde vår tankegång vid fastställandet av en basnivå kunde vi utnyttja möjligheten att bygga mer när en sådan möjlighet befanns föreliggande. När vi i år har stannat för en försiktig höjning av basnivån från 85 000 till 88 000 lägenheter, uttalar vi också, att om det visar sig möjligt, så skall vi öka bostadsbyggandets omfattning därutöver.

Vi har ju, som jag nyss sade, beaktat näringslivets anspråk. Vi är väl alla överens om att den försiktighet i fråga

om näringslivets investeringar, som vi har kunnat iaktta under de senaste åren, inte har varit bra. Vi hade önskat att man hade tagit i anspråk mer av kapitalutrymmet för att genomföra investeringar i större omfattning, därför att grunden för tillväxten av våra tillgångar är ju näringslivets fortsatta utveckling, rationalisering och effektivisering, något som ju avspeglar sig i ökade investeringar. Det visade sig i höstas att man kunde iaktta en ökad investeringsbenägenhet inom näringslivet. Detta kom till uttryck i gjorda enkäter. I detta läge måste det ju vara vår uppgift att försöka göra en sådan avvägning att utrymme kan beredas åt de förväntade ökade investeringarna inom näringslivet.

Jag behöver, herr talman, kanske inte fördjupa mig mer i dessa ting. Jag har velat ange grundprincipen för de förslag som vi har lagt fram. Jag kan inte se att man från något parti egentligen har velat vända sig mot den avvägning som vi har gjort. Det yrkande om en ökning från 88 000 till 90 000 lägenheter som mittenpartierna framfört betraktar jag som en bagatell i detta sammanhang.

Jag skall inte heller uppehålla mig vid den långsiktiga målsättningen. Vi har sagt att vi bör sätta upp som ett mål, att under den kommande tioårsperioden bygga en miljon lägenheter. Folkpartiet föreslår 1 100 000 lägenheter. Detta betraktar jag bara som följdriktigt mot bakgrunden av att folkpartiet under de senaste åren lagt sig en liten bit ovanför regeringens förslag för att på något sätt gardera sig.

Vi behöver alltså inte ta upp någon större strid om dessa ting. En sak skulle jag dock i detta sammanhang vilja säga till herr Nils-Eric Gustafsson. När vi sätter upp som ett mål att bygga en miljon lägenheter, betraktar vi detta som en anspänning av samhällets resurser. Herr Gustafsson menar, att detta byggande ju inte ens innebär en ökning som svarar mot vad som borde vara en

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

möjlig tillväxt av våra resurser. Visar det sig att vi kan bygga mer, kan jag försäkra herr Gustafsson att vi gärna skall medverka till att bostadsbyggnadet får en än större omfattning.

Vad som uppenbarligen tagit det största intresset under våren när det gäller bostadsfrågorna är ju fördelningen av den kvotram som vi har föreslagit. Det kan jag också förstå, inte minst därför att vi har ansett att man bör göra en omfördelning, så att bostadsbyggnadet framför allt får ske i ökad omfattning där bristen är störst. Bostadsbyggnandet måste ju sättas in där efterfrågan är störst och där vi kan mäta denna efterfrågan inte bara i önskemål om lägenheter med högre standard och större utrymmen o. s. v. utan också i en faktisk brist, i människor som saknar egen bostad. När vi gjort denna bedömning, har vi kommit fram till det resultatet att av samtliga sökande i våra bostadsköer bor nära 70 procent i de tre storstadsregionerna. Ser man till den faktiska brist, som avspeglar sig i antal människor utan egen lägenhet — det gäller både familjer med barn och ensamstående med barn — finner man att mellan 20 000 och 25 000 människor i denna belägenhet bor just i de tre storstadsområdena. Vi har fått en förskjutning av det relativa bostadsbyggnadet till nackdel för storstadsområdena. Förskjutningen innebär att sedan 1962 fram till nu har de tre storstadsområdenas relativa andel minskat med ungefär 4 procent samtidigt som befolkningen inom dessa tre områden har ökat. Den faktiska tillväxten av landets totala befolkning, som uppgår till 30 000—40 000 personer, har i huvudsak kommit att registreras i de tre storstadsområdena. I detta läge är det väl ganska rimligt att säga sig, att skall man angripa bristen på bostäder, bör man också försöka bygga där bristen är mest uppenbar, och att man inte kan bortse från de sociala bekymmer som denna brist för med sig.

I detta sammanhang för man in det

lokaliseringspolitiska argumentet. Jag skulle vilja vända på detta och fråga, om det är någon som tror att de som under de sista åren har flyttat in i storstadsregionerna har lockats dit därför att det skulle ha funnits ett överskott på bostäder. Det är ju inte detta som varit drivkraften bakom flyttningsrörelserna. Drivkraften har varit möjligheten till sysselsättning och utbildning — detta har varit avgörande för den befolkningstillväxt som skett inom dessa tre regioner.

Nu försöker vi påverka detta genom en lokaliseringspolitik, som tar sikte på att i den mån det är möjligt försöka flytta ut företag från storstadsregionerna till andra områden. På denna punkt har vi ju aktiviserat våra ansträngningar. De senaste 10—15 åren visar för övrigt mycket klart, att antalet industrisysselsatta inom storstadsområdena kontinuerligt har minskat sin andel. Under tiden 1952—1960 ökade antalet industrisysselsatta i landet med ungefär 12 procent. I Stockholms B-region var ökningen bara 5,4 procent, i Göteborg 6 procent och i Malmö-regionen ungefär 8 procent. Storstäderna kan alltså inte på något sätt visa upp en ökningstakt i industrisysselsättningen som svarar emot vad som skett i landet i övrigt. De senaste årens siffror visar åtminstone för Stockholms vidkommande en ännu mera markerad minskning av industrisysselsättningen.

Det är andra områden som har dragit till sig ny arbetskraft, framför allt det kommersiella livet, administrationen och utbildningen. Det är möjligt att vi också här måste försöka att med en lokaliseringspolitik minska trycket mot storstadsregionen. Vi gör det nu medvetet då det gäller industriverksamhet, och jag vill gärna säga, att man kan tillåta sig hysa en viss optimism i detta avseende. Det Eckerbergiska betänkanudet om administrationens lokalisering är nu föremål för överväganden i remissinstanserna och kommer så småningom också att bli föremål för över-

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

vägande hos regeringen. Jag har i detta avseende ingen förutfattad mening och vill inte uttala mig om möjligheterna, men jag kan säga, att om vi här skall lätta trycket mot storstadsregionerna, får vi kanske överväga om detta är en framkomlig väg.

När man diskuterar lokaliseringpolitiken i detta sammanhang, måste man ta det med en viss försiktighet. Jag har framhållit tidigare, att vi ifrån regeringens sida inte på något sätt ändrat vår uppfattning om en aktiv lokaliseringspolitik. Vi kommer inte att minska våra ansträngningar att genomföra en sådan. Detta har inget samband med den fördelning av bostadsbyggandet som vi har förordat i propositionen. Den fördelningen grundar sig på vår bedömning av bristläget. I vårt förslag har vi också tagit med en särskild kvotandel för att följa upp lokaliseringpolitiken. Den tar mera direkt sikte på att man på de orter där man har en påtagbar expansion i befintlig industri också måste bygga i största möjliga omfattning.

Statsutskottet har i sitt förslag velat öka den kvotandelen från 3 000 till 5 000 lägenheter. Därmed förstärker man denna politik, och jag kommer inte att ha någonting att erinra emot statsutskottets förslag, även om jag kan förstå att man i storstadsregionerna kanske känner sig litet bekymrad över en sådan vändning.

Låt mig så ta upp frågan, som ställts här: Kan man då i storstadsregionerna bygga i den omfattning som man nu skulle få tillfälle till? Jag erkänner att detta är en utomordentligt viktig fråga.

Jag skulle, herr talman, vilja hänvisa till de uttalanden som gjorts både från regeringens och riksdagens sida 1962 och 1964, då statsutskottet, delvis i anslutning till regeringens proposition, skrivit om nödvändigheten av att öka bostadsbyggandet i storstadsregionerna med hänsyn till bristen och den fortsatta befolkningstillväxten i dessa om-

råden. På den punkten har vi tydligen kunnat vara överens.

När statsutskottet exempelvis 1964 skrev detta om åtgärder för en ökad bostadsproduktion, har vi hos de myndigheter, som arbetar inom dessa områden, arbetsmarknadsstyrelsen och bostadsstyrelsen, försökt förstärka resurserna just i storstadsregionen. Byggnadsarbetskraft har flyttats över till Stockholms-området, Malmö—Lund-området och Göteborgs-området, och denna omflyttning har varit framgångsrik, det vågar jag påstå. Till Malmö—Lund har flyttats 1 100—1 200 byggnadsarbetare, till Stockholms-regionen 500 och till Göteborgs-regionen 400. I det avseendet kan man alltså säga, att våra försök att fullfölja intentionerna har givit frukter.

Vi har tyvärr mött en viss eftersläpning i planeringen framför allt i Storstockholms-regionen. Den arbetskraft som flyttades hit, kunde inte omedelbart sättas in i bostadsproduktionen, som vi hade hoppats. Inte heller kunde vi sätta i tillämpning den byggreglering som också tillskapats just i syfte att kunna öka bostadsproduktionen i bristområden. Nu har vi instrumenten, arbetskraft och möjligheter till prioritering av byggnadsföretag, så att näringslivets önskemål och bostadsproduktionen kan ges förtur. Den lagstiftningen tillämpas framför allt i de tre storstadsområdena. Arbetsnämnden i Stockholm säger att det finns arbetskraft för det bostadsbyggande som planerats, d. v. s. i den omfattning som bostadsstyrelsen preliminärt har angett som möjlig för Storstockholm, för Göteborg och för Malmö—Lund-området. Det är också ganska rimligt att försöka fullfölja det planerade programmet, när man har gjort ansträngningar i denna riktning. Då vi nu har kunnat påverka tillgången på arbetskraft och materiel, så har vi tillräckliga resurser för att kunna klara byggandet i dessa storstadsområden.

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

Jag är medveten om att det finns svårigheter då det gäller planeringen. Hur svårt det är går det inte för dagen att bilda sig en klar uppfattning om. Storstockholms myndigheter bedömer det så, att man skall kunna klara det program som omfattar en tilldelning på 16 000—17 000 lägenheter. Jag hoppas också innerligt att detta skall vara möjligt, framför allt för att kunna lösa en del av de sociala svårigheter som bristen har fört med sig. När man säger att man skall lokalisera ett bostadsbyggande där det finns efterfrågan men där bristen inte är så påtagbar, därför att man vill dra ut företag och således hoppas få ut människor från områden där bristen är som störst, så tycker jag nog att man är något cynisk. Jag har sagt att vi inte har något emot detta, ty det ligger i lokaliseringspolitikens natur, men det skulle ju förutsätta att det går åtskilliga tiotusentals människor i storstadsområdena, som egentligen inte har något där att göra, som inte har någon sysselsättning och som alltså inte där finner sin utkomst. Det är dessa man tydligen skulle kunna driva ut från storstadsområdena genom att bibehålla en så omfattande brist på bostäder som möjligt. Jag tror inte att avsikten är den, men jag vet inte heller vilken den är hos dem som nu för in enbart lokaliseringsaspekter i diskussionen och bortser från de sociala problemen, som vi ju ändå har att ta hänsyn till.

Småhusbyggandet och dess omfattning har tagits upp i denna debatt. Herr Petersson, bland andra, har ganska ingående gått in på den frågan. Jag vill bara också säga att småhusbyggandets omfattning så långt det är möjligt skall avvägas med hänsyn till önskemålen. Vi anser att bygginitiativen, såsom de representeras i kommunala myndigheters inställning, bör vara en återspeglning av de enskilda människornas önskemål. När bostadsstyrelsen därför i sin medelsfördelning till länsbostadsnämnderna har överlämnat åt det lokala initiativet att göra avvägningen mel-

lan flerfamiljsbyggande och småhusbyggande, så tycker jag att detta är en ganska rimlig anordning. Det enda argument jag i sammanhanget är mycket känslig för, är när man kommer och säger att en preliminär fördelning av kvoten för år 1965 hade gjorts av bostadsstyrelsen redan i mitten av år 1964 och att det framför allt innefattade flerfamiljsbyggande. Man menar således att kommunerna planerade i huvudsak ett flerfamiljsbyggande med den beräkningen att småhus kunde betraktas som en relativt fri sektor. Jag är den förste att starkt framhålla att det inte har varit en fri sektor. Så har det dock uppfattats när det gällt avvägningen mellan flerfamiljsbyggande och småhusbyggande. Bostadsstyrelsen har nämnt siffran 25 000—26 000, och sagt att det väl ungefär är det småhusbyggande som vi kan förvänta under ett år. Denna bedömning har också varit någorlunda riktig. Småhus har sedan fått byggas i ungefär önskad omfattning, och på så sätt har man kommit att betrakta det som något fritt. Emellertid tar ju småhusbyggandet i samma mån som annat byggande sin andel av de totala resurserna. Därför måste det komma in i den stora avvägning som vi gör i fråga om bostadsbyggandets omfattning, ty där gäller det kapital, arbetskraft och materiel.

Jag skulle också med hänvisning till mitt tidigare resonemang om bristen på bostäder vilja säga, att det skulle väl ändå te sig litet svårförståeligt för många människor i bristområdena om vi ute på landsbygden och i de mindre tätorterna kunde bygga småhus i hur stor omfattning som helst, medan vi samtidigt hade mycket begränsade resurser för en bostadsproduktion i storstadsområdena. Resultatet skulle ju bli att vi där skulle förlänga eller i varje fall upprätthålla den befintliga bristen på bostäder och alltså ha kvar en väntetid för de bostadssökande på upp till 8—10 år. Vi bör nog göra klart för oss att det finns människor i storstads-

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

områdena som tänker på hur bostads-situationen ter sig i andra delar av vårt land och som funderar över hur av-vägningen görs och hur den bör göras mellan skilda intressen.

Då det gäller småhusbyggandet tror jag att det är nödvändigt att allvarligt pröva kostnadsutvecklingen och under-söka, på vilka vägar man skall gå fram för att komma till rätta med kostnads-stegringarna. Är det inte så att man inom denna gren av vårt näringsliv, framställningen av småhus i fabriksle-det, måste tänka sig en standardisering, ett mindre antal typer att välja emel-lan o. s. v., för att få fram en produktion med längre serier, så att man kan hålla igen kostnadsstegringarna?

Jag frågade häromdagen en initierad hur många typer av småhus det egent-ligen finns ute på den svenska mark-naden. Det svarades, att antalet ligger vid omkring 500. Det innebär natur-ligtvis att den enskilde har en mycket stor valfrihet att plocka mellan alla dessa olika typer. Samtidigt innebär det emellertid ekonomiskt, att man lö-per stor risk att med detta väldiga sor-timent få betala de stora valmöjlighet-erna med högre kostnader för produktionen.

Jag träffade nyligen ett par företrä-dare för småhusproduktionen, trähus-fabrikanter och motsvarande, vilka för-klarade att de ser det som mycket ange-läget att snabbt gå över till en standar-disering med inskränkning av typvalet till kanske tre eller fyra olika typer, som man sedan kommer att offerera. Detta är, säger man, enda möjligheten att komma till rätta med priserna. Jag tror också, att om man kan göra det så kommer både intresse och möjlig-heter för en ökad småhusproduktion att vara till finnandes.

Herr talman! Låt mig också innan jag slutar säga, att vi även har anled-ning att uppmärksamma rationalise-ringsproblemet inom byggnadsverk-samheten i stort. I den diskussion som förts under den senaste tiden har ju

därvid frågan om elementbyggande kommit in i blickfånget. Jag tror att det är en av de vägar som vi måste pröva, dels för att hålla igen kostnads-stegringen, dels för att kunna öka ka-paciteten. En utredning överväger just nu dessa frågor, och jag hoppas att den skyndsamt skall komma fram till re-sultat för att därmed öppna nya möj-ligheter till ett bostadsbyggande, som får tillfälle att växa men i fråga om vilket vi också kanske något stramare kan styra kostnadsutvecklingen.

Det kan naturligtvis också sägas att med den relativa begränsning av bo-stadsbyggandet, som nu sker, kan vi ha en viss risk för att det uppstår arbets-löshet bland byggnadsarbetarna. Vi är medvetna om att vi här står inför ett problem som man måste mycket noga uppmärksamma. Samtidigt vill jag dock säga, att den höga igångsättningen un-der 1963 och 1964 har medfört, att vi haft en betydande ökning inte bara i fråga om igångsättningen i och för sig, utan den återspeglar sig ju också i an-talet lägenheter under produktion. Om jag tar siffran för februari i år och jäm-för den med siffrorna för februari åren 1963 och 1964, visar det sig att antalet under uppförande varande lägenheter i februari i år var ungefär 113 000. Siffran för februari i fjol var knappt 100 000. Året dessförinnan låg antalet vid omkring 92 000—93 000. Det bety-der att vi i dag har en hög produktion i gång.

Vi har också anledning att uppmärk-samma den byggnadsverksamhet som nu kan komma till stånd inom närings-livet och som självfallet kommer att dra till sig byggarbetskraft.

Jag vill också rikta uppmärksamhe-ten på det förslag, som vi har framlagt och som utskottet nu tar ställning till, nämligen om förbättringsverksamhet i lägenhetsbeståndet för de gamla. Här har bostadsstyrelsen nu gjort en inven-tering via länsbostadsnämnderna och kommunerna. Denna inventering visar att det finns ett behov av förbättringar

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

i ungefär 50 000 lägenheter av denna typ.

Jag vill gärna rikta uppmärksamheten på att detta bör ske i all den omfattning som är möjlig och så snart som möjligt, eftersom våra åldringar därigenom i större utsträckning kan bo kvar i de lägenheter som de har. De slipper påfrestningarna att flytta ur en invand miljö, och de får möjlighet att för relativt låga kostnader bli delaktiga av de moderna anordningar som vi tillför nyproduktionen.

På dessa vägar kan vi också lätta trycket mot våra tätortsbildningar. Det är alldeles riktigt, herr Jacobsson, att vi har en omflyttning av människor från den rena landsbygden in mot de närmaste tätortsbildningarna. Ofta kan den vara betingad av att man önskar komma i närheten av sociala inrättningar, vill ha närmare till läkare o. s. v., men ofta kan den vara betingad av att bostaden är i ett sådant skick, att man gärna vill skaffa sig en ny eller modernare, även om den är äldre. Denna förbättringsverksamhet kan alltså i viss omfattning lätta trycket på våra tätortsbildningar och dessutom ge de gamla möjlighet att erhålla hyggligare bostäder.

Herr talman! Det är klart att vi alla ställer oss den frågan, om den situation vi just nu upplever är tillfällig och om vi snart skall komma in i ett läge med gynnsammare betingelser också för en ökning av bostadsbyggandets omfattning. Jag vågar mig inte på att ge något svar på den frågan. Jag har redan sagt, att vi upplever en god konjunktur med hög sysselsättning — en så hög sysselsättning, att den i och för sig kräver den allra största varsamhet för att vi inte skall hamna i ett läge som kan vara än besvärligare, nämligen i ett inflationsläge.

I den avvägning som har gjorts i fråga om användningen av resurserna har man tvingats visa försiktighet i fråga om bostadsproduktionens ökning, men det betyder, att om vi får en lätt-

nad och den heta konjunkturen svalnar något, så ökar förutsättningarna för en vidgad verksamhet på byggnadsområdet, och de förutsättningarna kommer vi självfallet att ta till vara.

Jag ser det som ett glädjande tecken att de tidigare talarna inte har sagt att vi använder bostadspolitikerna som ett konjunkturinstrument — det har påståtts alldeles för mycket tidigare. Vi gör det inte, och avsikten är att inte göra det, även om vi i dag iakttar en viss försiktighet med ökningstakten. Å andra sidan är vi överens om det som skrivits i statsverkspropositionen och som statsutskottet mycket starkt understryker, nämligen att om möjligheter till en ökning kommer att stå till buds, skall dessa möjligheter tillvaratas. Jag vågar säga att vi kommer att följa utvecklingen med den största uppmärksamhet för att såvitt möjligt kunna öka bostadsproduktionen utöver den ram som vi nu har förordat.

Herr GUSTAFSSON, NILS-ERIC, (cp) kort genmäle:

Herr talman! Det kan måhända finnas anledning att göra några randanmärkningar till inrikesministerns utförliga exposé.

Herr statsrådet Johansson upplyste mig om att om man vill att bostadsbyggandet skall ha en större omfattning, så påverkar det kostnadssidan. Jag är helt på det klara med den saken: det kommer att kosta pengar.

När det gäller den omfattning av bostadsbyggandet som vi har föreslagit, 90 000 lägenheter, har jag nu fått full absolution av den ansvarige bostadsministern, varför min replik till herr Bertil Petersson kan bli mycket kort. Herr inrikesministern har nämligen sagt, att vi skall bygga mycket mer än 88 000 lägenheter. Då kan det inte vara så förfärligt kinkigt om vi nu har gått med på 90 000, vilket herr Bertil Petersson tyckte var anmärkningsvärt. Det är alldeles tydligt att man också i kanslihuset umgås med dylika planer.

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

Beträffande fördelningen yttrade sig herr inrikesministern ganska utförligt. Han fällde där ett uttryck, som jag gärna vill ta upp, eftersom jag tycker att det kanske var litet mycket sagt. Han sade, så ordagrant återgivet som jag nu förmår, att det inte råder något samband mellan den av regeringen föreslagna fördelningen av bostadsbyggnad och lokaliseringpolitiken.

Jag vill sätta ett par, kanske tre frågetecken efter det påståendet. Kan det verkligen vara så?

Inrikesministern har också talat om bristorterna, och det är riktigt att vi från centerns sida har velat lägga hela den ökning som nu kan komma till stånd på de stora bristorterna, nämligen storstäderna. På den punkten är det ingen divergens, men vi har inte velat förordna inrikesministerns förslag om ändring av fjolårets fördelning till förmån för dessa storstadsområden. Det är detta som skiljer oss åt.

Nu vill jag till inrikesministern säga att det faktiskt finns bristorter också i landskommunerna, bl. a. i samband med den omstrukturering som nu sker i landet och framför allt i min egen landsdel längst upp i norr. Men till den frågan får jag kanske återkomma då tiden för mitt genmäle nu är ute.

Herr **HOLMBERG** (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr inrikesministern började mycket försiktigt och antydde att alla partier stod varandra mycket nära, exempelvis när det gällde efterfrågesidan och frågan om hyresregleringens avveckling. Jag tror emellertid inte att vi i praktiken står så nära varandra. Inom högerpartiet anser vi, att en plan skall fastställas för hyresregleringens avveckling under fyra år, medan regeringen uppenbarligen inte vill binda sig för någon successiv, bestämd avveckling av hyresregleringen och över huvud taget inte vill fatta något beslut på den punkten.

Jag vill, herr talman, i detta samman-

hang knyta an till inrikesministerns uttalande att om det finns möjligheter att bygga mera, så skall vi göra det. Det är ju en plattityd att säga på det sättet om man inte ens antyder hur det ekonomiska utrymmet för detta ökade bostadsbyggande skall skapas. Det är en plattityd eftersom statsutskottet, såsom tidigare i debatten nämnts, just i kreditgivningsfrågan vänt sig till riksbanken för att få hjälp att bygga minimiprogrammet. Jag vill till inrikesministern ställa frågan: Vilka planer har inrikesministern på att avveckla de inrusna byggkreditiven på 1 600 miljoner kronor, motsvarande ca 20 000 lägenheter, för att vi skall få utrymme för ett ökat byggande eller över huvud taget för det byggande, som riksdagen nu går att fastställa, nämligen 88 000 lägenheter?

Jag skall också säga några ord om produktionen av småhus. Det har sagts, att man nu bygger så många småhus man kan bygga och att produktionen av småhus har stigit från 22 till 27 och till 30 procent av den totala produktionen.

Men varför ta den siffran? Varför inte se på nettotillskottet av småhus, som ligger vid endast omkring 15 procent? Det innebär med andra ord att det under hela efterkrigstiden har skett en snabb omdaning av bostadsbeståndet. Tidigare har ett stort antal människor kunnat bo i småhus, egnahem, men allt fler tvingas nu in i flerfamiljshus. Är det meningen — den frågan vill jag också ställa till inrikesministern — att denna omstrukturering skall fortsätta? Det verkar så, med de förslag som nu är framlagda. Man minskar bebyggelsen i glesorterna, och det drabbar i första hand småhusbebyggelsen, på samma gång som man skärper tillämpningen av principen för byggande av småhus.

Vad är egentligen syftet? Är det ett medvetet försök från regeringens sida att ytterligare minska småhusens andel i den totala bostadsproduktionen?

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

Herr **JACOBSSON, PER**, (fp) kort genmäle:

Herr talman! Mot inrikesministerns hovsamma anförande är inte så mycket att invända, och jag skall inte ge mig in i någon utförlig replikväxling.

Inrikesministern ansåg sig böra framhålla att folkpartiet alltid har försökt att hålla sig litet före när det gäller omfattningen av bostadsbyggandet. Det skulle på sätt och vis — även om det inte direkt sades — vara en attityd, som i någon mån hade karaktären av ett slags okynnig klåfingrighet gentemot regeringens förslag.

Det kan väl i detta sammanhang vara anledning att erinra om att när vi har framlagt våra förslag så har regelmässigt från regeringspartiets sida hävdats, att de inte skulle innebära en realistisk politik. Samtidigt påpekar emellertid inrikesministern att det har visat sig att man under år 1964 kunde sätta i gång ett mera omfattande bostadsbyggande än vad folkpartiet föreslog. Var det då något fel på folkpartiets förslag, när det ändå visade sig möjligt att bygga t. o. m. mer än enligt det förslag vi ursprungligen ställde?

När det gäller framtidsprognosen innebär vårt förslag att 1,1 miljoner lägenheter bör kunna byggas under en tioårsperiod. Det är ju ett förslag som ligger oroväckande nära regeringens, som ju innebär ett byggande av 1 miljon lägenheter. Detta förslag från vår sida är ingalunda någon nyhet för i år. Det betyder ett konsekvent fullföljande av den linje som vi tidigare har följt. Det förefaller närmast som om regeringen känt ett visst behov av att skärpa sig en smula och kanske ge ett litet mera påtagligt materiellt innehåll åt den stolta parollen »Mot nya djärva mål».

Om tiden tillåter kanske jag också får säga ett par ord med anledning av ett tidigare anförande av herr Holmberg, i vilket han upprepade frågan om hur folkpartiet tänker finansiera de 4 000 å 5 000 lägenheter, med vilka vi vill öka bostadsbyggandet.

Jag vill då först och främst säga, att detta givetvis är ett framåtsyftande program, och herr Holmberg är säkerligen medveten om att det inte är möjligt att besvara finansieringsfrågan på det detaljerade sätt, som han uppenbarligen ville söka förleda mig att göra. Nu lever vi ju inte i ett statistiskt samhälle — även inom ekonomin rör det på sig, som regel i den riktningen att våra ekonomiska möjligheter blir större och större. Skulle den utvecklingen stanna av fullständigt, då vill jag gärna medge att det kan vålla svårigheter att även på detta område fullfölja ett expanderande program, lika väl som det kommer att bli svårigheter på många andra områden.

Men herr Holmberg ville ju vara med om att avskaffa bostadsbristen eller i varje fall mildra den, såvitt jag förstår, och då blir min fråga: Kan detta ske på något annat sätt än genom att man ökar bostadsbyggandet? Tror herr Holmberg verkligen på allvar att det kan ske genom att man endast angriper efterfrågesidan? Jag föreställer mig att den frågan är minst lika knepig att besvara.

Herr statsrådet **JOHANSSON**:

Herr talman! Till herr Holmberg skulle jag vilja säga att jag har gjort en fair deklARATION beträffande vår inställning till hyresregleringslagen: vi är beredda till en prövning men vi vill ha underlag för den genom det förslag vi väntar från de nu pågående utredningarna. De blir klara under hösten eller senast nästa vår, och då får vi underlag för en bedömning på vilken vi kan grunda vårt ställningstagande. Vill herr Holmberg någonting annat, då får vi väl se vad högern kommer att föreslå i anslutning till den framlagda förlämningspropositionen och diskutera det vid behandlingen av den. Jag tycker att man även från högerns sida bör veta litet mer om besittningsskyddet, hur vi bör ställa oss till de grupper som här

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

kan komma i ett besvärligt läge o. s. v. Om jag inte missuppfattat tidigare uttalanden från högerens sida, har man velat ge åtminstone ett sken av intresse för de grupper som kan komma i kläm.

Om högern har en helt annan uppfattning och önskar en fullständigt fri prisbildning på detta område, då tror jag att det är skäl i att man deklarerar det, såsom herr Jacobsson redan har sagt. Vi får respektera en sådan ståndpunkt, men samtidigt bör vi ha rätt att tala om vilka resultat en sådan fri marknad enligt vår uppfattning skulle ge på orterna med mycket uppenbar bostadsbrist.

När det gäller småhusbyggandet skulle jag till herr Holmberg vilja säga det samma som herr Petersson i Nybro riktigt har framhållit, att det under de senaste åren har varit möjligt att bygga småhus i ungefärligen den omfattning som motsvarat intresset för sådana hus. Resultaten har då blivit de som vi kunnat avläsa i statistiken.

Nu har vi sagt, att småhusen aldrig varit och inte får betraktas såsom en fri sektor i vårt bostadsbyggande. Småhusproduktionen tar sin andel av resurserna, och man får göra en avvägning inom det tillgängliga utrymme, som vi fastställer; och den proceduren går ned till en vägning hos konsumenten. Jag har sagt att årets önskemål kanske inte blir riktigt redovisade, därför att man i fjol ute i kommunerna hade gjort en planering för flerfamiljshusbyggande, som beräknades till en viss storleksordning, och hade tänkt sig att småhusproduktionen skulle komma utöver det. Nu fick man beskedet om en viss begränsning av det totala byggandet och måste sedan i samråd med länsbostadsnämnderna göra vägningen mellan flerfamiljshus- och småhusbyggande. Det har i år kunnat resultera i en viss minskning av småhusbyggandet — jag tror att det är realistiskt att se saken så — men detta betyder ju inte att man på något sätt har låst sig för framtiden. Jag har dock velat utvidga debatten också

till frågan om kostnaderna för småhusproduktionen; vi har enligt min mening all anledning att försöka nedbringa dem.

Men jag kan inte finna att herr Holmberg velat föra fram något annat förslag beträffande byggandets omfattning än den ram på 88 000 lägenheter, som vi har förordat, och då blir det ju inom den ramen som fördelningen mellan småhus- och flerfamiljshusbyggande får ske. Det är inte orimligt att tänka sig, att kommunerna anser att man får fram ett större antal lägenheter om man bygger flerfamiljshus och därför kanske just nu är något mer intresserade av det.

Till herr Gustafssons resonemang om fördelningen och lokaliseringsaspekten skulle jag vilja anmärka, att det väl inte går riktigt ihop när han säger att centerpartiet vill att storstadsområdena skall få den ökning i vårt totala byggande, som kan bli möjlig, samtidigt som vi är överens om att igångsättningen inte kan få samma storleksordning som i fjol. Om vi skall någorlunda bibehålla byggnationen i de övriga delarna av landet, betyder ju detta att man skulle minska byggnationen i storstadsområdena. Vi har tagit bristläget på allvar och sagt, såsom jag tidigare framhållit, att vi får söka bygga med hänsyn till de svårigheter som råder på bristorterna.

Låt mig också beträffande lokaliseringsaspekten få säga: Överdriv inte för mycket talet om bostaden såsom lokaliseringsfaktor. Jag är medveten om att vi har åtskilliga orter, där man för att få arbetskraft till en expanderande industri är beroende av ett bostadsbyggande. Här sker också nu en avvägning med hänsyn till en sådan pågående expansion.

Jag har emellertid i denna kammare tidigare sagt, att vi såsom ett av de vägande argumenten för en lokaliseringspolitik har framhållit, att vi vill tillvarata befintliga resurser, befintlig arbetskraft med bostäder, serviceanord-

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

ningar o. s. v., inte minst för att undvika en kapitalförstörelse. Om man nu skulle lägga om argumentationen och säga, att vi måste bygga bostäder för att få till stånd en lokalisering, ställs man ju inför frågan: Skulle vi då gå till företagen och säga, att vi hellre bygger nya bostäder i någon mindre ort, dit vi sedan kan lokalisera en industri, än vi bygger bostäder i områden där företagen i dag har sin industriella verksamhet och varifrån de egentligen inte vill flytta bort? Vi måste beakta den problematiken.

Jag skulle till sist bara vilja citera något litet ur en bok, som har utgivits av en centerpartist. Det är centerpartiets sekreterare herr Jonnergård, som har skrivit om aktiv lokaliseringspolitik, och han talar däri bl. a. om det outnyttjade samhällskapitalet såsom en av motiveringarna för de lokaliseringspolitiska ansträngningarna. Han framhåller där bl. a.: »Nationalekonomiskt betyder outnyttjade skolhus, bostäder och andra byggnader och anläggningar i glesbygderna en kapitalförstörelse».

Ja, det är riktigt, men det förutsätter ju att det finns sådana tillgångar som vi skall tillvarata genom bl. a. en aktiv lokaliseringspolitik. Låt oss därför ta litet försiktigt på bostadsaspekten i samband med lokaliseringspolitiken.

Herr GUSTAFSSON, NILS-ERIC, (cp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Jonnergårds bok och inrikesministern får väl samsas så gott de kan — jag tänker inte ta upp den punkten. Jag tror dock fortfarande att det inte är riktigt att göra ett sådant kategoriskt påstående som inrikesministern har gjort om att det inte finns något samband mellan lokaliseringspolitik och bostadsbyggande.

Vi försöker ju i alla sammanhang och i så stor utsträckning som möjligt utnyttja våra resurser på alla områden i detta land. När det gäller bostadsbyg-

gandet har inrikesministern emellertid accepterat en linje, som enligt vår mening går stick i stäv med kravet på resursernas fulla utnyttjande. Ute i kommunerna finns det dock planeringar klara för bostadsbyggande. Vatten- och avloppsledningarna är framdragna. Det finns arbetskraft. Det finns ett behov av bostäder. Det finns vilja hos kommunalmännen att ordna upp dels näringslivets situation och dels bostadsituationen inom sitt område. Det finns industrier som för sin existens och expansion är beroende av att få flera bostäder för sina anställda.

Beträffande allt detta vill regeringen nu liksom göra gällande att det inte är så viktigt. Man vill liksom lägga det åt sidan i bostadsdebatten.

Med i stort sett förra årets fördelning, som bättre stämmer med kommunernas planering, vill vi från vårt håll tillgodose de krav som ställs på bostadsbyggandet över hela landet. Det stämmer också med den lokaliseringspolitik, som vi vill föra och som jag också trodde att inrikesministern vill föra.

Man har då anledning att fråga sig, om herr Rune Johanssons vänstra hand vet vad den högra gör. Vill han föra en aktiv lokaliseringspolitik med den ena handen och med den andra vidtaga en restriktiv bostadsfördelning? Ja, man skulle kunna säga att det på sina håll i landet är fråga om en utarmning när det gäller bostadsbyggandet. Kommuner med ett stort antal bostäder planerade får inte bygga några alls, eller också bara ett litet fåtal. För näringslivet betyder detta en katastrof. Sker detta bara därför att herr Rune Johansson inte riktigt vet hur hans händer arbetar? Eller vet han det? Det är väl inte så, att han inte själv bestämmer över deras rörelser?

Vad så beträffar småhusbyggandet, som också har varit ett stort tema här i dag, så har jag tidigare sagt att den situation som råder på det området är mera katastrofal än vad vi kunde tro när vi skrev vår motion. Situationen är

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

ju den, att några småhus helt enkelt inte blir byggda i fortsättningen. Kommuner som planerat för ett flerfamiljshus och ett antal småhus är ju i det trängda läge, vari de nu hamnat, tvungna att bygga flerfamiljshusen, varför det inte blir ett enda småhus byggt. Det blir konsekvenserna i många kommuner, och det är, tror jag, rakt tvärtemot vad bostadskonsumenter önskar. Vår linje som innebär ett oförändrat småhusbyggande i förhållande till förra året är, tror vi, en linje som kan tillfredsställa kraven från konsumenterna och kraven från samhället på utnyttjande av våra resurser.

Till herr Bertil Petersson, som jag inte fick tillfälle att replikera tidigare, skulle jag vilja säga, att naturligtvis hade det varit frid och ingen ovänskap alls i dag, om vi, som herr Petersson föreslog, hade gått på regeringens linje. Men man kan ju också tänka sig den andra möjligheten, nämligen att regeringspartiets företrädare i statsutskottet hade gått på vår linje — det fanns faktiskt också den möjligheten. Fortfarande framhärdar herr Bertil Petersson i tron att det antal småhus som byggs ger uttryck för den verkliga efterfrågan. Jag tror inte att det är på det sättet.

Herr talman! Om jag har någon sekund kvar vill jag slutligen säga, att vi från vår sida anser att de tvära kastningar i bostadsbyggandet som blir resultatet av regeringens och statsutskottets linje är förödande för stora delar av vårt land. Det är många kommunalmän, som nu tappar all lust att planera för framtiden, och *det tycker jag är mycket allvarligt och mycket beklagligt.*

Herr **HOLMBERG** (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Jacobssons yttrande fordrar onekligen en liten kommentar. Vi har nu fått reda på att löftet om att vi skall bygga 5 000 lägenheter utöver majoritetens förslag är ett

framåsyftande program och därför behövs man tydligtvis inte ta hänsyn till de faktiska ekonomiska realiteter som föreligger. Jag trodde annars, att om man nu går på den linjen att man till varje pris i nuvarande efterfrågesituation skall försöka bygga bort bostadsbristen, så bör väl ändå de ekonomiska realiteterna finnas med i resonemanget.

Jag ställde en fråga i det här avsnittet till inrikesministern om hur han — eller jag kanske får säga hur regeringen, eftersom inrikesministern kanske inte är huvudansvarig — nu skall klara den uppkomna knipan och göra det möjligt att de infrusna 1 600 miljonerna i kreditiv blir avlyftade. Det är ju ändå den saken som statsutskottet har haft som utgångspunkt när det gällt att skriva till riksbanken. Det framgår mycket tydligt av utskottsutlåtandet.

Vidare tog inrikesministern upp frågan om hyresregleringen. Jag hade själv varit inne på besittningsskyddet, men vi skall självfallet inte föra någon diskussion om det i dag. Jag begär inte att inrikesministern skall läsa våra partimotioner, men vi hade en mycket omfattande motion i år om successiv avveckling av hyresregleringen och om lagstiftning rörande besittningsskydd m. m. Vi får återkomma till den saken, och det finns väl ingen anledning att göra några felaktiga antydningar om innehållet i våra förslag.

I fråga om småhusbyggandet erkänner jag, att högern icke har föreslagit någon ram utöver vad regeringen har föreslagit. Men skillnaden är att vi inom den ram som riksdagen fastställer på alla sätt vill prioritera småhusbyggelsen. Denna strävan återfinnes inte hos regeringen.

Tydligt står det oemotsagt från inrikesministern att nettotillskottet av småhus under de senaste åren endast varit 15 procent av det totala bostadsbyggandet. Jag vill utsträcka frågan och säga: Varför redovisar inte inrikesministern i årets statsverksproposition, hur stort *nettotillskottet* av lägenheter

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

för nästa år är? De siffror som nämns för byggandet — 88 000, 90 000, 94 000 lägenheter — är slag i luften, eftersom nettotillskottet troligtvis bara håller sig omkring 30 000 eller 40 000. Varför räknar inrikesministern inte fram de rätta siffrorna och underrättar de bostads-sökande om den verkliga situationen på bostadsmarknaden?

Herr statsrådet **JOHANSSON**:

Herr talman! Det är inte så enkelt att räkna fram nettotillskottet, ty det är beroende av hur man bedömer behovet av nytillskott med hänsyn till familjebildningen, det är beroende av saneringsverksamheten, rivningen, omflyttningen från landsbygden till tätorterna, o. s. v. Jag skulle vilja hänvisa herr Holmberg till de siffror som redovisas i långtidsutredningens betänkande, publicerat 1961, där man gjort en bedömning för en femårsperiod. Vi har inte haft något att erinra mot den bedömningen. Det enda man kan säga nu är att utredningen hade räknat med att vi behövde 75 000 å 76 000 lägenheter om året för att klara av den ökade familjebildningen, saneringen, omflyttningen o. s. v. men att den siffran väl blivit något lägre med hänsyn till att den faktiska rivningen och saneringsverksamheten har blivit av något mindre omfattning.

Vi har en ny bostadsutredning som är färdig och som även den kommer att ge en prognos för en femårsperiod, inefattande bedömningar av dessa faktorer. Vi får väl titta på den. Den kommer också att redovisas offentligt.

Då det gäller kreditivgivningen förhåller det sig på det sättet, att riksbanken är ett riksdagens verk och har att söka fullfölja de intentioner och beslut som riksdagen tar ställning till. Man skulle ju kunna vända på detta och föra ett resonemang om hur kreditproblemen klarats upp under de gångna åren. För två år sedan, tror jag, var vi i ungefär samma belägenhet. I början

av april hade vi icke avlyftade byggnadskreditiv på cirka 1 300 miljoner kronor. Efter några månader hade man klarat av den saken. Vi får väl följa de vägar som man hittills gått, nämligen att via kapitalmarknaden, obligationslån o. s. v. få ett tillskott som möjliggör en sådan avlyftning, men den saken åligger riksbanken och riksbankspolitiken.

Till herr Nils-Eric Gustafsson vill jag bara säga, att vi som fördelningsprincip för det bostadsbyggande som vi tror är möjligt velat ta stor hänsyn till den faktiska bristen, sådan den uppmätts. Herr Gustafsson gör det litet för enkelt för sig när han säger, att jag alldeles bortsett från sambandet mellan bostadsbyggandet och lokaliseringspolitik. Jag har tvärtom framhållit, att det finns ett mycket starkt sådant samband och att vi är beredda att reservera en särskild kvotdel av bostadsbyggandet för att följa upp lokaliseringspolitik och industriexpansionen. Jag har däremot velat framhålla att man skall ta med en viss försiktighet på våra möjligheter till att sätta omdirigering av företag i ett direkt samband med var vi bygger bostäder.

Herr **ADOLFSSON** (k):

Herr talman! När jag i går eftermiddag, ungefär klockan 17 om jag minns rätt, antecknade mig för ordet i denna bostadsdebatt, kom jag som talare nr 2. När jag nu får ordet får det väl anses att debatten i stort sett är avslutad, sedan de som haft tillfälle att i utskottet framlägga sina synpunkter har haft ordet och sedan även statsrådet haft sitt att säga och replikväxlingar vederbörligen ägt rum. Även om jag alltså anser, att det egentligen inte återstår någon verklig debattid när jag nu har fått ordet, vill jag ändå redogöra för hur vi ser på den sak som vi nu skall besluta om, ty vi har inte fått möjlighet att framföra våra synpunkter i utskottet.

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

Vi kan då konstatera att det ofta sjungs vad man möjligen kan kalla en litanian, en klagovisa, när det gäller att debattera bostadsproblemen. Det är ungefär likadant år från år. Från de borgerliga partiernas sida kommer propåer av innebörd att bostadskostnaderna skulle komma att stiga ännu snabbare. Det sägs visserligen som det har sagts i debatten här i dag, att det är fråga om en utjämning av hyresstrukturen, men effekten av en sådan s. k. utjämning blir ju helt enkelt att hyror-na kommer att stiga ytterligare.

Hyresgästerna och de bostadslösa har naturligtvis en annan syn på saken. De anser att det måste byggas väsentligt mer än som sker och det på rätt plats samt att hyror-na i görligaste mån måste hållas i schack.

Här i riksdagen representeras ju dessa helt skilda ståndpunkter under behandlingen av bostadsfrågan och i debatterna här i kamrarna, och vi börjar nu känna varandra så pass väl i dessa ting att vi i förväg kan gissa varandras argument. Följaktligen finns det också möjlighet att gissa vad slags argument jag nu skulle vilja framföra när debatten håller på att ebba ut.

Själva artikulationen i debatterna kan ju inte ändras mycket år från år, och jag befinner mig själv i samma fördö-melse. Jag kan alltså inte nu säga särskilt mycket nytt i förhållande till vad jag hade att anföra vid föregående års bostadsdebatt här i kammaren. Jag måste därför alltså hävda, att det bara finns en metod att avskaffa bostadsbristen, nämligen att bygga bort den och att då sörja för att byggnadskred-itiv inte bara står till förfogande utan också till förfogande för byggarna i tid.

En del av dem som propagerar andra tillvägagångssätt för att, som man säger, få bort bostadsbristen kan inte kallas kapitulanter. Jag tänker på dem som t. ex. kräver att hyresregleringen och alla räntegarantier skall avskaffas och hyror-na därmed höjas så starkt att allt färre får råd att hyra sig en egen bo-

stad. Detta skulle innebära symboliskt avskaffande eller minskning av bristen. Sådant är nu inte en kapitulation inför de svårigheter som föreligger på detta område utan det är en medvetet reaktionär bostadspolitik, som man här gärna skulle ha velat diskutera, särskilt med hänsyn tagen till vad herr Holmberg anförde och till vad som säges i några av de motioner, som föreligger i detta sammanhang, nämligen att hyresgästerna skall betala »hela kostnaden» för sin bostad.

Jag får begränsa mig till att bara fråga: Vad skall anses vara den verkliga kostnaden för en bostad? Enligt bl. a. högerpartiet är det det pris, som den sprungit upp till efter det att en mängd profitörer på bostadsbyggandet fått sitt, den kostnad som alltså uppstår på bostaden efter tomtprisuppskörtning-en, det pris som framkommer efter monopolprissättningar på byggnadsmaterial, den ytterligare ökning av kostnaderna som uppstår efter det att byggmästar- och konsulentprofiter har fått sitt breda utrymme, det pris som åstadkommes efter räntehöjningar och allt annat likartat som jag här inte räknar upp.

Det är då man har fått fram en viss bestämd kostnad, som *icke* motsvarar vad bostaden i verkligheten borde ha kostat, utan som är avsevärt mycket högre. Just därför att allt detta tillåtes pågå är det, som räntesubventionerna enligt vår mening är så starkt av behovet påkallade. Vi för vår del skulle gärna diskutera frågan om att avskaffa detta subventionssystem, därest man avskaffade alla de faktorer som medverkar till att bostadskostnaderna på detta sätt oavbrutet drives i höjden.

Jag talade här om att det inte var fråga om en kapitulationens anda hos dem som propagerar för detta, utan en avsiktlig och osocial bostadspolitik. Men något av kapitulationens anda ligger väl i de förvånande förkunnelser, som vi hört på sistone, om att avkall bör ges på standardkraven i nyproduk-

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

tionen för att på så sätt »bygga i kapp». Som vi känner till har bl. a. finansminister Sträng nyligen i ett offentligt uttalande i Uddevalla hävdad detta — eller i vart fall på allvar ställt frågan.

Dessa två slag av bakåtgående rörelser kan naturligtvis inte lösa landets bostadsfråga, särskilt som båda samtidigt verkar socialt nedrivande. Fortfarande finns det alltså bara ett tillvägagångssätt, som kan ge de bostadslösa ett hem, nämligen att bygga mera och att bygga på rätt plats. Eftersom bostadsfrågan är vårt sedan länge största sociala problem och i sin tur alstrar mångahanda andra sociala och ekonomiska problem, var det förvånande att se regeringsförslaget om en minskad stegringstakt i bostadsproduktionen för nästa budgetår. Man har ju hävdad, att man inte längre skall i så hög grad låta konjunkturpolitiska bedömningar inverka på bostadsbyggandets omfattning. Men nu är vi där igen! Änjo förs den dragspelspolitik, som man sagt sig vilja förkasta.

Det finns också anledning att i detta sammanhang uppmärksamma frågan om det nettotillskott i bostäder som skulle uppkomma som följd av det minimiprogram som här föreslås. Inrikesministern förklarade alldeles nyss från talarstolen, att det inte finns någon möjlighet att klart ange hur stort nettotillskottet skulle bli, och jag tror att det också föreligger vissa svårigheter att göra en exakt bedömning. Jag vill emellertid framhålla, att nettotillskottet uppenbarligen blir mindre år från år, bl. a. till följd av den ökade sanering som förekommer. I min hemstad Göteborg blev nettotillskottet i bostadsproduktionen föregående år endast en obetydlighet, om man tar hänsyn till det saneringsprogram som samtidigt genomfördes och den s. k. kontorisering som förekommer i så hög grad i de centrala delarna av storstäderna.

Det tycks vara endast med tvekan som utskottet har godtagit att regeringen har satt minimiprogrammet så pass

lågt som fallet är. Den kommunistiska gruppen för sin del hade i en motion föreslagit ett minimiprogram av 95 000 lägenheter, d. v. s. en ökning med 7 000 i jämförelse med regeringens förslag.

I det sammanhanget tangerade vi också en tvistefråga, som sedermera har fått en framskjuten plats och berörts i anförandena här i kammaren i dag, nämligen frågan om storstadsregionerna skall få ökat bostadsbyggande på bekostnad av andra områden i landet.

Vår syn på denna sak finns angiven redan i motionen, som jag hänvisar till och här icke närmare refererar. Bostadsbyggande och lokaliseringspolitik måste gå hand i hand — äntligen — och en starkare koncentration av bostadsbyggandet inom storstadsregionerna får inte innebära en minskning av byggandet inom andra delar av landet, där bostadsbrist likaså råder, även om den självfallet inte är lika omfattande som i storstadsområdena.

I det avseendet intar vi alltså en annan ståndpunkt än departementschefen, som ju ansett att en ökning för de stora bostadsområdena måste leda till begränsningar i andra delar av landet.

Men det finns ju också de som tycker att ingen särskild prioritet bör ges de områden, där bostadsbristen är störst och i ständigt stigande. De finner det tydligen otillbörligt att det nu äntligen skall bli en liten ökning i de regioner, där bostadsnöden är som värst och där relativt sett ökningen av bostadsbyggandet har varit mindre de senaste åren än den varit i de områden där bostadsnöden varit mindre.

Jag vill inte med några agitatoriska yttranden medverka till ett »avundsjukt sneglande» från det ena slaget av regioner mot regioner av annan natur, ty jag anser inte att något förnuftigt ändamål kan tjäna på en sådan tvist. Vi är till och med så försonliga i denna fråga, att vi i stort sett inte har någonting att invända mot att man nu ökar på den i propositionen föreslagna reserven av 3 000 bostäder till 5 000 att

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

byggas i samband med att lokaliseringspolitiska åtgärder vidtages. Vi hade å andra sidan önskat att man skulle ha ökat bostadsbyggandets omfång totalt.

Vi vill verkligen förstå de krav på byggandets omfattning som reses i olika slag av regioner i landet, men jag vill ändå nämna, för att något belysa det katastrofala i bostadsfrågans utveckling, att det i min hemstad — jag tar den bara som exempel och vill påpeka att det ju finns andra orter med likartade förhållanden — numera står 81 000 sökande i bostadsförmedlingens väntekö. De representerar ungefär 200 000 människor. 42 000 av de sökande har bostad, men denna är dålig och därför söker man en bättre. Det är trots allt inte så synd om dem som har en bostad, även om den är dålig, utan mest synd är det om de 39 000 sökande — exklusive familjemedlemmar — som saknar egen bostad. Åtskilliga tusen av de bostadslösa är barnfamiljer, däribland omkring 3 000 barnfamiljer som är hemmahörande i staden men som inte har någon egen bostad till sitt förfogande utan måste bo som det faller sig. Antalet sökande utan egen lägenhet ökade med inte mindre än 18 procent under förra året. Totalantalet sökande stiger kraftigt varje år liksom mängden av bostadslösa.

Jag har velat föra in dessa exempel bara som ett element i diskussionen om huruvida en viss prioritering av bostadsbyggandet bör förekomma för de stora bristområdena eller icke. Allt det som jag har redovisat här — sammantaget en mycket stor social tragedi och en svår social sjukdom — har lett till att väntetiderna för bostäder oavbrutet har förlängts och att även bostadslösa barnfamiljer får vänta tre och ett halvt år eller mer på en bostad.

Det finns ingen metod för att mäta denna sociala tragedis omfång, men de exempel som jag har gett borde enligt min mening duga som argument för vårt motionskrav att minimiprogrammet för bostadsbyggandet bör ökas

med 7 000 lägenheter under varterdera av åren 1965 och 1966 så att de stora bristorterna kan få bygga mera utan att andra regioner med bostadsbrist blir lidande härav.

Det är naturligtvis inte svårt att förstå de många klagomål som nu strömmar in från länsbostadsnämnderna i olika län över den begränsning i långivandet för bostadsbyggandet, som regeringsförslaget medför. Lösningen kan ju inte bestå i att man minskar bostadsbyggandet, där bostadsnöden är som störst, utan i att man ökar totalomfånget, så att alla bristorter kan få bygga litet mer.

Vad slutligen beträffar regioner med särskilt stark bostadsbrist bör väl också noteras att den allt katastrofalare situationen har samband med de krav som samhället i sin helhet ställer på dessa regioner. Det krävs t. ex. att Göteborgs-regionen — jag tar denna åter bara som exempel — skall bygga ut lärdomsanstalterna, undervisningssjukhusen, exportindustrierna, de utlandsinriktade kommersiella företagen och mycket annat som jag inte här nämner. All denna utbyggnad kan emellertid inte äga rum om man inte samtidigt bygger bostäder åt alla dem, som skall sysselsättas i dessa nya företag. Det medför enorma lokala problem, som alltså blir särskilt markanta när det gäller bostadsförsörjningen. Att därför hålla tillbaka bostadsbyggandets ökning samtidigt som andra slag av utbyggnader inte bara godtas utan invändningar, utan också stimuleras, är enligt min mening att vända upp och ner på saker och ting eller att börja i galen ände.

Inrikesministern var alldeles nyss inne på frågan om de särskilda problemen som uppstått i storstadsregionerna. Om jag fattade hans anförande rätt, hävdade han att det kanske finns anledning att börja överväga att lätta expansionsstrycket på storstadsregionerna. Det är visserligen sent påkommet att först nu försöka vidtaga något som kan kallas lokaliseringspolitiska åtgär-

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

der, men kanske bättre än aldrig. Generellt kan man inte säga nej till en sådan tanke, utan man måste i detta sammanhang ställa frågan: Vad slags industriell och kommersiell utbyggnad i storstadsregionerna är det i så fall man skulle försöka bromsa? Det finns ju sådant som verkligen icke är angeläget utan som med fördel kunde placeras i andra områden än i storstadsregionerna, framför allt sett ur samhälls- synpunkt. Men det finns ju också å andra sidan andra former av sådan kommersiell och industriell utbyggnad, som passar särskilt väl i storstadsregionerna, och frågan är sålunda vilken utbyggnad man i någon mån skulle försöka hejda.

Utskottet uttalar sig för att — och det har även understrukits av inrikesministern — alla uppkommande möjligheter att utöka bostadsbyggandet skall tillvaratagas och säger sig därmed ha beaktat yrkandet i bl. a. våra bostadsmotioner. Jag förringar inte värdet av den opinion, som detta uttalande av utskottet utgör, och jag vill inte — som herr Holmberg nyss gjorde — beteckna uttalandet som »en plattityd»; herr Holmbergs yttrande fälldes ju i samband med vad inrikesministern anförde i detta avseende. Vi betraktar inte utskottets uttalande som en plattityd, men med hänsyn till frågens utomordentligt sociala vikt anser vi att ett mer omfattande bostadsbyggnadsprogram klart bör *fixeras* såsom det minimiprogram man har att följa.

Herr talman! Av denna anledning yrkar jag bifall till motionerna I:118 och II:150, som avser en ökning av minimiprogrammet med 7 000 lägenheter och ökade låneanslag i förhållande därtill. I andra hand kan vi naturligtvis ansluta oss till den med 1 e betecknade reservationen av herr Per Jacobsen m. fl.

Får jag sedan bara av rationalitets- skäl säga, att vi för ögonblicket inte har så mycket att anföra beträffande de markpolitiska frågor, som också tas

upp i detta utlåtande i samband med en socialdemokratisk motion, utan jag vill bara erinra att vi väckt en motion som har ungefär samma syfte men som icke behandlas i detta utlåtande utan som av någon anledning först tas upp i bankoutskottets utlåtande nr 13, som följer härnäst på föredragningslistan. Eftersom markpolitiska frågor dock beröres i det utskottsutlåtande vi nu behandlar, vill jag säga att vi naturligtvis är otåliga över att det hänt så pass litet i dessa frågor efter ett halvsekel av utredande. Å andra sidan skall nu ett förslag i ämnet framläggas av regeringen i höst, och de markpolitiska frågeställningar i övrigt som är på tapeten kan det väl finnas anledning att begrunda något mera än som varit möjligt, om förslaget framlagts för riksdagen redan nu.

Trots vår otålighet i dessa frågor bör vi därför kunna vänta ytterligare någon tid. Av detta skäl kommer jag vid behandlingen av nästa punkt på föredragningslistan, nämligen bankoutskottets utlåtande nr 13, icke att framställa något yrkande.

Herr WÅÅG (s):

Herr talman! Debatten i dag har till viss del berört frågan om byggnads- kostnaderna. Det är vanligt att man på tal om byggkostnader skjuter på byggnadsarbetarna och säger, att det är de höga lönerna som bär skulden till de fördyringar, som ägt rum. Avtalsenligt är byggnadsarbetarnas löner inte särskilt höga, men i vissa bostadsområden har en löneglidning skett. Det vore ju också egendomligt, om inte den ekonomiska grundlagen om tillgång och efterfrågan skulle slå igenom även här. Det är viktigt att hålla i minnet att vid ett normalt bygge utgör arbetslönerna mindre än hälften — mellan en fjärdedel och hälften — av kostnaderna och att lönerna således inte ens i bostadsområdena ensamma kan vara avgörande för byggkostnaden. Indexmässigt —

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

och det framgår av det lilla blad som här utdelats — har sedan 1957 arbetslönerna ökat fem procent mer än materialkostnaderna vid byggena.

När vi talar om byggnadsarbetarnas löner, är det också viktigt att beakta att det är få yrken som det är så hårt att åldras i som i byggnadsarbetarens. För att den fysiska spänsten avtar pensioneras vårt militära truppbefäl vid 50 års ålder, men en byggnadsarbetare skall kunna klättra i ställningar tills han fyller 67 år. Den som inte kan hänga med, ställs utanför ackordet och är därmed hopplöst vid sidan om på bygget.

Som företagare i byggbranschen vill jag peka på ett par andra förhållanden som ogynnsamt påverkar byggkostnaderna.

Våra tekniska konsulter är ofta överhopade med arbete. För att få fram bygget tidigare lämnas det — på konsultens inrådan — ut på löpande räkning. I stället för att konsulten tänker igenom bygget från början tänker han efter hand som det byggs. Jag har varit med om att få detaljritningar två veckor efter det att detaljen har utförts. Ingen kan tro att en sådan planering gör bygget billigare. Genom löpande-räkningsförfarandet kopplar man bort entreprenörens direkta intresse att hålla ner kostnaderna, vilket lätt orsakar bl. a. löneglidningar. Vid ett bygge, där jag varit inblandad på beställarsidan, blev förtjänsten cirka 15 procent, d. v. s. omkring en miljon kronor, genom att vi lyckades vara envisare än konsulten och inte lämna ut bygget på löpande räkning. Här gäller det att med kraft mana kommunalmännen till envishet!

Bristområdenas problem kräver mycket stor återhållsamhet med varuhusbyggen och liknande. Jag tror att den sortens byggen i framtiden måste användas mera för att reglera konjunkturen.

En företeelse, som jag tror att man vid mindre och medelstora byggen får

se allvarligt på, är totalentreprenaderna. Systemet begränsar antalet konkurrenter till dem som har de största resurserna. De har i allmänhet dyr administration. Särskilt gäller detta då i entreprenaden också ingår projektering. Att några firmor som konkurrerar — om de konkurrerar — var för sig skall göra programhandlingar på samma arbete kan självfallet inte underlätta den svåra bristen på tekniker.

Ett ökat elementbyggeri är utan tvivel en väg till rationalisering och förbilligande. Byggnadsarbetareförbundets initiativ för ökat elementbyggeri är särskilt välkommet och visar att förbundet är välgörande fritt från den skråanda som man i pressdebatten kring det komplicerade Kålleredsfallet blivit beskylld för. Småhusen lämpar sig väl för elementbyggeri. Hittills har dock vid de monteringsfärdiga småhusen alltför mycket av rationaliseringsvinsten ätits upp av elementfirmornas försäljningskostnader, vilka trots de goda konjunkturen är betydande.

Entreprenörernas marginaler vid enstaka monteringsfärdiga småhus är knappa och osäkra, och det är därför berättigat att försöka få tag i byggmästare som vill sätta upp monteringsfärdiga småhus styckevis. Småhus i grupp blir rationellare och billigare, och monteringsfärdiga småhus i grupp bör vara rätt väg att hålla nere kostnaderna.

Vad i propositionen anförs under rubriken Långivning till maskinanskaffning inom byggnadsindustrien finner jag — även som byggare — välbetänkt, och, herr talman, jag yrkar bifall till utskottets förslag i samtliga punkter.

Herr SVENSSON, AXEL, (s):

Herr talman! Jag vill knyta några reflexioner till vad som står om pensionärslägenheter och sådant på sidan 16 i utlåtandet.

Jag noterar med stor tillfredsställelse att både utskottets talesman och statsrådet här har visat ett mycket stort och

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

gott intresse för att förbättra situationen inom detta speciella område. Jag tror emellertid inte man kan skapa några generella regler för att lösa detta problem. I socialpolitiska kommitténs utredning fick vi en siffra på 130 000 undermåliga pensionärlägenheter. Sedan den tiden har våra kommuner arbetat rejält och gått igenom dessa bostäder i respektive kommuner. Jag såg en siffra för ungefär en månad sedan som utvisade, att man hade kommit fram till 37 000 lägenheter. Men man var då ännu inte färdig i alla kommuner utan uppskattade antalet till högst 50 000. Det visar ju att det sker någonting, och det kanske vi bör lägga på minnet, så att vi inte sysslar för mycket med den gamla, höga siffran, som säkert betydligt reduceras vid utredningen inom kommunerna.

Vi gläds över de krafttag som nu tas på detta område, men det är klart att här finns nyanser. Det bor pensionärer i höghus, och de har svårt för att klara sig nedför både trappor och har andra svårigheter också. Det finns också pensionärer som bor i det som vi i gamla tider kallade egnahem men som nu kallas för småhus. De kan också ha mycket svårt att klara det lilla hus de har. Det kan vara tungarbetat för dem, och det kan vara besvärligt att hålla i stånd både trädgårdslandet och mycket annat. Jag känner till åtskilliga fall där man skulle vilja utbyta sin villa eller sitt egnahem mot någonting annat, som var mindre i omfånget och lättare att klara. Nu hör det emellertid till historien att denna grupp av människor gärna vill vara i kontakt med jorden, eftersom de haft sitt småhus i många år. Det är ett problem för dem. Det glädde mig när jag för ungefär en vecka sedan i en broschyr från en av våra sparbanker fick se en verkligt förnämlig lösning för den gruppen av åldringar, som har bekymmer med sina nuvarande småvillor. Man hade en tvårumslägenhet som var inbyggd i ett kedjehus eller radhus. Ägarförhållandet

var grundat på den vanliga bostadsrättsprincipen. Det var en hygglig insats, och man fick en bra lägenhet på ungefär 55 kvadratmeter. Den var sådan att där inte fanns några trösklar, som man skulle behöva snava över och slå sig fördärvad på. Det var en modern bostad i alla avseenden. Jag nämner detta därför att jag vill att den utredning som omnämnts i betänkandet här skall observera de olika behov som finns i denna åldersgrupp. Det är inte bara fråga om att förbättra de bostäder där pensionärerna nu sitter. Det krävs också mycket annat för att lösa problemen och ge bättre möjligheter för alla dessa åldringar som nu bor i var sin form och har gjort så i många år.

Jag skall inte ytterligare tynga debatten, herr talman. Det var detta jag skulle vilja ha anfört, och jag hoppas att när bostadsutredningen kommer på bordet skall det finnas i den sådana ting som medverkar till en lösning av alla de problem som hänger samman med våra pensionärens bostäder.

Herr LARSSON, LARS, (s):

Herr talman! Bostadsbyggandet kan naturligtvis betraktas ensidigt och som enbart socialt motiverat. Att ge dem som saknar bostad eller dem som har en dålig för att inte säga hälsovådlig bostad eller dem som har behov av en större bostad tillgång till bostad eller bostad av sådan beskaffenhet att brittena försvinner, det är en angelägenhet med sådan prioritet att samhällets gemensamma resurser i hög utsträckning bör sättas in för att råda bot på sådana missförhållanden.

Jag har tagit till orda som en av motionärerna i motionen I:82 och vill gärna säga att bostadspolitiken har och har haft den inriktningen. Men det finns självfallet andra synpunkter som dessutom måste beaktas, då bostadsbyggandets omfattning och dess lokalisering skall fastställas. Med den höga takt i byggandet av bostäder som

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

vi under de senaste åren haft i vårt land, där vi inom Europa under 1963 låg på andra plats i fråga om antalet färdigställda bostäder per 1 000 invånare, kan inte bara hänsynen till de sociala faktorerna tas med i beräkningen. Det är nu fråga om samhälleliga investeringar av betydande omfattning — jag tänker därvid inte bara på de åtaganden som riksdagen gör utan lika mycket på de kostnader som kommunerna påtar sig i planerings- och förberedelsearbetet, genomförandet av gatu- och ledningsarbeten m. m. — för att bostadsbyggandet skall flyta något så när friktionsfritt. Avvikelse i de uppgjorda planerna, även om dessa sträcker sig bara några år framåt i tiden, medför oftast betydande kostnadsförändringar och i regel högre kostnader.

Man kan inte nog understryka behovet av en noggrann och långsiktig planering vid genomförandet av ett bostadsbyggnadsprogram av den omfattning som nu föreslås och med den målsättning på en miljon nya lägenheter på tio år som presenterats.

Den ekonomiska aspekten kommer sålunda nödvändigtvis in vid sidan av den sociala vid bedömandet av vilken omfattning bostadsbyggandet bör ha.

Vi motionärer har godtagit den ram för bostadsbyggandet under åren 1965 och 1966 som propositionen angivit. Vi tror nämligen liksom statsrådet, att skall det vara möjligt att genomföra även andra angelägna investeringsobjekt, inte minst då det gäller att tillgodose kraven från kommunerna, industrien och näringslivet på deras andel av investeringsvolymen, är det inte möjligt att nu gå mycket längre i bostadsbyggandet under det aktuella året än vad som föreslagits. Just nu kan man väl bedöma situationen så, att ett beslut om ytterligare höjt bostadsbyggande, om det ej skall återverka genom en minskning av de industriella och kommunala investeringarna, innebär förlängda byggnadstider och ökade byggnadskostnader.

Utifrån dessa förutsättningar har vi emellertid vänt oss emot den regionala fördelning som propositionen anvisat. Vi har därvid icke ifrågasatt behovet av det forcerade byggande i de s. k. storstadsregionerna som förslaget innebär. Däremot har vi velat diskutera huruvida den anvisade vägen till övergång till ett högre byggande inom dessa regioner genom den snabba ökningstakten verkligen är en riktig och ekonomiskt försvarbar väg samt om det dessutom är helt möjligt att genomföra. Ökningen inom vissa regioner medför nödvändigtvis motsvarande minskning inom andra områden.

Jag nämnde att bostadsbyggandet drar med sig stora följdinvesteringar i alla de områden där efterfrågan på bostäder är stor. Efterfrågan finns i alla de områden där man har ett expanderande näringsliv, vilket är fallet icke blott inom de nämnda storstadsregionerna utan också på många andra platser och områden i vårt land. Det för med sig den verkan som inrikesministern nyss antydde, att har man ett expansivt näringsliv verkar det som en drivkraft på inflyttningen till det området, därför att det finns utkomstmöjligheter och utbildningsresurser där.

Den anpassning till genomförandet av ett planerat bostadsbyggande som skett ute i dessa områden kommer nu, om propositionen oförändrad antages, att slås sönder i viss del. Gjorda investeringar i bostadsplanering skulle komma att förbli oräntabla en tid och vad värre är, påbörjade och planerade industriinvesteringar skulle bli utan effekt, då bostäder till den ökade arbetsstyrkan ej kan byggas i den omfattning som avsetts.

Det vore frestande att lämna några exempel på vad jag menar. Jag skall dock bara antyda att i två medelstora mellansvenska orter har under det senaste året ett mycket högt bostadsbyggande ägt rum. Man skulle kunna tro att där, som nu skett, skulle kommunerna låta sig nöja med hälften under 1965,

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

vilket är den kvot som preliminärt har tilldelats. I det ena fallet gäller det emellertid att medverka till att genomföra en industrilokalisering av ganska stora mått samt att genomföra den så, att den planerade successiva utökningen av arbetskraft kan tilldelas industrin i fråga. I det andra fallet gäller det en lokal utbyggnad av en basindustri som medför samma behov av bostäder. I båda fallen rör det sig om investeringar på uppemot 100 miljoner kronor om året. Det är de slagen av expansion som finns även i en mängd områden utanför storstadsregionerna som måste beaktas vid bostadsplaneringen. Där har den lokala planeringen legat långt framme i tiden och gör det alltför.

Nu har statsutskottet gått en annan väg än den som vi motionärer skisserat, men resultatet ligger nära våra önskemål. Understrykandet av att skälig hänsyn skall tagas till betydelsen av kontinuitet i planeringen och produktionen på så sätt att ort eller region ej underkastas alltför stora oförutsedda ändringar är ett betydelsefullt uttalande. Det tillgodoser egentligen den syn på detta problem som motionärerna velat ge uttryck åt. Vi är öppna för att en fördelning måste ske med hänsyn till brist-situationens storlek och art, men det är av skäl som jag antytt nödvändigt att göra den omfördelningen mera smidigt än vad som föreslagits.

Utskottet har nu förordat att reservkvoten skall ökas med 2 000 lägenheter, vilka skall fördelas utom storstadsregionerna. Det bör betyda att den ryckighet, vilken jag antytt, med åtföljande risker för sysselsättningssvårigheter inom byggnadsbranschen, i viss utsträckning kan undvikas. Jag har den förhoppningen att den följsamma bevakning av bostadsbyggandets utveckling som bl. a. inrikesministern har signalerat här i dag, om så befinnes möjligt, kan leda till en omfördelning regionalt, så att den fastlagda ramen för bostadsbyggandet helt fylls och att en

sådan förändring i så fall sker med så liten tidsutdräkt som möjligt.

Statsutskottet har sålunda sökt att lösa de bekymmer vi redovisar i motionen på en annan väg än den motionärerna tänkt sig. Det behöver ju inte betyda att den av utskottet anvisade vägen skulle vara sämre — det kan jag som motionär gärna medge. De överväganden utskottet kunnat göra har självklart blivit mera ingående än vad som är möjligt vid motionsförfattandet. Den väg som utskottet anvisat har ju nu dessutom helt accepterats av det ansvariga statsrådet. Jag förutsätter sålunda att det förslag, som nu lagts fram från utskottets sida och inte minst den motivering som utskottet anfört för sitt förslag, skall innebära att bostadsproduktionens betingelser i fortsättningen kommer att ledas inte bara av sociala och ekonomiska hänsyn, utan att man också kommer att få till stånd en mera långsiktig planering och därmed ett bättre utnyttjande av våra knappa ekonomiska resurser, således en jämnare och förmodligen också högre bostadsproduktion, de bostadssökande till nytta.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr ÅKERLUND (h):

Herr talman! Debatten har nu framskridit så långt att man kan säga att den allmänna delen redan är avverkad. Därigenom kommer kanske mitt inlägg en smula post festum. Emellertid är det en sak som jag har svårt för att undgå att säga något om. Det är det uttalande som statsutskottet gör att riksdagen skall skriva till fullmäktige i riksbanken och klaga sin nöd till förmån för bostadsbyggandet.

Det är ett ganska säreget initiativ som statsutskottet här tagit, ett jag skulle nästan vilja kalla det ett *tilltag*, som man nog måste reagera litet emot. Man måste fråga varför statsutskottet vänder sig till bankofullmäktige direkt?

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

Bankoutskottet är som bekant bankofullmäktiges huvudman. Det är bankoutskottet som har att ge föreskrifter om riksbankens förvaltning. Det är självfallet bankofullmäktiges skyldighet att följa de föreskrifter som bankoutskottet kan föreslå riksdagen att ge. Varför har då inte statsutskottet begärt ett samråd med bankoutskottet i den här frågan? Det finns ett särskilt arrangemang för det ändamålet och det är samrådet. Vad som inträffat är enligt min mening en utmärkt illustration till bristen på samordning i riksdagen av den ekonomiska politiken. Det är också ett farligt prejudikat för framtiden. Om nu exempelvis jordbruksutskottet skulle finna att det skulle vilja ha litet mera krediter, t. ex. till jordfonden eller något liknande, skulle möjlighet föreligga för jordbruksutskottet att smyga in en sådan här skrivning i ett utlåtande och rikta en skrivelse direkt till bankofullmäktige. Man skulle rent av kunna tänka sig att bevilningsutskottet skulle kunna göra något liknande, om det finner att det är impopulärt att komma med en skattehöjning av visst slag. Det är ganska otäcka perspektiv som här skymtar i bakgrunden.

Om samordningen är dålig i riksdagen, tycks den knappast vara mycket bättre i regeringen. Här har inrikesdepartementet, förefaller det, och finansdepartementet i detta fall knappast riktigt förenliga ståndpunkter. Finansdepartementet pläderar, som herr Holmberg har sagt tidigare i dag, för krediter till investeringarna. Inrikesdepartementet vill ha, som det också säges i statsutskottets utlåtande, kreditiv i sådan tid att bostadsproduktionen kan fullföljas i enlighet med planerna. Nu sade inrikesministern här i sitt inlägg att det finns en lagstiftning som kan tillgodose bägge intressena. Om nu detta är sant är det väl rimligt att ställa frågan, vem det i så fall är som kommer att bli utan, när det gäller önskemål om krediter. Vad kan eljest ett så-

dant uttalande betyda om dessa i varje fall för bankoutskottet fördolda kapitalresurser?

Riksdagen har emellertid ansvaret för att resurserna inte överansträngs, och jag tvivlar på att bägge kraven är möjliga att tillgodose när vi redan har så mycket inflation i vår samhällsekonomi som vi har.

Det förefaller nästan som om samordningen i regeringen skulle behöva förbättras. Vi hade i slutet av 1940-talet en likartad situation — kanske mera akut då än nu — med en intressekonflikt av detta slag. Den löstes på det sättet, att herr Sköld tillkallades med uppdrag att vara samordningsminister i regeringen. Det är nästan så att man frågar sig om det skulle behövas en ny herr Sköld i dag.

Att det kunde ha varit lämpligt att statsutskottet rådgjort med bankoutskottet innan det framlagt sin skrivelse framgår också av det enligt min mening föga sakkunniga sätt varpå utskottet skrivit. Utskottet talar om försörjningen med byggnadskreditiv och om dennas betydelse för produktionen. Vad kan då riksbanksfullmäktige göra åt dessa kreditiv — det är en rimlig fråga att ställa. Det är ändå affärsbankerna som beviljar kreditiv, och bankofullmäktige har ingen direkt möjlighet att bestämma över dem. Riksbanken har heller själv ingen laglig rätt att bevilja byggnadskreditiv ur sina egna kassor.

Skall affärsbankerna kunna ge kreditiv i tillräcklig utsträckning, måste gamla kreditiv avlyftas, såsom herr Holmberg redan varit inne på, och då erfordras det att primär- och sekundärlånen får en fast placering. Men om detta skall gå, måste marknaden vara villig att ta upp inteckningar. Det berörde också inrikesministern, men han vek undan på den här punkten och sade att detta är en fråga som marknaden får klara av.

Det sistnämnda är alldeles riktigt, men vi måste vara på det klara med att AP-fonden är den störste upptaga-

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

ren av bostadslån på marknaden. AP-fondens möjligheter att ta upp lån är bestämd av dess inkomster, och detta i sin tur är bestämt dels av avgiftens höjd, som riksdagen fastställt, dels av lönesummans höjd, som i viss mån beror på graden av inflation. Jag har svårt att föreställa mig och vill i varje fall inte tro att utskottsmajoriteten direkt vill förordna någon av de metoder som jag här pekat på för att öka AP-fondens möjligheter att ta upp bostadslån, d. v. s. att höja avgiften eller att gå in på en inflationistisk linje.

Om nu AP-fonden inte kan ta mer bostadslån än den gör, vem skall då avlyfta kreditiven? Det är en fråga, och det finns plats för ett svar.

Är det de privata långivarna? I så fall måste man ställa sig den tekniska frågan, vad riksbanksfullmäktige kan göra för att förmå dem att ge mer lån. Avser man att räntan skall höjas? I så fall måste konsekvensen bli att hyrorna får höjas. Eller menar man att riksbanken skall ta upp bostadslån direkt i sin portfölj och därigenom avlyfta kreditiven i bankerna? Ja, i så fall blir riksbanken tvungen att trycka mera sedlar och på den vägen släppa loss ännu mer inflation.

Det är också, väl att märka, så att riksbanken rent principiellt inte kan ge direkta bostadslån. Riksbanken kan naturligtvis i viss utsträckning göra s. k. operationer i öppna marknaden, men den har inte till syfte att finansiera utgifter av det här slaget, även om operationerna i och för sig kan leda till en ansvällning av portföljen av obligationer.

Jag undrar faktiskt om inte statsutskottet i någon mån har missuppfattat bankofullmäktiges och bankoutskottets uppgifter. Det måste iaktas en viss återhållsamhet i fråga om tillgången på pengar och kredit, och det är just dessa organ som har att sörja för den återhållsambeten. Enligt den bedömning som där råder har vi inte råd till allting. Hade vi råd, så skulle vi själv-

fallet kunna ställa pengar och krediter till förfogande, men problemet för de penningvårdande myndigheterna i nuläget är att finna metoder och förståelse för att hålla tillbaka penning- och kreditutgången.

Jag vill här tillåta mig citera ett uttalande som är gjort av riksbanksfullmäktiges ordförande herr Wickman och socialdemokraternas andrakammarledare herr Hans Gustafsson i ett remissvar till bankoutskottet nyligen. De säger där att ambitionen bör inriktas på att öka förståelsen för behovet av en effektiv finans- och penningpolitik, som i jämviktsskapande riktning direkt påverkar utbud och efterfrågan på arbetskraft.

Det är ett ganska märkligt uttalande som här görs, men det riktar uppmärksamheten på nödvändigheten av att dessa organ — bankofullmäktige och bankoutskottet — är återhållsamma. Det är därför ett olyckligt och orealistiskt uttalande som statsutskottet här har gjort. Jag kan inte se att bankofullmäktige, med de direktiv som bankofullmäktige har och som riksdagen kan komma att ge fortsättningsvis, kan göra så värst mycket åt saken. Jag tycker att kammaren bör vara underkunnig om detta förhållande.

Herr BENGTON (cp):

Herr talman! Det råder enighet om att bostadsfrågan är ett av dagens mest brännande problem i svensk politik. Så har det varit under åtskilliga år. Vad är orsaken, vad skall vi göra för att komma till rätta med de misshälligheter och felaktigheter som nu finns på detta område?

Orsakerna kan vara flera, men man måste nog konstatera att regeringens felaktiga planering av vår ekonomiska politik i stort medför besvärliga konsekvenser på många områden och inte minst för bostadsbyggandet. Om regeringen driver en politik som leder till ett alltför stort upplagt program för

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

hela landet, blir självfallet konsekvensen en överhettning i det ekonomiska klimatet som man sedan tvingas att försöka dämpa genom kreditrestriktioner och liknande åtgärder. Man får lov att klämma åt på olika områden, och så drabbas även bostadsbyggandet.

Jag skulle i någon mån vilja kommentera vad utskottets företrädare herr Petersson, Bertil, sade om detta. Han framhöll att den föreslagna skrivelsen till bankofullmäktige inte innebär någon prickning av fullmäktige. Nej, på det sättet uppfattar jag den inte alls; den innebär en prickning av regeringens politik. Utskottets skrivning är så pass mild att man knappast har så mycket att anmärka. Det står nämligen bara: »Utskottet finner därför skäl föreligga att närmare undersöka möjligheterna till en förbättring av förhållandena i berörda avseende.» Men i princip måste jag instämma med herr Åkerlund i det mesta han sagt om den besynnerliga formen för detta, särskilt att ett utskott skriver direkt till bankofullmäktige och inte riktar sig till bankoutskottet, som ju är huvudman för fullmäktige.

Herr Petersson säger att det är så enkelt, att om vi nu bestämmer oss t. ex. för en produktion av 88 000 lägenheter måste man se till att det finns krediter för dessa lägenheter. Det betyder med andra ord att man skulle gå till bankofullmäktige och kräva oinskränkt prioritering för krediterna till dessa 88 000 lägenheter. Nu kan ju inte gärna bankofullmäktige tillämpa en prioritering, och gör det inte heller. Vad skulle följderna bli om man på det ena området efter det andra sade ifrån: »Här måste det bli en prioritering.»? Vilken handlingsfrihet kommer vi i så fall att ha på den ekonomiska politikens område? När man bygger bostäder måste man också ha vatten och avlopp — kommunerna kan inte undgå den uppgiften — men herr Petersson vet lika väl som jag att eftersläpningen i fråga om statsbidragen är

minst sex eller sju år. Kanske skulle det falla någon in att säga: »Nej, vi måste ge prioritet till sådana utgifter också.»

Man kommer alltså inte till rätta med svårigheterna genom prioritering. Vad som snedvrider det hela är själva planeringen — det är på den svårigheterna återfaller.

Så skulle jag bara vilja säga några ord om ett annat problem, och det är givetvis fördelningen, som ute i landet vållar sådan diskussion och så stort missnöje. Det medför naturligtvis mycket allvarliga konsekvenser när man ändrar fördelningen på det sätt som nu har skett och motiverar det så som inrikesministern gjort då han sagt att man måste tänka på de orter där bristen är störst och ge dem större tilldelning. Man kan nära nog tala om en kastning, och vi måste förstå att det blir följderna med hänsyn till de stora anordningar som finns för vissa byggen, där de stora byggkranarna och annat nu inte kan komma till användning, för arbetskraften som kanske måste flyttas från en plats till en annan och inte minst med hänsyn till lokaliseringen, såsom här har påpekats. Vi kan t. ex. tänka på den så ofta från många håll berömda småländska småindustrien, som är starkt expanderande men som genom denna kvot tilldelning har ställts inför väldiga svårigheter därför att man inte kan bygga de bostäder som behövs till den arbetskraft som skall arbeta vid dessa företag. Jag finner att detta är en inkonsekvens som man inte kan undgå att påtala.

Beslutet om fördelningen av lägenheterna har väckt berättigat missnöje från olika grupper och partier. Jag vet inte hur många skrivelser och uppvisningar som gått till bostadsstyrelsen och till regeringen. Och hela vägen har bland de klagande funnits personer från det parti som ligger bakom fördelningen. Jag tycker att det är ett egendomligt ställningstagande att i lä-

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

nen visa en skylt av stort missnöje med fördelningen men sedan här snällt svälja regeringens förslag och inte söka få till stånd någon ändring i denna fördelning. Man bör väl ha klart för sig att när man tillhör det parti som är i regeringsställning får man också ta ansvaret för vad som skett i detta fall, såvida man inte försöker åstadkomma någon förändring.

Herr talman! Jag ber att få instämma i det yrkande som tidigare är framställt av herr Nils-Eric Gustafsson.

Herr PETERSSON, BERTIL, (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag är medveten om att debatten närmar sig sitt slut, men jag kan inte underlåta att säga till herr Åkerlund att han ändå målade konsekvenserna av utskottets förslag till skrivning i litet grälla färger. Jag vidhåller vad jag tidigare sagt, att det som behövs är en organisatorisk samordning för att vad kammaren väl om några minuter kommer att besluta skall kunna genomföras på ett sätt som är det bästa möjliga ur både organisatorisk och ekonomisk synpunkt. Utskottet menar inte att kreditiv skall skaffas fram utöver den ram som riksdagen fastställer, men beslutar riksdagen att 88 000 lägenheter skall byggas 1965 tycker man nog att det är en logisk konsekvens av beslutet att resurser för ett sådant byggande då också ställs till förfogande. Riksbanken är väl inte helt borta när det gäller frågor om kreditiv utan finns väl ändå med i bilden. Skall det vara så farligt om problemen i det praktiska livet förs fram till riksbanken genom riksdagen på så sätt att riksdagen i skrivelse till riksbanken meddelar sina synpunkter till dess kännedom? Herr Bengtson underströk också att framställningen är mycket hovsam. Det är ju här under inga omständigheter fråga om några översittartoner, utan det är fråga om en hovsam framställning om att riksbanken medverkar

till att det blir en bättre ordning och en bättre organisation i detta avseende än vi nu har. Är det så förskräckligt farligt?

Jag tycker nog också att det brister en smula i högerens logik, ty fastän man är så rädd för att skriva till riksbanken vill man skriva ungefär samma sak till Kungl. Maj:t och ge till känna sina synpunkter. Såvitt jag förstår är man från högerens sida väl införstådd med problemet men vill av någon egendommig anledning inte skriva till riksbanken.

Herr Bengtson tog upp frågan om kvotfördelningen och problematiken kring den. Det finns ingen anledning att här ta upp en ny diskussion om den saken, utan jag hänvisar till vad som skrivits i utskottets utlåtande på den punkten och vad som tidigare under dagens debatt sagts i den frågan från regeringspartiets sida. Jag tror att det säger en hel del.

I den föreliggande situationen är det angeläget att kommunerna planerar sin byggnadsverksamhet. Det kanske trots allt inte — jag hänvisar till vad bl. a. inrikesministern sade för en stund sedan — är alldeles uteslutet att det blir en vidare ram för kvotfördelningen senare i år.

Herr ÅKERLUND (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Petersson ville göra gällande att detta uteslutande är en organisatorisk anordning. Han säger att det inte gäller att ge kreditiv i större utsträckning än som fordras för att 88 000 lägenheter skall kunna byggas. Till det vill jag säga att när det gäller pengarna så är det inte bara fråga om antalet lägenheter utan också fråga om vad varje lägenhet kostar. Vi blir alltså tvungna att multiplicera upp antalet bostäder till en penningssumma som rör sig om miljardbelopp för att få fram hela kapitalbehovet. Det skulle alltså gälla att på vår penning- och kapitalmarknad få organisationen att fungera så, att penning- och kapital-

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

marknaden anpassas efter byggnadsproduktionens behov av krediter. Nu är emellertid det tråkiga det att så fungerar inte penning- och kapitalmarknaden. Många andra faktorer påverkar tillgången på pengar i bankerna, exempelvis fluktuationer i exporten och importen, som gör att det under vissa tider är gott om pengar i bankerna och under andra tider ont om pengar. Detta är bestämmande för om bankerna har möjligheter att vid olika tidpunkter lämna kreditiv. Riksbanken har i varje fall under de senaste åren och även under hela 1950-talet strävat efter att underlätta bostadsbyggandet och kreditgivningen. Marknaden har ju varit reglerad ända sedan 1940-talet och är det även nu.

Vad statsutskottet här gör blir alltså, herr Petersson, ingenting annat än att utskottet ger riksbanksfullmäktige något av en reprimand för deras sätt att sköta den här saken. Herr Petersson ifrågasätter om inte fullmäktige kunde sköta denna verksamhet bättre än de hittills gjort, och det är möjligt att de kan, men jag tror att fullmäktige har gjort allt som stått i deras förmåga.

Herr **BENGTSON** (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag sade tidigare att utskottets skrivning var ganska mild, men jag tycker att herr Peterssons anförande är bra mycket hårdare. När han nu gav en replik förbigick han egentligen det mesta av problemet. Jag skulle vilja fråga herr Petersson om han verkligen är villig att gå så långt att vi skulle lägga ett järnhårt band inte bara över riksbanken utan också över de andra bankerna och säga: Här beslutar vi om 88 000 lägenheter, och för dessa lägenheter skall riksbanken till varje pris ställa pengar till förfogande. Hur många gånger har vi inte diskuterat t. ex. vad riksdagen beslutar och landsting och kommuner skall utföra, men så heter det att kreditgivningen har stoppat oss. Vad som har bestämts har inte kunnat

utföras, och det har blivit svåra kontroverser. Vilka konsekvenser tror herr Petersson att det leder till om vi ingriper på det sätt som han har talat för i sitt anförande men som inte kommit till uttryck i utskottets utlåtande?

Herr **PETERSSON, BERTIL**, (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag sade nyss att om man har beslutat sig för att bygga 88 000 lägenheter så menar man väl det. Det finns de som vill bygga både 90 000 och 95 000 lägenheter. Buden är olika. Jag förmodar att alla menar allvar med vad de föreslår. När alltså lå-nemedel har beviljats och företagen fått igångsättningsstillstånd skall det inte behöva haka upp sig på kreditiven så att de byggande blir sittande med miljonprojekt ett halvår eller mera. Det kostar pengar och fördyrar i mycket hög grad produktionen. Det kan väl inte sägas att jag var hård i mitt uttalande. Jag underströk vad utskottet har skrivit — det är en mycket hovsam framställning — att man från riksbankens sida bör beakta dessa ting och medverka till en ändring.

Jag har under hela dagens debatt hävdat att det är inte en kritik utan det är erfarenhetsmässigt underbyggda synpunkter som riksdagen på detta sätt vidarebefordrar till riksbanken. Jag tycker att det skulle vara intressant för riksbanken att få ta del av detta, i den mån man där inte känner till det, och medverka till att det blir en ändring, ty det är inte oväsentligt för produktionen.

Herr **BENGTSON** (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag skulle vilja fråga om herr Petersson är villig att ta konsekvensen hela vägen. Då skulle vi få bygga bostäder utan vatten och avlopp; eller är det inte samma fall? Om staten utlovar att ge någonting till en sak, så kan man bara säga, det är be-

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

slutat i riksdagen, så var så goda och ge pengarna! Det blir många andra områden där vi får tillämpa samma resonemang.

Herr ÅKERLUND (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag skulle bara vilja ställa en fråga till herr Petersson: Skulle inte herr Petersson vilja tala om för oss vad herr Petersson anser att dessa 88 000 lägenheter skall kosta i genomsnitt per styck, så att vi vet hur mycket pengar det rör sig om totalt och kan få en överblick över hur stora kreditivbehoven är? Då blir det lättare för bankoutskottet att ta ställning. Jag skall gärna medge att på en punkt är skrivningen hovsam. Varför skulle man inte på ett hovsamt sätt kunna vända sig direkt till bankoutskottet?

Herr PETERSSON, BERTIL, (s) kort genmäle:

Herr talman! Det går naturligtvis inte att redogöra för vad varje lägenhet kostar, ty det varierar ju alltefter de olika platser där de uppförs. De verkliga kostnaderna känner man inte till förrän efteråt, såvitt jag förstår.

Har man emellertid fattat ett beslut, så anser man väl, som jag tidigare sade, att beslutet skall genomföras, och då förutskickar man väl att det skall finnas resurser.

Och så en motfråga till herr Åkerlund: Menar inte herr Åkerlund och högern med sin skrivelse till Kungl. Maj:t egentligen precis samma sak, nämligen att Kungl. Maj:t i sin tur skall se till att det finns resurser och att det blir en samordning. Det är bara den skillnaden att majoriteten i utskottet har föreslagit att det jämväl skall skrivas till riksbanken, vilket tycks vara den utomordentligt ömma punkten i sammanhanget, medan högern med frejdigt mod kan skriva till Kungl. Maj:t.

Herr ÅKERLUND (h) kort genmäle:

Herr talman! Det framgår klart av vår reservation att det är fråga om en skrivelse till Kungl. Maj:t där vi rekommenderar Kungl. Maj:t att undersöka möjligheterna till en bättre koordinering av den fysiska och den ekonomiska planeringen. Det är Kungl. Maj:ts uppgift och inte riksbankens att åstadkomma en sådan koordinering.

Vad sedan gäller frågan om priset på bostäderna så säger herr Petersson att man inte vet det förrän efteråt. Det är just detta som är den springande punkten att beställer man 88 000 lägenheter och ställer krav på att man skall få pengar till 88 000 lägenheter, så bör man rimligtvis också tala om, så att riksdagen vet det, hur mycket totalsumman går till, uttryckt i pengar.

Herr PETERSSON, BERTIL, (s) kort genmäle:

Herr talman! När det gäller kostnaden finns det naturligtvis en preliminär beräkning. Den finns ju i statsverkspropositionen. Den verkliga kostnaden vet man emellertid inte förrän efteråt.

Jag är fortfarande ytterst förvånad över att herr Åkerlund utan betänkligheter kan skriva till Kungl. Maj:t men däremot är så utomordentligt känslig för att skriva till riksbanken. Riksbanken är ju ändå riksdagens eget organ, och det är väl inte alldeles oriktigt att riksdagen meddelar sig med sitt eget verk — det tycker i varje fall inte jag.

Herr ANDERSSON, TORSTEN, (cp):

Herr talman! Jag är ledsen att jag måste avbryta denna mycket intressanta debatt om procedurfrågor som inte har med bostadsdebatten i och för sig att göra.

Jag skulle ha varit åtskilligt mera tillfredsställd med debatten i stort, om vi hade kunnat åka hem till våra bekymrade kommunalmän och tala om att det som nu har föreslagits om fördelningen

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

på olika kommuner vore ett försök som riksdagen utan vidare vände sig bort ifrån. Jag vill gärna ge utskottet en eloge på den här punkten, ty utskottet har faktiskt försökt att fånga in skälen till de bekymmer som kommunalmännen har och tala om att så där får det inte gå till. Inrikesministern förklarade att regeringen försöker varje gång att göra en avvägning som skall vara så rättvis som möjligt. Han menade väl närmast avvägningen mellan ekonomiska tillgångar och byggresurser. Man må dock säga att i fråga om fördelningen av rättigheterna har avvägningen klickat. Jag väntade förgäves på att inrikesministern skulle ge oss ett ord till tröst på vägen, och det vore tacknämligt om den här debatten kunde ge det så småningom. Det kan väl hända att dessa tröstens ord har uttalats i medkammaren. Vad vet jag? Här har de i alla fall inte sagts.

Det är alldeles uppenbart att sådana här förändringar som har betecknats såsom chockförändringar, helt enkelt inte får förekomma, ty de rycker bort alla förutsättningar för ett ordnat kommunalt arbete. Inrikesministern hävdade här att det är de kommunala myndigheternas skyldighet att se till den enskilda människans intressen. Detta är nog alla kommunala myndigheter i stort sett på det klara med, men hur skall det gå till när man sålunda klipper bort underlaget för kommunernas handlande över huvud taget? I dessa kommuner väntar för närvarande långa köer på bostäder. Verksamheten där har ju faktiskt varit ovanligt aktiv under senare tid såsom ett led i den allmänna aktiva politik som numera präglar de flesta kommunala församlingar. Från min egen kommun kan jag nämna att det där under ett flertal år har byggts ett betydande antal bostäder. Vi tillhör i praktiken staden Borås' bostadsförsörjningsområde. Vi bygger ju delvis för eget behov men också i hög grad för stadens bostadsbehov. Här föreligger just för dagen ett ungefärligt behov

av 89—90 lägenheter, men vi skall nu bygga endast 10. Vi har i dagarna gjort mycket betydande maktförvärv, vilka varit beslutade tidigare.

Det har i debatten talats om kapitalförstöring, men, ärade kammarledamöter, här *tvingas* nu kommuner till en kapitalförstöring. Kommunerna har satsat pengar på planeringen. Hur det går när ett sådant här chockbud kommer har jag kunnat följa i ett företag, som jag är nära lierad med: en kommunal sammanslutning med ett arkitekt- och planeringskontor, som nu plötsligt tvingas avbryta igångsatta arbeten, i vilka kommuner redan har investerat betydande kapital. Det blir stora räntekostnader. Har man dessutom hunnit så långt att man så att säga »planerat på marken», slukas ytterligare stora kapital, som inte kan utnyttjas till fullo. Det verkar som om man vid bedömningen inte hade tänkt på att det här sålunda sker en kapitalförstöring, som just i dessa dagar är minst av allt lämplig.

Det har sagts att vi är ense om att bygga där behovet är störst. Det finns naturligtvis ingenting att invända i och för sig mot detta, men varför skall man i en enda handvändning förändra hela problemställningen så att det för med sig så väsentliga nackdelar? Man kan inte förstå detta ute i landet, och därför står kommunerna i kö för att få uppvakta inrikesministern. Det skulle vara mycket tacknämligt, herr talman, om vi hade fått något besked om vad som eventuellt kan komma att hända. Skall planeringsarbetet ute i kommunerna fortsättas? Skall vi sikta på att få en annan ordning till stånd, eller skall det här betyda en dirigering av det fortsatta arbetet, som ju ingen på något sätt kan nonchalera eftersom det så att säga är pricken över i:et?

Jag skall inte gå in på några resonerang om spelet mellan bostäder och lokalisering. Inrikesministern har under debattens gång ändrat sig på den punkten. Han medger nu att det finns ett samband som man inte kan se bort

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

ifrån. När man talar om lokalisering kan man ju inte bara inskränka sig till den verksamhet som staten skall leda på området. Det pågår en ständig lokalisering av nya verksamheter ute i bygderna, och man kan aldrig inom en kommun diskutera ett lokaliseringsobjekt utan att i sammanhanget blanda in bostadsfrågan. Det är alldeles uppenbart. Allt resonemang i denna fråga om att man skall skilja ut det ena eller det andra är totalt verklighetsfrämmande. Det går inte att driva en sådan lokaliseringspolitik, som kommunerna nu bedriver, utan tillgång till bostäder.

Inrikesministern har lämnat kammaren. Jag hoppas att han, om han har möjlighet, efterkommer vår önskan att få ett besked på den här punkten!

Herr JOHANSSON, KNUT, (s):

Herr talman! Då jag är en av under-tecknarna av motion nr 177 i denna kammare angående den kommunala markpolitiken, vill jag passa på tillfället att uttala tacksamhet för den behandling som vår motion har fått i utskottet. Det mycket kraftfulla uttalandet från utskottet tror jag är synnerligen värdefullt. Det sägs också att inrikesministern nu har lämnat besked om att en proposition kan förväntas i fråga om stödet åt kommunernas markpolitik, en åtgärd som ju redan borde ha varit realiserad.

Den debatt som här har förts har till väsentlig del kretsat dels kring bostadsbyggandet och dels kring kreditförsörjningen. Jag tror att det när det gäller kreditförsörjningen finns anledning att understryka vad utskottet har anfört på den punkten. Den växelsång som alldeles nyss förekom här mellan herrarna Petersson, Åkerlund och Bengtson ger mig anledning att säga att jag tror att vad som tidigare har anförts från denna talarstol om nödvändigheten av en annan uppläggning av bostadsbyggandet är på sin plats. Jag tror inte att man

kommer ifrån det problemet. Tvärtom ökar det år efter år om vi å ena sidan skall bestämma oss för ett visst antal lägenheter som skall byggas, till viss del med statlig belåning, och å andra sidan skall klara kapitalförsörjningen på den öppna marknaden.

Det vore bättre om man för bostadsbyggandet som för mycket annat som ingår i statsverkspropositionen gjorde en avvägning av vad bostäderna kan få och att detta i kronor fördelades på de olika delarna av landet och på de olika bostadsproducenterna samt att man där-efter fick projektera lägenheter i den utsträckning som det fanns pengar.

Jag är förvissad om att den delen av den debatt som vi har lyssnat till här i dag inte skulle behöva upprepas.

Sedan vill jag till diskussionen om huruvida vi skall bygga mera eller mindre bara kort erinra om — och det framgår ju för övrigt av debatten i kreditfrågan — att vi inte löser bostadsproblemet med att säga att vi skall bygga 90 000 lägenheter, 100 000 lägenheter eller mera, om vi fortfarande skall dras med samma svårigheter beträffande kreditförsörjningen som hittills. Det är ett allvarligt problem.

Herr Torsten Andersson talade här på kommunernas vägnar om deras svårigheter. Jag vill bara tillägga att samma svårigheter är rådande även för bostadsproducenterna. Man har kanske i debatten i någon mån försökt förringa konsekvenserna av de svårigheter som nu råder. Jag tror därför att det finns anledning att erinra om det läge som vi i dag befinner oss i. Det är inte bara såsom redan sagts så att bostadsbyggandet i vissa fall fått stå tillbaka för mindre angelägna projekt. Det är också så att vi har en arbetslöshet som just nu är större än den varit under många år vid den här årstiden. När av de till arbetsförmedlingen anmälda byggnadsarbetarna i vår kassa ungefär 6 procent är arbetslösa, kan man inte säga att det råder full sysselsättning. Det är heller inte så att arbetslösheten är begränsad till

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

vissa orter med överskott på arbetskraft. Man har den här i Stockholm, man har den i Malmö, man har den också i Göteborg i större utsträckning än som skulle vara nödvändigt om vi inte haft kreditstopp. Detta framgår för övrigt, om jag tar ett par siffror beträffande arbetslösheten, i första hand då beträffande utbetalat understöd. Enbart till de arbetslösa i Byggnadsarbetarförbundets arbetslöshetskassa betalades under januari—februari ut över 11 miljoner kronor mot ungefär 7,7 miljoner under samma tid föregående år. Detta är ju ett bevis för en rätt kraftigt ökad arbetslöshet, även om man gör en reduktion av siffran med hänsyn till att ersättningsförmånerna är 12—13 procent högre i år än föregående år.

Om man ser på rekvirerade medel för mars månad har man här rekvirerat 6,3 miljoner kronor mot 3,8 miljoner samma tidpunkt föregående år, och det ger stöd för uppfattningen att de sysselsättningssvårigheter, som man har att räkna med över praktiskt taget hela landet, blir bestående. Detta innebär att för att i någon mån öka sysselsättningen måste byggnadsarbetarna även vid denna årtid och längre fram i större utsträckning än tidigare beredas sysselsättning vid beredskapsarbeten.

Här har i debatten talats om kostnaderna. Jag skall inte i annan mån gå in på detta än bara genom att anföra ett par siffror som visar vad det kan betyda då det inte är möjligt att få de pengar som behövs för att sätta i gång ett projekt i enlighet med den fastställda planeringen. Därav framgår att ett bygge fördyras med ungefär 2/10 procent per vecka enbart på entreprenörskostnadernas konto, och därtill kommer krediten och administrationskostnader m. m. Jag har roat mig med att ta ett projekt på 5 miljoner kronor med en försening på nära ett halvt år. Förseningen kostar cirka 250 000 kronor. Jag tror det finns anledning att även hålla detta i åtanke — inte enbart då man behandlar byggnadskostnaderna utan även då man dis-

kuterar konsekvenserna av det nuvarande förhållandet.

I debatten har det också sagts att det naturligtvis inte får bli så att industrien står tillbaka för bostäderna. Jag tror att det var herr Holmberg som var inne på det temat. Personligen har jag den meningen att bostäderna och industriinvesteringarna m. m. är lika angelägna och bör ha samma prioritet. Även detta talar för att man vid fastställandet av investeringarna över hela fältet bör övergå från nuvarande ordning med kvotering på lägenheter till ett fast belopp.

När det gäller industriens investeringar frågar jag mig varför det inte skulle vara möjligt att förfara så att industrien i samband med sina beräkningar av investeringarna även lägger in kostnaderna för de bostäder som erfordras för en utbyggnad eller tillbyggnad av industrien, då man vet att det behövs inte bara maskiner utan också arbetskraft, och på det sättet friställer den delen av bostadsbehovet från bostadsförsörjningen i övrigt.

Jag skulle till sist, herr talman, med detta bara vilja säga att om lärdomarna av nuvarande kreditstoppspolitik leder fram till, vilket torde vara en nödvändighet, snabba åtgärder när det gäller en samordning av bostadsproduktionen och kreditförsörjningen liksom en rationellare organisation av kreditväsendet, då skulle bra mycket vara vunnet. Jag hoppas att, när bostadsfrågan nästa gång behandlas här i kammaren, vi kommit något steg på vägen i den riktningen.

Jag har inget annat yrkande än bifall till utskottets utlåtande.

Herr KARLSSON, GÖRAN, (s):

Herr talman! I en motion har jag och herr Rask i andra kammaren behandlat småhusbyggandet, som vi begärt skall få fortsätta efter samma regler som tidigare gällt. Utskottet har för sin del inte velat gå med på förslaget utan i stället

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

föreslagit en sådan ändring av propositionen att ytterligare 2 000 bostadslägenheter skulle få reserveras för orter utanför storstadsregionerna. Genom detta har man i viss utsträckning tillmötessgått de önskemål som motionen innehåller, även om det inte helt tillfredsställer dessa.

I den reservation som fogats till utskottets förslag har man som ett delförslag tagit upp vårt yrkande, men då man »hängt på» en begäran om utredning, anser jag mig inte kunna biträda reservationen.

Eftersom det är kommunerna som gör planeringarna när det gäller bostadsbyggandet, har de ansvaret för fördelningen mellan olika slag av lägenheter, flerfamiljslägenheter respektive egna hem. Jag förutsätter att planeringen därvid till nästa år blir av annat slag än fallet blivit i år genom de ändringar i byggandets inriktning mellan olika regioner som skett 1965. Jag räknar också med att om det kommer att bli möjligt att utöka den sammanlagda kvoten för innevarande byggnadsår, så kommer detta att ske i form av ett ökat småhusbyggande.

Då jag inte är nöjd med vare sig utskottets eller reservanternas förslag, yrkar jag bifall till motionerna I: 280 och II: 349.

Herr LUNDBERG (h):

Herr talman! Herr Wååg sade nyss om löneläget i byggnadsfacket att avtalsenligt är arbetslönerna icke särskilt höga. Jag betonar här »avtalsenligt», därför att man får en sannare och mer talande bild av det verkliga läget, om man tar reda på arbetslönerna enligt den officiella statistiken, där ju också löneglidningen registreras. Om man låter genomsnittslönen för den fasta industrien i hela landet vara en utgångspunkt, finner man att år 1953 låg byggnadsindustrien 36,5 procent högre än den stationära industrien. Tio år senare — år 1963, under ett decennium då låg-

lönegruppernas problem stått i blickpunkten — hade denna klyfta ingalunda minskat, nej, den hade ökat till 39,5 procent. Nu lär spännvidden i lönerna ha blivit ännu större — 41 procent enligt en uppgift som jag hörde häromdagen men som jag inte haft tillfälle att kontrollera.

Jag har gärna velat nämna dessa siffror för att ge en i mitt tycke mera realistisk bild av löneläget än det intryck som herr Wåågs yttrande efterlämnade.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande varje punkt av utskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan.

I fråga om *punkten 1*, fortsatte herr talmannen, komme propositioner att framställas först särskilt beträffande utskottets hemställan, därefter särskilt rörande vissa delar av utskottets yttrande samt vidare särskilt angående utskottets yttrande i övrigt under denna punkt.

I vad gällde utskottets i punkten 1 gjorda hemställan, anförde nu herr talmannen, hade yrkats 1:o) att densamma skulle bifallas; 2:o), av herr *Holmberg*, att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Kaijser m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 1 a betecknade reservationen; samt 3:o), av herr *Adolfsson*, att utskottets hemställan skulle bifallas med den ändring, som föranleddes av bifall till motionerna I: 118 och II: 150 i förevarande del.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Holmberg* begärde votering, i anledning varav och sedan till kontraposition därvid antagits bifall till det av honom framställda yrkandet, upp-

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

sattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 38 punkten 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Kaijser m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 1 a betecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Holmberg* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 108;

Nej — 26.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

I fråga om det stycke i utskottets yttrande, som å sid. 9 i det tryckta utlåtandet började med orden »Förhållandena på» och slutade med »att förverkliga» gjorde herr talmannen propositioner, först på godkännande av utskottets yttrande samt vidare därpå att det yttrande skulle godkännas, som föreslagits i den av herr Per Jacobsson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 1 b betecknade reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på godkännande av utskottets yttrande oförändrat, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Jacobsson, Per*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och god-

kändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som godkänner det stycke i statsutskottets yttrande i utlåtande nr 38, som på sid. 9 börjar med »Förhållandena på» och slutar med »att förverkliga», röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes det yttrande som föreslagits i den av herr Per Jacobsson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 1 b betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Jacobsson, Per*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 112;

Nej — 24.

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagivit, att han avstode från att rösta.

I vad gällde det avsnitt i utskottets yttrande, som å sid. 10 i det tryckta utlåtandet började med orden »Vad angår» och å sid. 11 slutade med »denna reserv», yttrade herr talmannen, hade yrkats 1:o) att utskottets yttrande skulle godkännas; 2:o), av herr *Jacobsson, Per*, att det yttrande skulle godkännas, som föreslagits i den av honom m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 1 c betecknade reservationen; samt 3:o), av herr *Gustafsson, Nils-Eric*, att kammaren skulle godkänna det yttrande, som förordats i den av honom m. fl. avgivna reservationen 1 d.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på godkännande av utskottets yttrande

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

oförändrat vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Gustafsson, Nils-Eric*, begärde votering, i anledning varav herr talmannen upptog vardera av de båda återstående yrkandena med hemstälkan, huruvida kammaren ville antaga det samma till kontraposition i den förestående omröstningen; och förklarade herr talmannen sig anse de härå avgivna svaren hava utfallit med övervägande ja för deras åsikt, som ville till kontraposition antaga bifall till herr Per Jacobssons yrkande.

Herr *Gustafsson, Nils-Eric*, äskade emellertid votering om kontrapositionens innehåll, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som till kontraposition i huvudvoteringen angående det avsnitt i statsutskottets yttrande i utlåtande nr 38, som på sid. 10 börjar med »Vad angår» och på sid. 11 slutar med »denna reserv», antager godkännande av det yttrande, som föreslagits i den av herr Per Jacobsson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 1 c betecknade reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har till kontraposition i nämnda votering antagits det yttrande, som föreslagits i reservationen 1 d, av herr Nils-Eric Gustafsson m. fl.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Gustafsson, Nils-Eric*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 26;

Nej — 21.

Därjämte hade 90 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

I följd därav uppsattes, upplästes och godkändes för huvudvoteringen en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som godkänner det avsnitt i statsutskottets yttrande i utlåtande nr 38, som på sid. 10 börjar med »Vad angår» och på sid. 11 slutar med »denna reserv», röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes det yttrande, som föreslagits i den av herr Per Jacobsson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 1 c betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Jacobsson, Per*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 94;

Nej — 25.

Därjämte hade 18 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Beträffande det avsnitt i utskottets yttrande, som å sid. 12 i det tryckta utlåtandet började med orden »Utskottet godtager» och slutade med »avstyres alltså», gjorde herr talmannen propositioner, först på godkännande av utskottets yttrande samt vidare därpå att kammaren skulle godkänna det yttrande, som föreslagits i den av herr Per Jacobsson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 1 e betecknade reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på godkännan-

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

de av utskottets yttrande oförändrat, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Jacobsson, Per*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som godkänner det avsnitt i statsutskottets yttrande i utlåtande nr 38, som på sid. 12 börjar med »Utskottet godtäger» och slutar med »avstyrkes alltså», röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes det yttrande, som föreslagits i den av herr *Per Jacobsson* m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 1 e betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Jacobsson, Per*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 94;

Nej — 42.

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagivit, att han avstode från att rösta.

Därpå godkändes på gjord proposition utskottets yttrande i övrigt under punkten 1.

Rörande *punkten 2*, anförde vidare herr talmannen, hade yrkats 1:o) att utskottets hemställan skulle bifallas; 2:o), av herr *Jacobsson, Per*, att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av honom m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 2 betecknade reservationen; samt 3:o), av herr *Karlsson, Göran*, att utskottets hemställan skulle bifallas med

den ändring, som föranleddes av bifall till motionerna I: 280 och II: 349.

Härefter gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Jacobsson, Per*, begärde votering, i anledning varav och sedan till kontraproposition därvid antagits bifall till det av honom framställda yrkandet, uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 38 punkten 2, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr *Per Jacobsson* m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 2 betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Jacobsson, Per*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 74;

Nej — 62.

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagivit, att han avstode från att rösta.

Herr *Gustafsson, Nils-Eric*, anmälde att han av misstag röstat för ja-propositionen.

Angående *punkten 3* gjorde herr talmannen propositioner, först på bifall till vad utskottet hemställt samt vidare på bifall till utskottets hemställan med den ändring i utskottets yttrande, som

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

innefattades i den av herr Kaijser m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 3 betecknade reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till vad utskottet hemställt, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Holmberg* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 38 punkten 3, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan med den ändring i utskottets yttrande, som innefattas i den av herr Kaijser m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 3 betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Holmberg* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 111;

Nej — 24.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Herr *Petersson, Erik Filip*, anmälde, att han av misstag röstat för nej-propositionen.

Ytterligare gjorde herr talmannen enligt de rörande *punkten 4* förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Kaijser m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 4 betecknade reservationen; och förklarade herr

talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Holmberg*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 38 punkten 4, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Kaijser m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 4 betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Holmberg* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 112;

Nej — 23.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Vidkommande *punkten 5*, fortsatte herr talmannen, hade yrkats 1:o) att utskottets hemställan skulle bifallas; 2:o), av herr *Jacobsson, Per*, att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av honom m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 5 a betecknade reservationen; samt 3:o), av herr *Holmberg*, att kammaren skulle godkänna det förslag, som innehölles i den av herr Kaijser m. fl. avgivna reservationen 5 b.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Jacobsson, Per*, begärde votering, i anledning varav herr talmannen upptog vartdera av de båda återstående yrkandena med hemställan, huruvida kammaren ville antaga detsamma till kontraposition i den förestående omröstningen; och förklarade herr talmannen sig anse de härå avgivna svaren hava utfallit med övervägande ja för deras mening, som ville till kontraposition antaga bifall till herr Per Jacobssons yrkande.

Herr *Holmberg* äskade emellertid votering om kontrapositionens innehåll, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som till kontraposition i huvudvoteringen angående statsutskottets utlåtande nr 38 punkten 5 antager godkännande av det förslag, som innefattas i den av herr Per Jacobsson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 5 a betecknade reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har till kontraposition i nämnda votering antagits reservationen 5 b, av herr Kaijser m. fl.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Holmberg* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 41;

Nej — 28.

Därjämte hade 67 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

I följd därav uppsattes, upplästes och godkändes för huvudvoteringen en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 38 punkten 5, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Per Jacobsson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 5 a betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Jacobsson, Per*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 74;

Nej — 41.

Därjämte hade 23 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Härpå bifölls på gjord proposition vad utskottet i *punkten 6* hemställt.

Vidare gjorde herr talmannen i enlighet med de rörande *punkten 7* framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Per Jacobsson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 6 betecknade reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Jacobsson, Per*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och god-

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

kändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 38 punkten 7, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Per Jacobsson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 6 betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Jacobsson, Per*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 74;

Nej — 64.

Sedermera gjorde herr talmannen enligt de avseende *punkten 8* förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Kaijser m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 7 betecknade reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Holmberg* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 38 punkten 8, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Kaijser m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 7 betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Holmberg* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 112;

Nej — 24.

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagivit, att han avstode från att rösta.

Härefter gjordes propositioner i enlighet med de angående *punkten 9* framkomna yrkanden, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Kaijser m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 8 betecknade reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Därpå gjordes enligt de avseende *punkten 10* förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet hemställt samt vidare därpå att kammaren skulle antaga det förslag, som innefattades i den av herr Kaijser m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 9 betecknade reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

På särskilda propositioner bifölls där efter vad utskottet i *punkterna 11 och 12* hemställt.

I vad gällde *punkten 13*, anförde nu herr talmannen, hade yrkats 1:o) att utskottets hemställan skulle bifallas; 2:o), av herr *Jacobsson, Per*, att det förslag skulle antagas, som innefattades

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

i den av honom m. fl. vid utlåandet avgivna, med 10 a betecknade reservationen; samt 3:o), av herr *Holmberg*, att kammaren skulle antaga det förslag, som innehölls i reservationen 10 b, av herr Kaijser m. fl.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Jacobsson, Per*, begärde votering, i anledning varav herr talmannen upptog vardera av de båda återstående yrkandena med hemställan, huruvida kammaren ville antaga detsamma till kontraposition i den förestående omröstningen; och förklarade herr talmannen sig anse de härå avgivna svaren hava utfallit med övervägande ja för deras åsikt, som ville till kontraposition antaga bifall till herr *Per Jacobssons* yrkande.

Herr *Holmberg* äskade emellertid votering om kontrapositionens innehåll, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som till kontraposition i huvudvoteringen angående statsutskottets utlåtande nr 38 punkten 13 antager godkännande av det förslag, som innefattas i den av herr *Per Jacobsson* m. fl. vid utlåandet avgivna, med 10 a betecknade reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har till kontraposition i nämnda votering antagits reservationen 10 b, av herr Kaijser m. fl.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Holmberg* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 42;

Nej — 26.

Därjämte hade 69 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

I följd därav uppsattes, upplästes och godkändes för huvudvoteringen en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 38 punkten 13, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr *Per Jacobsson* m. fl. vid utlåandet avgivna, med 10 a betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Jacobsson, Per*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 74;

Nej — 55.

Därjämte hade 8 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Ytterligare gjorde herr talmannen i enlighet med de angående *punkten 14* förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr *Nils-Eric Gustafsson* m. fl. vid utlåandet avgivna, med 11 betecknade reservationen; och förklarade herr talman-

nen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Gustafsson, Nils-Eric*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 38 punkten 14, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Nils-Eric Gustafsson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 11 betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Gustafsson, Nils-Eric*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 117;

Nej — 18.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Beträffande *punkterna 15—31*, yttrade herr talmannen, hade till vissa av dessa punkter hänförliga yrkanden — om bifall till reservationerna 12 a, 12 b, 13 a, 13 b och 14 samt till motionerna I: 118 och II: 150 i vissa delar — till följd av kammarens förut fattade beslut förfallit; kvar stode således allenast yrkande om bifall till vad utskottet hemställt. På särskilda propositioner bifölls vad utskottet i *punkterna 15—31* hemställt.

Ang. vissa frågor rörande älgjakt m. m.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 19.30.

Vid förnyad föredragning av bankoutskottets utlåtande nr 13, i anledning av väckta motioner om markförvärvs- och tomträttsfonder, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. vissa frågor rörande älgjakt m. m.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa frågor rörande älgjakt m. m., jämte i ämnet väckta motioner.

I en den 22 januari 1965 dagtecknad proposition, nr 19, vilken hänskjutits till jordbruksutskottet, hade Kungl. Maj:t, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att dels bemyndiga Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med vad som förordats i propositionen utfärda bestämmelser beträffande användningen av älgskadefonderna och regleringsfonden, dels godkänna vad i propositionen förordats i fråga om älgavgift, dels godkänna vad i propositionen förordats om överförande av tillsynen över jakten och viltvården till statens naturvårdsnämnd.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat följande till utskottet hänvisade motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 597, av herrar *Wikberg* och *Svanström*, samt II: 694, av herr *Gustavsson* i *Alvesta m. fl.*, i vilka motioner hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning av frågan om i vilken ordning och efter vilka grunder ersättning för person- och sakskada måtte utgå till trafikant, som lede skada eller förlust genom en olyckshändelse i trafiken, orsakad av att en älg eller ett rådjur plötsligt sprungit ut på vägen;

Ang. vissa frågor rörande älgjakt m. m.

2) de likalydande motionerna I: 634, av herr *Rönneberg m. fl.*, och II: 749, av herr *Lundmark m. fl.*;

3) de likalydande motionerna I: 635, av herr *Karlsson, Helge, m. fl.*, och II: 750, av herr *Hedin m. fl.*;

4) de likalydande motionerna I: 636, av herr *Larsson, Nils Theodor*, samt II: 752, av herrar *Jonasson* och *Börjesson* i Glömminge, vari anhöllits, att riksdagen vid sin behandling av propositionen nr 19 måtte a) som sin mening uttala, att försöksverksamhet med reglerad älgjakt icke borde företagas utan att riksdagen gäves tillfälle att yttra sig, b) besluta att hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning av frågan om ersättning till markägare för älgskada på skog, c) besluta, att kostnader för värdering av älgskada skulle täckas genom medel ur älgskadefonden, d) för sin del besluta, att ersättning för skador förorsakade av kollision mellan motorfordon och älg skulle regleras genom trafikförsäkring å motorfordon samt e) i övrigt beakta vad i motionerna anförts;

5) de likalydande motionerna I: 637, av herr *Olsson, Erik*, och herr *Lundin*, samt II: 755, av herr *Wikner m. fl.*, i vilka motioner yrkats, i första hand, att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala, att försöksverksamheten med reglerad älgjakt ej borde genomföras, samt, i andra hand, om detta yrkande ej skulle bifallas, att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att en kommitté måtte tillsättas med den sammansättning och med det uppdrag motionärerna skisserat samt att erforderliga ekonomiska resurser måtte ställas till kommitténs förfogande;

6) de likalydande motionerna I: 638, av herr *Wikberg* och herr *Gustafsson, Nils-Eric*, samt II: 753, av herr *Larsson* i Norderön *m. fl.*, i vilka motioner föreslagits, att riksdagen vid behandlingen av propositionen nr 19 skulle *dels* be- myndiga Kungl. Maj:t att komplettera

den i propositionen föreslagna försöksverksamheten i fråga om reglerad älgjakt med en parallellt bedriven försöksverksamhet med allmän jakt i enlighet med vad i motionerna anförts samt i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala, att ovannämnda frågor rörande älgjaktens utformning på nytt borde underställas riksdagen för prövning, sedan erforderliga erfarenheter vunnits av försöksverksamheten, *dels* medgiva, att befo- genhet att fastställa älgavgift finge överflyttas från Kungl. Maj:t till länsstyrelserna, *dels ock* i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt utredning av bestämmelserna rörande älgskadefonden i syfte att medgiva, att ersättning från fonden finge utgå även för skada å växande skog;

7) motionen II: 751, av herr *Hamrin* i Kalmar;

8) motionen II: 754, av herr *Lundberg*, vari hemställt, att riksdagen måtte besluta att avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 19 angående vissa frågor rörande älgjakt m. m.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet av angivna orsaker hemställt,

att riksdagen måtte

I. avslå motionen II: 754 samt motionerna I: 637 och II: 755, samtliga motioner såvitt avsåge försöksverksamhetens genomförande,

II. lämna motionen II: 754 i övrigt utan bifall,

III. lämna utan åtgärd motionerna I: 635 och II: 750 samt motionen II: 751 ävensom, såvitt avsåge ändringar i fråga om regleringen av älgjakten, motionerna I: 634 och II: 749 samt I: 636 och II: 752,

IV. i anledning av motionen I: 638 och II: 753, såvitt nu vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala önskemål om att frågan rörande älgjaktens utformning på nytt måtte anmälas för riksdagen, sedan erforderliga erfarenheter vunnits av försöksverksamheten med reglerad älgjakt,

V. med bifall till motionerna I: 597 och II: 694 i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning av frågan om i vilken ordning och efter vilka grunder ersättning för person- och sakskada skulle utgå till trafikant, som lede skada eller förlust genom olyckshändelse i trafiken, orsakad av älg eller rådjur,

VI. i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 636 och II: 752, såvitt desamma avsåge kostnader för värdering av älgskada, ävensom med avslag å nyssnämnda motioner, såvitt de i övrigt berörde förevarande punkt, samt motionerna I: 638 och II: 753, såvitt nu vore i fråga, bemyndiga Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med vad som förordats i utlåtandet utfärda bestämmelser beträffande användningen av älgskadefonderna och regleringsfonden,

VII. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 634 och II: 749 samt I: 638 och II: 753, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, godkänna vad i utlåtandet förordats i fråga om älgavgift,

VIII. lämna utan åtgärd motionerna I: 637 och II: 755 samt I: 638 och II: 753, samtliga motioner såvitt de ej behandlats i det föregående,

IX. godkänna vad i propositionen förordats om överförande av tillsynen över jakten och viltvården till statens naturvårdsnämnd, samt

X. i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet i anledning av propositionen anfört angående rätt till nedlagd älg vid viss licensjakt.

Reservation hade avgivits av herrar *Tågmark* och *Jonasson*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i vissa angivna delar erhålla den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under I och IV hemställa, att riksdagen måtte

I. med bifall till motionerna I: 637 och II: 755 samt i anledning av motio-

Ang. vissa frågor rörande älgjakt m. m. nen II: 754, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala, att i propositionen framfört förslag beträffande försöksverksamhet med reglerad älgjakt ej borde genomföras,

IV. lämna utan åtgärd motionerna I: 638 och II: 753, såvitt däri framförts yrkande om visst riksdagens utalande i anslutning till förslaget rörande försöksverksamheten.

Herr **TÅGMARK** (cp):

Herr talman! Till att börja med skulle jag som reservant i detta ärende vilja säga att jag självfallet är positiv till att vi får så bra förhållanden avseende jakten som möjligt. Jag vill emellertid inte se älgjakten som en isolerad företeelse, skild från jakt i övrigt, utan jag vill poängtera att älgjakt, rådjursjakt och småviltjakt bör ses i ett sammanhang. Jag anser det angeläget att säga att under alla de år som frågan om reglerad älgjakt diskuterats fram och tillbaka har förhållandena på jaktens område avsevärt förbättrats. Om detta nu beror på diskussionen om reglerad älgjakt eller inte, lämnar jag därhän, men det är ett faktum som det inte går att komma ifrån.

1949 års jaktutrednings förslag, som ligger till grund för den proposition som nu behandlas, innebar att inom vissa områden länsvis skall genomföras en totalreglerad älgjakt. Inom dessa områden skall enligt utredningens förslag endast ges tillfälle till licensreglerad älgjakt. Detta innebär såvitt jag kan förstå — om förslaget av 1949 års jaktutredning kommer att ligga till grund för organisationen — att därest en majoritet föreligger inom ett läns jaktvårdsförbund och länsstyrelsen har samma uppfattning, licensjakt kan bestämmas i flera län än de län varom nu är fråga.

För en helt reglerad älgjakt har i huvudsak redovisats fyra argument. Som ett första argument anföres från jaktut-

Ang. vissa frågor rörande älgjakt m. m.
redningens sida att det är svårt att reglera älgstammens storlek om man inte har enbart ett system med licensjakt. Utredningen anser att särskilt den korta allmänna jakten har medverkat till en alltför ringa avskjutning. Av detta skulle man kunna dra den slutsatsen att ett enkelt sätt att öka avskjutningen vore att förlänga jakttiden. I stället säger man att möjligheterna att reglera älgstammens storlek skulle förbättras genom införandet av en helt reglerad älgjakt och ett slopande av de allmänna jakttiderna. Redan nu föreligger i stora delar av landet den möjligheten. Nuvarande system har ju både licensjakt och allmän jakttid. Detta innebär att man har möjligheter att tillgodose effektiviteten i detta avseende hos båda dessa typer av jakt.

Det andra argumentet för en reglerad jakt tar sikte på den s. k. biologiskt riktiga jakten, med andra ord att man skall kunna skjuta älgbeståndet rakt igenom, d. v. s. att man inte bara skall fälla de stora djuren utan både kor, kalvar och tjurar och på det sättet alltså undvika att moderlösa kalvar springer omkring i markerna. I och för sig är detta givetvis riktigt. En kalv, vars mor har skjutits, utvecklas sällan på samma sätt som andra kalvar utan blir ofta ett sämre djur än övriga. Däremot tror jag att det finns anledning att ställa sig ganska frågande till resonemanget om biologisk jakt då man blandar in begreppet avel i sammanhanget. På sid. 176 i jaktutredningens betänkande finns i fråga om avelssynpunkterna följande att läsa: »Helst borde man kunna gå längre och även lämna föreskrifter, som exempelvis ginge ut på att djur, som synbarligen besutte gott avelsvärde, skulle sparas. För närvarande kan dock svårigen en dylik inskränkning göras i licenshavarens rätt. Varken han eller licensmyndigheten har ju någon garanti för att sålunda tvångssparade djur inte bli skjutna under den allmänna jakten.» Däremot säger utredningen ingenting om de rent praktiska möj-

ligheterna att kontrollera avelsarbetet. Den som dagligen sysslar med avelsarbete när det gäller husdjur föreställer sig nog att det rent praktiskt är ganska svårt att klara ett ordnat avelsarbete i skogen. Man har t. ex inte tillgång till några stamböcker, och man har inte något identifieringssystem etc. Om åtgärder i avelsbefrämjande syfte skulle få någon effektivitet, borde ju också bestämmelser införas som förbjöd älgtyrarna att avla kalvar med sina egna systrar. Någoting sådant har inte heller föreslagits. Inaveln är ju en sak som man inte kommer ifrån. Jag anser att detta slag av argument då det gäller biologisk jakt är ganska skrivbordsbetonat. Departementschefen har inte heller gett sig in på något argument i den vägen.

Det finns alltså inget bevis för att den biologiska jakten blir riktigare utförd med ett licenssystem än med ett system med allmän jakttid. Det enda som därvidlag har stått att läsa på annat håll är i en artikel i nr 9 av Svensk Jakt 1962, där jaktvårdskonsulenten i Jämtlands län redovisar en undersökning i länet, som visar att ingenting tyder på att den allmänna jakt som där har ägt rum har försämrat älgbeståndets kvalitet. Han säger i sin slutsats: »Att över huvud taget orda om avsiktligt urval beträffande olika tjurar torde enbart höra skrivbordet till.» Man kan alltså konstatera att detta argument inte är alltför övertygande.

Argument nr 3 gäller en för villebrådet humanare jakt. Det är i och för sig riktigt — skall en älg dö, bör det givetvis ske så snabbt och smärtfritt som över huvud taget är möjligt. Det finns emellertid mig veterligt ingen som helst utredning på denna punkt heller, vad beträffar skillnaden mellan den allmänna jakt som nu bedrivs och den jakt som bedrivs på licens. Man kan konstatera att det avgörande är jägarens skjutskicklighet och omdöme; skadskjutningarna måste hindras.

Argument nr 4 slutligen är att en li-

censjakt blir säkrare för jägarna. Även härvidlag saknas väl bevisföring. Man kan också här säga att omdömet hos deltagarna i jakten är avgörande. Skjutskickligheten kan däremot sorteras bort, eftersom väl en förment älg är säkrare om den som siktar på honom inte är så alldeles skjutsäker; men det kan ju vara en sak för sig. Uppenbart är emellertid att det inte finns någon utredning som på minsta sätt bestyrker att förhållandena därvidlag skulle vara sämre då det gäller den nuvarande ordningen med allmän jakt än då det gäller licensjakten. Vad jag vet finns det ingen statistik som säger att flera jägare, skyttar och drevkarlar har skjutits under allmän jakt än som blivit nedlagda under licensjakt, om man uttrycker saken så. Det innebär att säkerheten inte heller torde få någon särskilt avgörande betydelse.

Dessa frågeställningar har inte besvarats någonstans i den utredning som ligger till grund för den föreslagna ändringen. De är heller inte besvarade i propositionen eller i jordbruksutskottets utlåtande. Jag vet inte om det över huvud taget finns några svar på dem, därest man inte menar att försöksverksamheten skall kunna ge svaren.

Då kan vi konstatera att här i landet skjuts ungefär 30 000 älgar per år, omkring hälften på licens och hälften på allmän tid. Det betyder att licensjakt förekommer på mycket stora arealer i vårt land — jag vill minnas att det rör sig om cirka 11 miljoner hektar. Redan nuvarande system ger alltså betydande jämförelsemöjligheter.

Jag vill med den reservation, som är knuten till utskottsutlåtandet, säga att det är riktigare att satsa på det system som innebär att vi bildar jaktvårdsområden än att införa ett nytt system. Jag anser för min del att de nu föreslagna ändringarna kommer att hindra bildandet av nya jaktvårdsområden, vilket enligt min mening är någonting mycket väsentligt därför att det löser flera problem än frågan om älgjakten över ägo-

gränserna. Satsar vi på jaktvårdsområden så löser vi inte bara älgjakten utan får också samverka då det gäller rådjurs- och småviltjakten. Vi får en helhetslösning i stället för en dellösning. Det är anledningen till att jag har reserverat mig med utgångspunkt från den jämtländska motionen om avslag på den del av propositionen som gäller reglerad jakt.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr SVENINGSSON (h):

Herr talman! Nu när älgjakten har flyttat in i riksdagen är det kanske tillåtet att säga några ord i den här frågan, även om man inte vare sig är motionär eller har deltagit i utskottets behandling av ärendet. Jag kan instämma i det mesta av vad herr Tågmark redan sagt, framför allt när det gäller betydelsen av att man bildar jaktvårdsområden.

Det mest väsentliga i jordbruksutskottets utlåtande nr 4 gäller de former under vilka älgjakten framdeles skall bedrivas, huruvida det skall bli en försöksverksamhet siktande till att vi i framtiden skall få en fullständig och enbart licensreglerad älgjakt eller inte. Om vi för framtiden skall få en med tvångsmetoder helt reglerad älgjakt eller om denna jakt skall få bedrivas under friare former är en fråga som länge varit under debatt bland landets jägare. Meningarna är starkt delade. Jag anser för min del att majoriteten av de svenska jägarna icke har vunnits för denna långtgående reglering och det långtgående intrång i den enskildes äganderätt som förslaget syftar till.

Att nu denna redovisning av vissa överväganden sker till riksdagen, när detta inte är nödvändigt, är säkert beroende av att jordbruksministern är väl medveten om att jakten och under vilka former den får utövas är ett mycket känsligt kapitel och att det lätt kan uppstå ett missnöje som kan föra med sig vissa konsekvenser.

Ang. vissa frågor rörande älgjakt m. m.

Jag för min del har ganska långt den uppfattningen, liksom föregående talare, att här inte behövs någon försöksverksamhet och att det skulle vara olyckligt om en försöksverksamhet skulle leda fram till enbart licensjakt. Staten — regering och riksdag — har så mycket annat att reglera och att fatta beslut om, att man kan tycka att det är rätt onödigt att gå in för en så långt gående och närgående reglering av jakten och de vilda djurens tillvaro i skog och mark.

Här kan inte råda någon tvekan om att vi skall ha författningsenligt fastställda jakttider och vissa andra bestämmelser om jakten, t. ex. möjlighet att bilda jaktvårdsområden, men därutöver har jag den uppfattningen att när det gäller vildnaden i skog och mark borde detta vara ett avsnitt som förvaltades efter frihetens och frivillighetens principer, och det kunde ske i stor utsträckning genom upplysning och propaganda för den utveckling vi vill ha. Jag är, som sagt, inte anhängare av den uppfattningen att här framdeles bara skall vara licensjakt. Vi bör liksom nu ha både licensjakt och allmän jakttid.

Motiveringen till att man siktar till en helt licensreglerad älgjakt är till viss del det förhållandet, vilket herr Tågmark redan har berört, att älgstammen i vissa områden anses ha blivit för stor, men den saken kan utan svårighet regleras genom en något förlängd allmän jakttid eller genom någon ändring av licensjakten. Svårigheten att med den nuvarande ordningen reglera älgstammens storlek kan jag för min del inte inse. Kanske kan den tanken vara berättigad att man har varit så sparsam med den allmänna jakttiden, att man i älgstammens storlek skaffat ett argument för en annan ordning.

Vad beträffar antalet älgar som beräknas finnas ute i markerna kan det framhållas att i fråga om antalet har älgstammen trivts mycket bra med såväl allmän jakttid som licensjakten. I mitten av 1940-talet var avskjutningen

i hela landet cirka 8000 älgar, och de senaste fem åren har avskjutningen varit cirka 30 000 per år. Helt naturligt är det mycket svårt — ja, omöjligt — att räkna de levande älgarna i hela landet, men i den kungliga propositionen finns det siffror som säger att 1945 fanns i landet cirka 47 000 älgar och för närvarande finns cirka 120 000.

Det motiv som enligt vad jag förmodar såväl 1949 års jaktutredning som jordbruksministern och jordbruksutskottet tycker är allra tyngst vägande är, som den föregående talaren redan har berört, att den allmänna jakttiden har försvårat en rationell och biologiskt riktig beskattning av älgstammen. Nog är det riktigt att de där praktexemplaren av älgar som jägarna vill ha inte är så vanligt förekommande. Det är rätt sällsynt med dessa stora och vackra hornkronor som jägarna vill ha, och älgarnas slaktvikt är inte tillfredsställande, men det måste, som det redan har sagts, vara svårt att med de vilda djuren bedriva ett framgångsrikt avelsarbete. Nog kan man ifrågasätta om staten eller de myndigheter staten har till sitt förfogande kan ordna den saken. Det finns lättare och enklare uppgifter som staten tycks ha rätt svårt att klara av än just denna.

Nog går det bra att använda uttrycket »en biologiskt riktig beskattning av älgstammen», men här ges ingen anvisning om hur man skall uppnå detta fina resultat, och man kan nog ställa samma fråga som herr Lundberg i Uppsala med viss ironi har uttalat i en motion. Är det meningen, undrar herr Lundberg, att här skall bedrivas någon form av seminverksamhet? Det är kanske inte så ofta man har anledning att citera herr Lundberg i Uppsala, men i det här sammanhanget kan man göra det. För min del anser jag det vara föga troligt att vi, därest vi skulle få en fullständigt licensreglerad älgjakt och vi därmed får ett nytt av staten reglerat område, också skulle få en garanti för att hornkronorna blir större eller

att älgarnas slaktvikt kommer att öka. Nu har statsrådet Holmqvist dess bättre den uppfattningen att här är det bäst att gå försiktigt fram och att innan försöksverksamheten igångsättes skall formerna för regleringen ytterligare övervägas. Man har anledning vara tacksam för detta uttalande. Om man, när försöksverksamheten skall igångsättas, kommer att pröva olika former — inte bara licensjakt i nyorganiserade älgjaktsområden utan även andra former som utskottet har talat om, t. ex. allmän jakt, kombinerad med licensjakt — kanske även jag kan godta denna försöksverksamhet.

Det har avlämnats flera motioner med anledning av propositionen. Jag för min del hyser mycket stora sympatier för det förslag som förs fram i motion nr 750 i andra kammaren av herr Hedin m. fl., där det föreslås att dessa älgjaktsområden så långt som möjligt skall bildas på frivillighetens väg och att bestämmelserna inte skall bli strängare än att ägare av jordbruk och skogsfastighet under en kortare tid varje år skall få skjuta en älg. Vad jag anser vara riktigt är, att man här inte kommer att utöva ett för stort tvång och ett för stort intrång på den enskildes äganderätt. Jag har den uppfattningen att om markerna i hela landet skulle organiseras upp i en ny tvångsvis genomförd organisation, kallad älgjaktsområden, kommer det att medföra ett omfattande och dyrbart organisationsarbete, vilket man borde bespara länsstyrelserna och kommunerna eller vem som nu skall sköta om det. Det kommer att väcka mycken onödig irritation. Det finns praktiskt taget ingenting som så lätt vällar irritation ute i bygderna som jägarnas olika jaktintressen. Det kan också befaras att älgjakten med ett nytt tvångsvis genomfört jaktsystem kommer att monopoliseras. Jag befarar allvarligt att många som nu inte är markägare men har möjlighet att vara med i ett jaktlag inte kommer att få den möjlig-

Ang. vissa frågor rörande älgjakt m. m. heten efter en långtgående statlig jakt-dirigering.

Ja, herr talman, det var bara dessa synpunkter jag ville framföra.

Herr OLSSON, ERIK, (s):

Herr talman! Jag skulle kunna nöja mig med att i stort sett instämma i vad herr Tågmark har sagt, men såsom motionär skulle jag även med några korta satser vilja redovisa den inställning som har föranlett det yrkande vi har i vår motion. Vi anser nämligen av gammal ohejdad vana att man bör försöka undvika licensjakt i största möjliga utsträckning. Licensjakten har retat mig många gånger, och vad jag speciellt har emot den är att det är mycket svårt, särskilt för ägare som endast har tillgång till små markarealer, att jaga under sådana förhållanden. Vidare är det nästan omöjligt för en jägare, som saknar egna jaktmarker, att få jaga sedan licensjakten har slagit igenom. Jag vill även säga att den utredning som förslaget om reglerad älgjakt bygger på delvis är inaktuell, i varje fall i fråga om tillgången på älg. Förhållandena i stora delar av de norrländska länen och speciellt i Jämtlands centrala delar visar att älgstammen har gått ned betydligt under den senaste tiden. Samma förhållande torde enligt vad jag har erfarit gälla ett så omfattande äglän som Västmanlands län.

I likhet med länsstyrelsen i Jämtlands län anser jag att tillräckliga skäl inte föreligger för att ens försöksvis genomföra en reglerad älgjakt. Den av utredningen angivna målsättningen kan i allt väsentligt uppnås utan någon reglerad avskjutning. Då dessutom en lång erfarenhet såsom älgjägare säger mig att all licensjakt vällar irritation och besvärligheter bland jägarna, finner jag inte någon anledning att ens försöksvis genomföra förslaget om reglerad älgjakt, i synnerhet som det finns en mycket stark opposition bland jägarna mot detta.

Ang. vissa frågor rörande älgjakt m. m.

Jag ber att med desas ord, herr talman, få yrka bifall till den reservation som är fogad till utskottets utlåtande och som överensstämmer med första att-satsen i motionsparet I: 637 och II: 755.

Herr SVEDBERG, LAGE, (s):

Herr talman! Vid föredragningen i utskottet av Kungl. Maj:ts proposition, som ju ligger till grund för utskottsutlåtandet, ställde jag mig frågan: Var det nödvändigt med denna proposition? När man närmare tog del av propositionen fann man dock att det även gällde en anslagsfråga, och därför måste detta förslag vidarebefordras till riksdagen. Jag har ju den uppfattningen att Kungl. Maj:t redan har de fullmakter som behövs för att Kungl. Maj:t skall kunna medge den utökade jakt som är nödvändig där älgstammen är för stor.

I utskottet och även ute i landet råder det mycket delade meningar om förslaget. Många är mycket intresserade för en reglerad älgjakt med licens, andra däremot icke, särskilt i Norrlands kustbygder, där man praktiskt taget överallt möter intresset för att avskaffa licensjakten. Är det nödvändigt med en större avskjutning av älgstammen, kan detta ske genom att länsstyrelsen utökar antalet dagar. Licensjakten är en nackdel, därför att den infaller i början av september, när man har höstarbete i skogarna med röjningar och andra kultiveringsarbeten, samtidigt som folk är ute och plockar lingon. Det är inte bara markägarna, utan också folk från städer och andra tätorter som kommer ut i skogarna. Om en licensjakt då förekommer, blir ett större område så att säga fridlyst för människorna. Det är klart att länsstyrelserna kan förlägga licensjakten till två perioder. Man tar först några dagar i september, och sedan får jakten återupptas i slutet av oktober efter brunsttiden — under den tiden är det ju ingen som jagar älgjtjurrarna.

Jag har som sagt betraktat propositionen så att Kungl. Maj:t redan har fullmakt att vidta de åtgärder som länsstyrelserna rekommenderar som nödvändiga, men eftersom det gällde ett speciellt försök och det rörde en kostnadsfråga, så förelades riksdagen detta förslag. Personligen är jag motståndare till licensjakten, även om det är en lugnare jakt än den fria jakten inom en viss tid. Skyttarna ser sig nog för mera ordentligt för att visa bättre träffsäkerhet när det gäller licensjakt än i övriga fall.

Jag hoppas att Kungl. Maj:t skall ta upp frågan och via länsstyrelserna variera älgjakten. Vid kusten, där det finns större tätortssamhällen, bör man inte ha licensjakt, utan i stället tillåta fri jakt under ökat antal dagar. I Lappmarken däremot är det så stora områden, att den övervägande delen av befolkningen nog vill ha licensjakt.

Jag tror inte på de beräkningar som man gör och vidarebefordrar till länsstyrelsen som underlag för avskjutningens omfattning. Det är nämligen kommunala myndigheter, som skall lämna in uppgifterna, och de kan inte göra på annat sätt än att låta räkna de spår man ser under vintertiden. Men älgen är ett ganska snabbfotat djur och drar fort fram över sockengränserna, och jag tror därför att de kommunala beräkningarna knappast är hållbara. Jag har t. ex. sett i en tidning i Västerbottens län, att revirförvaltningen i Malå funnit att avskjutningen där inte varit mer än en älg på 10 000 hektar. Då kan man förstå att älgbeståndet inte är så stort att det är nödvändigt med någon större avskjutning i denna del av landet.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr WIKBERG (cp):

Herr talman! I princip delar jag nog den uppfattning som här har framförts av herr Tågmark m. fl., att det inte är nödvändigt med reglerad jakt för att

hålla älgstammen på en lämplig nivå. De synpunkterna har också framförts av mig och mina medmotionärer i motionsparet I: 636 och II: 752.

Jag delar också uppfattningen att man skall så långt möjligt undvika tvångsåtgärder — den personliga friheten bör inte bli kringskuren även när det gäller jakt. På grund härav har jag inte kunnat acceptera en del av skrivningen i proposition nr 19 rörande älgjaktens framtida utformning.

Men jag kan inte heller gå på den reservation som finns fogad till utskottsutlåtandet, ty jag tycker att utskottets skrivning är så positiv. Den ger större möjligheter till valfrihet än reservationen. Jag skall be att få försöka klargöra detta.

Vi har i våra motioner hemställt att försök med reglerad jakt skall kompletteras med parallell försöksverksamhet med enbart allmän jakt. Vi har också hemställt att försöksverksamheten skall tidsbegränsas till högst 5 år. Vi har vidare hemställt att försök skall bedrivas endast i den län, där verksamheten allmänt accepteras av länsmyndigheter och jakträttsinnehavare. Det skall i varje fall enligt min mening inte enbart innebära, att man tillfrågar länsjaktvårdsföreningens styrelse, utan det behövs en betydligt större opinionsundersökning för att man skall tala om en allmän uppfattning. Vi har slutligen hemställt att frågorna rörande älgjaktens utformning på nytt underställes riksdagen för prövning, sedan erforderliga erfarenheter vunnits av försöksverksamheten.

På alla dessa punkter har vi fått gehör hos utskottet, som utgår ifrån att de framförda synpunkterna och önskemålen kommer att i möjligaste mån beaktas av Kungl. Maj:t vid frågans vidare handläggning. Utifrån dessa premisser frågar man sig, om inte vad utskottet säger mera är ett uttryck för personlig frihet än reservanternas uppfattning, som går ut på att man skall uppträda som en sorts förmyndare och förvägra

Ang. vissa frågor rörande älgjakt m. m. ett försök till en ny form av jakt, även om önskemål därom verkligen uttalas.

Nu kan man säga: Vad har vi för garantier för att jordbruksministern följer utskottets intentioner? Nej, några garantier har man ju inte. Å andra sidan skulle jag åtminstone vilja hoppas, att om en enhällig riksdag antar utskottets utlåtande bör det väl vara möjligt och tänkbart att jordbruksministern också följer det.

En punkt saknar jag i reservationen, nämligen önskemålet om utredning av bestämmelserna rörande älgskadefonden i syfte att medge att ersättning från fonden skulle utgå till skada å växande skog, ett önskemål som återfinnes såväl i vår motion som i motionsparet I: 636 och II: 752, där i varje fall herr Tågmarks medreservant var motionär.

På denna punkt har utskottet gått på avslagslinjen, vilket jag beklagar. Som jag sade hade jag hoppats att det i reservationen skulle finnas en punkt även i denna fråga. Utskottets avslagsmotivering är följande: »Med hänvisning till de betydande svårigheterna att värdera sådana skador och enär jämväl möjligheter föreligger till viss utvidgad licensjakt, om växande skog tillfogas mera omfattande skador av älg, avstyrker utskottet bifall till nämnda motionsyrkanden.»

Om jag läst propositionen rätt säger jordbruksministern, att det finns samma möjligheter till utökning av licensjakten också där det föreligger svåra skador på gröda. Jag tycker därför att utskottets motivering är något mager. Jordbruksministern har i sin proposition dessutom hänvisat — förutom till svårigheten att värdera skadorna — till att så många remissinstanser avstyrkt beträffande skada å växande skog. Jag vill bara erinra om att kungl. skogsstyrelsen, kungl. lantbruksstyrelsen, Lantbruksförbundet och RLF bifallit det hela i så måtto att de begärt ytterligare utredning, i likhet med vad vi gjort i vår motion.

Får jag nämna några siffror från det

Ang. vissa frågor rörande älgjakt m. m.

län som jag representerar, Jämtlands län. Under femårsperioden 1958—1962 inbetalades i älgavgifter i runt tal en halv miljon kronor. Det utbetalades för skador på gröda 3 200 kronor. Alltså kom inte ens en procent — noga räknat sju promille — av älgavgifterna tillbaka till länet i form av godkända älgskador på gröda. Under en tioårsperiod skulle det ändå funnits tillgängliga inom vårt län mellan 800 000 och 900 000 kronor för att exempelvis ersätta skador på skog. Även om jag medger att beloppet varit otillräckligt skulle det ändå kunna ge anledning till att utreda förhållandena.

Jag har, herr talman, intet yrkande på denna punkt, men jag har velat nämna att det skulle finnas ett grundbelopp av rätt betydande storlek om man bara finge använda det.

Herr **HANSSON, NILS**, (fp):

Herr talman! Detta ärende tycks väcka ungefär lika stort intresse i kammaren som i utskottet där vi om jag inte misstänker mig höll på tre dagar — eller kanske var det två — med det. Debatten skall väl inte pågå lika länge här, hoppas jag.

I den föreliggande propositionen är det tre frågor som så att säga direkt berör riksdagen. Kungl. Maj:t hemställer nämligen, om jag får ta min gradering av ärendena, 1) att riksdagen godkänner ett överförande av tillsynen över jakten och viltvården från domänstyrelsen till statens naturvårdsnämnd, 2) att riksdagen godkänner vissa föreslagna ändringar i fråga om avgiften för fällda älgar (älgavgiftens storlek och användning samt ersättning för älgskador) och 3) Kungl. Maj:t får bemyndigande att utfärda vissa bestämmelser beträffande användningen av älgskadefonden och regleringsfonden.

Utskottet tillstyrker enhälligt bifall till Kungl. Maj:ts förslag i dessa tre punkter, med det lilla undantaget att två reservanter icke vill medge Kungl.

Maj:t rätt att använda regleringsfonden till bestridande av administrationskostnader vid försök med s. k. reglerad älgjakt — en försöksverksamhet som reservanterna över huvud taget inte vill skall komma till stånd.

För att kammarens ledamöter rätt skall förstå den föreliggande propositionen bör jag kanske påpeka, att departementschefen, som i fråga om reglering av älgjakten inte behöver över huvud taget inhämta riksdagens medgivande, ändå i propositionen redovisar vissa överväganden om hur älgjakten är tänkt att framdeles bli bedriven. Jag förmodar att departementschefen gör detta i medvetande om det allmänna och ganska enastående intresse älgjakten är föremål för.

Det syftemål som man vill nå med en reglerad jakt är dels att älgstammen skall kunna hållas på en acceptabel nivå — inte för hög, utan vid en nivå som markerna kan tåla — dels att avskjutningen skall kunna ske på ett humanare och ur biologisk synpunkt lämpligare sätt än hittills. Vi kanske bör tillägga — något som vissa talare redan varit inne på — att avskjutningen bör bedrivas också så att folk och få inte skall behöva utsättas för så stora risker som för närvarande.

Vad beträffar älgjakten är Sverige i viss mån ett efterblivet land. Andra länder, t. ex. grannländerna Norge och Finland, har mer ändamålsenliga bestämmelser än vi har i detta fall. Tyvärr måste vi nämligen erkänna, att som älgjakten bedrivs här i landet är den alltför vårdslös och även alltför litet human mot det vilda.

Till följd av att älgstammen trots hög avskjutning under senare år vuxit över all förväntan, är stammen numera på sina håll så stor att den med hänsyn till skadegörelsen på både gröda och skog samt till älgarnas behov av föda måste decimeras. Denna avskjutning bör i möjligaste mån ske efter förnuftiga biologiska principer samt medverka till att en redan konstaterad degeneration

av älgstammen förhindras. Den svenska älgstammen är nämligen kvalitativt sämre än andra länders, beroende på att avjagningen skett praktiskt taget utan hänsyn till ett riktigt urval.

Herr Tågmark framförde i sitt anförande tanken på ett riktigt urval, som dock enbart skulle gälla tjurar. Behovet av ett urval är naturligtvis lika stort när det gäller kor och kalvar. En riktig avskjutning av kalvar och kor skulle enligt min mening kunna spela en mycket betydande roll.

Herr Sveningsson nämnde en del siffror om hur vår älgstam utvecklats under senare år. Vi vet att vi efter första världskrigets slut hade en mycket obetydlig stam. Det var bara fråga om några tusen djur. Sedan har stammen ökat så att vi år 1945 räknade med att det fanns 47 000 djur, och på 1960-talet beräknar man att det finns 120 000 djur. Herr Svedberg var inte säker på att den sistnämnda uppgiften var riktig, men den bestyrks nog av avskjutningen. Vi har ju haft en mot stammens storlek svarande avskjutning under hela tiden, och på 1960-talet har avskjutningen rört sig om 30 000 djur per år.

Om läget på älgfronten i vårt land vill jag tillägga följande. Vi har världens tätaste älgstam, men förmodligen också den sämsta. Detta är fackmännens och vetenskapens uppfattning om den svenska älgstammen. Vi har på sina håll 7—8 djur per 1 000 hektar skogsmark. Enligt gjorda undersökningar tål markerna i allmänhet bara hälften av detta antal. Detta gäller Mellansverige. Där emot är det nog riktigt, som herr Svedberg anförde, att vi på sina håll i övre Norrland inte har så stor älgstam. Kanske bör strävandena framdeles gå ut på att få en jämnare fördelning över landet. Markerna i övre Norrland kan säkerligen tåla en större älgstam än för närvarande. Å andra sidan finns det många bygder i Mellansverige där stammen måste decimeras.

Frågan är då, hur vi på bästa sätt skall kunna reglera älgstammen så, att

Ang. vissa frågor rörande älgjakt m. m. numerären blir den som våra marker tål, att stammens kvalitet höjes och att också allt onödigt lidande för djur och olycksfallsrisker för människor förhindras. Vi vet att en utredning avgett ett betänkande angående älgfrågan, vilket i stort sett ligger till grund för propositionens förslag om en försöksverksamhet med reglerad älgjakt.

Beträffande utredningen kan nog sägas att den trots sina förtjänster också lider av vissa brister. Utredningen har enligt min mening inte gjort tillräckliga ekonomiska beräkningar och lämnar också en del frågor obesvarade. Det är därför för mig naturligt att departementschefen ännu ställer sig tveksam beträffande den bästa uppläggningsen av en reglerad älgjakt, som ju innebär någonting helt nytt för vårt land — reglerad älgjakt efter det mönster utredningen föreslår är ju något som vi inte har prövat.

Departementschefen finner att utredningens förslag är värt att pröva och att försöksverksamheten då bör förläggas till län som har visat intresse för detta.

Utskottet har funnit den försiktighet, som departementschefen visar, helt naturlig och stöder tanken, att erfarenheten från en mångsidig försöksverksamhet med utvidgad licensjakt i organiserade älgjaksområden, eventuellt också, vill jag säga till föregående talare, under utökad allmän jakttid, bör slutligt få avgöra frågan hur en framtida reglerad älgjakt bör bedrivas.

Jag vill ännu en gång säga att jag tycker att departementschefen här lägger upp det hela efter den enda riktiga handlingslinjen, nämligen att efter ytterligare överväganden av formerna för försöksverksamheten pröva sig fram till hänsyn till vad som här tidigare sagts, att det är mycket möjligt att formerna för den reglerade jakten får anpassas efter de lokala förhållandena — vi får en riktig lösning. Jag vill tillägga med kanske en metod i södra Sverige och en annan metod i norra Sverige.

I diskussionen har här sagts en hel

Ang. vissa frågor rörande älgjakt m. m.

del om frivillighet o. s. v. Jag vill då säga, att den genomgående tanken ju är att denna uppläggning av jakten skall ske på frivillighetens väg och att ingens jakträtt kommer att trädas för när. Frivilligheten är en tanke som ligger bakom hela förslaget.

När det sedan talas om dubbelorganisation, förstår jag inte heller detta resonemang. De nuvarande jaktvårdsområdena kan mycket väl bli älgjaktsområden, men eftersom jaktvårdsområdena är ganska stora och omfattar både skog och öppen bygd, kan det vara naturligt att man delar in jaktvårdsområdena i speciella älgjaktsområden.

Här sades en hel del annat, som jag kanske inte närmare behöver gå in på. Det har talats om det biologiskt riktiga med avskjutningen, och det är ju klart att vi kan ställa oss tveksamma hur långt man här kan sträcka sig. Men med den tanke som ligger bakom propositionen, att man med hjälp av jaktledare skall öka undervisningen i allt som hör till jakten och dess bedrivande, öka kontrollen beträffande skjutförmåga och vapen o. s. v., tror jag att vi kan komma ganska långt. På denna punkt ställer sig, såvitt jag förstår, departementschefen litet undrande. Om vi tänker oss en femårig försökstid i de län som är intresserade för detta och som på frivillighetens väg vill pröva systemet och denna försöksverksamhet följes år från år med rapporter om vunna rön, bör naturligtvis Kungl. Maj:t under denna femårsperiod få en mycket stor erfarenhet av verksamheten. Utskottet begär att erfarenheterna skall publiceras så att riksdagen efter fem år får möjlighet att närmare studera frågan.

Här har sagts en hel del både i utskottet och i kammaren mot denna reglerade älgjakt. Jag biträder utskottets förslag och anser att det är absolut nödvändigt att det genomföres. Älgjakten har sin stora tjusning, men också sina avigsidor. Vi kan faktiskt inte bedriva den på det vårdslösa sätt som för närvarande sker. Här kommer en ändring

att genomföras, och jag tror att departementschefen i detta avseende har gått fram med klok försiktighet. Jag kan därför helhjärtat yrka bifall till utskottets förslag.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas först särskilt beträffande punkterna I och IV av utskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan samt därefter särskilt angående utskottets hemställan i övrigt.

Sedermera gjorde herr talmannen enligt de rörande punkterna I och IV förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepät propositionen på bifall till vad utskottet hemställt, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Tågmark* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad jordbruksutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 4 punkterna I och IV, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Tågmark* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna ha va utfallit sålunda:

Ja — 106;
Nej — 13.

Därjämte hade 10 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

På gjord proposition bifölls härefter vad utskottet i övrigt hemställt i detta utlåtande.

På framställning av herr talmannen beslöts att handläggningen av återstående ärenden på föredragningslistan skulle uppskjutas till aftonsammanträdet.

Upplästes följande till kammaren inkomna ansökning:

Till riksdagens första kammare

Undertecknad anhåller härmed om ledighet från riksdagsarbetet den 8 och

Ang. vissa frågor rörande älgjakt m. m.
den 9 april 1965 för deltagande i sammanträde i Rom med Europarådets juridiska kommitté.

Stockholm den 7 april 1965

Bengt Elmgren

Den begärda ledigheten beviljades.

Anmälades och bordlades Kungl. Maj:ts till kammaren överlämnade proposition nr 112, angående kostnader för de svenska FN-styrkorna m. m.

Anmälades och bordlades en av herr *Hansson, Torsten*, under sammanträdet till herr talmannen avlämnad, av honom *m. fl.* undertecknad motion, nr 706, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 40, angående anslag för budgetåret 1965/66 till vissa forskningsråd m. m.

Kammaren åtskildes kl. 16.47.

In fidem

K.-G. Lindelöw

Onsdagen den 7 april eftermiddagen

Kammaren sammanträdde kl. 19.30.

Ang. familjepolitiken

Föredrogs ånyo allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 14, i anledning av väckta motioner angående familjepolitiken och om vissa familjepolitiska åtgärder.

Till allmänna beredningsutskottet hade hänvisats följande motioner, vilka av utskottet upptagits till samtidig behandling:

I. de likalydande motionerna I: 135, av herr *Lundström m. fl.*, och II: 175, av herr *Ohlin m. fl.*, vari hemställts, att riksdagen måtte besluta

1. att i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad i motionerna anförts rörande behovet av en samlad bedömning i en parlamentariskt förankrad utredning om familjepolitikens fortsatta utformning;

2. att i skrivelse till Kungl. Maj:t an hålla dels om översyn av statsbidragsreglerna till barnstugeverksamheten, dels om utredning av frågan om statsbidrag till familjedaghemverksamheten, dels om utredning av frågan om en till barntillsynsverksamheten knuten serviceorganisation för tillsyn av barn, som till följd av sjukdom icke kunde vistas i barnstuga;

3. att i skrivelse till Kungl. Maj:t an hålla om utredning av frågan om sjukpenning för vård av sjukt barn;

II. de likalydande motionerna I: 256, av herr *Sundin m. fl.*, och II: 314, av herr *Hedlund m. fl.*, i vilka motioner föreslagits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla,

1) att utredningen rörande den framtida familjepolitiken måtte erhålla uppdrag att utarbeta förslag till program för upprustning av familjepolitiken, avsett att genomföras inom en tid av 3—4 år och omfattande

a) höjning av de allmänna barnbidragen till 1 200 kronor per barn och år,

b) införande av extra barnbidragsförmåner till barnfamiljer med lägre inkomster, avsedda att ersätta nuvarande system med familjebostadsrabatter och utformade på grundval av inkomst per konsumtionsenhet,

c) införande av allmänt vårdnadsbidrag till mödrar med barn under viss ålder, förslagsvis omkring tre år, avsett att utgå med 1 200 kronor per år, dock med högre belopp till ensamförälder,

2) att nämnda utredning måtte erhålla uppdrag jämväl att utarbeta förslag till sådana regler för de familjepolitiska förmånerna, att dessa erhöles värdebeständighet och standardbeständighet; ävensom

III. de likalydande motionerna I: 259, av herr *Virgin m. fl.*, och II: 313, av herr *Heckscher m. fl.*, vari yrkats, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla,

1. att Kungl. Maj:t måtte uppdraga åt socialstyrelsen eller statistiska centralbyrån att närmare utreda befolkningsfrågans nuvarande läge i Sverige;

2. att Kungl. Maj:t måtte uppdraga åt socialstyrelsen att undersöka och kartlägga förekomsten av kommunal eller kommunalt understödd utbildningsverksamhet för familjedaghemsmammor och på grundval av denna undersökning utfärda rekommendationer till kommunerna i syfte att stimulera utbildningsverksamheten;

Ang. familjepolitiken

3. att Kungl. Maj:t måtte låta utöka familjeberedningen med en ledamot från vardera av de fyra demokratiska partierna;

4. att familjeberedningen måtte få i uppdrag att utreda vilka åtgärder som erfordrades för att främja familjedaghemsvärksamheten;

5. att förevarande motioner, såvitt avsåge frågan om att få till stånd ytterligare forskning om den kollektiva vårdens inverkan på barn, måtte överlämnas till familjeberedningen att beaktas vid fullgörandet av dess uppdrag;

6. att den aviserade kommittén med uppgift att utreda familjepolitiken måtte få en parlamentarisk sammansättning samt erhålla i uppdrag att verkställa en samlad översyn av den svenska familjepolitikens mål och medel;

7. att utredning måtte verkställas i syfte att utvidga och förbättra undervisningen i familjekunskap i grundskolan.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att

1) de likalydande motionerna I: 135 och II: 175,

2) de likalydande motionerna I: 256 och II: 314 samt

3) de likalydande motionerna I: 259 och II: 313

icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Vid utlåtandet fanns fogat ett särskilt yttrande av herrar *Blomquist* och *Dickson*.

Herr **BLOMQUIST** (h):

Herr talman! De familjepolitiska frågorna arbetar vi intensivt med i de olika partierna. De motioner som varit föremål för beredningsutskottets behandling är bl. a. ett uttryck för detta faktum. Därför hade det på alla sätt varit till fördel om de utredningar, just inom det familjepolitiska fältet, som nu är i arbete hade fått en parlamentarisk sammansättning.

Nu är det så att endast en av de tre har det. Att familjeberedningen utökats med olika experter och att familjeskatteberedningen kommer att kunna med sig adjungera hur många experter som helst, såsom man har framhållit i beredningsutskottet, är ju i och för sig inget argument för att inte låta de olika partierna ta del i det förberedande arbetet på de viktiga frågor som familjepolitiken berör.

Herr talman! Det är i huvudsak detta som är bakgrunden till det särskilda yttrande som fogats till utskottets framställning.

Fru **OLSSON** (cp):

Herr talman! I allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 14 behandlas tre stora motioner om den framtida familjepolitiken och förslag om familjepolitiska åtgärder.

När vi förra året här i riksdagen begärde en översyn och utredning av samhällets stöd och service till barnfamiljerna, ansågs detta omotiverat, och det sades att vi ju hade den sittande familjeberedningen. Nu, ett år senare, har vi fått en utredning tillsatt, eller rättare sagt två nya utredningar, och då bör väl också motionärerna vara tillfreds.

Vi i centerpartiet är alltid glada när det tas initiativ i de här viktiga frågorna, men riktigt glad får man ju sällan vara. Jag anser i likhet med vad som står i det särskilda yttrande som är fogat till utskottsutlåtandet, att den tillsatta parlamentariska utredningens direktiv borde ha varit så vida, att utredningen hade kunnat se över hela fältet för barnstödet och servicen till barnfamiljerna. Jag anser nämligen att de frågorna hör så intimt samman, att det hade varit lättare om arbetet hade utförts i en utredning. Nu får vi bara hoppas att kontakten mellan de två utredningarna blir intim och god.

Jag hoppas att vi alla här är överens om dessa frågors stora betydelse, men

Ang. familjepolitiken

då måste man också beklaga att endast en av dessa utredningar är parlamentariskt sammansatt. Servicen till barnfamiljerna i vad gäller barndagensverksamheten och familjedagensverksamheten skall den sittande familjeberedningen, förstärkt med experter, se över, och familjeberedningen är som vi vet inte parlamentariskt sammansatt. En del av de demokratiska partierna saknar ledamöter även i den nyligen tillsatta familjeskatteberedningen och därmed också möjlighet att intimt följa utredningens arbete.

Herr talman! Jag understryker ännu en gång dessa frågors stora betydelse och uttrycker också min stora besvikelse över att inte alla demokratiska partier har fått representanter i de nämnda utredningarna.

Herr MÖLLER (s):

Herr talman! De motioner som här framlämnats om familjepolitiken har av utskottet kunnat besvaras på sådant sätt att det inte har blivit utrymme för några egentliga invändningar utom på en enda punkt som är av mera formell karaktär och gäller sammansättningen av de utredningar som behandlar dessa frågor.

Det har riktats invändningar mot att ett par kommittéer inte fått parlamentarisk sammansättning. Det är så till vida inte riktigt korrekt som att i den arbetsgrupp inom familjeskatteberedningen som skall ha hand om familjebeskattningen ingår två riksdagsledamöter. I övrigt är den arbetsgrupp som sysslar med familjebeskattningen mera expertbetonad till sin sammansättning. Den skall i första hand pröva de problem av, som det heter, teknisk och finanspolitisk art, som är förknippade med en övergång till en fullständig eller modifierad särbeskattning. Denna fråga berördes redan i bevillningsutskottets betänkande nr 16 som behandlades och avgjordes av kamrarna i förra veckan. Där lämnades också detta besked.

Familjeberedningen har arbetat i ett par år. Den hade redan kommit långt i kartläggningen av samhällets serviceåtgärder för barnfamiljer när statsutskottet i december månad 1964 begärde översyn av hela lekskoleverksamheten. Det ansågs då lämpligt att familjeberedningen fick fortsätta med detta ärende. Man ville inte bryta ut denna fråga och tillsätta en ny, parlamentarisk kommitté bara för det ärendet. I stället kompletterade man familjeberedningen med företrädare för skolverket och de stora löntagarorganisationerna. Vidare kommer man att vidga kretsen av sakkunniga. Om man ser till det effektiva och praktiska samt möjligheterna att snabbt uppnå resultat är det enligt mitt förmenande en rationell utredningsform som här valts.

För övrigt blir det naturligtvis i sedvanlig ordning tillfälle för partierna att ta ställning till dessa frågor. Dels kommer en allsidig remissbehandling att ske, och dels får givetvis partierna möjlighet att ta ställning till och granska utredningsresultatet. Den prövningen är alltså tryggad.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets memorial nr 19, med uppgift på vissa vilande förslag till ändringar i grundlagarna.

De i detta memorial införda vilande grundlagsändringsförslagen antogs.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 39, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående riktlinjer för reglering av prisförändringar för civillförsvaret m. m.; och

nr 40, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda fram-

Ang. stat för försvarets fastighetsfond — Om viss rätt för jordbrukets ekonomiska föreningsrörelse till avdrag vid beskattningen

ställning angående anslag för budgetåret 1965/66 till Marinen: Anskaffning av fartygsmateriel m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Ang. stat för försvarets fastighetsfond

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 41, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till stat för försvarets fastighetsfond för budgetåret 1965/66.

I enlighet med Kungl. Maj:ts i propositionen nr 34 framlagda förslag hade utskottet i förevarande utlåtande hemställt, att riksdagen måtte

I. godkänna vid statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 11 februari 1965 såsom bilaga fogat förslag till stat för försvarets fastighetsfond för budgetåret 1965/66;

II. för budgetåret 1965/66 på driftbudgeten under fjärde huvudtiteln såsom förslagsanslag anvisa

a) till Ersättning till försvarets fastighetsfond: Kasernbyggnaders delfond 139 276 000 kronor,

b) till Ersättning till försvarets fastighetsfond: Befästningars delfond 69 529 000 kronor,

c) till Ersättning till försvarets fastighetsfond: Försvarets forskningsanstalts delfond 3 438 000 kronor.

Reservation hade anmälts av herr Söderberg, som dock ej antytt sin mening.

Herr SÖDERBERG (s):

Herr talman! För iståndsättning av gamla militärkaserner föreslås här nära 160 miljoner kronor, vartill längre fram kommer ytterligare 90 miljoner. Det är pengar som jag i anslutning till behandlingen av statsutskottets utlåtande nr 4 befarade kan bli bortkastade miljoner om inte dessa investeringar föregås av en ordentlig översyn av vår

fredsutbildningsorganisation. Skäl för en ny debatt anser jag inte föreligga, varför jag, herr talman, endast ber att få hänvisa till vad jag under nämnda ärende anförde.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i det nu ifrågakvarande utlåtandet hemställt.

Föredrogs ånyo statsutskottets memorial:

nr 42, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om anslag för budgetåret 1965/66 till Bidrag till varudeklarationsnämnden; och

nr 43, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om anslag för budgetåret 1965/66 till Avsättning till fonden för friluftslivets främjande.

De i dessa memorial föreslagna voterspropositionerna godkändes.

Herr talmannen yttrade, att, under förutsättning att de nu godkända voterspropositionerna bleve godkända även av andra kammaren, enligt överenskommelse med nämnda kammares talman gemensamma omröstningar över dessa voterspropositioner komme att anställas vid kamrarnas sammanträden onsdagen den 21 april kl. 11.00.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets memorial nr 44, angående överlämnande till konstitutionsutskottet av två till statsutskottet hänvisade motioner i viss del, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Om viss rätt för jordbrukets ekonomiska föreningsrörelse till avdrag vid beskattningen

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 21, i anledning av väckta motioner om viss rätt för jordbrukets ekonomiska föreningsrörelse till avdrag vid beskattningen.

Om viss rätt för jordbrukets ekonomiska föreningsrörelse till avdrag vid beskattningen

I de inom riksdagen väckta, till bevillningsutskottet hänvisade likalydande motionerna I: 299, av herrar *Eskilsson* och *Hübinette*, samt II: 371, av herr *Hedin m. fl.*, hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära sådan översyn av skattelagstiftningen, att jordbrukets ekonomiska föreningsrörelse medgäves avdragsrätt för kostnader för forsknings- och annat utvecklingsarbete inom jordbruket.

Utskottet hade i det nu föredragna betänkandet på återopade grunder hemställt, att de likalydande motionerna I: 299, av herrar *Eskilsson* och *Hübinette*, samt II: 371, av herr *Hedin m. fl.*, om viss rätt för jordbrukets ekonomiska föreningsrörelse till avdrag vid beskattningen, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade anförts av herrar *Yngve Nilsson*, *Ottosson* och *Nilsson i Svalöv*, vilka likväl ej antytt sin åsikt.

Herr **HÜBINETTE** (h):

Herr talman! Bevillningsutskottets betänkande nr 21 är föranlett av ett motionspar som tar upp frågan om en översyn av skattelagstiftningen i syfte att jordbrukets ekonomiska föreningsrörelse skall kunna medges avdragsrätt för kostnader i samband med forsknings- och utvecklingsarbete inom jordbruket. Strävandena att nå högsta möjliga effektivitet för såväl det enskilda jordbruket som för verksamheten med uppsamling, förädling och marknadsföring av produkterna är självklara saker för den moderne svenske jordbrukaren. Såsom påpekas i motionerna måste jordbruket i lika hög grad som industrien utnyttja näringens egna resurser för detta sitt utvecklingsarbete. Därför har vi motionärer tagit upp frågan om en översyn av lagstiftningen på området. Svaret som bevillningsutskottet givit är dock inte särskilt uppmuntrande. Man hemställer på vanligt sätt

att motionerna »icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd».

I det resonemang som ligger till grund för utskottets avslagsyrkande redovisas dock ganska betänkliga förhållanden. När det gäller frågan om rätt till avdrag för bidrag till vetenskaplig forskning säger utskottet att riksdagen redan år 1959 — observera år 1959 — på hemställan av bevillningsutskottet begärde en utredning. Denna utredning har ännu inte kommit till stånd, och utskottet nöjer sig med att konstatera att Kungl. Maj:t har frågan under fortsatt uppmärksamhet. Därefter återopas en särskild utredning som finansdepartementet låtit göra i december 1958 och som utmynnat i förslag om avdragsrätt för vissa medlemsavgifter och bidrag. I ett av sina bestänkanden år 1963 förutsätter utskottet att även denna fråga blir föremål för fortsatta äverväganden från Kungl. Maj:ts sida. Nu, år 1965, säger man: »Enligt vad utskottet erfarit har Kungl. Maj:t frågan om medlemsavgifternas behandling i skattehänseende under fortsatt uppmärksamhet.» Därmed kan motionsyrkandet enligt utskottet anses i huvudsak tillgodosett. Det är till att ha tålamod, skall jag säga. Mig förefaller det naturligt att utskottet stöter på i frågan och verkligen försöker få effekt av sina för länge sedan gjorda framställningar. På detta sätt kan det ju inte fortsätta längre.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till motionerna I: 299 och II: 371.

I detta anförande instämde herr *Eskilsson* (h).

Herr **ERIKSSON, EINAR**, (s):

Herr talman! Eftersom detta är ett enhälligt utskottsbetänkande — det är sällan vi är så eniga i bevillningsutskottet — hade jag inte räknat med att, jag höll på att säga, någon utomstående skulle lägga sig i frågan. Nu har det framställts ett yrkande om bifall till

motionerna, varför jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på bifall till de i ämnet väckta motionerna; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Om studieresor för riksdagens ledamöter

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtande nr 14, i anledning av väckta motioner om studieresor för riksdagens ledamöter, m. m.

I två till bankoutskottet hänvisade likalydande motioner, nr 495 i första kammaren av herrar *Wallmark* och *Stefanson* samt nr 589 i andra kammaren av herrar *Arvidson* och *Wahlund*, hade hemställts, att riksdagen måtte uppdraga åt något sitt organ att pröva ansökningar om medel för studieresor utomlands från riksdagens ledamöter och tjänstemän.

Vidare hade i den till bankoutskottet hänvisade motionen nr 599 i andra kammaren av herr *Svensson* i Kungälv m. fl. anhållits, att riksdagen måtte bemyndiga talmanskonferensen att vid dispositionen av anslaget till riksdagens övriga kostnader anvisa medel till enskild riksdagsledamot för utlandsresa i fall av den art som i motionen angivits.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att riksdagen i anledning av motionerna I: 495 och II: 589 samt II: 599 måtte bemyndiga talmanskonferensen att under budgetåret 1965/66 försöksvis bevilja bidrag till riksdagsledamöters utlandsresor i enlighet med vad utskottet i utlåtandet anfört.

Reservation hade avgivits av herr *Åkerlund*, som ansett, att utskottets yttrande i viss angiven del bort hava den lydelse, reservationen visade.

Om studieresor för riksdagens ledamöter

Enligt förslaget i reservationen torde bidrag under en försöksperiod endast böra utgå till sådan resa, som föranleddes av inbjudan till kongress eller liknande sammankomst.

Herr *ÅKERLUND* (h):

Herr talman! Här förevarande utlåtande är svar på två motionsyrkanden om rese-möjligheter för riksdagsmännen. Det ena yrkandet går ut på att möjliggöra för riksdagsmän att enskilt eller i grupp resa till internationella konferenser etc., om inbjudan kommer till riksdagen att låta sig representeras på dessa konferenser. Det andra yrkandet går något längre genom att låta enskilda riksdagsmän ta initiativ till resor utomlands, enskilt eller i grupp, för konferenser och studier m. m.

Jag ställer mig i princip mycket positiv till att riksdagsmännen reser utomlands. Det är allmänt sett berikande och lärrikt inte minst att se på sitt eget land litet på avstånd. Det är en brist att riksdagen saknat medel att kunna bekosta en representation vid internationella konferenser och liknande. Riksdagen bör ha medel därför. Departementen har ju sedan gammalt anslag till utlandsresor för ämbetsmännen, och jag tycker för min del att riksdagen borde ha ett motsvarande anslag. Jag har därför biträtt förslaget om ett anslag av 50 000 kronor för ändamålet, eftersom jag tycker att det är bra, utom i ett enda hänseende. Jag tycker inte att initiativet bör utgå från de enskilda riksdagsmännen själva, ty i så fall får anslaget i själva verket karaktären av stipendiefond. En sådan anordning är enligt min mening känslig för den allmänna opinionen, och jag anser därför att vi skulle inskränka oss till att anta utlåtandet med den i reservationen angivna begränsningen.

Med detta ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen, vilket är utskottsutlåtandet med den ändring, som framgår av reservationen.

Om studieresor för riksdagens ledamöter

Herr PALM (s):

Herr talman! Den här frågan var ju aktuell i en motion 1962 då jag var en av motionärerna. Vid behandlingen i utskottet tog vi för tämligen givet att man inte skulle behöva diskutera så särskilt mycket om denna sak, men motionen avlogs den gången med en ganska välvillig skrivning från utskottet.

I år föreligger två motioner, såsom herr Åkerlund nämnde, Såväl socialdemokrater och folkpartister som en högerman finns med bland motionärerna. Utskottet har nu tagit litet mera seriöst på frågan än man gjorde för tre år sedan och skickat motionerna på remiss dels till riksdagens interparlamentariska grupp, som ställer sig positiv till tanken, dels till nämnden för internationellt bistånd, vars skrivning också är positiv. Remissyttrande föreligger vidare från Svenska institutet som likaledes tillhör de positiva och bl. a. nämner att institutet ofta får ta emot parlamentariker från andra länder som är på studiebesök i Sverige. Slutligen har utskottet remitterat motionerna till styrelsen för riksdagsbiblioteket som anfört att detta inte är någonting nytt i den västtyska förbundsdagen som möjliggjort sådana resor i ganska stor omfattning samt att norrmännen slagit in på någonting som i viss mån liknar den i motionerna aktualiserade linjen.

Herr Åkerlund nämnde att den ena motionen sträcker sig litet längre än den andra. I den motion som här i kamraren undertecknats av en högerman och en folkpartist begäres medel till enskild riksdagsledamot för utlandsresa i syfte att studera sociala åtgärder, utbildningens ordnande, företag och forskning samt relationerna mellan staten och näringslivet i en del länder, för att nu nämna några exempel. I den andra motionen, som är undertecknad av två socialdemokrater och en folkpartist, begäres medel för svenska riksdagsmän som önskar deltaga i kongresser och liknande sammankomster utomlands.

Utskottet har varit praktiskt taget enhälligt, om jag bortser från den reservation som herr Åkerlund fogat till utlåtandet. Vi tror att man på det mest betryggande sättet löser denna fråga genom att riksdagen uppdrager åt talmanskonferensen att handha uppgiften. Vi har försiktigtvis skrivit in i utlåtandet att närmare bestämmelser för den försöksvis tillämpade bidragsgivningen torde få utformas av talmanskonferensen. Det förutsättes också att varje riksdagsman som kommer i fråga för en sådan här resa blir skyldig att vid hemkomsten lämna en reserapport.

Utskottet anser att verksamheten bör få bedrivas försöksvis och föreslår att under kommande budgetår det relativt ringa beloppet av 50 000 kronor skulle ställas till talmanskonferensens förfogande för ändamålet.

Jag ber, herr talman, att med hänvisning till det anförda få yrka bifall till utskottets utlåtande.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter enligt därunder framkomna yrkanden gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet hemställt samt vidare på bifall till utskottets hemställan med den ändring i motiveringen, som förordats i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogos ånyo första lagutskottets utlåtanden:

nr 16, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om lagrådet m. m.; samt

nr 18, i anledning av dels väckta motioner om kostnadsfri rättshjälp vid administrativ process, dels ock väckta motioner angående fri rättegång.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Ang. rätten till tilläggssjukpenning vid barnsbörd

Vid förnyad föredragning av andra lagutskottets utlåtande nr 36, i anledning av väckta motioner angående grupplivförsäkringen för värnpliktiga, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. rätten till tilläggssjukpenning vid barnsbörd

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 37, i anledning av väckta motioner angående rätten till tilläggssjukpenning vid barnsbörd.

Andra lagutskottet hade till behandling förehåft fyra inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna nr 233 i första kammaren av fru *Olsson* och herr *Carlsson, Eric*, samt nr 281 i andra kammaren av herrar *Börjesson* i Falköping och *Gomér*, ävensom

2) de likalydande motionerna nr 506 i första kammaren av fru *Hultell* och herr *Geijer, Lennart*, samt nr 633 i andra kammaren av fru *Nettelbrandt*.

I motionerna I: 233 och II: 281 hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning av frågan om möjligheterna att medgiva förvärvsarbete i begränsad utsträckning i samband med barnsbörd utan att kvinnan därvid förlorade tilläggssjukpenningen.

I motionerna I: 506 och II: 633 hade anhållits, att riksdagen måtte föranstalta om en snar översyn av 3 kap. 13 § lagen om allmän försäkring och att före en eventuell ändring av bestämmelsen möjlighet måtte givas till en tolkning, som icke obehörigen åsidosatte antingen den enskildes eller samhällets intressen.

Utskottet hade i det nu förevarande utlåtandet på anförda skäl hemställt,

A. att riksdagen med bifall till motionerna I: 233 och II: 281 samt i anled-

ning av motionerna I: 506 och II: 633 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att motionerna måtte överlämnas till 1961 års sjukförsäkringsutredning, samt

B. att motionerna I: 506 och II: 633, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet i utlåtandet hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr SVENSSON, AXEL, (s):

Herr talman! Här föreligger ju ett utlåtande från andra lagutskottet utan någon reservation. Jag har emellertid varit mycket tveksam i detta ärende, därför att jag anser att man där bryter en princip som vi har hållit mycket styvt på under de gångna åren.

Frågan har aktualiserats genom ett fall som omtalats i tidningspressen. En kvinna fick under sin graviditetstid enligt de bestämmelser som gäller tilläggssjukpenning den period bestämmelserna föreskriver. Av en eller annan anledning återgick hon till arbetet — det gällde visst tre dagar — och blev anmäld till sjukkassan med påföljd att hon miste sin tilläggsspenning under hela den tid som återstod av de sex månader en gravid kvinna har rätt till ledighet från sin anställning. Det har motionerats om att de gravida kvinnorna skall ha den friheten, och andra lagutskottet har tyckt att ärendet borde överlämnas till sjukförsäkringsutredningen för en liten översyn. Det är klart att man kan göra på det sättet. Jag vet bara inte om det är tillrådligt att sjukförsäkringskommittén skall bryta den gamla princip som gäller, nämligen att den som uppbar ersättning från sjukförsäkringen inte arbetar under samma tid.

Nu har man velat göra gällande att graviditeten inte är jämförbar med ett vanligt sjukdomsfall. Det är ju under speciella omständigheter som kvinnorna under graviditetstiden har fått ersättning. Det kanske är mera av ad-

Ang. rätten till tilläggssjukpenning vid barnsbörd

ministrativa skäl som det överlämnats till våra sjukkassor att ombesörja utbetalningen av medlen. Jag vill erinra om att vi ju har upplevt en tid när våra gravida kvinnor inte hade någon ersättning alls. Vi tyckte det var hårt och besvärligt för dem att de skulle behöva gå i sina anställningar kanske till några dagar före födseln. Av det skälet inrättades ju på sin tid mödrahjälpnsnämnderna, av vilka kvinnorna fick en viss ersättning, som jag tror var 270 kronor. Mödrahjälpnsnämnderna avskaffades, och beloppet justerades uppåt. Samtidigt har man fått rätt till tilläggssjukpenning.

Jag har den uppfattningen — den har ju även socialministern gjort sig till tolk för genom besvarandet av en interpellation i denna angelägenhet i andra kammaren under höstriktsdagen då han klart och tydligt framförde sina åsikter — att det vore en mycket allvarlig sak att ändra på bestämmelserna så att man under den tid man hade tilläggsspenning skulle ha rätt att avbryta denna period och arbeta för att sedan bara sluta sitt arbete och ha rätt till tilläggspenning för den återstående tiden. Jag har velat ge till känna att jag har samma uppfattning som socialministern. Vi vet ju egentligen inte riktigt var vi kommer att hamna om vi bryter denna principiella inställning och säger, att när en person som uppbar ersättning finner för gott att arbeta en vecka, skall personen kunna göra detta. Man anmäler det till sjukkassan och mister den veckans ersättning. Sedan skall man kunna få ersättning igen, när veckan är slut och man har upphört att arbeta. Jag tycker att detta även administrativt sett blir en mycket besvärlig sak för våra sjukkassor.

Jag har velat nämna dessa betänkligheter innan vi fattar beslut i detta ärende så att det kan komma med i handlingarna. Om det skall bli en ändring får vi väl se när sjukförsäkringskommittén har tagit ställning.

Jag har med detta, herr talman, en-

dast velat yrka bifall till utskotets hemställan.

Herr förste vice talmannen **STRAND** (s):

Herr talman! Inom andra lagutskottet har vi varit överens om att principen bör vara att ledigheten skall vara sammanhängande. Det har emellertid inför utskottet rapporterats sådana särskilda förhållanden att vi funnit, att den sittande sjukförsäkringsutredningen borde få undersöka huruvida det i dylikt fall skulle kunna göras undantag från principen att ledigheten skall vara sammanhängande. Det har bland annat upplysts att det har förekommit att en sjuksköterska, som var ledig på grund av barnsbörd blev anmodad att tjänstgöra vid en tillfällig vakans på sjukhuset. Man ville gärna ha henne tillbaka för en kort period, ty hon tillhörde specialisterna som är svåra att ersätta. Sjukhuset erbjöd sig att skicka en sköterska till hennes hem under den tid då hon skötte tjänsten, så att det inte skulle vara någon fara vare sig för henne själv eller för barnet. Vi tyckte att det i detta fall syntes vara fråga om sådana omständigheter att man kanske inte behövde hålla så strängt på kravet om den sammanhängande ledigheten. Självfallet skall anmälan om avbrottet göras hos försäkringskassan. Ingen ledamot av utskottet hade någon annan uppfattning än att det skulle erfordras särskilda skäl för att avbrott skall kunna ske och att avbrottet skall vara av relativt kortvarig natur.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt.

Föredrogos ånyo tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 15, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag ur kyrkofonden m. m.;

Ang. låglöne- och låginkomstgruppernas problem

nr 16, i anledning av väckta motioner om viss utvidgning av förbudet mot oljeutsläpp till sjöss; och

nr 17, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av övergångsbestämmelserna till lagen den 31 maj 1963 (nr 268) om igångsättningstillstånd för byggnadsarbete.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av jordbruksutskottets utlåtande nr 5, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av priserna på fisk under budgetåret 1965/66, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogos ånyo allmänna beredningsutskottets utlåtanden:

nr 15, i anledning av väckta motioner om meritvärderingen av ungdomsledarskap vid inträde till utbildningsanstalter; och

nr 16, i anledning av väckta motioner om åtgärder för att stimulera anställande av kvinnlig arbetskraft inom industrien.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Ang. låglöne- och låginkomstgruppernas problem

Föredrogos ånyo allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 17, i anledning av väckta motioner angående låglöne- och låginkomstgruppernas problem.

Till behandling hade allmänna beredningsutskottet förehåft följande motioner, nämligen

I. de likalydande motionerna I: 14, av herr *Augustsson m. fl.*, och II: 19, av herr *Franzén i Motala m. fl.*, i vilka motioner hemställts, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t

anhålla om en allsidig och förutsättningslös utredning i syfte att — vid sidan av fackliga åtgärder — lösa låglönegruppernas problem;

II. de likalydande motionerna I: 21, av herrar *Eric Carlsson* och *Johan Olsson*, samt II: 26, av herr *Eriksson i Bäckmora m. fl.*, vari föreslagits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla om en utredning i fråga om låginkomstgruppernas problem i enlighet med vad som anförts i motionerna;

III. de likalydande motionerna I: 255 av herrar *Sundin* och *Axel Kristiansson*, samt II: 310, av herrar *Elmstedt* och *Boo*, i vilka motioner yrkats, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla om skyndsamt och allsidig utredning om låginkomstgruppernas situation i samhället samt om möjligheterna att genom näringspolitiska, skattepolitiska och socialpolitiska åtgärder bereda låginkomsttagare, som nu levde under otillräckliga ekonomiska förhållanden, möjligheter till en önskvärd standardhöjning;

IV. de likalydande motionerna I: 575, av herr *Boman m. fl.*, och II: 704 av herr *Nihlfors m. fl.*, vari anhållits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa, dels om en förutsättningslös utredning för att kartlägga och belysa de problem, som hade att göra med de befolkningsgrupper, som hade särskilt låga inkomster för helt år, dels att Kungl. Maj:t för riksdagen måtte lägga fram de förslag, som kunde vara ägnade att lösa problemen utan att därigenom friheten för arbetsmarknadens parter att träffa överenskommelser åsidosattes.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att riksdagen i anledning av de likalydande motionerna I: 14 och II: 19, de likalydande motionerna I: 21 och II: 26, de likalydande motionerna I: 255 och II: 310 samt de likalydande motio-

Ang. statens järnvägars rabattresor för pensionärer

nera I: 575 och II: 704 i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om en undersökning i syfte att kartlägga låginkomstgrupperna och belysa deras problem och att motionerna i övrigt icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr AUGUSTSSON (s):

Herr talman! Kvällen har ju inte lidit så långt, så jag vågar fresta kammarens tålmod några minuter trots att ett enhälligt utskottsutlåtande föreligger och trots att jag inte har något yrkande. Låglöneproblemet är dock enligt min värdering av sådan storleksordning att jag inte kan släppa frågan här utan några kommentarer.

Enligt gamla vedertagna begrepp har vi kanske inte någon som behöver svälta i detta land, men levnadsstandard är ju i hög grad ett relativt begrepp och den som har kvar något av sitt sociala samvete kan väl inte undgå att undra hur en familjeförsörjare klarar sig som inte ens kommer upp till 250 kronor per vecka. Problemet är ju att vi trots vårt välstånd ändå har många i den lönegruppen.

Jag vill inte alls undervärdera svårighetsgraden i problematiken, men jag vill ändå framhålla att grundförutsättningen för en lösning till syvende og sidst är solidaritet gentemot dessa grupper. Den solidariteten får inte som hittills omfatta enbart LO-grupper, utan den måste omfatta hela arbetsmarknaden. Om de sämst lottade skall få sina villkor förbättrade, får fördenskull inte kravet om kompensation från redan välbeställda komma som ett brev på posten. I så fall kommer vi ut på än farligare vägar och kommer ändå inte till någon lösning av de eftersläpandes problem.

Fackföreningsrörelsen har här givetvis sin stora roll och kommer även att få dra det tyngsta lasset i fortsättningen, om någon ändring skall kunna ske, men problemet har så många aspekter att samhället inte heller kan komma undan sitt ansvar, inte minst när det gäl-

ler strukturförändringar, lokaliseringspolitik och arbetsmarknadspolitik över huvud taget.

Jag är tacksam mot utskottet för att det har tagit så allvarligt på problemet som det har gjort. Jag vill särskilt understryka vad utskottet anfört i enlighet med LO:s remissyttrande om behovet av en enhetligt redovisad lönestatistik för hela arbetsmarknaden, en statistik som för närvarande saknas. Jag vill också understryka vad utskottet säger i samma mening om möjligheten till riktlinjer för en så rättvisande bedömning som möjligt av olika löntagargrupper. Om utskottets intentioner fullföljs, tror jag att alla berörda parter blir bättre rustade att lösa problemet med de s. k. oföränderliga löneklyftorna.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Vid förnyad föredragning av allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 18, i anledning av väckt motion om bevarande av det kulturhistoriska värdet hos äldre bebyggelse som används för fritidsändamål, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. statens järnvägars rabattresor för pensionärer

Föredrogs ånyo allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 19, i anledning av väckta motioner angående folkpensionärsrabatter på statens järnvägars och postverkets bussar, om utvidgning av statens järnvägars reserabatter till att gälla även busslinjer samt angående statens järnvägars rabattresor för pensionärer.

Till allmänna beredningsutskottet hade hänvisats följande motioner, vilka

Ang. statens järnvägars rabattresor för pensionärer

av utskottet upptagits till samtidig behandling:

I. de likalydande motionerna I: 15, av herr *Harry Carlsson m. fl.*, och II: 22, av herr *Jonsson m. fl.*, vari hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte föreslå, att Kungl. Maj:t skulle upptaga överläggningar med järnvägsstyrelsen och poststyrelsen om utvidgning av i motionerna berörda rabatter för folkpensionärer;

II. de likalydande motionerna I: 17, av herrar *Erik Filip Petersson* och *Ebbe Ohlsson*, samt II: 17, av herr *Berglund m. fl.*, i vilka motioner anhållits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte giva till känna önskvärdenheten av att de rabatter, som gällde på statens järnvägars tåglinjer, även måtte äga giltighet för färd med SJ:s busslinjer; ävensom

III. de likalydande motionerna I: 598, av herr *Åkerlund*, och II: 715, av fröken *Wetterström m. fl.*, vari yrkats, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle uttala, att Kungl. Maj:t borde bemyndiga järnvägsstyrelsen att ändra bestämmelserna om rabattresor för ålderspensionärer så, att rabattkortet även gällde dels för förtidspensionär, dels på SJ:s busslinjer, dels ock vissa veckodagar under sommarmånaderna.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att

1) de likalydande motionerna I: 15 och II: 22,

2) de likalydande motionerna I: 17 och II: 17 samt

3) de likalydande motionerna I: 598 och II: 715

icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Erik Gustaf Peterson*, *Enarsson* och *Nyman*, fru *Olsson* samt herrar *Blomquist*, *Skoglösa*, *Rimås*, *Börjesson* i Glöminge, *Nilsson* i Agnäs och *Andersson*

i Örebro, vilka ansett, att utskottets yttrande bort erhålla den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen i anledning av

1) de likalydande motionerna I: 15 och II: 22,

2) de likalydande motionerna I: 17 och II: 17 samt

3) de likalydande motionerna I: 598 och II: 715

i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte giva till känna vad reservanterna anfört.

Herr **PETERSON, ERIC GUSTAF**, (fp):

Herr talman! Den genomgående tanken i de motioner som ligger till grund för detta utlåtande angående folkpensionärsrabatterna på statens järnvägar är att dessa rabatter även skall gälla vid färd med SJ:s och postverkets bussar. Även om SJ enligt gällande principer avgör rabattutformningen kan det vara motiverat att riksdagen säger sin mening, och det har riksdagen vid flera tillfällen gjort, inte utan resultat.

Genom att en del järnvägar läggs ner och ersätts med bussar, blir denna rabattförmån urholkad, om inte rabatten också får gälla för färd med buss. Framställningarna i år gäller alltså i första hand att söka bevara denna rabattförmån.

I motionerna uttalas också önskemål om att det s. k. 67-kortet skall få gälla för några resor vid helger och under sommaren.

Det vore, herr talman, mycket att säga om detta, men då det är tolfte året å rad som denna fråga behandlas är det mest sagt. Jag skall därför nöja mig med att yrka bifall till reservationen vid utlåtandet nr 19.

Herr **SVENSSON, AXEL**, (s):

Herr talman! I det föregående anförandet fick vi en påminnelse om hur gammal denna fråga är. Det är tolv år sedan man först drog upp den, och vi

Ang. statens järnvägars rabattresor för pensionärer

har inte kommit långt. Jag skulle inte ha begärt ordet, om det inte varit så att jag gärna vill lämna en upplysning om rabatteringen för bussarna. Det är klart att man när en järnvägslinje läggs ner och bussar införes tycker att man borde få behålla den förmån man har haft genom 67-kortet. Jag har haft mycket allvarliga överläggningar om denna detalj med vederbörande inom SJ, och jag vill förklara hur det ligger till, så att man kanske nästa år slipper motionera på denna punkt.

I dag är ju bestämmelserna sådana att 67-kortet gäller på järnvägar under en viss period. Järnvägsstyrelsen säger att man inte kan införa 67-kortet för bussresor, utan om man över huvud taget skulle förändra resekostnaderna på bussarna för våra pensionärer, måste man införa enkelt biljettpris för tur- och returreisa. Detta innebär att man måste göra det generellt, ty man kan inte ha olika biljettpriser på bussar. Det för med sig att den inkomst man har nu på bussarna sjunker med en tredjedel. Någon annan teknisk lösning, säger man inom SJ, kan man inte finna. Problemet är då att man först skall fylla ut det antal resenärer som behövs för att täcka bortfallet av en tredjedel av nuvarande inkomster, och då går det alltså på samma sätt som det gör i dag. Man får små inkomster, och sedan skall man suga upp ytterligare resande för att tjäna mer, och järnvägsstyrelsen säger att den inte är övertygad om att det går. Det är som utskottet säger en fråga som riksdagen egentligen inte kan göra något åt. Det är företagets egen fråga. Det är företaget som här har rätt att avgöra i vad mån man kan rabattera. Så ligger alltså frågan om bussresorna till.

Vad sedan gäller förtidspensionärer och dem som har hustrutillägg har man bestämt sagt att man inte kan ha någon annan regel än 67-årsregeln. Annars kan man nämligen icke hålla en klar linje när det gäller biljettförsäljningen, utan det kommer att trassla till sig all-

deles oerhört. 67-kortet har ju den in-
nebörden att man inte behöver vara
pensionär och uppbära pension. Man
kan köpa 67-kortet vid fyllda 67 år, an-
tingen man är miljonär eller fattig pen-
sionär. 67-kortet slår tvärsigenom alla
befolkningsskikt. SJ har sagt att man
vet det och inte har något att erinra
emot det, 67 år anser man vara den
gräns som man bör hålla på, ty den har
varit den enklaste.

Jag hoppas att årets motionärer och
de som har motionerat tidigare skall
reellt bedöma dessa frågor och alltså
beakta de sakliga tingen i dem, så kan-
ske vi slipper motioner i fortsättning-
en.

Herr ISACSON (h):

Herr talman! Jag har suttit och lyss-
nat på debatten, framför allt på herr
Svenssons inlägg, och jag måste säga
några ord i anslutning till detta. Jag
kan inte hjälpa att jag tycker att det
hela luktar byråkrati i sin prydno. Jag
har upplevt saken så i mitt eget län, att
man drar in tåg och sätter in andra tra-
fikmedel i stället. Staten gör det för att
det skall bli billigare. Vilka är det nu
som blir lidande i sådana situationer?
Det är först och främst de som inte har
möjlighet att hålla sig med egen bil,
och det är först och främst pensionä-
rerna. Dessa pensionärer, som bor kvar
på sina hemman ute i byarna, får för-
sämrade resemöjligheter, och de får
dessutom fördyrade resemöjligheter.
Jag har ofta tänkt på dessa människor,
hur klämda de är just i detta samhälle
som vill å ena sidan driva rationalise-
ringstanken så långt som det är möj-
ligt och å andra sidan lägga in en so-
cial syn på sammanhanget. När frågan
kommer upp på ett sådant sätt säger
man från SJ: Det går inte. Varför går
det inte? Det är det som saken gäller.
Det går inte, därför att man inte vill ta
itu med frågan och resonera om den. Är
det omöjligt att också i detta samman-
hang införa kollektivbiljett så att de

Ang. statens järnvägars rabattresor för pensionärer

som får försämrade resemöjligheter i varje fall inte skall få fördyrade resor.

Jag vill ha sagt detta, herr talman, därför att jag innerst inne känner olust inför den byråkratiska tanke, som redovisats i denna debatt.

Herr PETERSSON, ERIK FILIP, (fp):

Herr talman! Då jag är motionär i detta ärende, vill jag begagna tillfället att säga några ord. Jag kan instämma i vad som nyss sades här, att man inte kan hysa någon särskild respekt, om det reses till synes oöverstigliga hinder mot att tillämpa detta rabattsystem på landsvägsbussarna.

Järnvägsstyrelsen säger i sin redogörelse att det inte är kommersiellt motiverat med en utvidgning av rabattsystemet. I maj 1963 lämnades här i riksdagen ett interpellationssvar, och då fick man reda på att år 1962 såldes 113 000 rabattkort till pensionärer och att de inbringade 5,3 miljoner kronor. Därför vågar jag dra den slutsatsen att det inte är någon dålig affär att uppmuntra pensionärerna till att resa.

Sedan har diskussionen rört sig om huruvida det finns tekniska möjligheter att tillämpa detta rabattsystem på bussarna. Skillnaden mellan en rälsbuss och en landsvägsbuss är bara den att den ena går på räls och den andra på landsväg. Jag tycker att våra skickliga administratörer i SJ mycket lätt borde kunna hitta en metod att tillämpa ett lika rabattsystem för båda dessa trafikmedel.

Som det har sagts beslutar riksdagen om nedläggande av järnvägar. Av ett sådant beslut följer automatiskt att folkpensionärer kommer i en sämre ställning ekonomiskt sett när det gäller resemöjligheter. Därför är det fullt i sin ordning att riksdagen gör ett påpekande i denna sak och att man eftersträvar en lösning som bör ligga inom räckhåll.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Häri instämde herr *Carlsson, Harry*, (fp).

Herr SVANSTRÖM (cp):

Herr talman! Under många tidigare år har motioner i denna fråga väckts även från centerpartiet. Vi har inte någon sådan motion i år, men centerpartister förekommer bland reservanterna. I anslutning till behandlingen av detta ärende ber jag att få instämma i de synpunkter som tidigare har framförts från denna talarstol i fråga om möjligheterna att villfara motionärernas önskemål.

Enligt vår och min uppfattning sker det en ganska betydande orättvisa emot en del människor, som fortfarande av olika anledningar måste eller vill bo kvar ute i glesbygder, där järnvägslinjer försvinner och ersättes med busslinjer. Jag har under de bussfärder som jag också allt som oftast företar många gånger sett de förvånade ansikten som pensionärerna satt upp, när de av busschaufförerna fått veta att då de åker buss som går på gummihjul måste de betala mera än då de åker buss som går på järnhjul.

Det är svårt att få de gamla kämparna, som herr Axel Svensson anser sig vara talesman för, att förstå att detta är den högsta potens av sakkunskap som en byråkratisk styrelse i vårt land kan åstadkomma. När man hörde herr Axel Svensson blev man nämligen övertygad om att det inte finns något mera kungatroget i denna kammare. Han hade dessutom förhört sig med järnvägsstyrelsen och fått reda på att det var en teknisk omöjlighet att ordna rabatterning på busslinjer.

Jag är övertygad om att i dessa dagar, där man sysslar med en så avancerad teknik, måste det vara en enkel sak att klara denna fråga. Varför har vi annars tekniker i järnvägsstyrelsen och på andra platser?

Jag ber därför, herr talman att få yrka bifall till reservationen. Jag är över-

Ang. statens järnvägars rabattresor för pensionärer

tygad om att ett påpekande från riksdagen i detta ärende skall få vederbörande myndighet att ompröva sitt ställningstagande.

Herr MÖLLER (s):

Herr talman! Detta ärende håller på att bli en evig följeslagare i riksdagen, och det har nyss erinrats om att det är tolfte året i rad denna motion väckts. Det förhåller sig ingalunda så att det har stått stilla på detta område under tiden. Det har i själva verket skett en enorm utveckling just vad beträffar pensionärernas förmåner i vårt land. De har genom statsmakternas beslut fått allt bättre pensionsnivå. Samtidigt har för den delen också rabatterna vuxit.

När riksdagen avslår dessa motioner, som kommer tillbaka år efter år, är det självfallet inte på grund av njugghet mot pensionärerna utan för att man vill följa vissa principer som riksdagen själv varit med om att godkänna.

Den ena principen gäller just statens järnvägars taxepolitik och ekonomiska trafikpolitik. Riksdagen har fastställt, senast 1963, att SJ av statsmakterna inte skall åläggas åtgärder som inte är trafikekonomiskt motiverade. Det är den ena riktlinjen som riksdagsledamöterna själva senast för två år sedan varit med om att fastlägga, och i själva verket innebär denna riktlinje en viss åtstramning just för att markera denna huvudprincip.

Den andra principen är att pensionärerna i första hand skall få en förbättring av sina förmåner, inte genom allehanda slags rabatter och liknande utan genom höjning av pensionerna. Det är också vad som nu sker.

Under hänvisning till dessa huvudprinciper har riksdagen inte velat gå med på de aldrig upphörande framstötarna för genomförande av olika rabattförmåner. Jag erinrar om att statens järnvägar inom ramen för sin trafikpolitik har kunnat utvidga rabatterna på skilda sätt. Utskottet förutsätter ju ock-

så att trafikföretagen fortlöpande skall beakta alla de möjligheter härtill som uppkommer inom ramen för den av regering och riksdag godkända trafikpolitiken.

Vad gäller rabatterna vid bussresor kan det onekligen verka som en orättvisa att man efter att tidigare haft rabatter på en järnvägslinje inte kan överflytta rabatterna på busslinjerna, då järnvägslinjen lägges ner. Härom har statens järnvägar senast för ett par månader sedan lämnat en utförlig redogörelse till Kungl. Maj:t. I redogörelsen anser man det inte vara kommersiellt motiverat med att genomföra en sådan kraftig utvidgning av rabattsystemet och framhåller att man då skulle riskera att försämra driftservicen för andra bussresenärer, eftersom man inte vid ett givet tillfälle kan förutse vilken efterfrågan det kommer att bli på bussplatser.

Utskottet har funnit de motiv som förebragts från SJ bärkraftiga och förordar att motionärernas krav inte skall beaktas. Men utskottet betonar att SJ och övriga berörda trafikföretag skall söka tillgodose önskemålen om en utvidgning av rabatterna även fortsättningsvis inom ramen för den av statsmakterna fastställda trafikpolitiken.

I sakfrågan vidhåller jag den uppfattningen att statsmakterna gör pensionärerna den bästa tjänsten, inte genom att plöttra med varjehanda rabatter utan genom att fortsätta med att förbättra pensionsförmånerna, alltså de generella pensionerna.

Med denna motivering, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen enligt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, se-

dan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Peterson, Eric Gustaf*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad allmänna beredningsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 19, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Peterson, Eric Gustaf*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 65;

Nej — 61.

Därjämte hade 4 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Ang. reserabatter för värnpliktiga m. fl.

Föredrogs ånyo allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 20, i anledning av väckta motioner angående värnpliktigas fria resor, angående statens järnvägars rabattresor för värnpliktiga och angående fria resor för värnpliktiga m. m.

Till allmänna beredningsutskottet hade hänvisats följande motioner, vilka av utskottet upptagits till samtidig behandling:

Ang. reserabatter för värnpliktiga m. fl.

1) de likalydande motionerna I: 101, av herrar *Strandberg* och *Enarsson*, samt II: 130, av herrar *Petersson* och *Krönmark*, vari hemstälts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, att sådana bestämmelser angående värnpliktigas fria resor måtte utfärdas, att den färdsträcka, för vilken militärbiljett gällde, finge tillgodoräknas som resväg vid taxesättning av tilläggsbiljett (vid förlängd resa);

2) de likalydande motionerna I: 343, av fru *Olsson* och herr *Axel Kristiansson*, samt II: 410, av herrar *Antonsson* och *Johansson* i Växjö, såvitt däri föreslagits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla om skyndsamt utredning av frågan om utsträckning av de på järnvägarna gällande rabatterna för värnpliktiga, pensionärer och studerande till att gälla vid resor med andra slag av kommunikationsmedel; ävensom

3) motionen II: 94, av herrar *Andersson* i Örebro och *Hylander*, vari yrkats, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle giva till känna önskvärheten av att de rabatter, som värnpliktig personal nu åtnjöte på statens järnvägars järnvägslinjer, skulle utsträckas att gälla även på färd med SJ:s busslinjer.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att

1) de likalydande motionerna I: 101 och II: 130,

2) motionen II: 94 samt

3) de likalydande motionerna I: 343 och II: 410, till den del de hänvisats till utskottet,

icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade anförts av herr *Eric Gustaf Peterson*, fru *Olsson* samt herrar *Blomquist*, *Skoglösa*, *Rimås* och *Börjesson* i Glömminge, vilka ansett, att utskottets yttrande bort erhålla den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen

Anslag till allmänna kultur- och bildningsändamål

gen i anledning av de likalydande motionerna I: 101 och II: 130, motionen II: 94 samt den del av de likalydande motionerna I: 343 och II: 410, som hänvisats till utskottet, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om skyndsamt utredning rörande reserabatter för studerande, värnpliktiga och pensionärer.

Herr PETERSON, ERIC GUSTAF, (fp):

Herr talman! Denna fråga är närbesläktad med den föregående. Här gäller det utformningen av rabattresorna för värnpliktiga, studerande och pensionärer. Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr MÖLLER (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen i enlighet med föreliggande yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att ha upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Peterson, Eric Gustaf*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad allmänna beredningsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 20, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Peterson, Eric Gustaf*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 75;

Nej — 47.

Därjämte hade 7 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1965/66 inom ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde jämte i ämnet väckta motioner.

Punkten 1**Anslag till allmänna kultur- och bildningsändamål**

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att till Konstnärstipendier för budgetåret 1965/66 anvisa ett reservationsanslag av 2 474 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehäft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Lundström* och *Sundin* (I: 163) samt den andra inom andra kammaren av herrar *Hedlund* och *Ohlin* (II: 197), i vilka hemställts, såvitt nu vore i fråga, att riksdagen å åttonde huvudtitelns driftbudget för budgetåret 1965/66 måtte anvisa ett reservationsanslag av 2 889 000 kronor till Konstnärstipendier, att användas i enlighet med vad som föreslagits i motionerna;

Anslag till allmänna kultur- och bildningsändamål

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av fröken *Mattson* (I: 164) samt den andra inom andra kammaren av herrar *Björk* i Göteborg och *Johansson* i Trollhättan (II: 187);

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Strandberg* (I: 398) samt den andra inom andra kammaren av herrar *Oskarson* och *Fridolfsson* i Stockholm (II: 478), i vilka föreslagits, såvitt nu vore i fråga, att riksdagen skulle besluta att till Konstnärstipendier för budgetåret 1965/66 anvisa ett reservationsanslag av 2 849 000 kronor;

dels ock en inom andra kammaren av herr *Arvidson m. fl.* väckt motion (II: 442), vari yrkats, såvitt nu vore i fråga, att riksdagen skulle besluta, att de dramatiska författarna alltjämt skulle räknas till gruppen »konstnärer i övrigt» och att anslaget därför skulle höjas med 70 000 kronor utöver vad i statsverkspropositionen föreslagits.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten på återopade grunder hemställt,

I. att motionen II: 442, i vad den avsåge frågan om till vilken konstnärsgrupp de dramatiska författarna borde hänföras, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

II. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 163 och II: 197, I: 398 och II: 478 samt II: 442, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, till Konstnärstipendier för budgetåret 1965/66 anvisa ett reservationsanslag av 2 474 000 kronor;

III. att motionerna I: 164 och II: 187 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits, utom av annan,

a) av herrar *Per Jacobsson*, *Edström*, *Källqvist*, *Thorsten Larsson* och *Nils-*

Eric Gustafsson, fröken *Elmén* samt herrar *Larsson* i Hedenäset, *Arvidson*, *Nelander*, *Mattsson* och *Källstad*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under I hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av motionen II: 442, i vad den avsåge frågan om till vilken konstnärsgrupp de dramatiska författarna borde hänföras, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservationerna därom anfört;

b) av herrar *Per Jacobsson*, *Edström*, *Källqvist*, *Thorsten Larsson* och *Nils-Eric Gustafsson*, fröken *Elmén* samt herrar *Larsson* i Hedenäset, *Nelander*, *Mattsson* och *Källstad*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del erhålla den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under II hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna II: 442 samt I: 398 och II: 478 ävensom med bifall till motionerna I: 163 och II: 197, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, till Konstnärstipendier för budgetåret 1965/66 anvisa ett reservationsanslag av 2 889 000 kronor;

c) av herrar *Kajiser*, *Wallmark*, *Turresson* och *Nordstrandh*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den avfattning, denna reservation visade, samt att utskottet bort under II hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 163 och II: 197 samt II: 442 ävensom med bifall till motionerna I: 398 och II: 478, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, till Konstnärstipendier för budgetåret 1965/66 anvisa ett reservationsanslag av 2 849 000 kronor.

Herr talmannen yttrade, att under överläggningen vid denna punkt jämväl finge beröras de frågor, som behandlats under övriga punkter i utlåtandet. Eventuella yrkanden skulle dock stäl-

Anslag till allmänna kultur- och bildningsändamål

las vid de särskilda punkterna, sedan de var för sig föredragits.

Herr ADOLFSSON (k):

Herr talman! Jag skall be att i huvudsak få tala om punkt nr 5 i detta utlåtande som rör författarpenningen. I fråga om den punkt som sysselsätter sig med konstnärsbelöningarna skulle jag gärna ha velat yttra mig, men jag skall i stort sett avstå från att göra det. Jag vill bara erinra om att när dessa konstnärsbelöningar i fjol instiftades, hade vi för vår del mycket kraftiga anmärkningar att rikta mot deras konstruktion. Vi ansåg emellertid att dessa konstnärsbelöningar borde införas för att sedermera justeras när erfarenheter hade vunnits. Departementschefen var också vid det tillfället villig att understryka att så skulle komma att ske. I viss utsträckning har också detta fullföljts beträffande det förslag som nu föreligger. Vi för vår del kan inte finna att all rättfärdighet i detta avseende är uppfylld, utan hade önskat att man gått längre på den väg som departementschefen här har föreslagit. Å andra sidan är vi för vår del villiga att godta det som förekommer i en reservation beträffande konstnärsbelöningarnas konstruktion.

Vad det gäller författarpenningen, den som utlåningen för författares verk vid de offentliga biblioteken ger, föreslog vi vid fjolårets riksdag att grundbeloppet för ersättningen åt författare för utlåningen av deras verk skulle höjas från 5 till 8 öre per boklån. I år går andra motionärer fram med samma förslag, medan vi, med tanke på penningvärdeförsämringen och den långvariga fastlåsnings av ersättningen vid lågt belopp, uttalat oss för en höjning till 10 öre. Yrkandet i vår motion går ut på en skrivelse till Kungl. Maj:t med hemställan om förslag till nästa års riksdag om en sådan höjning av ersättningsbeloppen.

Statsutskottet godtar i sin skrivning makligt departementschefens förklaring

att den ökade stipendieringen ger författarfonden möjlighet att öka sin socialt inriktade verksamhet. Till detta bör sägas att de tolv nya stipendierna åt författare inte skulle ge mycket ytterligare svängrum åt författarfondens socialt betonade verksamhet, ens om dessa stipendier verkligen helt tillföll samma författarkategorier som hittills. Hur mycket kommer då att tillfalla dem? Två av de nya stipendierna skall ju ges för kulturjournalistisk verksamhet, och vidare skall ett okänt antal dramaturger i fortsättningen räknas in under denna stipendierubrik, för så vitt utskottets utlåtande kommer att godtas. Stipendieökningen för den författarkategori som traditionellt kommit i fråga i detta sammanhang är alltså inte mycket att hurra för och kan inte i någon större grad frigöra medel ur författarfonden för pensioneringar och annan social verksamhet.

En annan och enligt min åsikt ännu allvarligare sak är att utskottets ståndpunktstagande och argumentation lämnar åsido den centrala frågeställningen — den nämligen att konstskaparna bör ges inte bara stipendier utan så god ersättning som möjligt för det utförda arbetet. Författarersättningen via bibliotekens utlåning kan — om den höjs ordentligt — i någon mån medverka till att denna kategori konstskapare får litet bättre betalt för sitt arbete.

Jag vet att jag är inne på ett mycket ömtåligt ämne, när jag diskuterar frågan om författare. Någon har visst sagt, att jakthundar och skalder bör vara magra. En för mig okänd tänkare har hävdat detta. Skulle den litterära konstens utövare leva på vad deras konst inbringar, blev nog magerheten större än vad som är önskvärt till och med för en jakthund. Så allvarlig är nämligen situationen för den vittra konstens utövare i vårt land för närvarande.

Jag erinrar om att författarnas ersättning består av royalties för de bokexemplar som säljs och av den lilla grundslant som ersättningen för bokut-

Anslag till allmänna kultur- och bildningsändamål

låningen i biblioteken kan sägas utgöra. Det där med royalté blir i realiteten ett tråkigt kapitel. Dels anser sig biblioteken inte ha råd att köpa in mer än en liten del av den utgivning som förekommer, dels måste man räkna med att försäljningen genom bokhandeln blir ganska ringa i fråga om skönlitteratur — för så vitt givetvis det inte gäller uppreklamerad pornografi. Sådana bokverk kan man alltid annonsera om och säga att så och så många hundra tusen exemplar är tryckta eller sålda. När det däremot är fråga om det som jag vill kalla *litteratur* är trycknings- och försäljningssiffrorna helt annorlunda. Jag har själv sysslat med att skriva några skönlitterära böcker, och mitt speciella intresse för saken har gjort att jag, så långt det varit mig möjligt, undersökt försäljning och royalté. Jag har därvid kommit fram till att för flertalet skönlitterära prosaverk begränsas den sålda upplagan före realisation till mellan 300 och 1 000 exemplar. För lyrik är — jag höll på att säga självfallet — försäljningen ännu mycket lägre. Jag vill tillägga att jag inte refererar egna erfarenheter, utan det gäller en undersökning om bokförsäljning i allmänhet. Det finns naturligtvis 15—20 svenska författare med hög konstnärlig produktion som kommer avsevärt högre — i något fall skyhögt över dessa siffror — men det vanliga är det jag nu har sagt. Det ekonomiska utbytet av att i vårt land framställa en skönlitterär, konstnärligt högtstående skrift kan alltså t. o. m. begränsas till en tusenlapp, i andra fall kanske till två tusenlappar och undantagsvis till tre eller fyra tusenlappar, vanligen faktiskt inte mera.

Krasst kan naturligtvis sägas, som jag hört några säga när man diskuterar dessa saker, att den vittra konstens utövare bör sluta med sin konst, eftersom deras produktion vinner så ringa avsättning ute i handeln. Ja, det är lätt att säga, men säg till vinden att den skall sluta blåsa! Den blåser nog kring våra pannor i alla fall. Dessutom kan man

väl tycka att konstprodukter, däribland skönlitteratur, inte är att jämföra med vilket slags varor som helst. I varje fall vill jag anse att det är en viss skillnad mellan skönlitteratur och exempelvis knäckebröd.

Frågan om ersättning för bokutlåning via biblioteken bör alltså bedömas mot bakgrunden av det ringa ekonomiska utbyte som det litterära skapandet ger direkt ute på försäljningsmarknaden. Många tiar eller hundralappar om året ger inte heller bokutlåningsersättningen, men vid en fördubbling av ersättningen, som vi hade föreslagit, blir det dock dubbelt så många tiar eller hundralappar och därigenom samtidigt också ökade möjligheter för författarfonden att bedriva sin verksamhet vilken, som det har framhållits, i hög grad är social.

Vi hade alltså önskat en skrivelse till regeringen med begäran om förslag till nästa års riksdag om en höjning till tio öre. Då det nu föreligger en reservation om en höjning till åtta öre redan från den 1 juli i år, ansluter vi oss till denna — det gäller reservationen vid punkten 5 i utskottets hemställan. Jag upprepar, att detta överensstämmer helt med vad vi för vår del föreslog redan i fjol.

Herr KÄLLQVIST (fp):

Herr talman! Vi skall nu behandla statsutskottets utlåtande nr 8. Jag vill först citera rubriken: »Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1965/66 inom ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde jämte i ämnet väckta motioner.» Jag skulle hellre vilja använda en annan rubrik på dessa ärenden. Den förekommer som underrubrik i utlåtandet men säger så mycket mera: »Konst, litteratur, musik m. m.» Och nu vet vi ju kanske vad vi skall tala om den här stunden.

Alla kammarens ledamöter har väl

Anslag till allmänna kultur- och bildningsändamål

uppmärksamhet, att vi i detta land börjat med en kulturvecka. Är det någon som inte har märkt detta, vill jag påminna litet om vad som har hänt.

I måndags kväll var det en föreställning på Dramatiska teatern. Uppå scenen satt en representant för Kungl. Maj:ts regering, ecklesiastikministern jämte medhjälpare. Bredvid honom befann sig representanter för kulturarbetarna, som det numera heter. På parketten lär det ha varit ytterligare tre eller fyra hundra av det slaget men utan den framstående ställning som de på scenen hade. Denna sammankomst på Dramatiska teatern rubricerades i en av tidningarna som ett slags remissdebatt för kulturarbetarna, där man ställde samhället till ansvar för vad samhället hade gjort men kanske ännu mera för vad samhället *inte* hade gjort. Jag skall be att få här kort referera vad en tidning skrev efter denna sammankomst. Det sägs i tidningen att följande yttranden fölls: »Museerna är inte längre hålldamer eller gatflickor — — De vill därför inte bli familjeflickor. Men de vill åtminstone komma inomhus!» Jag vet inte om bostadspolitiken kommit med i debatten redan då.

Nu var det väl så att man i tidningsreferatet förväxlat museerna med muserna, och då blir det kanske mera mening i denna fras.

Ett visst intresse kan vi kanske ägna åt analysen av den attityd kulturarbetarna visade vid mötet med vår kulturminister som regeringens representant. Enligt ett regeringens närstående organ kunde man rubricera det hela på följande sätt: »De», d. v. s. kulturarbetarna, »mötte Edenman med mössa i hand.» Enligt samma referent mötte Edenman denna afton »småttligt prestigetänkande, grupptänkande, som inte tjänar den kringsyn — — som skulle kunna göra något av våra rika möjligheter på områden som bör vara öppna för folk som finns.» Där fölls åtskilliga hårda ord. Så hårda ord skall

jag inte yttra här i dag, och jag hoppas att ingen annan heller skall göra det.

Vår kulturvecka fortsatte i tisdags kväll på den andra kungl. teatern, nämligen på Kungl. Operan. Riksdagsmännen visade då ett vällovligt och stort intresse för kulturen. Omkring 180 biljetter hämtades ut av ledamöter av andra kammaren. Även första kammarens ledamöter visade ett stort kulturintresse genom att hämta ut 101 biljetter, enligt en uppgift som jag har fått av sekretariatet. Vi som var där vet också alla att vi bjöds på en konstnärlig upplevelse av hög klass. Vi kunde glädja oss åt de prestationer som visades på scenen. De scenkonstnärer som då framträdde kan väl mäta sig med artister i världsklass.

Trots detta finns det ännu mycket att förbättra då det gäller Operans verksamhet. Det fick vi också klargjort för oss i det anförande varmed ordföranden i operastyrelsen hälsade oss välkomna. Han talade också, om jag inte missminner mig, om knapphetens kalla stjärna.

Nu fortsätter alltså kulturveckan med denna behandling av kulturhuvudtiteln här i kväll. Ett bättre tillfälle kan man knappast önska sig för kammarens ledamöter än att när vi kommer fram till voteringarna visa sitt intresse för kulturen genom att lämna de anslag som Kungl. Maj:t begärt och naturligtvis helst också rösta för de anslagshöjningar som vi velat få till stånd.

Jag kan för övrigt påminna de kammarledamöter som är intresserade av kultur om att riksdagens konstförening har en utställning den 22 april — det har man väl rätt att avisera från denna talarstol.

Låt mig sedan, herr talman, som vägledande för den kommande voteringen göra några reflexioner och redovisa några mer kritiska synpunkter på vissa äskanden av Kungl. Maj:t och även utskottsmajoritetens förslag i vissa avseenden. Det finns, anser jag, anledning att ta en titt på punkt 1 i utlåtandet, som gäller konstnärsstipendier, och

Anslag till allmänna kultur- och bildningsändamål

jämföra den med punkt 2, som avser konstnärbelöningar.

Både stipendierna och belöningarna skall ge stöd och ökade möjligheter för konstutövare, men det är olika grupper som där tillgodoses. Stipendierna skapar möjlighet att ge konstnärer utbildning och arbetsro. Belöningarna är mera en ärebetygelse och även en trygghetsgaranti för ålderdomen.

Som gammal pedagog vill jag — såsom jag alltid brukar göra i detta sammanhang — ge ecklesiastikministern en eloge för det intresse som han har visat och för de förslag som han framlagt och som utan tvekan lett till mycket goda resultat. Jag hoppas att detta framföres till ecklesiastikministern. På en punkt måste jag dock konstatera att herr Edenman knappast uppfyllt de löften som givits. Det har under alla diskussioner sagts att man nu skall ge ökat stöd åt kulturarbetarna. Vi måste dock, har man tillagt, begränsa ökningen, ty det hela är en avvägningsfråga. Vi måste ta det litet lugnt, har man fortsatt resonemanget, men vi skall alltid öka anslaget. Jag medger att anslagen i år också har höjts. Konstnärbelöningarnas antal har ökats från 25 till 100. Man har också i någon mån förbättrat reduceringsreglerna, så att en konstnär får behålla litet mer av sin egen inkomst, även om han mottagit en belöning. Då det gäller de lägre konstnärstipendierna har man dock inte föreslagit någon som helst ökning. Dessa arbetsstipendier utdelas till lovande konstnärer. De utgår med 3 000—6 000 kronor, som vederbörande får för att kunna arbeta i lugn och ro för att kunna förkovra sig. Om en konstnär kan sälja tavlor för 10 000—12 000 kronor har han troligen 3 000—4 000 kronor över. Det lever ingen konstnär på, i synnerhet om han har familj. I regel måste vederbörande ägna sig åt något annat arbete. Ibland kan han bli teckningslärare, men det finns också andra arbeten som ligger rätt långt från den konstnärliga verksamheten.

Vi har nu i en reservation, till vilken centerpartiet anslutit sig, föreslagit att anslaget till konstnärstipendier skall avsevärt ökas. Vi anser att det framför allt är de yngre konstnärerna som behöver hjälp. Regeringen har en annan princip. Man menar att man i mycket hög grad skall öka konstnärbelöningarna, som alltså ligger i toppen. Sedan skall man väl så småningom också komma ner till de yngre konstnärerna. Helt säkert kommer det dock att dröja mycket länge innan man kommer ner till de unga konstnärerna, som behöver stöd för ökad utbildning och för resor.

Konstnärstipendierna bör mer betraktas som en studiehjälp än som en socialhjälp. De ungdomar som studerar vid våra högskolor och universitet får studiehjälp och har i stor utsträckning tillgång till stipendier av olika slag. De kan få tjänster som assistenter och amanuenser och klarar sig mycket bra på de inkomsterna samtidigt som de bedriver sina studier. Konstnärerna har inte samma möjligheter. Dessa stipendier bör därför betraktas som studiehjälp för lovande konstnärer. Vi föreslår därför en relativt blygsam ökning med 335 000 kronor utöver vad departementschefen föreslagit. Vi anser denna ökning vara mycket välmotiverad.

Då det sedan gäller belöningarna har vi givetvis med erkännande anslutit oss till förslaget om en ökning av antalet. Däremot har vi en litet annan mening beträffande reduceringsregeln. Enligt propositionen skulle en högt förtjänt konstnär inte få tjäna mer än 31 000—32 000 kronor förrän reducering börjar ske. Vi resonerar som så, att en konstnär av denna kvalitet och i denna ställning rimligtvis bör kunna ha en inkomst av 50 000 kronor, innan man börjar reducera belöningen, och därför föreslår vi en annan regel för reduceringen. Vi återkommer sedan vid behandlingen av de olika punkterna med yrkanden om bifall till våra reservationer.

En annan fråga som tas upp i detta

Anslag till allmänna kultur- och bildningsändamål

utlåtande gäller utsmyckningen av de statliga byggnaderna. Där har utskottet föreslagit det högre anslaget. Vi hoppas också så småningom få den regel införd, som vi anser vara den bästa formen för stöd åt konstnärerna och som medför ökad produktion av konst, nämligen procentregeln, som verkar automatiskt så att man slipper varje gång resonera om anslaget, eftersom det följer byggnadskostnaderna. Vi tror att man kan skapa sådana regler, som kan tillämpas på olika projekt.

Herr talman! Här har konststödet diskuterats. Vi tror att de höjningar som vi har föreslagit är rimliga, och de motiveras också av konstnärernas ställning — många har det svårt. Konstnärernas egna organisationer har också framhållit vissa principer, som vi tror är värda att tillämpa och som vi har tagit upp.

Utskottet brukar tala om att detta anslag har höjts, men i regel menar man då en relativ höjning. Jag medger att det har skett en relativ höjning, men utgångsläget var så dåligt, att man får göra en betydligt större höjning om man skall komma till något så när hyggliga resultat, i all synnerhet om man jämför detta verksamhetsområde med andra verksamhetsområden. En annan princip skulle kunna ge bättre resultat.

Kulturen i det här landet har sannoligen inte tidigare uppmuntrats i alltför hög grad. Några varma och klara stjärnor har knappast lyst över den, och i viss mån kan vi väl instämma med ordföranden i operastyrelsen i att knapphetens kalla stjärna har lyst över konstnärerna och den verksamhet de bedriver på olika områden. Vi har mycket att hämta igen, och jag hoppas att återhämtningen skall ske i raskare takt än som tidigare varit fallet.

Herr talman! Jag ber nu att få yrka bifall till reservationen a vid mom. I och b vid mom. II och ber att senare få återkomma med yrkanden på de särskilda punkterna vid den fortsatta behandlingen av detta ärende.

Herr LARSSON, THORSTEN, (cp):

Herr talman! Jag skall försöka att fatta mig så kort som möjligt om utlåtandet nr 8, och det är särskilt lätt sedan föregående talare har berört en del av de reservationer som även centerpartisterna och alltså jag själv står för. När det gäller våra gemensamma reservationer kan jag helt enkelt instämma i vad herr Källqvist här har sagt. Jag vill emellertid särskilt understryka betydelsen av att konstnärsstipendierna i större utsträckning än som hittills har skett kommer de yngre konstnärerna till del.

Givetvis är det av vikt att konstnärsbelöningarna inte utformas så, att de verkar negativt på konstutövandet. En reduktion med 75 procent av konstnärrens egen inkomst måste väl ändå verka hämmande på hans intresse av att avsätta sina alster. En absolut riktig linje bör väl vara att försöka ordna det så, att konstutövarna i de flesta fall får en egen inkomst för sitt skapande och sin aktiva gärning. Det är den principen som ligger till grund för utskottets förslag vid punkten 4 om konstnärlig utsmyckning av statliga byggnader.

När jag nu uppehåller mig litet vid speciellt denna punkt, befinner jag mig i den för mig ovanliga situationen, att jag talar för utskottsmajoritetens förslag. Är man riktigt djärv i tagen, så gör man det innan reservanterna har haft ordet. Jag har ibland observerat att vissa talare gör så i stora och betydelsefulla frågor, och jag anser att denna fråga tillhör de betydelsefulla. När jag nu har ordet, tar jag mig därför friheten att säga ett par meningar även om den.

Utskottet har alltså här accepterat det resonemang som förts dels i en motion av herrar Hedlund och Ohlin, dels i en motion av herr Stellan Arvidson m. fl. i andra kammaren. Man bör nog hålla med om att staten borde ha råd att smycka sina byggnader med konst för minst en procent av byggnadsvärdet. Utskottet har tagit upp denna tanke och föreslår att riksdagen i skrivelse till

Anslag till allmänna kultur- och bildningsändamål

Kungl. Maj:t skall ge denna sin mening till känna. Utskottet erinrar också om att riksdagen vid 1962 års behandling av detta ärende antog ett förslag om en kungaskrivelse i samma fråga.

Det av Kungl. Maj:t föreslagna anslaget har visserligen höjts i år med 400 000 kronor till 1,6 miljon kronor. Vi anser emellertid att denna summa är för liten för att kunna tillgodose det ändamål för vilket den skall användas. Utskottet biträder även på denna punkt motionerna och vill för budgetåret 1965/66 anvisa ett reservationsanslag av 2 miljoner kronor.

Jag vill än en gång framhålla att då staten på detta sätt köper och avsätter konst, gagnar detta på ett riktigt sätt det dubbla syftet, att vi aktivt stöder konstutövarna samtidigt som vi har glädjen av att se denna konst pryda våra offentliga byggnader.

Jag vill till sist instämma i reservationen vid punkten 5, som gäller ersättning till författare m. fl. för utlåning av deras verk.

Jag skulle kanske också, herr talman, medan jag har ordet, säga något om det extrablad som har delats i kammaren och som visar att det har blivit ett fel beträffande den sista reservationen. Vi i centerpartiet är alltså inte med på den reservationen, men på den punkten har således en rättelse skett.

Jag ber, herr talman, att få återkomma med yrkanden under de särskilda punkterna.

Herr WALLMARK (h):

Herr talman! Herr Källqvist hoppades att kammaren i dag skulle manifesteras sitt kulturella intresse. Vi skall väl inte tolka det i förhållande till närvaron här i kammaren när denna debatt äger rum. Närvaroprocenten är väl väsentligt mindre än när gratisbiljetterna delades ut i går.

När det gäller konstnärsstipendier och konstnärsbelöningarna har departementschefen föreslagit en akt-

ningsvärd höjning av anslaget. Sammantaget är det uppe i närmare 3 miljoner kronor, vilket innebär en dryg fyrdubbling under de senaste fyra åren. Jag håller med om att utgångsläget inte har varit det allra bästa, men jag tycker å andra sidan att man kan ge det erkännandet till eklektiskministeren att han har tagit krafttag, och med hänsyn till alla andra anslagsäskanden är vi beredda att godtaga den totala höjning som har föreslagits under förvisningen om att ökningen av medelstildelingen skall fortsätta i minst samma takt.

Vi har emellertid haft en annan uppfattning när det gäller fördelningen av anslagen mellan konstnärsstipendier och belöningar. Vi delar herr Källqvists uppfattning att stödet i första hand bör ges på stipendieområdet. Vi har därför föreslagit en omfördelning, d. v. s. en ökning utöver Kungl. Maj:ts förslag med 375 000 kronor till stipendier och motsvarande minskning i fråga om belöningarna. En ökning av belöningarna bör enligt vårt förmenande anstå till dess stipendierna kommit upp på en nivå som kan anses vara rimlig.

När det gäller den konstnärliga utsmyckningen av de statliga byggnaderna kan vi med tillfredsställelse konstatera att utskottsmajoriteten har gått på den högre summan, och vi biträder helt detta förslag.

När det gäller ersättningen till författare för utlåning av deras verk genom bibliotek har vi inte deltagit i den reservation som fogats till utskottets utlåtande. Vi delar i princip den uppfattning som kommit till uttryck i reservationen och anser att det är den bästa och trevligaste vägen när det gäller att belöna författare. Vi är emellertid tveksamma beträffande de regler som nu gäller. Utskottet har tillstyrkt en motion som väckts i detta sammanhang, och utskottet förutsätter att styrelsen för författarfonden framlägger förslag och synpunkter som kan ligga

Anslag till allmänna kultur- och bildningsändamål

till grund för överväganden i dessa frågor. Vi är glada över detta, och vi utgår alltså från att detta kommer att ske i anslutning till anslagsäskandena nästa år. Vi kommer därför att ställa oss mycket positiva till en ordentlig höjning av författarsättningarna nästa år, om dessa synpunkter beträffande fördelningen blir tillgodosedda.

Till slut vill jag också, herr talman, ansluta mig till den reservation vid punkten 45 som har framförts av folkpartiet och högern och som gäller Nationalmuseet. Reservationen innebär att den pedagogiska verksamheten inte skall omhänderha även den utländska utställningsverksamheten. Vi tror inte att det kan vara en riktig väg att koncentrera verksamheten på ett håll, och i den uppfattningen har vi stöd även från konstnärernas egna organisationer.

Jag ber, herr talman, att nu få yrka bifall till reservationen c av herr Kaijser m. fl. och att senare få återkomma med yrkanden i anslutning till de särskilda punkterna.

Herr SKÄRMAN (fp):

Herr talman! Åttonde huvudtiteln gäller ju allmänna kultur- och bildningsändamål. I likhet med herr Wallmark kan jag konstatera att intresset för denna huvudtitel inte tycks vara så överdrivet stort inom första kammaren.

Mitt ärende gäller ett angeläget ärende, som dock inte redovisas vare sig i någon reservation eller någon motion. Ärendet behandlas under punkten 40 i utskottets utlåtande. Det gäller en inventering av de rester av den urgamla staden vid Göta älv, Gamla Lödöse, Göteborgs föregångare, som är belägen inom Älvsborgs län. Detta län är ett kulturintresserat län, fyllt av uppgifter men med begränsade resurser, även om under senare år privata intressen såväl i länet som också i mycket hög grad i Göteborg trätt hjälpsamt emellan i denna fråga.

Frågan var föremål för en motion över partierna till 1963 års riksdag. Det gällde då en höjning av anslaget till Riksantikvarieämbetet: Vård och underhåll av fornlämningar och byggnadsminnesmärken, med 50 000 kronor just för att möjliggöra en systematisk undersökning av dessa områden vid Gamla Lödöse, där en radhusbebyggelse håller på att gå fram över de forna stadsområdena.

Statsutskottet framhöll 1963 att riksantikvarieämbetet icke gjort framställning om särskilt anslag för nästa budgetår till ifrågakvarande ändamål. Det torde böra ankomma på riksantikvarieämbetet att besluta om dispositionen av tillgängliga medel för olika arkeologiska undersökningar, sade man. Utskottet var därför icke berett att tillstyrka höjning av ifrågakvarande anslag utöver vad Kungl. Maj:t begärt och avstyrkte således motionen.

Vi diskuterade i början av detta år, om vi skulle återkomma med en motion i saken även vid årets riksdag, då bebyggelsen i Lödöse går vidare och hittills gjorda undersökningar givit utomordentligt intressanta inblickar i samhällslivet under medeltiden, byggnadsskicket, hantverket och en rad tidigare rätt okända områden av våra förfäders karga liv. Då emellertid anslaget i år räknats upp med 75 000 kronor till 400 000 kronor, kom vi överens om att inte söka öka statsverkets utgifter utan sätta våra förhoppningar till den fördelning som riksantikvarieämbetet har att göra. Vi förväntar att denna ur historisk synpunkt för hela riket betydelsefulla uppgift skall bli tillgodosedd vid fördelningen av medlen. Annars får vi med ny energi återkomma motionsledes.

Vi är väl medvetna om de bekymmersamma förhållanden, under vilka ämbetet verkar. Varom inte kan man i dagens tidningar läsa om det. Jag har här ett tidningsurklipp där jag bara skall citera rubrikerna och ingressen till referatet från Vitterhetsakademiens högtidssammanträde. Där står: »Sjukvårds-

Anslag till allmänna kultur- och bildningsändamål

kris inom kulturminnesvården». »Orimligt att behöva lita till privat offervilighet». »De kulturvårdande uppgifter, som Vitterhetsakademien och riksantikvarieämbetet med gemensamma krafter söker lösa, växer ständigt. När våra ekonomiska och personella resurser inte alls kan följa med i utvecklingens brant stigande kurva grips man lätt av missmod, yttrade riksantikvarie Gösta Selling i den årsberättelse han föredrog vid Vitterhetsakademiens högtids-sammankomst i Ridarhuset på tisdagskvällen» — alltså samtidigt som vi besökte Operan.

Vi vägar trots de svåra ekonomiska förhållanden, som Vitterhetsakademien kämpar med, förutsätta att bidrag lämnas till denna enligt vår uppfattning mycket viktiga uppgift.

Herr talman! Jag har tryckt på att detta är en betydelsefull fråga, och jag vill påpeka att möjlighet att göra dessa undersökningar inte återkommer efter bebyggelsen. Kostnaderna kan rimligen inte läggas på egnahemsbyggarna och därmed fördyra bostadskostnaderna. Det är därför jag besvärat med detta inlägg som en liten fingervisning till riksantikvarieämbetet när det skall fördela medlen.

Herr **LIDGÅRD** (h):

Herr talman! Som framgick av det herr Skårman nyss sade ser det ju nästan ut som en tanke, att vi i dag skall behandla anslaget till riksantikvarieämbetet — samma dag som vi i tidningarna kan läsa om hur pass bekymmersamt rent ekonomiskt sett det är inom fornminnesvården.

Jag och fröken Stenberg har tillåtit oss att i en motion peka på en särskild omständighet i detta sammanhang, som måhända förtjänar att observeras litet mera noggrant. Vi kan ju glädja oss åt att motionerna för bättre anslag till riksantikvarieämbetet har mött ett gott gensvar hos utskottet, och det är kanske litet ofint att inte vara alldeles nöjd

med de vänliga uttalanden som förekommer. När jag för min del ändå inte är helt tillfreds utan avser att framställa ett yrkande om bifall till vår motion, sammanhänger det med en rent praktisk erfarenhet, som jag haft tillfälle att göra när jag deltagit i handläggningen av frågan om rivningstillstånd för en fastighet här i Stockholm, det s. k. Strindbergshuset vid Karlaplan — en fastighet som de lokala antikvariska myndigheterna här i staden och riksantikvarieämbetet bedömt vara av ett så pass betydande arkitektoniskt värde, att det i och för sig kunde vara motiverat att få huset karaktäriserat som byggnadsminnesmärke. Det avgörande har väl inte så mycket varit den omständigheten att Strindberg bott i fastigheten och att den har vissa anknytningar till några av hans mera betydande verk, utan fastmer det faktiska förhållandet att fastigheten i fråga är en alldeles utomordentlig exponent för det bästa i den tidens arkitektur. Så som rivningarna går fram över Stockholm är det naturligtvis fara värt att man inte tar den hänsyn man borde ta till fastigheter som börjar bli bortåt 80 å 100 år, d. v. s. sådana som inte har blivit tillräckligt gamla för att bli älskade och vördade. Det finns en viss risk för att de kommer att försvinna snabbare än som måhända är önskvärt.

I det här speciella fallet hade riksantikvarieämbetet inlett hela den procedur som ligger till grund för det förfarande som man skall begagna sig av när en fastighet skall förklaras som byggnadsminnesmärke. Man hade anmält saken bl. a. till inskrivningsdomarämbetet, och man försökte fullfölja den. När de sex respitmånader som lagen föreskriver hade gått till ända, nödgades riskantikvarieämbetet anmäla att man inte kunde fullfölja åtgärderna därför att man saknade medel för ändamålet. Det är naturligtvis beklagligt, sett ifrån kultursynpunkt och från byggnadsminnessynpunkt, men man skall kanske inte glömma bort att det faktiskt är beklag-

Anslag till allmänna kultur- och bildningsändamål

ligt också från en annan synpunkt sett. Ägaren till den här fastigheten hade planerat vissa åtgärder. Fastigheten skulle dess värre rivras, och det skulle byggas en ny fastighet som nu blev sex månader försenad därför att riksantikvarieämbetet inlett ett förfarande, beträffande vilket man nästan redan från början kunde säga att det var utsiktlöst, eftersom man saknade erforderliga medel. Det gäller här till viss del en rättssäkerhetssynpunkt för den enskilde fastighetsägaren också.

I lagstiftningen har stadgats att förfarandet inte får inledas med mindre än att man övertygat sig om att man har medel till sitt förfogande, men det är kanske ett litet tånjbart begrepp, och riksantikvarieämbetet har ju vissa privata donationer som man kan försöka lita till. Vi har i vår motion hemställt att anslaget till riksantikvarieämbetet skall ökas med 100 000 kronor för att den lag om byggnadsminnesmärken som finns skall kunna träda i kraft inte bara formellt utan även reellt.

Sedan, herr talman, skulle jag vilja knyta en liten reflexion till förslaget om bidrag till Nordiska museet. Även härvidlag vill jag med tacksamhet notera den välvilliga behandling som kommit den motion till del som jag har under-tecknat. Det finns väl anledning att anta att den viktiga del av Nordiska museets verksamhet som ligger på folkbildnings-sidan efter hand skall kunna byggas ut på ett tillfredsställande sätt med den grundinställning som utskottet har till-kännagivit.

Att döma av utskottsutlåtandet har jag tydligen råkat ut för nybörjarmis-staget att måhända icke ha fullständigt läst handlingarna i ärendet eller kanske inte riktigt ha förstått vad jag har läst, ty jag har fått en liten tillrättavis-ning av utskottet, som säger att jag bor-de ha observerat att Kungl. Maj:t hade begärt ett bemyndigande att efter för-handlingar i vederbörlig ordning besluta om lönegradsplaceringen för alla de föreslagna nya tjänsterna vid Nordiska

museet. Jag måste säga att jag faktiskt observerat att Kungl. Maj:t i statsverks-propositionen begärt detta bemyndigan-de, men jag uppfattade det såsom avse-ende de två nya intendenttjänster som Kungl. Maj:t föreslår inrättade. Jag visste ju att museilektorstjänsten vid Nor-diska museet funnits ganska länge, men jag förstår att man skall tolka utskottets utlåtande på det sättet att museilektors-tjänsten är ny i den bemärkelse att mu-seilektorn blir avdelningschef i den nya organisationen. Hade jag begripit det ti-digare, skulle jag ha avstått från att framföra något förslag i detta samman-hang.

Herr NÄSSTRÖM (s):

Herr talman! När herr Källqvist bör-jade sitt anförande, nämnde han något om rubriken, och jag kan hålla med ho-nom i det avseendet. Nu är det ju så att vi tidigare har levererat utskottets ut-låtande angående den tjocka åttonde hu-vudtiteln i ett sammanhang. Nu kunde vi inte göra det längre, utan vi delade upp den för att inte allt skulle komma i sessionens sista timme. Jag hoppas att riksdagens ledamöter skall uppskatta den åtgärden åtminstone. Men detta kan i sin tur medföra att huvudrubriken och underrubriken inte passar riktigt bra ihop. Emellertid kanske det kan visas förståelse för det också.

Sedan nämde herr Källqvist något om den allmänna synen på dessa frågor. Med litet brittisk påverkan talade han om Hans Majestäts regering som hade varit någonstans en måndagskväll och haft en överläggning med författare och andra. Jag läste också detta med stort intresse i tidningarna. Till detta vill jag bara göra den kommentaren, att om jag har följt med rätt, så talar man mera om Hans Majestäts opposition — just nu är det ju Hennes Majestät i England. Vi kanske dock inte skall strida om den saken.

I stort sett har vi nog varit överens i statsutskottets andra avdelning. Det

Anslag till allmänna kultur- och bildningsändamål

är oerhört många punkter i ärendet, och det är inte att förvåna om man kan ha olika meningar i vissa avsnitt.

Herr Källqvist nämnde också något om det stora intresse riksdagens ledamöter har för Operan, i varje fall när det är fråga om gratisbiljetter. Jag är emellertid glad över den saken, men jag är inte riktigt lika glad när man börjar undersöka vad dessa biljetter kostar svenska staten och svenska folket. Då kan man inte bli lika förtjust. När man får reda på med vilket belopp varje biljett subventioneras, tycker jag det blir lite vemodigare i alla fall, detta utan att jag har velat säga något som helst illa om vår ärevördiga Opera.

Herr Källqvist yttrade att han såsom gammal pedagog ansåg så och så. Jag skall inte säga någonting om det, men jag trodde att han skulle säga såsom gammal lärare. Det gjorde han dock inte.

Vad gäller de olika reservationerna så vill jag först poängtera, herr talman, att de allra flesta av riksdagens ledamöter blev förvånade, skulle jag tro, när de fick den nådiga luntan, över de anslagshöjningar som ecklesiastikministern hade lyckats komma fram med totalt sett. Får jag erinra om att det var betydligt över 400 nya miljoner i driftbudgeten och ungefär lika mycket i kapitalbudgeten. Det är ändå ganska stora belopp, som jag tror att vi allesammans har respekt för. Många anslagsposter ingår i åttonde huvudtiteln, och det är inte märkvärdigt om vi alla kanske har speciella synpunkter i vissa avsnitt. Vi önskar att det eller det önskemålet skall kunna förverkligas så fort som möjligt. Det är väl bara mänskligt om man har den inställningen till dessa, som jag tycker, mycket viktiga problem. När man litet grand tittar över vad allt detta kommer att kosta — jag vet, herr talman, att det är obehagligt att tala om den saken, men det måste ske — blir man dock betänksam.

Herr Thorsten Larsson nämnde något om den procent på byggnadskostnader-

na som skulle gå till utsmyckningen av offentliga byggnader. Jag tror att vi inte heller har så särskilt delade meningar om den saken, men jag blev inte riktigt lika glad när en partivän till herr Thorsten Larsson för några timmar sedan påpekade, att den socialdemokratiska regeringen hade åstadkommit en överhettning, som det då var tal om. När nu reservanterna har rätt stora önskemål — bara i detta lilla avsnitt av åttonde huvudtiteln rör det sig ju om nära 2 miljoner kronor — kanske man ändå inte talar på samma sätt om en överhettning, ty det är väl ändå på det sättet att vi var och en i sin stad får försöka hålla oss inom de ramar som vi anser vara möjliga. Jag förstår att en person kan ha ett speciellt intresse. Då blir det gärna så att han anser att det just på den punkt som han är intresserad av måste göras det och det, medan han bryr sig mindre om andra punkter.

Det måste väl ändå finnas någon som kan lägga detta pussel färdigt och som kan hitta utvägar när det gäller att täcka dessa summor. Jag behöver inte tala om vem denne någon är. Det vet vi allesammans. När det gäller konstnärstipendierna, som det har varit så mycket skrivelser och diskussioner om, vill jag fråga: Vad har hänt på ett enda år? Jo, departementschefen ökar anslaget på ett enda år med inte mindre än 480 000 kronor till 2 474 000 kronor. Kan vi säga att det är dåligt marscherat med 480 000 kronors ökning på ett enda år? Reservationen vill gå ändå längre med ytterligare 415 000 kronors ökning. Det är väl där som skillnaden mellan våra betraktelsesätt förefinns. Jag skulle tro att intresset för saken nog är ungefär lika stort hos oss alla. Det är bara fråga om vilka möjligheter vi har i det ena eller andra avseendet.

Herr Adolfsson påpekade i sitt anförande med rätta, att många av våra författare t. ex. har en mycket blygsam inkomst. Mycket riktigt nämnde han också att det fanns vissa undantag. I den mån de sänkte sig till pornografi och

Anslag till allmänna kultur- och bildningsändamål

liknande tycks ju inkomsten vara rätt god. Men om vi utelämnar den gruppen, är vi väl medvetna om att just våra författare har en hel del ekonomiska bekymmer. Under årens lopp har vi varje gång frågan varit uppe resonerat om varför det är på det sättet. En av anledningarna är väl att vårt språkområde är litet — vi kan inte försörja hur många författare som helst. I de stora länderna, de engelsktalande, tysktalande, fransktalande o. s. v., är problemet ett helt annat. Men vi kan inte förbjuda folk att vara författare. Vi kan inte säga att antalet författare skall vara så eller så stort. Vi lever i ett fritt, demokratiskt land, och var och en har rätt att ge sig in på detta yrke, om han tror att han kan försörja sig på det. Men därmed är väl inte sagt att vi, oavsett hur många författare det finns, skall med statliga åtgärder se till att alla dessa får en hygglig inkomst. Det är omöjligt; det är orimligt. Vi kan inte göra på det sättet.

Vi är väl alla glada över att konstnärstipendierna har kommit till stånd, men när herr Källqvist nämnde att konstnärerna borde få ha en inkomst av åtminstone 50 000 kronor innan det blir någon reducering, vill jag erinra om att det kan vara olika uppfattningar om den saken. Vilka är det, herr Källqvist, som med nuvarande reduceringsregler får vara med och betala? Jo, det är en mängd människor i inkomstläget 12 000—15 000 kronor. Det är fakta i saken.

Låt mig erinra om en liten historia som gick genom tidningarna för två veckor sedan. Man behandlade denna sak i Danmark. Hur blev det där? Jo, en hel del fackföreningar protesterade emot att de s. k. låglönegrupperna skulle vara med och betala. Jag vill inte göra några som helst jämförelser i övrigt, men jag nämner detta för att påvisa hur reaktionen kan bli. Jag tror inte det vore så klokt om vi finge en strid på detta område. När vi nu ändå kommit så långt att vi kan öka anslaget med nära en halv miljon på ett enda år, ty-

ker jag för min del att det är ganska bra marscherat. Kan vi hålla den takten ett antal år framåt, tror jag vi skall kunna lösa de svåraste problemen.

När det sedan gäller konstnärbelöningarna är det ungefär samma sak. Där har ju Kungl. Maj:t föreslagit 500 000 kronor. Reservanterna vill öka detta anslag med inte mindre än 300 000 kronor. Där vill jag framhålla att våra vänner från högern har gjort en omfördelning, inom ramen, men jag behöver kanske inte uppehålla mig längre vid den saken. Enligt reservanternas mening skulle det alltså bli ytterligare 480 000 kronor i det ena fallet och ytterligare 300 000 kronor i det andra fallet inom dessa två avsnitt som egentligen hör ihop. Beträffande konstnärbelöningarna tror jag att vi är lika överens som när det gäller stipendierna om att vi, i den mån vi har ekonomiska möjligheter, bör försöka se till att vi kan få tillfälle att undan för undan höja dem.

Frågan om den konstnärliga utsmyckningen av statliga byggnader har ju blivit en följetong för statsutskottets andra avdelning — jag kan inte på rak arm erinra mig hur många år vi diskuterat den saken. Alla vet att det inte är lika enkelt att i praktiken tillämpa enprocentsregeln som att förordna den. Det finns så många olika slag av statliga byggnader att vi, som i detta fall har blivit reservanter, tror att det system som just nu tillämpas är det riktiga, när man inte har möjligheter att anslå hur mycket som helst i detta avseende. Det gäller dock 1 600 000 kronor i år. Vi för vår del tycker att det är en ganska aktingsvärd summa. Utskottsmajoriteten i denna punkt har ju föreslagit ett belopp av 2 000 000 kronor, alltså en ökning med 400 000 kronor.

Frågan om ersättning åt författare har jag snuddat vid tidigare, Kungl. Maj:t föreslår ju inte mindre än 2 040 000 kronor. Det är en relativt blygsam ökning med 20 000 kronor sedan i föl. Men reservationen går mycket längre. Re-

Anslag till allmänna kultur- och bildningsändamål

servanterna anser att det bör anslås betydligt över en halv miljon ytterligare på denna punkt. Vi för vår del har inte funnit det vara möjligt. När de andra avsnitten av åttonde huvudtiteln kommer upp, skall det nämligen visa sig att det finns många önskningsar även i dessa avsnitt. Den sista reservationen, vid punkten 45, kanske det inte är så mycket att säga om. Det är väl mera fråga om en uppdelning, men totalt blir det nära 2 miljoner kronor som reservanterna ytterligare yrkar utöver vad departementschefen lyckats få fram i de olika avsnitten. Jag vill erinra om att skulle vi lyckas lika bra i de avsnitt som återstår av åttonde huvudtiteln, skulle jag för min del vara glad över den utvecklingen. Vi har ofantligt många anslag inom detta område, och det gäller att göra denna fördelning. Jag förstår att det verkar litet tjatigt att tala om fördelning. Det tycker jag själv också, men man kommer inte undan en kall verklighet, ty det förhåller sig på det sättet att såväl departementschefen som vi i statsutskottet och vi i riksdagens kamrar måste vara med om denna fördelning av den gemensamma kakan. För egen del måste jag säga att när jag läste statsverkspropositionen var jag mycket glad över att ecklesiastikministern hade lyckats så bra som jag tyckte han gjort denna gång. Jag hoppas att han skall ha samma förmåga även i fortsättningen när han är med och omdanar hela vårt undervisningsväsen och inte minst då det avsnitt som vi har behandlat i dag.

Med dessa ord, herr talman, yrkar jag bifall till utskottets hemställan i denna punkt.

Herr LARSSON, THORSTEN, (cp) kort gemäle:

Herr talman! Jag vill bara säga till herr Näsström beträffande utsmäckningen av byggnader, att statens konstråd har gått in för att rekommendera en procent av byggnadsvärdet. Jag måste

säga att jag faktiskt har litet svårt att förstå finessen med att snåla in när det gäller att köpa och nyttiggöra konst, samtidigt som vi är överens om att dessa konstnärer behöver ekonomiskt stöd. Jag vill också påpeka att om staten här går före med gott exempel, så blir det också normgivande för andra byggherrar. Jag tror att detta är en helt riktig linje, och jag beklagar att man gått ifrån enprocentsnormen. I sin motion har Stellan Arvidson sagt att denna princip försvunnit i samband med en krisbudget.

När herr Näsström är på jakt efter inflationsdrivande investeringar, tror jag att det finns betydligt större jaktbyte än när det gäller dessa konstnärstipendier och konstnärbelöningar.

Herr NÄSSTRÖM (s) kort gemäle:

Herr talman! Jag skulle ha uppskattat om min vän Thorsten Larsson hade fortsatt sitt resonemang och gett exempel på dessa inflationsdrivande åtgärder, ty de där halvkvädna visorna är vi inte betjänta av. Men när vännen Larsson säger att statens konstråd föreslagit detta, behöver jag inte tala om för honom — ty han sitter i andra avdelningen — hur vi varje dag får gå ifrån förslag som skolöverstyrelsen, universitetskanslern, de olika universitetsrektorerna m. fl. har kommit med. Vi får göra avsevärda reduceringar och kommer ändå upp till dessa stora tilläggsbelopp varje år. Skulle departementschefen och statsutskottet och riksdagen bifalla alla förslag som kommer från myndigheter av olika slag, då misstänker jag, **herr talman, att vi skulle få gå in för en upplåning som inte stannade vid en miljard, utan jag skulle gissa på rätt många miljarder.**

Herr ELOFSSON (cp):

Herr talman! Jag har här en motion som just har behandlats under punkt 40 och där jag på uppdrag av riksanti-

Anslag till allmänna kultur- och bildningsändamål

kvarieämbetet har begärt 100 000 kronor för framkallande av gamla målningar i Vä kyrka, vilka enligt konstnärers utsago lär vara de äldsta kända i Norden. Vi har från församlingens sida inte legat stilla och bara tänkt att staten skulle betala, utan vi har i många år gjort insamlingar för att kunna framkalla dessa målningar. Nu visar det sig att hela kyrkan är fylld av sådana gamla målningar, och det kostar ju oändligt mycket pengar att framkalla dem. Men det är så att man har stora svårigheter att få in de summor som behövs för detta ändamål genom gåvor från enskilda och genom offer som tagits upp i kyrkan.

När man vet att dessa målningar enligt utsago från Vitterhetsakademien är de äldsta kända i hela Norden, tycker jag att det skulle vara av stort intresse även för statsmakterna att försöka hjälpa till med detta. Vi har ju ur kungafonden fått 15 000 kronor, men det är ju bara en liten bagatell när man tänker på vilka stora summor det gäller för att klara det hela.

Utskottet har inte direkt avstyrkt den motion det här gäller utan anfört att det hoppas, att man till nästkommande år skall kunna tillgodose önskemålen om en ökning av resurserna för detta ändamål. Ordföranden i statsutskottets andra avdelning har ju här framhållit, att det skett en stor ökning av anslagsbeloppen, men då jag i förrgår läste i tidningarna — om de nu återgivit det hela rätt — att inkomsterna till staten uppgått till 500 miljoner kronor mer än som beräknats, anser jag att det kanske inte varit ur världen att anslå litet mera pengar till sådana byggnadsminnesmärken, som absolut måste bevaras för framtiden.

Jag skall inte, herr talman, här ställa något yrkande, utan jag vill bara uttala den förhoppningen att statsutskottet vid nästa års behandling av ärendet försöker att i möjligaste mån stödja förslaget om bevarande av målningarna i Vä kyrka för eftervärlden.

Herr NÄSSTRÖM (s) kort genmäle:

Herr talman! Det är riktigt, som herr Elofsson här säger, att vi inte direkt har avstyrkt denna motion, men jag vill poängtera att utskottet här har skrivit på följande sätt: »Bedömningen av vilka uppgifter inom fornminnes- och byggnadsminnesvården som bör prioriteras bör enligt utskottets mening ankomma på vederbörande myndighet.»

Vi inom utskottets andra avdelning har inte ansett oss skickade att säga, att just en viss sak behöver ett anslag framför en annan sak; vi har också hört att det varit aktuellt med bidrag till andra fornminnesbyggnader här i dag.

Vi vill framhålla att vi gärna ser att anslaget på denna punkt ökas, om det finns möjligheter därtill, men vi vill inte åta oss att sätta t. ex. restaureringen av den kyrka det här gäller framför någon annan kyrka, utan vederbörande myndighet måste själv besluta vilka av dessa åtgärder som skall komma i första hand.

Herr Elofsson nämnde vidare något om de ökade statsinkomsterna. Jag läste också om detta i tidningarna. Men jag skulle vara ännu mera glad om vi hade fått ett bevis för att inte också statsutgifterna hade ökat.

Herr ANDERSSON, AXEL, (fp):

Herr talman! Andra avdelningens ordförande både började och slutade sitt anförande med att uttala, att han hade varit förvånad och glad över de stora anslagshöjningarna under åttonde huvudtiteln. Det är klart att vi alla är glada över att så har kunnat ske, men därmed är det ju inte sagt att alla är glada på alla punkter.

Jag brukar faktiskt komma rätt väl överens med herr Näsström på många punkter, men i ett avseende har vi alltid haft svårt att komma överens. Det är när han säger, att »det gäller här så oändligt många punkter, och det måste bli en avvägningsfråga», och sedan detta resonemang leder till det resultatet, att den som bäst förstår att göra den av-

Anslag till allmänna kultur- och bildningsändamål

vägningen är i alla fall ecklesiastikdepartementet. Detta är ju — i varje fall för en som tillhör oppositionen — att ta sin uppgift alldeles för lättvindigt. Det skulle onekligen förenkla utskottsarbetet och riksdagsarbetet högst väsentligt, men det är väl ändå inte meningen med det hela.

Om vi ser på åttonde huvudtiteln kan vi väl ändå inte med bästa vilja i världen påstå, att just den del som gäller kulturarbetarna och andra saker på detta område är den del, som det regnat mest manna över, utan det är klart att de som här står som reservanter tycker att det förhåller sig precis tvärtom och att man här borde ha kunnat gå ännu längre.

Jag tänker här särskilt på en punkt, som både herr Näsström och herr Wallmark var inne på, och där jag måste konstatera att jag är förvånad över att herr Wallmark är nöjd med så litet. Han menade nämligen att han inte kunnat vara med på den reservation, som gäller ersättningen till författare, eftersom han funnit att utskottet skrivit så positivt med anledning av en högermotion.

Vad är det som utskottet här har gjort? Jo, det konstaterar att utskottet redan i fjol ansåg att styrelsen för Sveriges författarfond skulle fundera på denna sak. I år menar det att samma styrelse skall fortsätta fundera på saken. Det är allt vad som står i utlåtandet — bortsett från att utskottet strax ovanför detta uttalande anför — något som herr Näsström också påpekade — att det anser att det nuvarande systemet i princip är det lämpligaste. Man funderar således inte på några ändringar.

Herr Näsström hade tydligen klart för sig, att det finns en del författare som har det ganska bekymmersamt, men han menade att det berodde på att Sverige utgjorde ett litet språkområde. Men, herr Näsström, det finns ännu mindre språkområden, där författarna har det ganska väl beställt. Man behöver bara t. ex. tänka på Island. Jag

skulle tro att det där kommer ut lika många böcker på isländska som det här kommer ut böcker av svenska författare. Felet förefaller vara, att svenskar köper och läser alldeles för litet böcker. De kanske lånar böcker i större utsträckning, men det har ju åtminstone författarna inte någon större glädje av, även om utlåningen sker genom biblioteken, eftersom ersättningarna därifrån är så knappa.

Nu menade tydligen herr Näsström också, att författarna fick stå sitt eget kast. Man ger sig väl inte in på detta yrke, yttrade herr Näsström, om man inte tror att man skall kunna försörja sig på det.

Jag tror för min del att det inte är så särdeles många av våra författare — man må gå hur långt tillbaka i tiden som helst — som innan han satte sig ner och skrev sin första bok funderade så mycket över om han i framtiden skulle komma att försörja sig på detta sätt eller inte. Många kanske gav upp efter det första försöket, därför att de inte var tillräckligt slitstarka.

Herr Näsström! Jag råkar själv tillhöra denna grupp, eftersom jag en gång gav mig in på yrket. Jag tjänade faktiskt 72 kronor på min bok. Jag insåg emellertid att jag inte skulle kunna försörja mig på detta sätt utan att jag måste ägna mig åt något annat. Men det finns människor, som är betydligt envisare än jag, och de fortsätter år efter år och har det besvärligt.

Vi talade i ett annat sammanhang i dag så mycket om nödvändigheten av att hålla en fri debatt levande. Men är det inte just de författare, som ägnar sig åt samhällsfrågorna och försöker belysa dem, vilkas böcker inte blir några bestsellers utan ger en mycket klen utdelning. Vi behöver ändå faktiskt dem här i samhället för en verklig och fri debatt. Jag anser därför att det vore ganska rimligt att man här följde reservanternas förslag om en höjning av den ersättning som författarna får vid boklån i biblioteken.

Anslag till allmänna kultur- och bildningsändamål

Herr Thorsten Larsson ansåg att den reduceringsregel som gäller för konstnärbelöningarna verkar hämmande på arbetslusten. Han var tydligen förvånad över att man kunde komponera en historia som denna, som skulle ha den inverkan att konstnärerna inte längre hade samma intresse att arbeta och skapa. Men, herr Thorsten Larsson, det är väl just den tankegången vi för närvarande är inne på att när man inte förmår prestera ett gott resultat skall staten rycka in och hjälpa till. Därför förvånar det i varje fall inte mig att man har denna regel.

Herr WALLMARK (h):

Herr talman: Herr Andersson är förvånad över att vi skulle vara nöjda och belåtna med utskottets skrivning och därför inte har anslutit oss till reservationen, trots att utskottet skulle ha uttalat att utskottet egentligen inte vill vara med om någon ändring av de regler som gäller.

Får jag då bara säga, att utskottet gör detta uttalande i anslutning till vissa bestämda yrkanden i en kommunistmotion. Vad beträffar de yrkanden som framförts i högermotionen anför utskottet — med full rätt, såvitt jag förstår — att detta gäller överväganden som bör göras av styrelsen för Sveriges författarfond. Utskottet anförde förra året att dessa överväganden borde ske inom författarfonden. I år har utskottet — om jag tolkat saken rätt — skärpt skrivningen högst avsevärt. Utskottet förutsätter nämligen att så sker och att styrelsen för fonden för Kungl. Maj:t framlägger de förslag eller de synpunkter var till övervägandena kan leda.

Vi har i första hand velat få denna synpunkt tillgodosedd. Annars delar jag — och det kanske jag kan säga även å gruppens vägnar — den uppfattning som herr Axel Andersson här för fram, nämligen att författarersättningen är en viktig fråga, där en ändring med det snaraste bör ske. Vi tycker dock att

reglerna först bör stämma med de allmänna uppfattningar, som finns på många håll. Visserligen har vi inte tecknat någon reservation på den punkten, men vi delar inte utskottets mening när det säger, att med hänsyn till att antalet konstnärstipendier och konstnärbelöningar höjes, så kan det anstå med höjning av författarersättningen.

Jag har haft anledning att säga detta, herr talman, ty vår principiella uppfattning när det gäller författarersättningen är att en märkbar höjning bör ske, men först efter denna utredning.

Herr LARSSON, THORSTEN, (cp):

Herr talman! Får jag bara säga till herr Axel Andersson, att hans kommentar var helt felaktig. Jag sade inte att konstnärerna inte skulle fortsätta att skapa konstverk, utan att de kanske inte känner sig manade att avyttra sina alster just vid det aktuella tillfället — det kan naturligtvis finnas sådana fall, där det rent matematiskt inte lönar sig. Detta är en mindre hård linje. I fjol förelags en reduktion med 100 procent. Nu föreslår Kungl. Maj:t en reduktion med 75 procent, men vi reserverar liksom motionen föreslår en reduktion med 50 procent, d. v. s. en ytterligare förbättring.

Jag har alltså aldrig sagt, att konstnärerna inte skapar och utövar sin konst, men att det kan finnas tillfällen, då de inte är intresserade av att avyttra den.

Herr ANDERSSON, AXEL, (fp):

Herr talman! Om det förhåller sig så som herr Wallmark gjorde gällande, att denna sak i fjol donerades till Sveriges författarfond och fortfarande ligger kvar där, då är jag förvånad över — om man nämligen är nöjd med att den finns där — att någon från högerpartiet väckte denna motion. Man kunde väl då ha nöjt sig med att rulla tummarna och

Anslag till allmänna kultur- och bildningsändamål

vänta på att styrelsen för fonden skulle göra någonting. Jag är glad över att vi kanske nästa år kan räkna med att herr Wallmark stöder vår sak, eftersom han konstaterar att det är det mest lämpliga och mest symptiska sättet att stödja författarna.

Till herr Thorsten Larsson vill jag säga att jag inte missuppfattade honom. Jag menar, att om konstverk skapas, men låses in så att ingen får se dem och får någon glädje av dem, då sätter man ju sitt ljus under ena skäppa, och det bör man inte göra. När jag sade att det inte alls förväran mig att man använder sådana här reduceringsregler, så berodde det på att vi inom andra områden är inne på precis samma tankegångar. Jag tycker inte om de tankegångarna, och det hoppas jag att herr Thorsten Larsson förstod.

Herr NÄSSTRÖM (s):

Herr talman! Herr Andersson nämnde, att han var ungefär lika glad som jag när han i år tog emot den nådiga luntan och såg medelsanvisningen under ecklesiastikdepartementet. Men så fortsätter han med att säga, att det inte hindrar att han vill ha ändringar på vissa punkter. Det förstår jag, men om man skall godkänna ramen, så förutsätter dessa ändringar på vissa punkter att det blir prutningar på andra punkter. Men jag har verkligen inte kunnat uppmärksamma några sådana prutningar i vårt utskottsarbete.

Herr Andersson nämnde sedan att han hade begått en bok och tjänat 72 kronor på den. Jag är mycket tacksam för att herr Andersson sålunda bevisar att min tes var riktig. Han insåg att det inte var så särskilt lönande, och därför blev han chefredaktör i stället, och det har visat sig vara mycket bättre. Då kanske vi är överens även på den punkten. Jag förstår att det inte är alla som i likhet med herr Andersson har mod och förmåga att backa ut i tid — det är väl detta frågan gäller.

Jämförelsen med Island tror jag inte vi skall göra. Island intar ju en särställning på det området, och jag tror inte jämförelsen är speciellt matnyttig ur vår synpunkt.

Herr ANDERSSON, AXEL, (fp):

Herr talman! Låt mig bara kort och gott konstatera, att när jag uttryckte min glädje över den föreslagna ökningen i åttonde huvudtiteln, så innebar det inte att jag inte skulle ha varit ännu gladare om den hade varit ännu något större, så att de anslag som vi nu har diskuterat hade kunnat höjas på det sätt vi anser bör ske.

Jag måste också rent personligt säga till herr Näsström, att det inte var mod och förmåga, som gjorde att jag ändrade min väg, utan det berodde på feghet att jag inte vågade fortsätta. Andra hade större mod. De fortsatte!

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, anförde herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande varje moment av utskottets i förevarande punkt gjorda hemställan.

Därefter gjorde herr talmannen enligt de rörande mom. I framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Per Jacobsson m. fl. vid punkten avgivna, med a betecknade reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Källqvist begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Anslag till allmänna kultur- och bildningsändamål

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 8 punkten 1 mom. I, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Per Jacobsson m. fl. vid punkten avgivna, med a betecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Källqvist* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 85;

Nej — 36.

Därjämte hade 4 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

I fråga om mom. II, fortsatte herr talmannen, hade yrkats 1:o) att utskottets hemställan skulle bifallas; 2:o), av herr *Källqvist*, att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Per Jacobsson m. fl. vid punkten avgivna, med b betecknade reservationen; samt 3:o), av herr *Wallmark*, att kammaren skulle godkänna det förslag, som innehölls i reservationen av herr *Kajiser* m. fl.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Källqvist* begärde votering, i anledning varav herr talmannen upp tog vartdera av de båda återstående yrkandena med hemställan, huruvida kammaren ville antaga detsamma till kontraposition i den förestående

omröstningen; och förklarade herr talmannen sig finna de härå avgivna svaren hava utfallit med övervägande ja för deras mening, som ville till kontraposition antaga bifall till herr *Källqvists* yrkande.

Herr *Wallmark* åskade emellertid votering om kontrapositionens innehåll, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som till kontraposition i huvudvoteringen angående statsutskottets utlåtande nr 8 punkten 1 mom. II antager godkännande av det förslag, som innefattas i den av herr Per Jacobsson m. fl. vid punkten avgivna, med b betecknade reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har till kontraposition i nämnda votering antagits reservationen av herr *Kajiser* m. fl.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Wallmark* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 37;

Nej — 23.

Därjämte hade 66 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

I följd därav uppsattes, upplästes och godkändes för huvudvoteringen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 8 punkten 1 mom. II, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar
Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Per Jacobsson m. fl. vid punkten avgivna, med b be-tecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition änyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Källqvist* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 69;

Nej — 33.

Därjämte hade 24 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

På gjord proposition bifölls härefter vad utskottet i mom. III hemställt.

Punkten 2

Anslag till konstnärsbelöningar

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Konstnärsbelöningar för budgetåret 1965/66 anvisa ett förslagsanslag av 500 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehäft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Lundström* och *Sundin* (I: 163) samt den andra inom andra kammaren av herrar *Hedlund* och *Ohlin* (II: 197), i vilka hemställts, såvitt nu vore i fråga, I. att reduktionsregeln för konstnärsbelöningar måtte ändras i enlighet med i motionerna angivna grunder samt II. att riksdagen å åttonde huvudtitelns driftbudget för budgetåret 1965/66 måtte anvisa ett förslagsanslag av 800 000 kronor till Konstnärsbelöningar;

Anslag till konstnärsbelöningar

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Strandberg* (I: 398) samt den andra inom andra kammaren av herrar *Oskarson* och *Fridolfsson* i Stockholm (II: 478);

dels ock en inom andra kammaren av herr *Arvidson m. fl.* väckt motion (II: 442).

Utskottet hade i den nu föredragna punkten av angivna orsaker hemställt,

I. att motionerna I: 163 och II: 197, i vad de avsåge ändrade grunder för bestämning av konstnärsbelöning, icke måtte av riksdagen bifallas;

II. att motionen II: 442, i vad den avsåge grunder för bestämning av konstnärsbelöning, icke måtte av riksdagen bifallas;

III. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 163 och II: 197 samt I: 398 och II: 478, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, till Konstnärsbelöningar för budgetåret 1965/66 anvisa ett förslagsanslag av 500 000 kronor.

Reservation hade anförts, utom av andra, av herrar *Per Jacobsson*, *Edström*, *Källqvist*, *Thorsten Larsson* och *Nils-Eric Gustafsson*, fröken *Elmén* samt herrar *Larsson* i Hedenäset, *Arvidson*, *Nelander*, *Mattsson* och *Källstad*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under I och III hemställa,

I. att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 163 och II: 197, såvitt nu vore i fråga, godkänna av reservanterna förordade ändrade grunder för bestämning av konstnärsbelöning;

III. att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 163 och II: 197 ävensom med avslag å motionerna I: 398 och II: 478, samtliga motioner

Anslag till konstnärlig utsmyckning av statliga byggnader

såvitt nu vore i fråga, till Konstnärshelöningar för budgetåret 1965/66 anvisa ett förslagsanslag av 800 000 kronor.

Herr KÄLLQVIST (fp):

Jag ber att få yrka bifall till reservation a.

Herr NÄSSTRÖM (s):

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet hemställt samt vidare på bifall till utskottets hemställan med den ändring, som föranleddes av bifall till den av herr Per Jacobsson m. fl. vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till vad utskottet hemställt, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Källqvist begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 8 punkten 2, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan med den ändring, som föranleddes av bifall till den av herr Per Jacobsson m. fl. vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom upprensning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr Källqvist begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 67;

Nej — 35.

Därjämte hade 24 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Punkten 3

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 4**Anslag till konstnärlig utsmyckning av statliga byggnader**

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Konstnärlig utsmyckning av statliga byggnader för budgetåret 1965/66 anvisa 1 600 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehått

dels två likalydande motioner, väckt den ena inom första kammaren av herrar Lundström och Sundin (I: 163) samt den andra inom andra kammaren av herrar Hedlund och Ohlin (II: 197), i vilka hemställts, såvitt nu vore i fråga, att riksdagen måtte I. å åttonde huvudtitelns driftbudget för budgetåret 1965/66 anvisa ett reservationsanslag av 2 000 000 kronor till Konstnärlig utsmyckning av statliga byggnader samt II. i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad i motionerna anförts beträffande anslaget till konstnärlig utsmyckning av statliga byggnader;

dels ock en inom andra kammaren av herr Arvidson m. fl. väckt motion (II: 442), vari anhållits, såvitt nu vore i fråga, att riksdagen måtte besluta att höja anslaget till Konstnärlig utsmyckning av statliga byggnader med 400 000 kronor utöver det av Kungl. Maj:t föreslagna.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten på anförda skäl hemställt,

Anslag till ersättning åt författare m. fl. för utlåning av deras verk genom bibliotek

I. att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag ävensom med bifall till motionerna I:163 och II:197 samt II:442, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, till Konstnärlig utsmyckning av statliga byggnader för budgetåret 1965/66 anvisa ett reservationsanslag av 2 000 000 kronor;

II. att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I:163 och II:197, i vad de avsåge åtgärder för ett återinförande av enprocentregeln, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet i punkten anfört rörande norm för beräkning av förevarande anslag.

Vid punkten hade reservation avgivits av herrar *Näsström, Gillström, Einar Persson, Birger Andersson, Fritz Persson* och *Rikard Svensson*, fru *Wallentheim*, herrar *Mårtensson, Gustafsson* i Stockholm, *Almgren* och *Bergman*, fröken *Olsson* samt herrar *Berg, Björk* i Göteborg och *Jönsson* i Arlöv, vilka ansett, att utskottets yttrande i viss del bort erhålla den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa,

I. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I:163 och II:197 samt II:442, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, till Konstnärlig utsmyckning av statliga byggnader för budgetåret 1965/66 anvisa ett reservationsanslag av 1 600 000 kronor;

II. att motionerna I:163 och II:197, i vad de avsåge åtgärder för ett återinförande av enprocentregeln vid beviljande av anslag till konstnärlig utsmyckning av statliga byggnader, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr NÄSSTRÖM (s):

Jag ber att få yrka bifall till reservationen vid punkten 4.

Herr KÄLLQVIST (fp):

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen enligt de därunder förekomna yrkandena gjorde propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Näsström* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 8 punkten 4, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Källqvist* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 53;

Nej — 68.

Därjämte hade 5 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Punkten 5

Anslag till ersättning åt författare m. fl. för utlåning av deras verk genom bibliotek

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Ersättning åt författare

Anslag till ersättning åt författare m. fl. för utlåning av deras verk genom bibliotek m. fl. för utlåning av deras verk genom bibliotek m. m. för budgetåret 1965/66 anvisa ett förslagsanslag av 2 040 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehaft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Adolfsson* (I: 76) och den andra inom andra kammaren av herr *Hector m. fl.* (II: 104), i vilka hemställts, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om förslag till 1966 års riksdag beträffande höjning av ersättningsbeloppen för utlåning av författares verk genom biblioteken samt om en översyn i samband därmed av bestämmelserna rörande utbetalandet av dessa ersättningar;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Kaijser* (I: 155) samt den andra inom andra kammaren av herrar *Nordstrandh* och *Hedin* (II: 211);

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Lundström* och *Sundin* (I: 163) samt den andra inom andra kammaren av herrar *Hedlund* och *Ohlin* (II: 197), i vilka anhållits, såvitt nu vore i fråga, att riksdagen å åttonde huvudtitelns driftbudget måtte anvisa ett förslagsanslag av 3 736 000 kronor till Ersättning åt författare m. fl. för utlåning av deras verk genom bibliotek m. m. i enlighet med i motionerna föreslagna grunder;

dels ock en inom andra kammaren av herr *Arvidson m. fl.* väckt motion (II: 442), vari yrkats, såvitt nu vore i fråga, att riksdagen skulle besluta att då det gällde Ersättning åt författare m. fl. för utlåning av deras verk genom bibliotek m. m. höja anslaget med 1 720 000 kronor utöver det av Kungl. Maj:t föreslagna, varvid de beräkningsgrunder som styrelsen för Sveriges författarfond föreslagit skulle tillämpas.

Utskottet hade i den nu förevarande punkten på återopade grunder hemställt,

I. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 163 och II: 197 samt II: 442, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, till Ersättning åt författare m. fl. för utlåning av deras verk genom bibliotek m. m. för budgetåret 1965/66 anvisa ett förslagsanslag av 2 040 000 kronor;

II. att motionerna I: 76 och II: 104, i vad de avsåge skrivelse till Kungl. Maj:t med hemställan om förslag till 1966 års riksdag om höjning av ersättningsbeloppen för biblioteksutlåningen, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

III. att motionerna I: 76 och II: 104, i vad de avsåge översyn av bestämmelserna rörande utbetalandet av ersättning för biblioteksutlåningen, icke måtte av riksdagen bifallas;

IV. att motionerna I: 155 och II: 211 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Per Jacobsson*, *Edström*, *Källqvist*, *Thorsten Larsson* och *Nils-Eric Gustafsson*, fröken *Elmén* samt herrar *Larsson* i Hedenäset, *Arvidson*, *Nelander*, *Mattsson* och *Källstad*, vilka ansett, att utskottets yttrande i viss del bort erhålla den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under I hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionen II: 442 ävensom med bifall till motionerna I: 163 och II: 197, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, till Ersättning åt författare m. fl. för utlåning av deras verk genom bibliotek m. m. för budgetåret 1965/66 anvisa ett förslagsanslag av 3 736 000 kronor.

Herr KÄLLQVIST (fp):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Anslag till vård och underhåll av fornlämningar och byggnadsminnesmärken

Herr NÄSSTRÖM (s):

Ja — 85;

Jag yrkar bifall till utskottets hemställen.

Nej — 38.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas först särskilt beträffande mom. I av utskottets i förevarande punkt gjorda hemställen samt därefter särskilt i fråga om utskottets hemställen i övrigt.

Därefter gjorde herr talmannen enligt de rörande mom. I framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställen samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställen, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Källqvist* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 8 punkten 5 mom. I, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Källqvist* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Därjämte hade 3 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Därefter bifölls på gjord proposition vad utskottet i övrigt hemställt i denna punkt.

Punkterna 6—39

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Punkten 40***Anslag till vård och underhåll av fornlämningar och byggnadsminnesmärken**

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen till Vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien: Riksantikvarieämbetet: Vård och underhåll av fornlämningar och byggnadsminnesmärken anvisa ett reservationsanslag av 400 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehäft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Lidgard* och fröken *Stenberg* (I: 160) samt den andra inom andra kammaren av herrar *Oskarson* och *Mag-nusson* i Tumhult (II: 215), i vilka hemställts, att det till Vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien: Riksantikvarieämbetet: Vård och underhåll av fornlämningar och byggnadsminnesmärken ifrågasatta reservationsanslaget av 400 000 kronor måtte uppräknas med 100 000 kronor att användas till ersättning åt ägare av byggnadsminnen;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Elofsson m. fl.* (I: 272) samt den andra inom andra kammaren av herrar *Nilsson* i Bästekille och *Nilsson* i Kristianstad (II: 335), i vilka anhöllits, att riksdagen i samband med behandlingen av anslaget till Vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien för vård och underhåll av fornlämningar och

Om särskilt anslag till utställningar av svensk konst i utlandet

byggnadsminnesmärken måtte uttala, att anslaget borde uppföras med 480 000 kronor, samt att riksantikvarieämbetet av detta anslag måtte anvisa 100 000 kronor till restaureringen av Vä kyrka;

dels en inom andra kammaren av herr *Hamrin* i Kalmar *m. fl.* väckt motion (II: 77);

dels en inom andra kammaren av herr *Franzén* i Träkumla väckt motion (II: 326);

dels ock en inom andra kammaren av herrar *Gustafsson* i Stenkyrka och *Franzén* i Träkumla väckt motion (II: 452).

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten av angivna orsaker hemställt,

I. att motionen II: 326 icke måtte av riksdagen bifallas;

II. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 160 och II: 215, I: 272 och II: 335, II: 77 och II: 452, till Vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien: Riksantikvarieämbetet: Vård och underhåll av fornlämningar och byggnadsminnesmärken för budgetåret 1965/66 anvisa ett reservationsanslag av 400 000 kronor.

Herr **LIDGARD** (h):

Herr talman! Jag hemställer om bifall till motionerna I: 160 och II: 215 under denna punkt.

Herr **ELOFSSON** (cp):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till motionerna I: 272 och II: 335.

Herr **NÄSSTRÖM** (s):

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yr-

kats propositioner komme att framställas först särskilt angående ett av herr *Elofsson* framställt yrkande samt därefter särskilt rörande utskottets hemställan.

Därpå gjordes propositioner, först på bifall till samt vidare på avslag å det av herr *Elofsson* framställda yrkandet om bifall till motionerna I: 272 och II: 335 såvitt avsåge Vä kyrka; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Sedermera gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i denna punkt hemställt samt vidare på bifall till utskottets hemställan med den ändring, som föranleddes av bifall till motionerna I: 160 och II: 215; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 41—44

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Punkten 45***Om särskilt anslag till utställningar av svensk konst i utlandet**

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Nationalmuseet: Pedagogisk verksamhet m. m. för budgetåret 1965/66 anvisa ett reservationsanslag av 315 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehäft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Blomquist* (I: 148) och den andra inom andra kammaren av fröken *Ljungberg* (II: 204), i vilka hemställdes, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, att anslagen till utställningar av svensk konst i utlandet och biennalkommitténs verksamhet måtte sammanföras till ett reservationsanslag benämnt Utställningar av svensk konst i utlandet samt att ifrågavarande anslag måtte placeras i anslutning till d) In-

Om särskilt anslag till utställningar av svensk konst i utlandet

ternationellt-kulturellt samarbete i statsverkspropositionen bilaga 10;

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Källqvist* (I: 380) samt den andra inom andra kammaren av herr *Kellgren* och fru *Renström-Ingenäs* (II: 462), i vilka föreslagits, att riksdagen till utställningar av svensk konst i utlandet för budgetåret 1965/66 skulle anvisa ett reservationsanslag av 185 000 kronor samt att anslaget liksom hittills skulle ställas till Svenska institutets förfogande.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten på anförda skäl hemställt,

I. att motionerna I: 148 och II: 204 samt I: 380 och II: 462, i vad de avsåge särskilt anslag till utställningar av svensk konst i utlandet, icke måtte av riksdagen bifallas;

II. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 148 och II: 204 samt I: 380 och II: 462, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, till Nationalmuseet: Pedagogisk verksamhet m. m. för budgetåret 1965/66 anvisa ett reservationsanslag av 315 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Per Jacobsson*, *Edström*, *Kaijser*, *Källqvist* och *Wallmark*, fröken *Elmén* samt herrar *Turesson*, *Arvidson*, *Nelander*, *Nordstrandh* och *Källstad*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort erhålla den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa,

I. att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 148 och II: 204 samt I: 380 och II: 462, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, besluta att för budgetåret 1965/66 anvisa ett särskilt reservationsanslag av 185 000 kronor till Utställningar av svensk konst i utlandet, redovisat i riksstaten under avsnittet i åttonde huvudtiteln Internationellt-kulturellt samarbete samt i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad re-

servanterna anført angående handhavandet av anslaget;

II. att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag ävensom motionerna I: 148 och II: 204 samt I: 380 och II: 462, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, till Nationalmuseet: Pedagogisk verksamhet m. m. för budgetåret 1965/66 anvisa ett reservationsanslag av 130 000 kronor.

Herr **KÄLLQVIST** (fp):

Herr talman! Jag ber att under denna punkt få yrka bifall till reservationen av herr *Per Jacobsson* m. fl.

Herr **NÄSSTRÖM** (s):

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Källqvist* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 8 punkten 45, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes till en bör-

Om särskilt anslag till utställningar av svensk konst i utlandet

jan omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Källqvist* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 72;
Nej — 46.

Därjämte hade 8 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Punkterna 46—92

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 93

Lades till handlingarna.

Anmälades och bordlades

första lagutskottets utlåtanden:

nr 17, i anledning av väckta motioner om översyn av brottsbalkens regler om uppvigling;

nr 19, i anledning av väckt motion angående den allmänna preskriptionstiden för fordringar; och

nr 20, i anledning av väckt motion om ersättning till enskild för biträde åt polisen vid ingripande i samband med olyckshändelse; samt

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 38, i anledning av väckta motioner angående tillsynen av arbetarskyddslag-

stiftningens efterlevnad vid mindre arbetsplatser;

nr 39, i anledning av väckta motioner angående socialhjälp till anhörig vid frihetsberövande åtgärd mot familjeförsörjare; och

nr 40, i anledning av väckta motioner om kostnadsfritt tillhandahållande av visst läkemedel.

Anmälades och bordlades följande under sammanträdet till herr talmannen avlämnade motioner:

nr 707, av herr *Andersson, Torsten*, och herr *Dahlén*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 65, angående anslag för budgetåret 1965/66 till statsdepartementen, m. m.;

nr 708, av herr *Dahlén m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 65, angående anslag för budgetåret 1965/66 till statsdepartementen, m. m.; samt

nr 709, av herr *Mattsson m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 94, med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 27 maj 1960 (nr 253) om tillverkning och beskattning av malt- och läskedrycker, m. m.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 22.57.

In fidem

K.-G. Lindelöw